GÜNEŞİN KATLİ

MEMET TÜRKKAN

10. BASKI

ARARAT YAYINEVİ

GÜNEŞİN KATLİ

MEMET TÜRKKAN

Bu roman seksen bin TÖS'-
lü şimdi de yüz bin TÖB—
DER'li yiğit ve yurtsever
öğretmenin anısına adan-
mıştır.

ARARAT YAYINEVİ
Koll Şti.
Merkez : Piyerloti Cad. No: 47 - 49
Kanarya Apt. D. 15 - 16 Çemberlitaş/İstanbul
Satış Yeri: Molla Fenari Sok. 33 A
Cağaloğlu — İstanbul
Tel :522 43 78 — 527 04 71 PK. 819
Cağaloğlu — İstanbul
Dizgi Baskı: ERENLER MATBAASI
İstanbul 1985

Memet TÜRKKAN

Güneşin Katli

ROMAN

13. BASKI

ARARAT YAYINEVİ

YAZARIN AYNIYLA (1) GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

Kente yeni gelmiştim. Yerini aldığım meslektaşım öldürülmüştü. Gazetelerden okuduğum kadar biliyordum: «Bir öğretmen sınıfta kalan öğrencisi tarafından not yüzünden öldürüldü.»

Çok kişiden dinledim öyküsünü. Herkes bir başka türlü anlattı. Özellikle çopur yüzlü felsefe öğretmenin: «Onu Güneş olduğu için öldürdüler.» sözü ile ilk gün huzuruna çıktığımda valinin: «Senden önceki meslektaşın her yere burnunu soktuğu, üzerine vazife olmayan işlerle uğraştığı için belâsını buldu. Sana da ders kitaplarının dışına çıkmamanı tavsiye ederim.» deyişi aklıma çakıldı kaldı.

Elime alam kalemi, yazam dedim Güneş'in başına geleni. «Sora sora Bağdat bulunur.» derler. Ben de sora sora gerçeği bulmak için yola çıktım. Her sorduğum kişinin aynıyla (1) beyanını ak kâğıt üstüne geçirdim.

Bir de baktım ki ben Güneş'i soruyorum, onlar kendilerini anlatıyor. İlkönceleri konuyu Güneş üstüne çevir-

(1) Aynıyla: Gözü ile; tıpkısı olarak

mek için konuşmalarını kesiyor, sık sık sorular yöneltiyordum. Sonra bıraktım, bildikleri gibi anlatsınlar.

Ben,sordukça gerçeği sınırlayıp ellerimle yakalamayı umdum. Oysa onlar anlattıkça gerçeği genişlettiler, yurt düzeyine yaydılar. Ben bir kentte, bir öğretmenin öldürülüşünün öyküsünü istemiştim. Onlar altmış yedi ilde yüz bin öğretmenin öyküsünü anlattılar.

Ak kâğıt üstüne geçirilen, kişilerin aynıyla Güneş hakında beyanlarını okuyunca bu öyküde tek yabancı öğenin benim sorularım olduğunu gördüm. Öyleyse sorularımı söküp alıyorum. Yalnızca, sorularımı söküp aldığım yerde iri bir nokta bırakıyorum. Böylece bu romanda yazarına ait hiç bir söz kalmadı.

Roman sözcüğünü yadırgayabilirsiniz. Nerde tabiat tasvirleri, nerde insan tasvirleri diyebilirsiniz. Ben de size derim ki Güneş'in kaşın, gözün nasıl «vasfedeyim.» Bir tane değil ki. Hangi birin kaşın gözün «vasfedeyim». Birini «vasfetsem» yüz binine haksızlık olmaz mı? Bu serüveni seksen bin TÖS'lü öğretmen içinde duydu. Bu serüveni en az, bir balyoz gecesinde rehin alınan üç bin beş yüz öğretmen yaşadı. Günümüzde de yüz bin TÖB-DER'li öğretmen yaşıyor. «Mekân» olarak altmış yedi ilden hangisin seçeyim. Birisin seçsem öteki illerdekiler «Aaa! Bu olay bizim kentte olmuştu.» demez mi? İlle de bir doğa betimi isteniyorsa şu tümceyi yazıyorum : «Bu serüveni yazmaya başladığım gün kara bulutlar dağların doruklarını süpürerek güneşin önünü kesmiş kentte yapışkan ve sinsi bir yağmur yağıyordu.

II

GÜNEŞ'İN KATLİ ÜSTÜNE ŞOFÖR KOMO'NUN AYNIYLA BEYANIDIR

● Adımın ne anlama geldiğini mi sordunuz? Asıl adım Yaşar. Serdengeçti Yaşar derlerdi bana. Üç yıldır ise Komo diyorlar. Önceleri Komünist Yaşar dediler, sonra yalnızca komünist dediler. Daha sonraları onu da kısaltıp Komo dediler. Şimdi bütün şehirde Komo Şoför deyince herkes tanır.

● Onun bu şehirde en azılı düşmanı bendim. Evet itiraf ediyorum, üç yıl önce Güneş'e düşmandım.

● Nedenini ben de bilmiyorum. Onun zararlı bir unsur olduğuna inanmıştım. Tam bir inanmaydı benimkisi. İlerisini gerisini düşünmeden körü körüne bir inanma.

● Yoo, hayır hayır! Yüz yüze hiç gelmemiştik. Konuşmasını hiç duymamıştım. Ne söyler, ne konuşur, düşüncesi nedir hiç bilmiyordum. Onun için «Çok tehlikeli adam» diyorlardı. «Lisemize yollamışlar, çocuklarımızı zehirleyecek.» deniliyordu.

● Lisede mi? Kimsem yok. Hiç bir öğrencinin de velisi değilim.. Fikrini çeleceği öğrencilerden hiç biri benim ne çocuğum, ne kardeşim, ne de yakın akrabamdı. Öyleyse seni ne ilgilendirir bir öğretmenin solculuğu

diyorsunuz. Abiciğim ben o zaman vatan için endişeleniyordum. Dünyadaki bütün bozukluklar, arabaların pahalı oluşu, bonoları ödeyemeyişim, yedek parçanın bulunmayışı hep bu herifin yüzündenmiş gibi geliyordu bana.

● Kim bilir, belki de sorduğunuz gibi, bize birisi böyle öğretiyordu. Aslında bakarsan hiç kimse, doğrudan, «işte bütün kötülükleri yapan bu heriftir» demiyordu. Fakat her gün «Kurtyuvası»nda toplanıyorduk. Kurtyuvası dediğim yer yukardaki Ü. Lokalidir. Görmüşsünüzdür, girişinde bir uluyan kurt resmi var. İşte orda toplanırdık. Her seferinde bütün kötülüklerin bu solculardan çıktığı, bunların gâvur, bunların farmoson, bunların namussuz, bunların akılsız olduğu söylenirdi. Bunları yok etmenin şart olduğu, millî görevlerimizin en büyüğünün bu olduğu anlatılırdı. Sonra herkes iş yerinde ve mahallesinde solları tespit eder getirirdi.

● Ben mi? Ben hiç kimseyi tespit edemedim.

— «Senin çalıştığın yerde solcu yok mu?» diye sorduklarında;

— «Şoför milletinden öyle namussuz adam çıkmaz.» diye cevap vermiştim.

En çok da öğretmenlerden çıkıyordu. Çok iyi hatırlıyorum, hatta bir defasında bizim başkan :

— «Bütün sendikalı öğretmenler komünisttir.» diye bağırdı.

O gün karar verildi ki burda bu işleri yayan, bu işleri icad eden, hasılı fitnenin başı Güneş'tir.

● Hayır hayır, öyle resmî bir karar değil. Kendi aramızdaki konuşmalardan bu hüküm çıkıyordu.

● Toplantıya katılanların adlarını ne yapacaksınız? Tutun ki Ahmet Mehmet, falan filan. Bu ne işinize yarar. Siz «Güneş hakkında bildiklerinizi anlatır mısınız.» diye sordunuz, ben de onu anlatacağım size. Ancak şu

kadarını söyleyeyim ki Kurtuvası'nın devamlıları arasında vilâyetin o meşhur operatörü, şehrin en büyük iki mağazasının sahipleri, iki tüccar, üç bakkal, bir fotoğrafcı, bir banka memuru ve ikisi imam hatipten birisi de öğretmen okulundan olmak üzere üç öğretmen ve iki tane de sivil polis vardı. İşsizleri, hamalları ve benim gibi ayak takımını saymıyorum.

● Tabiî, tabiî dışardan gelenler de olurdu. Sık sık Erzurum'dan, ara da bir de İstanbul'dan, Ankara'dan konuklar gelirdi. Konuklar arasında üniversite öğrencileri, doçentler, vaizler ve daha şimdi işini hatırlayamayacağım birçok kimseler vardı.

● En çok etkisinde kaldığım mı? Solcularla mücadele eden millî kahramanlardı. Onlara dair hikâyeler anlatılırdı. Hele şu Endonezya işi, bitirimdi doğrusu, Komünistlerin katledilişinin resimleri elden ele dolaşıyordu. Ben bütün bunlardan sonra şu sonuca vardım: «Komünistleri bizde de katletmek gerek. Hükûmet bu işi yapacak olan milliyetcileri destekleyecek.»

● Yok, kimse bir şey söylemedi. Ben kendi kendime vardım bu fikre. Tabiî bu fikrimi Kurtuvası'nın ileri gelenlerine açtım. Hatta bir doçente de söyledim.

● — «Zamanı gelince bütün düşündüklerin olacak, acele etme. Bu işin yolu yöntemi var. Karda gezeceksin fakat izini belli etmeyeceksin.» dedi.

● Aslına bakarsan kesin kararı bu konuşmadan sonra mı, daha önce mi yoksa tam bu konuşma üzerine mi verdim ben de bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa vilâyetimizi bu solcu elebaşından kurtaracaktım. Bu uğur da hapse düşsem bile hükûmet bana en hafif cezayı verir diye düşünüyordum.

● Açmaz olur muyum, başkana da açtım:

— «Güneş denen o azılı solcuyu bana bırakın» dedim. «Ben onun hakkından gelirim. Kim demiş baş edemem diye. Bana serdengeçti Yaşar derler.»

Başkan da :

— «Sana güveniyoruz Kürşad'ın torunu, yalnız bu işi kimse bilmeyecek.» dedi.

● Bonolarımı ödeyememiştim. Onun için herkese kızgındım. Düşünün bir kere, yüz otuz bin liralık borç altındaydım. Na işte bu arabayı almıştım. Yirmi bin peşin vermiştim, yüz otuz bin de bonolu borca girmiştim. Ay sonuydu, gene bonaları ödeyecek paraları toplayamamıştım. İşte o günlerde, yolda belde bu solcu hocaya rastlayınca tepem atıyordu. Zaten dünya yeterince can sıkıcıydı. Bir de onu gördü mü cinim tepeme çıkıyordu. Yüz otuz bin lira borç altında ezilmiş kalmışım.

● Borçlarım mı? Gelenoğulları'na idi. Hani şu büyük mağazanın sahibi. Arabayı onlardan almıştım.

● vEet, onların ortanca oğlu da Kurtuyuvası'na devam ederdi. Güneş'e en çok kızanlardan biri de oydu. Hatta bir gün Güneş bir şeyler satın almak için onların mağazasına girmiş, bu ortanca oğlan da :

— «Seningibi solcuya satılacak malımız yok» diye kovmuş.

Bunu Kurtuyuvası'nda anlattığında hepimiz çok beğenmiştik. Hatta Kurtuyuvası'nın o zamanki muhasibi :

—«Bu namussuzlara hiç bir şey satmayacaksın. Fırıncı ekmek satmayacak, manav sebze satmayacak, bakkal yiyecek satmayacak, manifaturacı giyecek satmayacak ki aç köpekler gibi geberip gitsinler.» dedi.

Tabiî bu parlak fikri uygulamak mümkün olmadı. İçimizdeki esnaftan bazısı bozgunculuk etti. Bir tanesi :

— «Kâr kârdır. Ben kârlı gördü mü gâvura da satarım müslümana da.» diyerek açıkça söyledi.

Muhasip de :

— «Biz bu solcuları bir gün bile yaşatmayız ama ah içimizdeki bozguncular olmasa.» diye iç çekti.

● Gelenoğulları borcumu bu işe hiç karıştırmadılar. Daha doğrusu ozaman bana öyle geliyordu. Yalnız arada bir bonolarımı ödeyemediğimde :

— «Sıkıntıya girme be Serdengeçti Yaşar, önümüzdeki ay ödersin, senin gibi milliyetçi adamda alacağımız olsun.» derlerdi.

Hakçası ben de borçlarımı hiç mızıkçılık etmeden ödedim. Pek pek bir ay geçiktirirdim.

● Komo Yaşar olduktan sonra diyorsunuz. Açıkça öyle olduğu söylenemez, ama eski hoşgörüleri kalmadı gibime geliyor. Bir keresinde on gün geciktirdimdi de :

— «Bizim de paraya ihtiyacımız var, bonoları geciktirmeden ödersen iyi olur.» diye sertlendiler.

Az önce dediğim gibi, bunu gerçekten paraya ihtiyaçları olduğu için mi yoksa adım Komo'ya çıktığından mı yaptılar bilemiyeceğim.

● O zaman borcumun pek az bir kısmını ödemiştim. Yüz otuz bin liranın altında ezilip kalmışım demiştik. Evde de düzenim bozuktu. Bizim kocakarı pazarda alışveriş yaparken düşmüş, bacak kemiğini çatlatmış. Ayağı alçıda. Yemek hazırlayamıyor, evin işini göremiyor, üstelik bir de kendisi bakım istiyor. Evin hali böyle işte, berbat. Dünya berbat. Borçlar berbat. Kafamın tam bozuk olduğu bir sıra. Bir de gazetecide Güneş'e rastlamayayım mı. Üç ayrı gazete, iki dergi, dört de kitap aldı gitti. Ulan biz bir gazete bile almıyoruz, adam kitapçıda ne varsa yüklenip gidecek. Tamam dedim. Moskova'dan gönderilen parayı başka nasıl harcayabilir?

● Ne günüydü, tam olarak hatırlamayacağım, özür dilerim. Neyse gelelim gene konuya: Adam öldürmek çok kötü ve zor bir iş olmalı. O gün sabahtan beri rüyada gi-

biydim. Çektim durak yerine taksiyi, vurdum kafayı yattım içine. İşe mişe çıkmadım. Nasıl olsa batmıştım. Huzurum kalmamıştı. Ben de dünyanın huzurunu kaçıran bu herifleri temizlemeliyim diye düşünüyordum.. Şu karşı sokağı görüyor musunuz? Caddeye çıkan şu sokak? İşte o yol doğru öğretmenin evine iner. Aklıma koydum, gece saat on dolaylarında Güneş, öğretmenler Sendikası Lokali'nden çıkıp bu sokağa girdiğinde arabayı yukardan kaptıracağım. Ezip geçeceğim.. Bu planı kurduktan sonra rahatladım. Onun için vurdum kafayı yattım. Fakat saat bir türlü ilerlemiyor. Kalktım Saray Lokantası'na girdim. Bir otuz beşlik rakı yuvarladım. Bizimkilerle hep orda içerdik.

● Yok canım, ilk defa içmiyorum. İki günde bir mutlaka içerdik.

● Parayı nasıl mı yetiştiriyorduk? İçkiye hiç para ödemezdik ki. Paraları başkanla muhasip öderdi.

● Parayı nerden bulduklarını bilmem. Ama hepimizin içki parasını ödeyecek kadar ellerine para geçtiği muhakkak. O günkü rakının parasını da ödemedim. Garsona :

— «Başkandan alırsın.» deyip çıktım.

Dışarı çıktığımda dut gibi olmuştum. Rüzgâra tutulmuş kavak gibi sallanıyordum.. Benim bir huyum var âbi: Ne kadar sarhoş olursam olayım araba kullanmaya başladım mı açılırım... Arabayı tam, öğretmenin evine inen sokağın başına bırakmıştım. Daha arabaya oturdum bir de ne göreyim Güneş önümde, sokağa aşağı iniyor. Kontağı açıp gaziadım üstüne.

● Ne olduğunu ben de anlamadım.. Bir de ne göreyim öğretmen tutmuş beni arabadan dışarı çıkarıyor. Araba yanlamasına duvara toslamış. Sağ öndeki çamurluk ve farlar yamyassı olmuş. Beni aldı mı bir korku. He-

rif beni öldürse yeridir. Fakat ne yapsa beğenirsiniz? Beni arabadan dışarı çıkarttı;

— «Bir yerinizde sakatlık falan yok ya?» dedi.

Ben hiç cevap vermedim. Bir yumruk salladım kafasına diye, galiba tutturamadım.

— «Hastaneye götüreyim mi sizi?» dedi.

— «Ne hastanesi be!» diye bağırdım.

Daha neler dediğimi şimdi hatırlamıyorum.

— «Bak Yaşar.» dedi. Ben şaşırıp kalmıştım. «Bak Yaşar içkili araba kullanmak çok kötü. Hem kendi hayatına hem başkalarının hayatına mal olabilir.»

Sesi o kadar yumuşak ve dostçaydı ki. En çok da «Yaşar» deyişine şaştım. Adımı biliyor demek.

«— Benim ehliyetim var, araba kullanmasını bilirim. Müsade edersen arabanla birlikte seni evine kadar götüreyim.» dedi.

● Bırak saldırmaya itiraz bile edemedim. Birden ılık ve tatlı sesin buyruğuna girdim. Biraz da mahcup olmuştum. Tahtaya kalkıp da dersini bilmeyen öğrenciye dönmüştüm. Beni arabaya bindirip direksiyona geçti. Ben bekliyorum ki bizim evin adresini sorsun. O ise doğru bizim eve yollandı.

— «Bizim evi biliyor musunuz?» diye sordum.

— «Evet.» dedi.

— «Allah Allah hem bizim evi biliyorsun hemde adımı. Casus musun nesin? Nerden biliyorsun bütün bunları?»

— «Casusların yapacak hiç işleri kalmadı da sizin evle senin adını mı öğreniyorlar artık bre Yaşar? Bak sizin eve geldik. Bütün bunları nerden öğrendiğimi birazdan anlarsın».

İyiden iyiye meraklandım. Evin önüne arabayı çekti. Koluma girip evin merdivenlerini çıkardı. Bekliyorum ki beni çıkarıp gitsin.

— «Anamı ziyaret edip bir hatırını soracağım.» demez mi?

— «Anam hasta, yatalak.» dedim.

— «Biliyorum.»

— «Yahu bu adam insan mı, cin mi? İster misiniz bir de benimle akraba çıksın? Neyse içeri girdik. Anam inleyip yatar.»

— «Sen misin yavrum Yaşar?» diye mırıldandı.

Güneş hoca :

— «Biziz ana, Yaşar'la ben.» deyip anamın elini öptü.

Anamın hatırını sordu. Yemek yiyip yemediğini, ayağının sızısının geçip geçmediğini sual eyledi. Sanırsın ki kendi anası. Anam da ona boyuna hayır dua ediyordu :

— «Allah tuttuğunu altın etsin. Allah iki cihanda muradını versin. Allah seni çoluğuna çocuğuna bağışlasın. Allah seni devlete millete bağışlasın.»

Benim halimi görmeliydiniz. Tam bir aptala dönmüştüm. Olup bitenler bir rüyadaymış gibi geliyordu. Az önce bu adamı öldürmek için arabayla üzerine yürüdüm. Başarsaydım o ölü ben katildim. Oysa şimdi, beni sarhoştur diye eve getirmiş, anamın hayır dualarını alıp durur.

● Yok, onun yanında sormadım. Siz nereden tanışıyorsunuz böyle diye soramadım. İşin aslını o gittikten sonra öğrendim.. Güneş hoca yeni gitmişti. Anam hâlâ hayır dua okuyup duruyordu.

— «Kes be şu duayı.» dedim. «Bir komüniste dua edip duruyorsun, çarpılacaksın.

Anam :

— «Töbe töbe de oğlum» dedi. «Halis müslüman adam, evliya gibi. Keşke sen de onun gibi olsaydın.»

— «Ana, ana! Sen bilmiyorsun. Bu herif gâvurdur. Herkes öyle diyor.»

— «Allah iftiradan saklasın oğlum: Allah iftiradan saklasın. Pazar yerinde düştüm de kimse yardım etmedi. O senin müslüman bellediklerin halime bakıp güldüler. Yerde yatıyorum. Bacağım bükülüp altımda kalmış, kalkamıyorum. Yaaa! Herkes gülüyor. Bu evlâtcığım geldi bana yardım etti. Kaldırdı.»

— «Senin ayağını sardıran bu herif miydi yoksa?»

— «Bu ya, bu! Beni bir taksiye bindirdi. Doğruca sınıkçıya götürdü. Ayağımı bir güzelce sardırdı orda. Sonra cığıma eve getirdi. Sen, sen oğlumken yapmazdın bunları. Daha sonra da gidip pazar yerindeki filemi bulmuş, içini tıka basa yiyecekle doldurup getirdi.»

— «Para aldı mı bunlar için?»

— «Ne parası oğlum, ne parası. Altın kalpli biri o.»

— «Ama herkes ona komünist diyor.»

— «Gözleri çıksın herkesin. Çekemediklerinden söylüyorlar. Ben düştüğümde herkes gülüyordu. O geldi kaldırdı beni çamurlardan. Yaa! Küt diye çamurun içine düştüm... Bugün de karısı geldi, bizim evi derleyip toparladı. Bana yiyecek getirmiş. Yaa! Hiç sormazsın bu ev neden böyle derli toplu diye. Hiç sormazsın bu anan yatalak haliyle nasıl yemek pişiriyor, nerden yiyecek bulup yiyor? Ekmeğini kalkıp nasıl alabiliyor.?»

Anam başladı ağlamaya Arkasından ben de ağladım. Hıçkıra hıçkıra ağladım.

● Neden ağladığımı o gün bu gündür hâlâ çıkaramam.. Anamın söyledikleri mi dokundu? Yoksa halimize mi acıdım? Bilemiyorum. Fakat ben böyle zaman zaman ağlarım. Filmlerde de ağlarım, göz yaşlarımı kimseye göstermeden. Hani filmlerde birisi bir fedakârlık yapar, birisi bir iyilik yapar, karşılıksız bir iyilik, işte ben o an şıppadak ağlarım. Aslında kötü adam değilim. Fedakârlık yapmak istemişimdir oldum olası. Ama hiç de yapa-

madım şimdiye dek. Bana kalırsa «Serdengeçti» lakabı da fedakârlık için canımı tehlikeye atışımdan yakıştırmadır. Bir yerde kavga mı var, arkadaşım mı dövülüyor, gözümü yumar girerim.. İşte böyle, o gün ağlayıverdim. Aslında yufka yürekliyim. Anamın yemeğini koymadan evden çıkışım, anama yardım etmeyişim, yatakta kötürüm halde bırakıp gidişim kötü yürekliliğimden değil; ne yapmam gerektiğini, nasıl yapmam gerektiğini bilemeyişimdendir..

Kısacası Güneş bizim eve ılık bir bahar rüzgârı gibi girdi, kalbimi yumuşatıp gevşetti, anamın da hayır dualarını aldı gitti. Diyebilirim ki o gün ömrümde ilk defa düşündüm. O gittikten sonra iyiden iyiye ayılmıştım. Anamla oturup uzun uzun konuştuk. Anam Güneş'e toz kondurmuyordu. Bense dışarda onun hakkında söylenenleri bir bir sıralıyordum. Sonunda anam kestirip attı :

— «Babayiğiti öldür hakkını yeme. Bırak elin koğ vermesini. Melek gibi adam. Hiç kimseye zararı olmayan, Allahın bir müslüman kulu.»

— «Fakat ana, namaz kılmıyor. Nasıl müslüman olur.»

— «Sen kılıyor musun? Kimin içinde Kâbe, kimin içinde puthane olduğu bilinmez.»

Bütün gece düşündüm. Sabah olur olmaz kalkıp Güneş'ten özür dilemeye karar verdim.

● Gittim tabi. Hemen o sabah gittim özür dilemeye. Kapıyı kendisi açtı, içeri buyur etti.

— «Özür dileyip hemen gideceğim.» dedim.

Israr etti. İçeri girdim. İki çocuğu ve karısıyla kahvaltı yapıyordu. Bana da çay verdiler. Anamın nasıl olduğunu, kendimi nasıl hissettiğimi sordu.

— «Sizden özür dilemeye Geldim» dedim.

— «Niçin özür diliyorsunuz?» dedi.

— «Akşam az daha sizi ezecektim.»

— «Biliyorum.» demez mi.

— «Allah Allah! Nerden bilebilirsiniz arabayı sizi öldürmek için üstünüze sürdüğümü?»

— «Siz kendiniz dediniz. Bir yandan arabayı üstüme doğru sürüyordunuz, bir yandan da pencereden başınızı uzatmış «Seni yaşatmayacağım komünist tohumu» diye bağırıyordunuz. Ben birden kendimi yana atmasam gerçekten de öldürecektiniz.»

— «Demek «Sizi öldüreceğim» diye akşam yüzünüze karşı bağırdım.»

— «Yalnızca üstüme gelirken değil, duvara çarptıktan sonra seni arabadan çıkarırken de buna benzer şeyler söylüyordun.»

— «Anlıyamıyorum sizi doğrusu. Sizi öldürmeye kastetmiş biri elinize düşüyor, pekâlâ onu orada haklayabilecekken tutup yardım ediyorsunuz.»

— «Bak Yaşar, akşam sen sarhoştun. Seni orda haklayabilirdim. Ama bu hiç bir şey değiştirmezdi. Sen beni şahsen tanımazsın. Bana bir düşmanlığın varsa bu şahsıma karşı olamaz. Olsa olsa benim düşüncelerime düşmansın. Oysa düşüncelerimi bile bilmiyorsun. Henüz sana hiç anlatmadım. O zaman sen nedenini bilmeden düşmansın bana. Daha doğrusu düşman edilmişsin. Seni orda haklamam aramızdaki düşmanlığı kaldırmaz. Ben doğru davranmalıyım. Sen benim davranışımın doğru olduğunu görmelisin. Ben doğru düşünmeli ve doğru söylemeliyim. Sen bana inanmalısın. Ondan sonra aramızdaki düşmanlığın saçma olduğuna sen kendin karar vermelisin. Ananı pazar yerinde bir kaza sonucu tanıdım. Sonra anandan seni öğrendim. Benim ne sana ne de anana karşı bir durumum olabilir. Bütün insanların, bütün insanlarla beraber ananın ve senin mutluluğunu istiyorum o kadar.»

— «Sizden dün akşam özür dilemeye ve anama yaptıklarınız için size teşekkür etmeye gelmiştim hocam.»

— «Dün akşama dair düşüncelerimi öğrendin. Anana yaptığıma gelince kazaya uğrayan herkese yapmamız gereken insanî bir görevdi.»

— «Nasıl böyle düşünüyorsunuz anlayamıyorum hocam?»

— «Yaşar, gerçekten anlamak istiyor musun?»

— «İstiyorum.»

— «Bak öyleyse» dedi ve hâlâ koynumda sakladığım şu kağıttaki cümleleri yazdı.

Bakın kendi el yazısıdır bu: «DERS BİR: BÜTÜN İNSANLARIN MUTLU OLMASINI DİLE VE BÜTÜN İNSANLARIN MUTLULUĞU İÇİN ÇALIŞ. DERS İKİ: HİÇ BİR ŞEYİN DOĞRU VEYA YANLIŞ OLDUĞUNA KULAKTAN DOLMA İNANMA. ARAŞTIR, TAHKİK ET, GÖR, DENE, ONDAN SONRA İNAN. Yazdıktan sonra kâğıdı katlayıp bana verirken :

— «Bu ilk dersimiz Yaşar. İlerde vakit bulursak birkaç ders daha yaparız birlikte.» dedi. «Haydi şimdi kalkalım, ben okula gitmek zorundayım.»

Ben gene dersini anlamayan mahcup bir öğrenci gibi kalktım, O iki çocuğu öptü. Onlara :

— «Allahaısmarladık.» dedi. Karısınada «Öğleyi gelirken bir şeyler getirmesinin gerekip gerekmediğini» sordu.

Dışarı çıktık.

— «Arabayla sizi okula kadar götüreyim.» dedim.

— «Yok teşekkür ederim, sabahları biraz yürümek istiyorum.» diyerek kabul etmedi.

İşte o sabah özür dileme faslım böyle oldu.

● Üçüncü dersi hiç anlatmadı ki ne olduğunu söyleyeyim.

● Etmez olur muyum. Üçüncü dersin ne olduğunu merak ettiğim için öğretmenler lokaline gittim. Güneş ordaydı. Hem bir merhaba diyecek hem de üçüncü dersi soracaktım. Çekine çekine girdim. Öğretmenler Sendikası Lokali'ne ilk girişimdi. Onun için çekine çekine girdim. Hatta beni kovarlar diye biraz korktum da.

● Yok, ondan değil. Güneş tabiî kovmaz, aklıma o gelmedi. Güneş'in kovacağından endişe etmiyordum. Ya o içerde yoksa, öteki öğretmenler kovarlar beni diye düşündüm. Ne de olsa beni Kurtyuvası'nın devamlılarından olarak bilirlerdi. Bu yüzdendi çekine çekine girişim. İçeri girer girmez şaşırdım.

● Sendika lokali de bizim diğer kahvehanelere benziyordu. Hem de tıpkısı. İçerde çay içiyorlar, cığara tellendiriyorlar, tavla ve kâğıt oynuyorlardı. Kurtyuvası'nda anlatılanların etkisiyle ben öğretmen Sendikası Lokali'nde solcu öğretmenler oturmuşlar boyuna fitne planlıyorlar, devleti nasıl yıkacaklarını düşünüyorlar, ihtilâli nasıl yapacaklarını, ilkönce nerden başlayacaklarını tartışıyorlar sanırdım. Bu yüzden içinin düzenini şehrin diğer kahvelerine benzer görünce şaşırdım.

● Evet Güneş içerdeydi. Köşedeki masada bir öğretmen arkadaşıyle hem çay içiyor hem gazete okuyorlardı. Beni görünce masasına buyur etti. Hal hatır sordu, çay ısmarladı.

— «Üçüncü dersi öğrenmek için geldim.» dedim.

Güldü. Gülmek ne kadar yakışıyordu ona. Haa, yeri gelmişken şunu söyleyeyim: Sanırım insanları oldukları gibi değil de kafamızda olduklarını sandığımız gibi görüyoruz. Güneş'i yakından tanımadan önce o kadar bet suratlı bulurdum ki. Yüzünden melânet akan, gözlerini kısıp bin bir namussuzluk düşünen, gülme yerine sırıtan

bir herif gibi gelirdi bana. Oysa şimdi ne kadar da güzel gülüyordu. Gözleri güneş gibiydi. Adını sanki gözlerine bakıp da koymuşlardı. «Üçüncü ders için geldiğimi» söyleyince güldü demiştim.

— «Bırak şimdi dersi mersi. Bonolarla aran nasıl? Borçlarını azaltabildin mi ondan bahiset.» dedi.

— «Bu ay çok sıkıntıdayım hocam. Araba akıs kırdı, bir hafta çalışamadım. Onun için bu ay taksiti ödeyemedim. Bankadan üç aylığına kredi istedim vermediler. Verseler yüküm biraz hafiflerdi.»

— «Vermezler.»

— «Ama başkalarına kürek kürek veriyorlar. İhtiyacı olmayan zenginlere bir istemeden şıppadak istediklerinin çok fazlasını veriyorlar. Benim gibi zavallılara ise zırnık verdikleri yok. Bu yaptıkları ne kanuna sığar ne adalete.» dedim. Benim sözlerime karşı :

— «Bak Yaşar» dedi. «Yaptıkları işte kanunsuzluk yok. Ama adaletsizliğe karışmam. Bu işin bizzat kanunu böyledir. Sen bankayı yardıma muhtaçlara ödünç para dağıtan yer sanıyorsun. Bankalar küçük gelir sahiplerine para dağıtmak için kurulmaz. Aksine küçük gelir sahiplerine küçük gelir sahiplerinin dişlerinden tırnaklarından artırdıkları paraları ön kapıdan toplayıp arka kapıdan zengin tüccar ve iş adamına kredi adıyla dağıtır. Para beş on bin fakirindir. İşleten ise bir kodamandır, o kadar.»

Banka denilen para tuzağı birden kafamda aydınlanıverdi. Hakikaten de öyle yahu. Fakat ben, bu kadar basit bir tuzağı şimdiye kadar neden düşünememişim acaba? Haydi ben düşünemedim neyse ama bizim bankacı da işin bu yanını hiç anlatmadı bize.

— «Herhalde bizim bankacı bile bilmiyor bu anlattığınız tuzağı hocam.» dedim.

— «Şu Kurtyuvası'nın muhasibi bankacı mı?»

— «Evet.»

— «Bilmez olur mu? Bu işin öğrenimini yapmış. Bilir bilmesine de bankanın böyle bir kurum olduğunu sana anlatmak işlerine gelmez.»

— «Vallahi zannetmiyorum hocam. İyi bir adamdır. «Ben doğru söyleyenleri severim» der her ağzını açışta. Eğer sizin şu söylediklerinizi bilse anlatırdı.»

— «Denemesi bedava. «Banka denilen kurumun amacı küçük hesap sahiplerinden topladığı paraları zenginlere aktarmakmış ne dersin diye sor bakalım muhasebeciye. Ne cevap alacaksın.?»

Tabiî sordum. Bu konuşmamızdan üç gün sonra bizim muhasibe sordum.Küplere bindi.

— «Sen nerden öğrendin bunları? Bu komünistlerin ağzı.» diye bağırdı.

— Komünit ağzı momünist ağzı değil. Pekâlâ doğru bu söz.» deyince üstüme yürüdü.

Bende bir yumruk aşkettim. Ordakiler araya girerek ayırdılar.

Sonraları uzun uzun düşündüm, acaba bir komünist kandırmacasına mı geliyorum diye. Ama ne yandan baksan Güneş'in dedikleri doğru geliyordu. Azıcık düşünmekle hemen buluvereceğim kadar kolay gelen, fakat kaç yıldır göremediğim bir gerçeği gün yüzüne çıkarmıştı. Hem de yalın ve kolayca. Benim hâlâ anlayamadığım şu ki hocanın iki üç cümlelik fikirlerine bu adamlar neden bu kadar kızdılar? Bir kimseye gerçekleri gün yüzüne çıkardı diye öfkelenilmez ki. Şimdi daha iyi değerlendirebiliyorum. Demekki onlar gerçekleri aydınlığa çıkaran gün ışığına düşmandılar. Yani Güneş'e düşmandılar.

Diğerlerinin tepkisini mi diyorsunuz? Hepsi birden beni suçlamaya başladı. Kurtyuvası'nın devamlılorından olan sivil polis:

— «Güneş, Serdengeçti'nin evine girip çıkıyor deyince» hepsi birden bağırdı:

— «Doğru mu!»

Ben bayağı korktum. Bunlar hakikaten kurt, adamı boğuverirler

— «Yalan» dedim. «Yok öyle bir şey.»

Polis bu sefer cep defterini çıkardı, Güneş bizim eve kaç kez girdiyse, ayıyla, günüyle, saatıyle söyledi. Hatta onu öldürmeyi tasarladığım geçe beni eve onun getirişini bile. Kuyruğum sıkışmıştı iyice, kapıdan bir fırlayışta kaçtım. Arkamdan:

— «Komünist uşağı! Casus!» diye bağırarak hücuma kalktılar ama ben toz olmuştum.

● Bırakmadılar. Peşimi bırakırlar mı hiç. Bir gece beşi birden çevirdi beni. Ben öyle bir iki kişiye pabuç bırakmam âbi. Ama bunlar beş kişiydi. Baş edemedim. Beni haşlayıp geçtiler. Bir yandan dövüyorlar bir yandan da:

— «Komünizmin şoförler şubesi oldun demek» diyor ve burda söyleyemeyeceğim küfürler ediyorlardı.

● Hayır, bıçaklamadılar. Yumruk, tekme ve sopayla dövdüler. Bak bak, elini değ bak, burnum kırık. O kavgada kırıldı. O günden beri de en küçük sıkıntıda hemen kanar.

● Yoo, ilgimi kesmedim. Bu kavgadan sonra daha çok yaklaştım Güneş'e. Şuna kesin olarak inanıyorum ki Güneş komünist değildi. Çok bilgili, namuslu, doğru bir adam. İnsan adamdı vesselâm. Kendisine kötülük yapmak isteyenlere bile kızmazdı. Bir gün:

— «Hocam polisler her gün sizi izliyorlar.» dedim. Güldü:

— «İzlesinler bakalım Yaşar, Böylece hiç bir kanunsuz iş yapmadığımızı onlar da görmüş olur. Hem zavallı-

cıklar ne yapsınlar Yukardan izleyin diyorlar, onlar da izliyorlar. Herhalde her gün rapor vermek zorundalar.» dedi.

● O sopa yediğim günden sonra Kurtyuvası'na hiç gitmedim. Zaten onlar da beni teşkilâttan çıkarmışlardı. Artık Öğretmenler Sendikası Lokali'ne gitmeye başlamıştım.

● Yaşayışımda ne mi fark etti? En önemli fark kitap okumaya başlayışım oldu. Kitap okuyup yavaştan yavaştan memleket meseleleri üstüne düşünüyordum. Öğretmenler lokaline gelen gazeteler Kurtyuvası'na gelenlere benzemiyordu. Kurtyuvası'na gelen gazetelerde her gün «cihad» çağrıları olurdu. Sık sık okurlarını «cihad namazları»na çağırırdı gazeteler. Sonra komünistlerin katlinin vacip olduğu yazılırdı. Okuyunca tüylerimiz diken diken olurdu. Sonra kimlerin solcu olduğu üstüne reçeteler verilirdi. Solcularla nasıl mücadele edeceğimiz anlatılırdı. Biz bunları okur okur solculara küfrederdik. Oysa yeni okuduğum gazetelerde bunlar yoktu. Bu gazetelerde bozukluklar, düzensizlikler, yolsuzluklar anlatılıyordu. Sonra bunlardan kurtuluşun yolları gösteriliyordu.

● Evet, tahmin ettiğiniz gibi ilk günler bu gazetelerin dilini anlamakta güçlük çektim. Ama inat etmiştim, bu gazeteleri okuyup anlayacak ve bilgili adam olacaktım. Birkaç hafta sonra yazıların dili çözüldü. Artık anlıyordum. Gün geçtikçe yeni alışkanlıklar edindim. Öyle ki bazı köşe yazarlarını okumadığım gün yemek yememiş gibi oluyordum. Her gün yazıları içer gibi okuyordum.

● Elbette kitap da okuyordum. Çok kitap okudum, çok. Dünyanın anhasını minhasını anladım artık.

● Konuşmamın düzgünlüğünü diyorsunuz değil mi? Teşekkür ederim. Herhalde çok kitap okumama borçluyum. Dilimi ne denli düzeltirsem düzelteyim gene de za-

man zaman kaçırıyorum. Bilirsiniz şoförlerin kendilerine has bir dilleri vardır. Doğrusu bunu değiştirmek çok zor oluyor âbi.

● Söylediğiniz gibi kitaplar çok pahalı. Okunacak kitapların hepsini satın almak mümkün olmuyor. Ama ben. Öğretmenler Sendikası'nın kitaplığından ödünç kitap alıp okuyordum. İki üç günde bir kitap bitirirdim.

● Başlangıçta Güneş bir iki kitap verdi. Fakat ondan sonra hangi kitabı okumam gerektiğini bir önceki kitabın dipnotlarından veya gazetelerdeki makalelerden çıkarıyordum.

● Konuşmaz olur muyum, sık sık konuşur tartışırdık. Düşünebiliyor musunuz, benim gibi bir adam Güneş hocayla fikir tartışmasına bile katılmaya başlamıştı. Öyle bir konuşur, öyle bir tartışırdı ki size hep kendi düşüncelerinizi anlatıyor gibi gelirdi. Aranızdaki tartışmayı çözüme kendi düşüncelerinizin götürdüğünü sanırdınız. Oysa Güneş kendisini hiç ortaya koymadan sizinle tartışır, sizi eğitir, düşüncelerinizi doğrultur giderdi. Yaman bir öğretmendi doğrusu. Okul çağında bulunup da onun öğrencisi olmadığım için hep kendimi şanssız sayardım. Ben Güneşle tanışıp, yüz yüze konuşup ona düşman olabilecek kimsenin çıkacağını sanmıyorum. Çünkü düşmanlıkları hemen kaldırırdı aradan.

Birgün şoförler kahvesinin önünden geçiyordu. Arkadaşlarla oturmuş bir konuyu tartışıyorduk. Herhalde Şoförler Derneği'nin seçimi vardı Onu konuşuyorduk. Ben hemen içeri buyur ettim. Geldi, aramıza oturdu. Bizimle çay içti. Biliyor musunuz memuran takımı bizim şoförler kahvesine ayak basmaz. Neyse, söz dönüp dolaşıp arabaların pahalılığına geldi. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Güneş yavaş, tatlı bir sesle sakin sakin konuşmaya

başladı. Herkes sesini kesmişti. Arabaların yabancı fabrikalarda kaça yapıldığını, fabrikatörün ne miktar kâr ettiğini, işçilerin nasıl ücret aldığını, arabaların gümrüklerden nasıl geçtiğini, aracılar elinde dolaşa dolaşa son olarak şoförün eline nasıl ulaştığını anlattı. Biz o gün fabrika çıkışı on bin lira olan bir arabanın döne döne elimize yüz elli bin liraya geldiğini öğrendik. Arada birtakım insanların ensesini kalınlaştırmak için verdiğimiz yüz bin lirayı gözlerimiz büyüyerek düşündük. Sonra dönen tekerlekler, yanan benzini anlattı. Bunların toplumsal hayata, politikaya, dünya siyasetine nasıl yansıdığını anlattı. Bütün şoför arkadaşlar Güneş'e hayran kaldılar.

● Anladım demek istediğinizi. Siz sormasaydınız da ben anlatacaktım. Bizde hep böyledir zaten. Bir insanı konuşması ile, davranışı ile beğenirler; fakat onun namının kötüye çıktığını duyunca pek azı eski beğenilerinde direnir. Bunun aksi de olur tabiî, adamı incir çekirdeğini dolduracak şey söylemez, bir şey bilmez, fakat namı büyüğe çıkmıştır. Onun söylediği saçma sapan şeyleri önemli şeylermiş gibi kabul ederler. Bu da öyle oldu. Ertesi gün şoför arkadaşlardan bazıları :

— «Yahu dün konuşan hoca solcuymuş, amma kandırdı da gitti bizi.» dedi.

Gerçi onun solcu olduğunu duyduktan sonra bile hâlâ anlattıklarını doğru bulan, ona inananlar da vardı.

● Öldürüldüğü gece gene ben onun eve inen yolun üst tarafına arabayı çekmiş müşteri bekliyordum. Şimdiki sendika başkanı Memet hocayla Güneş yolboyu konuşarak geliyorlardı. Öğretmenler Sendikasının Lokali hizasına gelince Mehmet Hoca'ya iyi geceler dileyip ayrıldı. Mehmet hoca lokale girdi.

● Saat mı, herhalde yirmi iki sıralarıydı. Güneş yol ayrımından evine aşağı yöneldi. Çok dalgındı, değilse be-

nlm arabayı tanır, mutlaka benimle konuşmadan geçmezdi. Tam önümden geçerken korna çaldım. Birden ürktü ve benim arabayı görünce yaklaştı. Arabanın camını indirdim :

— «Merhaba Yaşar» dedi.

— «Merhaba hocam. Çok dalgın gidiyordun. Nerdeyse bizi gözünün gördüğü yok.» diye takıldım.

— «Kusura kalma, düşünerek gidiyordum, görmedim seni.»

— «Koskoca arabayı görmediniz demek?»

— «Bre Yaşar, karanlığa odenli saklanmışsın ki benim görmediğim neyse ama müşteriler de görmez bu halinle.» dedi, gülüştük.

— «İşler nasıl gidiyor?» diye sordu.

— «Kesat be hocam» diye cevapladım.» «Gel senle arabada bir cıgara içelim.»

— «Sağoi Yaşar, evdekilerin bu kadar geç kalacağımdan haberleri yoktu, merak ederler. Hem çocukları özledim, sabahtan beri görmedim, onlar uyumadan yetişeyim. Sana iyi geceler, hayırlı işler. Anana selâm söyle, ellerinden öptüğümü bildir.» diyerek ayrıldı.

Dar sokağa dönünceye kadar arkasından baktım. Bir zamanlar bu yolda onu nasıl öldürmek istediğimi, oysa öldürmeye kıyılamayacak kadar iyi insan olduğunu aklımdan geçiriyordum.

● Evdekilerin merak etmelerini diyorsunuz. Sanırım başlarında devamlı tehlikenin dolaştığını, erinde gecinde bir belâya uğrayacaklarını biliyorlardı. Onun için biraz geç gelse eve, karısı merak ederdi. Başına bir iş açacaklarını yalnız Güneş ve karısı değil bizler de biliyorduk.

● Nerden olacak, son günlerde ulumalar artmıştı. Kurt uluması. Kurtyuvası'ndakileri iyi tanırım. Ulumaları sokağa kadar taşırdılar mı mutlaka burunları kan kokusu almış demektir.

● Hayır arkasından giden kimse görmedim. Ya sokağa çok önceden pusu kurmuşlardı ya da yan sokaktan inerek yolunu kesmişlerdi. Arkada dar bir sokak var. Benim Bulunduğum yerden görünmez. Öbür taraftaki evlerin arasından gelip Güneş'in eve inen yolu keser.. Cıgaramı yeni bitirmiştim. İlkönce bir ses işitir gibi oldum, sonra sokak aşağı koşuşma sesleri duydum. Tapır tapır ayak sesleri.

● Bana birden fazla adamın ayak sesi gibi geldi. Herhalde Güneş'i kovalıyorlar, dövecekler diye geçti aklımdan. Arabadan fırladım hemen. Sokak köşeyi dönünce ikiye ayrılır ve birisi daralarak dikine Güneş'in kaldığı eve iner. Geniş olan sokak ise mahallenin alt ucunu dolanır ve Güneş'in evinin yirmi beş metre yakınından geçip gider. O hep bu kestirme olan dar sokaktan inerdi. Onun için arabayı yukarda bırakıp koştum. Yol ayrımında durakladım, hangi yola gitmem gerektiğini kestiremediğinden bir anlık bir tereddüt. Ayak sesleri geniş sokağın alt ucuna inmişti. Oysa Güneş evine hep dar sokaktan giderdi. Kimseyi görmek mümkün değil, ortalık zifiri karanlık. Tam ayak seslerinin arkasından koşacağım sıra dar sokaktan iniltiye benzer bir ses geldi. Hemen sokağa daldım.

● Dedim ya, karanlıktı, hiç bir şey görünmüyordu. Sokağın yirmi yirmi beş metre içerisinde, kenarda bir dut ağacı vardı. Dutun gövdesi karanlıkta belli belirsiz seçiliyor, ona doğrultup gittim. İnilti dutun dibinden geliyordu. Oraya ulaştığımda bir de ne göreyim,

yerde yüzükoyun yatan bir adam. Alnının üstüne yere kapaklanmış. Yüzünü döndürüp kibrlti çaktım. Aman Allahım Güneş! Alnı yarılmış, burnundan kan geliyor. Sokağın parke taşlarına aşağı ince bir kızıl şerit gibi kan sızıp gider. Bir yandan burundan bu kadar kan akar mıymış diye düşünürken bir yandan da :

— «Ne oldu Güneş hoca? Düştün mü?» diye sorarım.

Gücü kalmamış bir sesle :

— «Bı çak la dı lar, kahpece bıçakladılar.» diye inledi.

— «Kimdi gördün mü » diye sordum.

— «Kimler olduğunu bil mi yorum.» dedi.

● Evet, «kimler olduğunu» dedi. «Kim» demedi. «Kimler» dedi iyi hatırlıyorum.

Hemen kucakladım, sokağın geniş yerine çıkardım. Koşarak arabayı aldım geldim. Arabaya yerleştirirken ancak farkettim, sağ böğründen ılgıt ılgıt kan akıyordu.

— «Seni hastaneye götürüyorum hocam.» deyince :

— «Çok geç, ölüm hoş geldi safa geldi.» diye fısıldadı.

● Hayır, son sözleri bu olmadı. Ayaklarını uzatıp başını arabanın kapısına yaslamaya çalışıyordum.

— «Karıma söyle metanetini yitirmesin, bir de çocuklara yokluğumu bildirmesin.» diyebildi.

Artık sesi duyulamayacak kadar zayıflamıştı. Bir şey dedi ama onu iyi anlamadım. Son sözünün ne olduğunu duyamamış olmama hâlâ üzülürüm. Karısı da çok sordu. Onlara da aydınlatıcı bir şey diyemedim.

● Öyle bir söz değildi. Sanırım cümlenin sonu «... maaşımı alınca o iki yüz lira borcumu ödesin.» gibilerden bir sözdü. Ama kime iki yüz lira borcu olduğunu anlayamadım... Doğruca hastaneye götürdüm. Operatör yoktu. Adı hastanedir mübareğin. Başka doktor olmadığından hastabakıcılara bırakıp hızlıca operatörü aramaya koyuldum. İlk baktığım yer evi oldu. Evinden :

— «Şehir kulübü'ne gitti.» dediler.

Şehir kulübü'ne baktım, yok. Ordan Kurtyuvası'na gittim. Eskiden tanırım, operatör de kurtlardandı. İçeri dalar dalmaz herkes şaşırdı. Benim yüzümü allak bullak ve üstümü başımı kan revan içinde görünce herhalde kendilerine saldıracağımı sandılar, birden yerlerinden fırladılar. Ben hemen :

— «Doktor bey bir adam bıçakladılar, ağır yaralı, hastaneye götürdüm, sizi bekliyorlar.» dedim.

Doktor masaya kâğıtlarını bırakıp ayağa kalktı :

— «Kim bıçaklanmış?» diye sordular.

— «Güneş hocayı bıçakladılar, ağır yaralı.» dedim.

Birişi :

— «İyi ya, bir tanesi eksik olur.» dedi.

● Hayır, bu sözü kimin söylediğini hatırlayamıyorum. Ama doktor değildi söyleyen. Masada oturanlardan biriydi. Bendeki dikkatsizliğe bakın ki doktor kiminle poker oynuyordu, masada ondan başka kimler vardı hiç hatırlamıyorum.

● Hayır, operatörü ben götürmedim hastaneye. O yeniden poker masasına oturdu.

— «Araba kapıda bekliyor, sizi hastaneye götüreyim.» deyince;

— «Kendi arabam var, ben giderim. Eve uğramam lâzım çantamı alacağım.» diye karşılık verdi.

— «Yaralı ağır kan kaybediyor.» dedim.

— «Bir şey olmaz, ben gelinceye kadar müdahale ederler.»

Adam gamsız, kasavetsiz oturmuş, elinde ıskambil kâğıtları «Bop, çift pot» deyip duruyor. Kapıyı çarpıp çıktım.

● Söylemez olur muyum, söyledim. Mahkemede de söyledim bunları. Na'parsın, sen bir söyleyene dek onlar beş söylüyor.. Neyse, ordan hızlıca Öğretmenler Sendikası Lokaline gittim. Mehmet hoca ordaydı. Durumu anlatım. Doğruca hastaneye gittik. Biz hastaneye vardığımızda doktor hâlâ gelmemişti. Güneş'in yüzü kâğıt gibi ap ak olmuştu. Bir hastabakıcı bıçak yarasına pamuk tepmişti.

Fakat kan pamuğu kızıla boyadığı gibi hastanenin sedyesine de göllenmişti. Mehmet hoca beni yeniden doktoru acele bulup getirmeye yolladı. Kurtyuvası'na geldiğimde lokali kapalı buldum. Pokerciler hemen dağılmış ve Kurtyuvasını kapamışlardı. Oradan doğruca hastaneye koştum. Mehmet hoca eliyle kan sızmasın diye yarayı kapamış bekliyordu.

Güneş'in bileğini avucuma aldım, nabzının atışlarını duyamadım. Ya nabzın yerini bulamamıştım ya da nabzın atışları durmuştu.

Bu sırada operatör geldi, bileğini eline alıp başparmağı ile nabız yerini buldu, sonra kulaklığını çıkarıp sol göğsüne koydu. Biz son bir ümitle bekliyorduk. Sonunda doktor Mehmet hoca ile benim yüzüme bile bakmadan; bize cevap verme gereğini bile duymadan :

— «İçeiden bir rapor kâğıdı getir. Bunu da teşrih masasına kaldır.» dedi hastabakıcıya.

● Haaa!.. Elindeki bıçağı diyorsunuz. Evet, ben hastahaneye getirdiğimde bile avucundaydı. Küçük bir bıçaktı. Bıçak değil de çakı demek daha doğru olur. Çakı kapalıydı, yalnız tırnağı açıktı. Bilmem ki adına ne demeli, beş santim uzunluğunda, yarım santim kalınlığında ucuna doğru gitikçe incelen bir üçgen prizması gibi, kurşun kalemden daha ince bir tırnak. Adına tırnak veya delkiç diyebilirsiniz. Kendisi ne derdi bilmem. O çakıyı sağlığında da birkaç kez elinde görmüştüm. Onunla dergi sayfası açardı, delgiç kısmını da biz olarak kullanırdı. Ben elindeki çakıyı ancak hastanede fark ettim. Operatör raporuna «Elinde demiri kanlı, çok sivri uçlu bir bıçak vardı... Ölüm sebebi: Sağ kaburga altından vurulan bıçak darbesi ile karaciğerin parçalanması.» diye yazmış.

İşte GÜNEŞ'i böyle yitirdik.

III

GÜNEŞ HAKKINDA DOKTOR «EL INSAF» IN AYNIYLA BEYANIDIR

● Doğru, Güneş'le gazetede bir polemiğimiz oldu. Taşra gazetelerini bilirsiniz her halde, en küçük haberleri bile horoz döğüşü edasıyle verir. Hele bu şehrin yegâne doktoru ve operatörü ile nami olumsuz yönden de olsa çok tanınmış bir lise öğretmeni arasında geçen bir polemik gazete için bulunmaz bir fırsattır.

● Gazete'de ilk yazıyı o yazdı. Bir sabah, sabah dersem öğleye doğru, Şehir Gazetesi'ni gördüm. «Doktor El İnsaf» diye bir başlık. Sonra bir makale. Doktor olduğumuz için hemen ilgilenip okuduk. Bir de ne görelim yazı doğrudan bizi hedef almış. Meğer ben neler yapmamışım. Yazıya bakarsanız ben bir insan kasabıyım, insafsızın biriyim, her hastadan en az elli lira almadan elimi sürmem, imkânınız olsa da okusaydınız o yazıyı. Ben meğer sömürücüymüşüm. Hastaları sömürüyormuşum. Bir ameliyatı en az dört yüz liraya yapıyormuşum. Devlet Hastanesine fakirlik ilmuhaberi ile hasta alıp en az dört yüzer liralık ameliyat ücretlerini cebime atıyormuşum v.s. v.s.

● Tabiî cevap veririm. Şeref ve haysiyetimize gazetede bu kadar saldırılınca biz de cevap vermek zorunda kaldık. Hastalarımıza ayıracak zamanımızın mecburen bir kısmını şerefimizi korumaya ayırdık. Aslında benim yazım bir polemik değildi. İlmî bir yazıydı. Benimle hiç ilgisi olmayan, hastam olmamış, ömrümde bana hiç hasta getirmemiş bir öğretmenin bana saldırış sebeplerini ilmî yönden izaha çalıştım.

● Bence neden mi saldırdı? Gayet açık: Servet düşmanlığından. Muvaffakiyete ulaşmış insanları çekememesinden. Ben mesleğimde muvaffak olmuş bir doktorum, bu beş paralık muvaffakiyet kazanamayanları kıskandırıyor. Gazetedeki yazısını okusaydınız görürdünüz: «Bu genç yaşta bu kadar servet yapmak mümkün mü» imiş. Çalışırsanız elbette mümkündür. Dediğim gibi servet düşmanlığından, bir de benim başarımı çekememelerinden geliyordu bu düşmanlık. Yalnız o hocayı kastetmiyorum, onun gibi daha başkaları da vardır. Hem efendim hocanın solculuğu herkesce de malumdur. Benim gibi millîyetçi ve vatansever bir doktora mutlak düşmandır bunlar.

● Mesele ne mi idi? Şimdi hatırlayabildiğim kadarıyle bir hasta gelmişti, kangrenli bir hasta. Hayatını kurtarmak için sağ bacağını kalçaya yakın yerinden kestim adamcağızın. Vay efendim ben neden kesmişim vatandaşın bacağını. Fukara olmasa keser miymişim? Maalesef öğretmen arkadaşlar biraz cahil. Kangrenin aspirinle tedavi edileceğini sanıyorlar herhalde. Ne yapılır başka? Zengin de olsa, fakir de olsa kangrenli hastanın kangren olan uzvu kesilir. Eğer bu arkadaş bu kadar cahil değilse mutlaka kötü niyetlidir. Halkı kışkırtmak için böyle davranıyor. Düşünüyorum da bu yazıyı yazması için başka bir sebep bulamıyorum.

● Tabiî mahkemeye verdim. Biz şeref ve haysiyetine düşkün bir milletiz. Bizim millet aç, perişan durur ama şeref ve haysiyetsiz asla. Ben de bu miletin bir ferdiyim. Şerefimi korumak için tabiî mahkemeye verdim. Devlet Hastanesi'nde fakir ilmuhaberi ile hasta alıp en az dört yüz bin lira ücretle ameliyat yapıyormuşum. Bu iftiranın altında kalır mıyım. Derhal mahkeme kanalıyle ıspata davet ettim. Gazetede bir bir ad verdiği hastaların hepsi de lehimde şehadet etti. Sözde kangrenli bacağı altı yüz liraya kesmişim. Kangrenil bacağını kestiğim hasta mahkemede benden fazlasıyle memnun olduğunu, hayatını kurtardığımı, bilameccane ameliyat yaptığımı bana dualar okuyarak söyledi. Hastane kayıtları incelendi ve benim usulsüzğüzümün olmadığı Türk Adliyesince görüldü... Burda bir şeye dikkatinizi çekerim: Bu solcular beni suçlamaya yeltenirken aslında kendileri açık veriyorlardı. Bakın buna bir örnek vereyim: Mahkemede, öğretmenlerin arasında altı yüz lira toplayarak kangrenil hastaya verdiklerini söylediler. Sözde bu altı yüz lirayı bana vermişler. Tabiî Türk hâkimi yutar mı? «Bu toplanılan paranın makbuzu var mı?» diye sorulunca ne deseler beğenirsiniz? Tısss. Hiç bir şey diyemediler. Bunun manası şu demektir dostum: Demek ki bunlar verdikleri altı yüz liranın makbuzunu ibraz edemiyorlar. Makbuzsuz da para toplanamayacağına göre bu parayı nerden bulup ödediler dersin? Gayet açık, gizli olarak gönderilmiştir bu para. Moskova'dan gönderilmiştir. Değilse bir öğretmen altı yüz lirayı hemencecik nerden bulacak. Sonra altı yüz lirayı bugün kim kime verir? Hiç tanımadığın bir baldırı çıplak köylüye altı yüz lira vereceksin. Acıdığın için altı yüz lira vereceksin. Yok öyle şey, biz bunları yutmayız. Bu düpedüz propaganda için verilmiş bir paradır.

● Bunları mahkemede de söyledim. Maalesef kanunların boşluğundan istifade ediyorlar. Komünistlikten hakında dava açtırdığım halde delil yetersizliğinden takipsizlik kararı verildi. Fakat mahkeme ne karar verirse versin benim samimi kanaatim onun komünist olduğudur.

● Nereden mi çıkarıyorum? Bir kere servet düşmanıydı. Milleti zengin fakir diye ikiye ayırıyordu. Fakir olup da mutlu yaşamak pek alâ mümkün. Büyük dağın dumanı büyük olur, zenginin de derdi büyüktür. Başında bin bir gaile vardır. Halbuki fakir öyle mi? Tek derdi günlük yiyeceğidir belki. Demem şu ki mutluluk, zenginlik ve fakirlik meselesi değildir. Bunun aksini söyleyenler solculardır. İkincisi kalkmış benim ücretimi bir işçinin ücretiyle kıyaslıyor. «İki tık tık, bir nefes dinleme ver elli kâğıt» diye yazmış. Bir ameliyat için sekiz yüz lira almam ayıpmış. Günlüğüm bin liranın üstündeymiş, bir ayda lüks bir otomobil almışım v.s. v.s. Benim kaliteli hizmet arz etiğimi hiç düşünmeden bir işçiyle kıyaslamaya kalkıyor. Kim yapar bunu? Sorarım size kim yapar? Elbette komünistler. Altı yıl üniversitede okumuşum, iki yıl ihtisas yapmışım. Kalkıp işçiyle ücretimi kıyaslayacaklar, olur mu öyle şey? Ayrıca bu solcuların bilmediği bir şey daha var: Tabipler odası doktorların sadece asgarî muayene ücretini tespit edip hükümete bildirir. Azamî ücret serbesttir. Azamî ücrete ne hükûmet nede tabipler odası karışabilir. Yani ben kaç lira ücret alırsam alayım bu kanunîdir ve hiç kimse karışamaz. Ancak tabipler odasının tespit ettiği asgarî ücretin daha altında bir ücretle hasta muayene edemem o kadar. Sonra efendim Devlet Hastanesi elbette ücretsizdir ama hiç kimseyi benim özel muayenehaneme gelmeye mecbur eden yoktur. Eğer bugün halkımız hastaneden

çok doktorların özel muayenehanelerine müracaat ediyorsa bu bize bir şey gösterir: Halkımız devlet eliyle getirilen hizmetler yerine özel hizmetleri tercih ediyor demektir. Demokrasi işte budur. Bu kadar belli beyan bir hakikati bile aleyhimde kullanmaya kalktılar: «Devlet hastanesine yatmanın yolu operatörün özel muayenehanesinden geçmektedir» diye yazdılar.

● Acele etmemiş miyim? Allah solcuların eline bırakmasın kimseyi. Büyük iftira! Ağır yaralı biri olacak, bana böyle bir vakayı haber verecekler de hemen yetişmeyeceğim. Görüyorsunuz ya solcular iftiralarını nereye kadar uzatıyorlar. Bırak benim gibi vatansever bir doktoru, sıradan bir doktor bile böyle hadiselerde hemen müdahale için koşar. Hipokrat yemini var, Hipokrat yemini. Siz bilir misiniz nedir hipokrat yemin? Biz doktorlar dost düşman ayırmayız. Bizim için insan hayatı azizdir. Biz karşımızdaki hastanın dost mu düşman mı olduğuna bakmayız. Sadece onu hasta olarak görürüz. Hatta karşımızdaki bir komünist bile olsa acil hallerde ona da müdahale ederiz, tamam mı?

● Demek size de öyle söylediler?» Doktor poker oynuyordu, bir ağır yaralı vakası haber verildi, yetişmedi» dediler. Bunlara inanmadınız sanırım. Bu şöylentiler biraz da geri kalmış bir toplum olmamızdan doğuyor. Geri kalmış toplumlarda doktora ya yeterinden fazla önem verirler, bütün dertlere doktorun deva bulacağını, hatta ölüyü dirilteceğini sanırlar. Ya da doktora hiç önem vermezler, inanmazlar, üfürükçüye daha çok inanırlar. İşte bunun ikisi de aynı kaynaktan gelir. Bana kalırsa hakkımda çıkarılan söylentilere böyle bir açıdan, yani biraz felsefî açıdan bakmak gerek. Sanılıyor ki erken yetişseydim ağır yaralıyı kurtarırdım. Hayır efendim, ha-

yır. Bir defa ölüm sebebini bilmek gerekir. Ölüm sebebi kan kaybından değil karaciğer parçalanmasındandı. Karın boşluğunun sağ kaburgalar altına gelen nahiyesinden giren bıçak karaciğeri parçalamıştır. Bu gibi hallerde doktorun erken ya da geç yetişmesi sonucu değiştirmez.

● Aleyhte rapor mu? Ne demek aleyhte rapor? Ölen adamın aleyhinde rapor olur mu? Bir doktor hangi halerde olursa olsun aleyhte veya lehte diye bir rapor vermez, olduğu gibi durumu tespit eder. Ben yalnızca durumu tespit ederim. Sonuç kimin lehinde ya da kimin aleyhindedir buna karışmam. Bunu mahkeme bilir. Gördüğüm kadarıyle ben müdahale ettiğimde yaralı ölmüştü, bu ölüm kan kaybından değil karaciğer parçalanmasındandı. Canım bunun ne sağla ne solla ilgisi var. Pekâlâ kan kaybından da ölmüş olabilirdi.

● Elbette elindeki bıçağı do rapor ederim. Ben dikkatli bir hekimim. Bıçağın üstündeki kana kadar rapor edeceğim, benim gibi bir hekimden başkasını beklemek hatodır. Objektif bir tespittir benimkisi.

● Sanıklara verdiğim rapordan söz ediyorsunuz. Azizim ben o raporu verdiğimde karşımdaki kişinin yukarda sözünü ettiğimiz vaka ile ilgisinin olduğunu bilmiyordum. Bana savcılığın bir yazısı ile iki sanığı getirdiler. Sanığa şikâyetin nedir diye sorduğumda: «Saldırıya uğradım, vücudumda türlü, darp ve alatı katıa ile açılmış yaralar vardır, bunun tespitini istiyorum» dedi. Ben de sanığı muayene ederek yaralarını, sıyrıklarını ve bunların ne biçim bir alatı katıa ile açılmış olabileceğini tespit ettim.

● Bıçaktaki kan lekeleri mi? Ölen öğretmenin elindeki bıçakta bulunan kan lekelerinden söz ediyorsu-

nuz herhalde. Eğer bıçağın üstündeki kanın grubu hakkında savcılıktan bir soru gelse, tesbit ederdik. Böyle bir istek gelmedi bize... Kuşkunuzu anlıyorum, bu kanın öğretmene ait olabileceğini de düşünmek istiyorsunuz. Olabilir. Bu da bir ihtimal. Bilimsel davranmak gerek azizim, benim tespitime göre öğretmenin elinde kan yoktu, yalnızca bıçakta vardı. Bu kanın koldan aşağı sızıp inmediğini gösterir.

— Bir arbede sonunda mı öldüğünü, yoksa mukavemetsiz öldüğünü yorumlamak bana ait değildir. Onu hukuk kurumları yorumlasın. Ben objektif ve biyolojik hadiseleri tespit ettim o kadar.

IV

MALÜL ORMAN İŞÇİSİ TAHTA BACAK'IN AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

Güneş mi? Şu gökte şavkıyan güneşi mi? Onu herkes tanır. Bu yıl yaktı kül etti ortalığı mübarek. Gene büyük kuraklık olacak. Yaktı ortalığı, bir damla yağmur düşmedi.

● Haa!.. Öyle desene. Güneş diye bir adam tanımamışam. Güneş.. Adamın adı mı Güneş'miş? He valla tanımamışam. Öğretmen mi dediydin? Yooo! Gene tanımamışam. Hangi köyde öğretmenmiş? Yaaa, şeherde öğretmenmiş demek. Biz nerden bilek şeherlik yerdeki öğretmeni. Hacall'nin oğlana sorsak o bilir. Şeherdeki büyük okulların birinde okuyor.

● Şu benim tahta bacağı soruyorsun. Anlatması uzun. Bir kazadır geldi. Geldi ve beni bacaktan etti. Mevlâm cümle yaratıkları tam yaratmış. Tekmil yaratmış. Bir yerin eksik oldu mu insan sayılmazsın vesselâm.. Sen benim sağlam bacakla halimi görecektin. Ne yola giderdim, breh breh breh. Atlı yetişemezdi arkamdan. Ormanda en sarp yamaçları bile geyik gibi tırmanırdım. Şimdi çoluk çocuğun maskarası olduk... Bak şuraya kadar, tak tak ediyor vurunca bak, işte buraya kadar tahta. Bükülmez, kıvrılmaz bir bacak. Böyle düz uzatıp dururken kimse bilemez tahta olduğunu. Ama yola koyulanda herkes çakar manzarayı. Kıvıramazsın, bükemezsin, sopa gibi sürüklemek zorundasın. Yaaa! Alemin

maskarası olduk. Yakına gelde kulağına bir şey söyleyeyim... Kimse duymasın, bizim karının bile davranışı değişti. Kâfir eskiden ne cilve yapardı, şimdi beni tersleyi tersleyiveriyor. Yatakta tahta bacağımdan yana hiç yatmaz. Hep canlı bacağımdan yana yatar.

— «Herif, geceleri ağaç kütüğü ile yatıyormuşum gibi geliyor bana.»

diye hep canlı bacaktan yana yatar. Halbuki tahta bacak üstüne kıvrılmak benim daha kolayıma geliyor. Ehhh! Ne yaparsın, o da haklı. Geceleri uyanıyor elini sürüyorsun, takır takır bir odun. Gönül ister ki etli, canlı bir bacak olsun. Yaaa! Bu tahta bacak'ın derdi dıştan göründüğü kadar değil. Dıştan bakan yalnızca çalışamayacağımı, artık iş yapamadığımı, bu gidişle bir gün aç kalacağımı görür ve de anlar. Ama bir de elin günün bilmediği yanları var bu işin; işte böyle oğul.

● Acele etme, acele etme. Anlatacağım, nasıl olduğunu, bu kazaya nasıl uğradığımı anlatacağım. Madem merak ediyorsun, anlatacağım:

Ben orman işçisiydim. Orman işçisi nedir bilir misin? Ormandan ağaç keseriz, tomruk. Hangi ağaçları keseceğimizi işaretlerler, biz gider onları keseriz. Sonra kesilmiş odunları, tomrukları sürükleyerek araba yoluna indiririz.

● Kaç lira mı verirler? Mütayidin insafına kalmış, dilerse on beş lira, dilerse yirmi lira verir. Gücü kuvveti yerinde olmayan işçilere on beş, çocuklara da on lira verir. Ama ben yirmi liralık işçilerdendim. Dehşet çalışırdım. Acı kuvvetim vardı. Üç kişinin kımıldatamadığı tomruğu ya bismillah deyince sürüklerdim.

● Sigorta mı? O da ne ki? Allah allah, bu lâfı daha önce de duymuş gibiyim. Nerde duydum acaba? Akıl mı kaldı bizde. Ayağım kesilmeden önce olsa hemen hatırlardım.

● Emme meraklısın. Anlatacağım helbet, biraz sabret... Neden sözediyorduk? Haa!. Sigorta diyordun, yok bilmezem öyle birisini, tanımamışam sigortayı daha... Ben yirmi liralık işçiydim demiştim. Mütayit beni çok severdi. Bizim köylülerin içinde yalnızca beni nazlanmadan ise alırdı. Kazaya uğradığım yıl da yalnızca benle bizim Hasanüssün'ü işe almıştı. Tekmil bizim köyün erkekleri gurbete çıkmış o yıl işsizlikten. Hasanüssün'le ikimiz iyi çalışırdık. Hep beraber çalışırdık. Lâkin o gün ayırdı mütayit.

— «Hasanüssün Aşağıgöze'ye gidecek, sen de burda kalacaksın.» dedi.

Yanımda çalışan adamları ova köylülerinden günlüğü on iki buçuk liraya toplayıp getirmişler. Adamların hepsi de orman işçiliğine yabancı. Bizimkiler tam orman işçisi emme on beşer lira günlük istedikleri için almamış. Bir Hasanüsün'ü bir de beni aldı mütayit. İkimizi çağırıp :

— «Sizin günlüğünüz biraz fazla, fakat bunu ova köylülerine duyurmayın. Eğer duyurursanız sizi de işten atarım.» dedi.

Kimseye duyurmadık. Velâkin ova köylüleri bize bir türlü ısınamadılar. Gerek bizi alevidir diye ısınamadılar. gerek mütayidin adamı saydıklarından ısınamadılar. Eğer o kazada biraz candan yardım etselerdi daha ucuz atlatırdım. Belki de hiç bu kazaya uğramazdım.

Koca gürgen ağaçlarını kestik. Gökyüzüne doğru uzayıp gider gürgenler. İnsan kıyamaz kesmeye. Emme ne gelir elden, mütayit keseceksiniz emrini vermiş, hökümet adamı da gövdesine katli vacip diye damga basmış. Koca gürgen ağaçlarını kestik.. Ağaçlar bir türlü yere yıkılmaz. Vurmuşuz baltayı, gövdeyi kökten ayırmışız. Velâkin gene de dimdik ayaktadırlar. İşte ben böyle

ağaçlara hayranım. Yıkılmayan, dik duran ağaçlara hayranım. Gövdesini kökünden ayırsan da yıkılmayan ağaçların karşısında külâhını çıkarmak gerek... Bilir misin ağaç neden yıkılmaz, ağaçlar neden dim dik durur? Birbirine sırt vermekten. Birbirine bel vermekten. Sık ormanlarda birbirine yaslanarak büyüyen ağaçlar kolay devrilmez. Tek başına bir ağacı düşün. Daha iki balta darbesi yer yemez yere yıkılır. O dim dik ağaç eğilir, toprağa serilir.

Neyse sözü çok uzattık. O gün gene sık bir ormandaydık. Gürgenleri kesmiştik. Bir türlü yıkılmadılar. Kestiğin ağaçları ayakta tutanları da keseceksin. Bu işin gaydası (kaidesi) bu. O zaman hepsi birden yere serilir. O mahal yeşilden ve ağaçtan mahrum kıraç toprağa döner. Biz de öyle yaptık. Velâkin ağaçlar üstüste birdi. Şimdi de yerdeki ağaç ölülerini birbirinden ayırmak derdi çıktı. Manilayı (manivelayı) taktık, dönmedi. Bu ova adamı biraz güçsüz oluyor. Üç kişi bir ağacı döndüremedi. Ben kızdım :

— «Verin ulan manilayı bana.» dedim.

«Ya Allah, ya bismillâh, ya Ali» deyip bütün gücümü vermemle tomruğun yerinden yuvarlanması bir oldu. Nasıl oldu anlayamadım, koskoca gürgen küt deyip ayağıma bindi. Arkasından iki tomruk daha yuvarlandı mı üstüne. Ayağımdan yukarı bir sıcaklık yaladı geçti bedenimi. Ovalılar şaşkın şaşkın bakarlar :

— «Yardım etsenize bre imansızlar.» diye bağırdım.

Ancak ondan sonra kıpırdadılar. Onlar tomrukları kaldırmaya çalıştıkça daha bir yük biniyor ayağıma. Çekeyim şu bacağı, söküp alayım tomruğun altından dedim. Bir yekindim, eyvah, eyvah eyvah!.. Bacağım kırılmış dingil gibi oraya buraya fırıl fırıl dönüyor. Ayağın kımıldadığı yok. Senin anlayacağın ayak bileğim kütedek

kırılmış. Bir de ağaç budağı saplanmış mı bileğime. Dur hepsi bu kadar değil. Ben ayağımı kurtarayım diye bacağımı sağa sola döndürürken kaval kemiğimin alt ucu deriyi delip süngü gibi ortaya çıktı. Ovalılar üstümdeki yükü hâlâ boşaltamadılar. Kemiğin deriyi deldiği yerden kan fışkırıyor. Kanla beraber bir de dayanılmaz sancı. Ister kan görmekten de ister acıdan, ben kendimi kaybetmişim.

Kendime geldiğimde Hasanüssün'ün sırtındaydım. Beni ağacın altından çıkarınca hemen Hasanüssün'e haber vermişler. Ne de olsa köylümdür, sırtlayıp araba yoluna indirmiş beni. Araba yolu yarım saat çeker kaza yerinden.

İnsanın alacası güç zamanda anlaşılırmış. Kötü gününde anlayacaksın dostunu düşmanını. Acıdan kıvranıyorum, kemik çıkmış dışarı, kan boşanır bir yandan. Tam bu sıra tomruk yüklü arabayla şoför Dursun geldi. Onu iyi adam diye bilirdim. Şoför mali boş olduğu halde almadı :

— «Arabayı kan edersiniz, arkadan gelenler alsın.» dedi. Sürdü gitti.

Hasanüssün'ün sırtındayım. Ayağım bilekten aşağı benden habersiz sağa sola sallanır. Arkamız sıra kızıl şerit gibi kandan iz bırakıp gideriz. Karşı yamaçtan Pala'nın tomruk yüklü arabası aştı. Ben Hasanüssün'e :

— «Karşıdan Pala'nın arabası geliyor ama Dursun almadıktan kelli bu hiç almaz.« dedim.

— «Yüreğin berk tut, belkim alır.» dedi, Hasanüssün.

Bu Pala'yı bilirim ben. Varsa da yoksa da bıyığı. Dünya bir yana, bıyığı bir yana. Pala'nın gözünde insanların bir bıyık kadar değeri yoktur. İşte ben Pala'yı böyle bilirim. Gelgelelim, yanımıza gelince daha biz işaret

vermeden araba durdu. Pala sivri bıyıklarını arabanın penceresinden dışarı çıkarıp :

— «Bu ne hal böyle ulan Hasanüssün?» diye sordu.

Ben ayağımın sancısından bir inilti koyverdim. Hasanüssün :

— «Kurbanın olam Pala, bizi acele tohtura yetiştir. Emmimin ayağına tomruk düştü, durumu gayet ağırdır. Ayak elden çıktı.» dedi.

Bak şu Hasanüssün'e sen. «Ayak elden çıktı» diyor. Durumum gerçekten ağir mı ne? Bu lâfı duyar duymaz beni bir titremedir aldı. Bir yandan üşürüm, bir yandan ateşler içinde yanarım. Beni Pala'nın arabasına nasıl bindirdiler bilmezem, yeniden bayılmışım.

Velâkin bu Pala eyi adam çıktı. Has adam çıktı. Hasanüssün'e :

— «Ayağı kırılan adam böyle taşınmaz, yanlış taşımışsınız, bu ayak zor yerine gelir.» demiş.

Sonra bir bez bulup sarmışlar da kan durmuş. Arabasına alıp şehre getirdi bizi Pala. Hem de beş para bile almadan.

● Geleceğim, geleceğim; sabret. Sözümü kesme. Ben biraz dolaştırarak anlatırım, emme deliğini devşiğini anlatırım, heç bir eksik kalmaz. Sabret şimdi tohturu anlatacağım.. Biz ancak ertesi gün sabahınan şehre inebildik. Beni doğruca sağlık ocağına götürdüler. Ocaktaki tohtur da, sıhhıyalar da, o kelebek kafalı kadınlar da tekmil ak bez kuşanmışlar. Zahir ölümü hatırlatmak için. Kefen gibi ak bez. Alacalı giysiler daha iyi değil mi oğul? Bütün tohtırlar kefen gibi neden ak bez kuşanırlar... Neyse.. Güleç yüzlü, gençten birinin kerevetine yatırdılar. Genç adam benim ayağıma bakıyor, ben onun yüzüne. Güleç yüzü yavaştan gölgelenip karardı :

— «Operatörün müdahalesi gerekir, bunu acele yukarı hastahaneye götürün.» dedi.

Ossaat içime bir sızı çöktü..

● Gittiilik... Hemen gittik, hiç vakit geçirmeden. Hasanüssün gene beni sırtına vurdu, doğru hastaneye. Velâkin hastane felâket kalabalık. Sırada bekleyenler, ağlayanlar, yalvaranlar birbirine karışmış. Duvarın dibine beni yasladılar. Hasanüssün ora bura gidip gelir lâkin iş bitirdiği yok. Biraz semedir bizim Hasanüssün. Ben olmalıyım ki Tohturun karşısına çıkmak için yazıcı on lira mı istiyor, sen yirmi lira ver, şippadak olur işin. Hem de birinci sıraya geçersin. Hasanüssün gene iş bitirememiş olmalı, kös kös yanıma gelir.

— «Ne var Hasanüssün? Olmazlanıyorlar mı yoksa?» diye sordum.

— «Toktur saat on birde gelirmiş emmi.»

— «Ne bilsin senin derdini. Bu memur takımı geç kalkar, adettendir. Evinde uyuyor olmalı.»

— «Yok uyumazmış, erken kalkarmış. Emme saat on bire kadar kendi muayanesinde olurmuş.»

— Eh, bunca bekledik, biraz daha bekleyelim bakalım.»

Ben böyle diyerek hem kendime hem Hasanüssün'e cesaret veririm. Emme Hasanüssün'ün yüzü allak bullak. İnsanların içinden ne geçerse aynısı iresim gibi yüzlerine vuruyor...

Hasanüssün ordaki ak gömleklilerden birisine gitti. Yalvardı, yakardı ne yaptı etti herifi yanıma kadar getirdi.

— «Vallah beyim durumumuz kötüdür. Gayrı siz acıyın bize.» diye bir yandan yalvarır bir yandan da adamın eline bir yirmi kağıt sıkıştırır bizim oğlan.

Eyi adammış doğrusu, bize yol gösterdi :

— «Bakın hemşehrim, sizin işiniz ağırdan almaya gelmez. Başka türlü katiyen giremezsin hastahaneye. Cumhurbaşkanı emir verse bile almazlar. «— Yatak yok—» deyip baştan savarlar. Şimdi siz doğruca operatörün muayenehanesine gidin. Bir elli lira verip muayene olun. Ondan sonra gerekli görürse operatör sizi hastanenin muayene defterine yazdırarak yeniden bir muayene ediyormuş gibi yapar ve yatacak diye kâğıt yazar. İşin usulü bu. Başka türlü hastaneye adam yatırmazlar.»

— «Başka tohtur yok mu? Ona gitsek.» dedim.

— «Yok. Koca hastanede bir operatör.» dedi gitti herif.

Biz kalakaldık Hasanüssün'le. Ne yapalım? Çaresiz bir elli kâattan olacağız. Bereket ki Pala'nın araba depoya uğradığında bizim mütayit ordaydı. Kim ne derse desin iyi adamdı bizim patron. Ben yüz kâat haketmiştim, emme o benim ayağımı görünce cüzdanı çıkardı koynundan, iki yüz kâat çekti:

— «Sana şimdiye kadar ki yevmiyeni veriyorum. Bugüne de tam yevmiye yazdım. Fazladan da yüz lira veriyorum.» dedi.

Ben fazladan verdiği o yüz kâadı almak istemedim. Nideyim haketmediğim parayı. Ama mütayit:

— «Al, al. Senin bize çok iyiliğin dokundu. Hastaneye gidiyorsun belki lâzım olur. diye zorla verdi.

Parayı aldık, elini öpüp helâllik diledik. İşte böyle. Doğrusu iyi adamdı. O iyiliğini hiç unutmam. Hem kazanın olduğu güne tam yevmiye yazdı, hem yüz lira fazladan verdi.

Opratorun kapısına koynumuzda bu iki yüz lira ile dayandık. Muaynanenin kapısında var bir yirmi hasta. Gene ak kefene bürünmüş, başı kelebekli güzel bir kız bize elli kâada bir sıra nümeresi verdi. Sonra:

— «Sıranızı bekleyln, sıra gelince biz çağırırız.» deyip içerl girdi.

Giren hasta iki dakkada çıkıyor. Giren hasta iki dakkada çıkıyor. Benim yüreğime bir rahatlık serpildi. Şundan bir rahatlık serpildi: Bu oprator dedikleri yaman bir dohtur olmalı. Bu hastanın nesi var acaba diye mızmızlanıp durmuyor. Daha haştanın yüzüne bakar bakmaz şıppadak derdlñi anlıyor olmalı ki içeri giren hasta iki dakkada llâç kâadıñı alıp çıkıyor. Bu opratorlar ötekl tohturlardan çok okurlarmış. Çok okumuş tohturun hall başka canım. Şıppadak bilir adamın derdinl.

Çok geçmeden sıra bize geldi. İçerl girdik. Breh breh breh! Asık yüzlü, sert bir tohtur. Daha yüzüme bakmadan ayağıma baktı. Hemen anladı derdimin ayaktan olduğunu. Hasanüssün'e :

— «Paçasını sıyır yukarı.» dedi.

Sonra eğildi ayağımdakl yaraya baktı. Ayakbileğime yukarı yürüyüp gelen şişliğe parmağını çöktü. Hayret, hiç acımadı bacağım. Yumuşacık, ak parmakları vardı. Biz parmağımızı bassak, sağlam bacak bile acır. Neden dersen, odun gibidir bizim parmaklar. Dağda bayırda, odunla, taşla, toprakla uğraşa uğraşa odun gibi, taş gibi olmuştur.

İyi zanaatır şu tohturluk. Bütün bunları bir dakkada yaptı çattı. Sonra masasının başına geçti, yüzüme bile bakmadan :

— «Durumu saklamadan, açıkça söylemellyim.» dedi. «Bu ayaktan sana hayır yok. Üstelik durdukça da zararınadır. Bu ayağı hemen bilekten kesmek lâzım.»

İçime bir yalım düştü. Muayene odası tepeme indi indi kalktı. Salaklaşıp hiç bir şey duymaz oldum. Neden sonra tohturun sesiyle kendime geldim.

— «Boşuna kara kara düşünmeyin. Başka çare

yok. Ayağı bilekten keseceğiz. Eğer şimdi kestirmezsen yarına bacağına yukarı yürür ve dizkapağından kesmek zorunda kalırız. Eğer bir sonraki güne kalırsan baldırdan, kalçaya yakın yerden keserim. Daha geç kalırsan belden keserim.»

Vay babooo! Herif sanki bacak değil ormanda kütük kesiyor.

— «Senin ayak kangren olmuş. Nere gidersen git bu ayağı keserler.»

Ne yapacaksın başa gelen çekilir. Demek bizim ayak elden çıkmış. Hasanüssün'ün saf saf söylediği doğruymuş. Bizim bacak çürümüş patlıcana dönmüş. Eğer çürüyen yer hemen kesilmezse çürüme sağlam yere doğru yürür gidermiş. Korka korka :

— «Kaç liraya kesiyor tohtur beğ?» diye sordum.

— «Dört yüz liraya keserim.»

— «İki yüz kâadımız vardı. Ellisini şimdi verdik. Geriye yüz elli kâat kaldı. Yüz elliye kessen olmaz mı?»

— «Olmaz.»

— «Bizimki de fakir işi olsun, yüz elliye kes.»

— «Burası fakirlere yardım cemiyeti değil, muayenehanedir. Dört yüz lirayı hemen yatırın. Eğer biraz daha geç kalırsan dizkapağından keserim, o zaman altı tı yüz liranı alırım. Eğer daha geç kalırsan kalçadan keserim, sekiz yüz liranı alırım. Belden kesersem bin liranı alırım. Bu kadar ucuz fiyata dünyada hiç bir doktor kesmez.»

Adam ayaktan başladı, yukarı çıktıkça fiyatı artırdı. Eğer kese kese boynumuza kadar çıksa fiyatımız bir kaç bine çıkacak.

— «Tohtur beğ, yüz elli lirasını şimdi versek, iki yüz elli lirayı da bizim Hasanüssün bulup gelince veririz.»

— «Köylü aklınızla beni kadıracaksınız. Biz çoklarını gördük; beş liram yok diye gelip de sonradan yakasından yeninden bezlere sarılı yüzlükler çıkarmıştır. Dört yüz lirayı yatırın, ameliyatınızı yapayım.»

— «Aman tohtur beğim ocağına düştük. Şu yüz elliyi al, kalan iki yüz elliyi siz ayağı kesinceye kadar Hasanüssün bulur gelir.»

— Madem o kadar çabuk bulablliyorsunuz, parayı bulun da öyle gelin.»

Bizim dilimiz, dişimiz kitlendi. Çarpılmışa döndük. Ordan kalkıp gitmeyi bile akıl edemedik. Tohtur yanında çalışan kızı çağırdı :

— «Hemşire hanım bunları dışarı çıkar. Az sonra da hastaneye gideceğim, sıradakileri çabuk çabuk al içeri.» dedi.

İşte böyle, gele gele geldik kara taşa, yazılan gelirmiş sağ olan başa.

● Hayır. Hiç bir yere gitmemiştik. Doğrusu, nere gideceğimizi de bilmiyorduk. Fakirliğin gözü kör olsun. İnsan hem fakir hem de cahil olunca nereye gitse kolu kanadı kırık demektir. Hasanüssün yeniden yüklendi beni caddeye çıktık.

Nere gidelim yarabbi? Gövdemiz patlıcan gibi çürür gelir bir uçtan. Yeniden köye dönsek hepten çürüyüp öleceğiz. Çaresiz :

— «Hasanüssün» dedim. «Beni şu caddenin kenarına bırak. Sen git, köyden para bul gel. Aman çabuk gel canım çekiliyor.»

Hasanüssün beni bıraktı gitti. Kaldırımın kenarında acılar içinde kıvranıyorum. Kıvranıyorum emme kimseye de halimi belli etmiyorum. Bir saat beklerim, iki saat beklerim, üç saat beklerim. Hasanüssün gelmez. Benimki şaşkınlık işte. Şeherden köye cankuratanla

gitsen bile bir güne ancak dönülür; zavallı Hasanüssün üç dört saatte nasıl dönsün. Senin anlayacağın ben yolun kenarında ikindi vaktine kadar bekledim.

Şeher adamı köy adamına heç benzemiyor. Yanından yörenden yüzlerce kişi geçiyor da heç biri:

— «Ya sen neyin nesisin?» diye sormuyor.

Bazıları da beni dilenci sanarak önüme bir yirmi beşlik fırlatıp gidiyor. İçlerinden bazısı da şöyle acıyarak bakıyor; onlar da çekip gidiyor. Gözünü seveyim köy yerinin. Ossaat derdinle ilgilenir yardım ederler. Emme yer damar damar, insan cins cins derler. İnsanın hasına bir kişi bilem olsa şeher de de rastladık. Şöyle efendiden, babayiğit biri yanıma geldi.

— «Niçin burada yatarsın amca?» dedi.

— «Sorma oğul başımıza gelenleri.»

— «Hastasın galiba.»

— «Keşke hasta olsam. Beterin beteriyim. Kör kazaya uğradık.»

— «Trafik kazası mı?»

— «Yoook, yoook! Ormanda işçiydim, üstüme tomruk devrildi.»

— «Kırık falan var mı?»

— «Sağlam yerin var mı diye sor.»

— «Neden hastaneye gitmiyorsun?»

— «Bizi hastaneye alan kim?»

— «Sigortalı mısın?»

— «Hayır Pınarlar köyündenim.»

— «Nerelisin demiyorum. Sigortaya kayıtlı işçi misin?»

— «Hayır. Hiç duymamış ve de görmemişim sigortayı.»

— .....

— .....

● Niçin mi sustum: Sen «Öğretmenim» dedin değil mi? O adam da öğretmen olduğunu söylemişti. Aynen sen de onun gibi, konuşmamızın başında «Sigortalı mısın?» diye sordun. Şimdi kafam dank etti. Yoksa sen bana yardım eden o aslansın da ben mi tanıyamadım. Bunadım mı yoksa? Emme şöyle yüzüne bakıyorum da siman bir türlü benzemiyor.

● Adını mı? Heç hatırlamıyorum. Bak bizdeki köylülüğe sen. Bir adam sana yardım ediyor, sen onun adını bile öğrenmiyorsun. Adını hatırlamıyorsun ve de simasını bilem çıkaramıyorsun. Velâkin düşünüyorum da adını heç söylemedi gibime geliyor. Biz sormayı akıl edemedik o derdin arasında o da herhal söylemedi... Yok yok, sen değilsin. Yüzün heç benzemiyor. Ne kadar unutsak yüzünü gene çıkarırım.

● Kaldığımız yerden mi anlatayım? Yahu sen de emme merak sardın bizim bacağın hikâyesine. Ne demiştik? Haa O «Sigortalı mısın» diye sormuştu.

— «Kaç lira istedi operatör?» dedi.

— «Dört kâat istedi.» dedim.

— «Ne. Dört yüz lira yani.»

— «He ya. Aha, ayağı burdan kesmek için dört yüz kâat istedi.»

Ayağımı örtünün altından çıkarıp gösterdim. Şişiik dizkapağıma kadar yürümüş oturduğumuz yerde. Bizim bacak hepten patlıcan gibi morarmış. Eliyle bocağıma şöyle bir çöktü:

— «Acele doktora götüreceğim seni, bacağın kangren olmuş.»

— «Boşuna telâş etme oğul. Biz gittik, doktor iki yüz elli lira bulun gelin dedi.»

Yoldan geçen bir arabayı çağırdı. Beni şoförle beraber arabanın içine attılar. Doğruca tohtorun muay-

nanesine götürdü. Gene aynı hemşire çıktı karşımıza:

— «Bugün Cumartesi. Doktor bey balığa gitti.» demez mi.

Etme bacım, eyleme bacım, bu iş hayat meselesi. Ben bıraktım artık öğretmen yalvarıyor. Hemşirede taş gibi bir yürek. Sonun da erldi yüreği.

— «Bunlar sabah da geldi, doktor ameliyat edecekti, kabul etmediler.» dedi hemşire kız.

Ben sırası gelmişken lâfı sokuşturdum:

— «Paramız yetmedi beğim.»

— «Ne kadar para gerekli?» diye kıza sordu.

Hemşire bacağımı inceledikten sonra:

— «Dizden kesmek gerek. Altı yüz lira kadar masraf tutar.» dedi.

— «Parayı bir iki saate kadar getiriyoruz. Siz lütfen hastayı yatırın ve acele doktora haber verin.»

— «Aman öğretmen beğ» dedim. «Delirdin mi sen. Altı yüz kâadı nerden buluruz. Hasanüssün'ü yolladık hâlâ gelmedi.»

— «Buluruz, ben getireceğim. Hemşire hanım lütfen siz gerekenleri yapın.» dedi gitti.

Bak sen işe; öğretmen çıktı, beş dakika sonra tohtur geldi. Ulan hani balıktaydın ya sen. Sanki kapı arkasından bizi dinler. Vay kâfir vay, parayı duyunca hemen damladı. Daha girmeden:

— «Ben size demedim mi başka çare yok diye.» üstlendi.

Tohturun sözü karşısında mahcubiyetten yere geçtim. Herif haklı, döndük dolaştık gene geldik. Hemşire kız tohtura «fıs fıs fıs» bir şey söyledi. Tohtur bir kâat yazdı. Sonra hemen beni dışarı çıkardılar. Breh breh breh kapının önünde bir cankurtaran. Vay kâfir para vay, şu kudretinden utan. Allah mısın be mübarek.

Ossaat aldıklarıyla hastaneye yatırdılar. Tohtur da geldi. Hastanede bir telâş bir telaş. Beni tekerlekli bir yatağa koydular, tıkır tıkır sürüp tepeden asık bir aynanın altına soktular. Sonra baldırıma bir iğne, o bacak benim değil sanki. Ne yapıyorlarsa tepemdeki aynada ayan beyan görünüyor. Tohtur bıçakla, dizkapağımın bir karış üstünden kesmeye başladı. Bıçak da emme bıçak ha, pırıl pırıl yanıyor. Bıçağı çöktükçe kan çıkıyor. Kanadıkça da pamuk basıyorlar. Sonunda dayanamadım, gözlerimi yumdum Bıçakla işlerini bitirip testereyle kesmeye başladılar. Aynen odun keser gibi, hırt hırt hırt.

Biliyor musun o anda aklıma ne geldi : Ben ormanda çok yaş ağaç kestim. Kendim için değil ha! Mütayit «şunu kes» derdi, ben de testereyi dayar keserdim. Böyle çok gencecik, körpe fidan kestim. Testereyi tutunca yaş ağaca, makine bir iniler; çünkü zordur yaş ağacı kesmek. Sanırım inleyen makine değil de ağaçtır. En kötüsü de, yaş ağacı kesersin biraz sonra ağaç başlar ağlamaya. Kestiğin yerden damla damla gözyaşı akar. Yaş keserken hep «Bir gün bunu sen ödersin» diye düşünürdüm. İşte tohtur bacağımı keserken aklıma bu geldi.

● Öğretmeni ancak ertesi gün görebildim. Görüşme günüymüş. Bütün hastaları eş dost, hısım akraba yoklamaya geliyor. Biz garibiz, kimsemiz yok. Üstelik içimde bir sızı: Yorganın altında cümle âlemde çift bacak uzanır, bende tek. Daha alışamamışım tek bacağa. İşte öyle gariplik bir zamanımızda öğretmen içeri girdi. Kucağında paket vardı. Bana:

— «Geçmiş olsun, büyük tehlike atlattın.» dedi.

— «Bundan daha büyük tehlike mi olur, tek bacakla kalmışız.»

Beni teselli etti' Sonra da :

— «İşim acele, kusura kalma.» dedi. «Sana bir kolonya ile biraz yiyecek getirdim. Yedi yüz on bir lira da para topladım. Bu paranın büyük kısmını öğretmen arkadaşlar bağış olarak verdi. Halini anlattık, herkes gönlünden ne koptuysa verdi. Yüz lirasını Kızılay'dan aldım. Elli lira da, adı gerekmez, bir arkadaş verdi. Hepsi şu kâğıtta yazılı. Altı yüz lirasını doktora vereceksin. Yüz on bir lirası da köyüne dönmen için yol parası olur. Kendine bakarsan çabuk iyileşirsin. Hoşça kal.»

Bir can gibi girdi, bir can gibi çıktı gitti. Benim gözlerim yaşardı. Analar ne evlâtlar doğurmuş. Yalnız, bak sen bizdeki eşşekliğe ki adını, adresesini sormayı akledemedik. Köyümüze bir ekşi ayran içmeye bile çağıramadık. Yaa! Yaaa! Bize bir iyilik yapmıştır. Biz ise adını sorup akıl defterine yazmayı düşünememişik. Yarın divan kurulup yüce mevlâ «Bu iyiliği kim yapmıştır sana.» diyende tahtabacak bilmeye ha! Yüce mizan kurulup cümle madenin altını tuncu ayrılanda, cümle âdemin aslanı piçi birlikte çağrılanda biz, ol adalete muteber şahadette bulunmayak ha! Pirimiz Hacıbektaş Velî bizi bağışlar mı bilmem. Bizim tahtacılığımıza da tahtabacaklığımıza da eyvah ki ne eyvah.

● Ne diyorsun sen!.. Biz adalete bu dünyada mı muteber tanıklıkta bulunmamışız? Yalan mı söylemişiz? Bak sen!.. Yalan söylemişiz ve de bize yardım eden bir aslanı çakala boğdurmuşuz! Olamaz! Olamaz, çünkü bizden yalan sadir olmaz. Biz elimize, belimize ve de dilimize sahip çıkarız bu bir. Bizim bu dünyada hiç mahkemeye düşmüşlüğümüz yoktur bu da iki.

● Haaa haa!. Doğru, doğru. Eyi ki hatırlattın. Ah bizim bunak kafa ah! Doğruuu! Giden yıllardan birindeydi, mahkemeye celbettiler. Nasıl unutmuşum.

● Niçin mi mahkemeye çağırdılar? Dur bakayım,

hatırlayayım biraz.. Hımmmı Pek bilemiyorum.. Tanık mıydım, yoksa sanık mı? Emme davacı değildim. Onu eyi biliyorum. Kimseden bir hak dava etmemişim daha.. Bak.. bak.. bak! Şimdi daha eyi çıkardım: Bir akşam üstüydü, gene böyle tahta bacağımı uzatmış, kapının önünde oturuyordum. Davar sürüsü köye yeni dağılmıştı. Arkasından direk direk toz kaldırarak köye bir kaptıkaçtı girdi. Köyün ortasında kaptıkaçtı yavaşladı, yavaşladı, sonra durdu. Köy çocuklarını bilmez değilsin ya, hemen kimi arkasına asıldı, kimi arabanın kulağını tuttu, kimi kuyruğunu. İçindeki adam çocuklara bir şeyler sordu. Al hoca! Önde araba, arkada tekmil köyün çocuğu bağlık çığlık bana doğru gelirler. Kaptıkaçtı bu kez de bizim evin önünde durdu, kapısını açıp yere atladı şoför. Ulan ben şu şoförü tanıyorum tanımaya emme çıkaramadım.

— «Bacağını kesen, seni ölümden kurtaran adamı ne çabuk unuttun.» deyince aydım.

Tamam bu bizim oprator tohtur beğefendi.

— «Tanımaz olur muyum. Bizim şaşkınlığımız zatınızı burda görmekten.»

— «Hatını sormaya geldik.»

— «Hatırın daim olsun. Hoş gelmişen beğim.»

— «Hoş bulduk. Bacağın nasıl, bir şikâyetin var mı?»

— «Sağ olasın tohtur beğ, eline sağlık. Sayenizde heç bir şikâtım yoktur.»

— «Arada bir sancıdığı oluyor mu?»

— «Oluyor. Emme o kadarına katlanacağız. Yağmur yağacağı günler sızlıyor.»

— «Desene senin tahtabacak hava raporu da veriyor.»

— «Sayenizde beğim, iradiyonun motoroloji laporundan daha sağlam verir.»

Gülüştük. Tohturu eve buyur ettim. Baktım haline kalıcı.

Devletin koskoca bir oprator tohturu bizi amaçlayıp gelmiş. Eee, göster kendini Tahtabacak. Evde bağlı kuzu vardı, kışın kesmek için besliyorduk. N'apalım, böylesi kısmetmiş. Dayadım bıçağı kuzunun boğazına. Bizim karı dövünür, sağımda solumda mırıldanıp durur. Kolundan tuttuğumla içeri attım. Bu karı kısmının aklı pek basmaz. Herif bizi ölümden kurtarmış, bizim bacağımızı kesmiş de tekmil bedenimiz patlıcan gibi çürümekten kurtulmuş. Biz ona bir kuzu kesmişiz çok mu. Hem canım aramızda heç bir tanışıklık olmasa bile koskoca bir devlet opratoru Tahtabacağın kapısıdır diye doğrultup gelmiş. Bir kuzu kesmiyecek mi?

Neyse uzatmayalım, biz o akşam yedik, içtik, konuştuk, gülüştük. Bir ara tohtur dedi ki:

— «Bacağını kestik, tedavi ettik, seni ölümden kurtardık; fakat senin bacak yüzünden biz belâdan kurtulamadık.»

— «Kadan belân alam tohtur beğ. Bizim bacak yüzünden ne zor gelmişse başıma bize gele. O ne biçim belâdır ki bizi bırakır da sana gelir.»

— «Sorma, çok dertliyiz.»

— «De hele anlat, o ne biçim derttir ki biz derman olamıyak.»

— «Ben senin ayağını ameliyat ettim. Buna karşılık kaç lira ücret aldım senden?»

— «Allah var altı yüz lira almışsındır.»

— «Sözde ben senden altı bin lira almışım. Bazı komünistler böyle diyor. Beni mahkemeye bile verdiler.»

— «Sen heç küşüm etme. Gider, mahkemede altı yüz liraya kestiğini, altı yüz liradan bir kuruş bile fazla almadığını söylerim. Hem val'a hem billâ söylerim.»

— «İyi, söylersin ama o zaman da bir başka dert çıkıyor.»

— «O da ne ola ki?»

— «Tabipler odası var. Yani biz doktorların bağlı bulunduğumuz teşkilât. Onlar da diyor ki —böyle önemli bir amellyat altı yüz liraya yapılmaz. Sen çok düşük ücret isteyerek doktorluğu beş paraya indirdin. Diplomanı geri alacağız.»

Ulan Tahtabacak dedim kendi kendime; bu adam ne demeye getiriyor? Herhalde yeniden para isteyecek. Ağzının vavından öyle anlaşılıyor. Emme az da isteyeceğe benzemez Altı binden açtı piyasayı. Yandık ki ne yandık. Vay benim tahtabacağım; koskoca bedenimi yıktın, şimdi de evimi yıkacaksın.

Tohtur sustu, ben düşünceye daldım derken gayet sessiz ve de sıkıntılı bir hava oldu. Biraz neşe gelsin diye :

— «O diploma dediğin ne ki? Bırak alsınlar tohtur beğ, onların olsun.» dedim.

— «Diplomamı alırlarsa doktorluk yapamam.»

— «Vay canına!.. Öyleyse nasıl hal yoluna koyacaksın?»

— «Senin yardımınla.»

— «Gözün sevem tohtur, biz fukara takımının ne yardımı olur ki.»

— «Tabipler Odası bu ameliyata üç bin lira almalıydın diyor. Şimdi senden iki bin dört yüz lira daha para almamız gerek.»

— «Gurbanın olam tohtur, bizim malımızı maşatımızı satsan etmez iki bin dörtyüz. Biz bu parayı veremezik. İlle de vereceksiniz dersen öteki sağlam bacağımızı da kes de ödeşelim, hesap temiz olsun.»

Oprator o sıkıntının içinde gülüverdi.

— «Korkma, senden bu parayı alacak değilim. Biliyorum kl sen bu iki bin dört yüz lirayı ödeyemezsln.»

— «He ödeyemem vallâ.»

— «Bunun için Tabipler Odası'na, gayet fakir birisiydi adamı ben hayrıma ücretsiz olarak ameliyat ettim diye yazı gönderdim.

— «Eyi etmişsin ve de bir güzel yazmışsın.»

— İşin doğrusunu yaptım değil mi? Üç bin lira almam gerekirken fakir olduğun için senden altı yüz lira almıştım.

— «Sağolasın. O sizin asaletinizden.»

— «Senden, fakir olduğuna dair muhtardan tasdikli kâğıt istemiş miydim?»

— «İstemiştiniz beğim. Hasanüssün, hastane parası edecek ne malı vardır ne de mülkü diye muhtara bir güzel yazdırıp altını da gayet kavice mühürletmiş. O kâadı hastaneden çıkarken deftere yazan kâtibe vermiştik.»

— «İyi. Şimdi senden istediğim şu: Yarın benimle şehre gel, mahkemede —fakir olduğum için doktor beni parasız ameliyat etti— deylver. Böylece iki bin dört yüz liradan kurtulalım. Değilse bu parayı ödememiz lâzım.»

— «Bütün derdin bu kadar olsun beğim, söylerik. Mahkemeye çıkar aynen söylerik.»

Tohtur o gece bizde kaldı. Sabahleyln kaptıkaçtıya bindik. Şöyle arka tarafa kurulup tahtabacağımı uzattım. Emme oprator arabayı yürütemedi; bizim köyün ne kadar karısı, kızı, çoluğu çocuğu, illetli adamı varsa arabayı kuşattılar. Mırıl mırıl yalvarırlar. Beni bırakırlar tohtura, tohturu bırakırlar bana yalvarırlar. Tohtur söylenllenlerin bir tekini bile anlayamıyor:

— «Bunlar ne istiyor?» diye sordu.

— «Zatınızın tohtur olduğunu duymuşlar. Hepsi de hastaymış. Bizi iyi etsln diye yalvarıyorlar.»

— «Vaktimiz de çok az, mahkemeye yetişmemiz lâzım.»

— «Boş ver bunları beğim. Köylük yerde adam tohturu n'decek. Şimdi bunlar para veremezler, o Tabipler Evi mi, Tabipler Odası mı gene onunla başın derde girer.»

Oprator önce arabayı çalıştırdı, sürüp gidecekti. Sonradan vaz geçti. Yüreği dayanmadı herhal.

— «Parasız muayene ederiz canım. Sorarlarsa gene fakirdiler parasız muayene ettim dlye seni tanık gösteririm.»

— «He ya, faklrdirler. Hepsi de fakir.»

Tohtur arabadan indi. Hastaları sıraya dlzdi. Kiminin ağzını açtırdı, kiminin gözkapaklarını aralayıp baktı, kiminin bileğini tuttu. Sonra her birinin, cart cart ilâç kâatların yazdı verdi ellerine. Beş dakkada ortalığı temizledi attı. Parasız baktığını duyunca hasta olmayanlar da hastayım diye doluştuğundan köyün tekmil kadını, erkeği sıraya girmişti. Tohtur lşini bitirince kaptıkaçtıya bindik, doğru şehere. Onlar ellerinde ilâç kâatlarıyle kalakaldılar.

Kaptıkaştıylen bir şehere girişlmiz vardı ki görmeyesin. Sanki içindeki Tahtabacak değil de paşa.

Allah var ya hâkimin huzuruna çıkınca korktum. Yüreğim güm güm etmeye başladı. Sırtlarında kara cübbe, boyunlarında al yakalıklar. Hâkim opratoru gösterip:

— «Bu doktoru tanıyor musun?» diye sertçe sordu.

Ayaktayım, tahtabacağım tıkır tıkır titriyor. Heyecandan sesim kısıldı. Kulağımda davul dövülüyor sanki, kendi sesimi duyamıyorum.

— «He tanıyorum.»

— «Daha yüksek sesle söyle.»

— «Tanıyorum.»

— «Senin bacağını ameliyat etmiş?»

— «Evet bacağımı eyi etmiştir.»

— «Kaç lira aldı ameliyat ücreti?»

— «Biz fakirik beğim, bizden para almamıştır.»

— «Senden altı yüz lira aldığı iddia ediliyor, ne dersin?»

Bak ulan sen şu işe, almıştır dersek bizden iki bin dört yüz lira daha isteyecekler. Bu Tahtabacak nasıl öder o kadar parayı.

— «Almamıştır.»

— «Doktordan bir şikâyetin var mı?»

— «Ne şikâtımız ola. Bizi dertten kurtardı, elleri dert görmesin.»

Hâkim kâtibe döndü:

—«Yaz» dedi. «Tanığa sorulduktа, sanık doktoru tanıdığını, bacağının ameliyatının ve tedavisinin fakir olması haseblyle bilâmeccane yapıldığını, sanığın kendisinden iddia edilen altı yüz lirayı almadığını beyan etdiş ve bu ifadenin hastahane kayıtlarıyle mübayenet içinde olduğu görülmüştür. Sanıktan herhangi bir şikâyetinin olup olmadığı sorusuna ise tanık hiç bir şikâyetim yoktur, doktor beye teşekkür borçluyum diye cevap vermiş ve ifadesi aynen zapta geçilmiştir.»

Hâkim bana:

— «Sen kenara çekil» dedikten sonra öteki tanığı getirin.» diye sertçe emretti.

İşte ol mahkeme aynen böyle olmuştur. Tohtura küçük bir yardımımız dokunmuşsa n'ola. Neden beni yerersin?

● Şu bana yardım eden hocayı diyorsun. Ameliyat parası toplayanı. Görmemişim. Mahkemede görmemişim onu. Ben ifade verdikten sonra tahta sıraya oturdum. Ka-

labalık arkamda kaldı. Eğer hoca onların içindeyse bilmem. Ben zaten kimsenin yüzüne bakamadım. Bir korku, bir utanma çöktü orda. Tahtabacağımdan utandım, herkes benim eksik ayağıma bakıyor gibi geldi.

● Tohturu dava eden Güneş öretmen miydi? Yani şu bana yardım eden öğretmen? Yaaa!.. Demek tohtur hem fakirlik kâadı alıp «Parasız yapıldı» diye deftere yazdırıyor hem de altı yüz liraları cebe indiriyor. Demek Güneş bu işi aydınlığa çıkarmaya çalıştı. Bizi mahkemeye bunun için çağırdılar. Eyvaaah!.. Eyvahlar bize, neyledik, neyledik!.. Haksızı haklı, haklıyı haksız eyledik. Acaba şimdi mahkemeye gitsek, işin doğrusu böyle böyle böyle desek, adalet yerini bulur mu?

● İş işten mi geçti? Neden? Çok utanmışım bu işten. Çok ar etmişim. Asıl bana yardım edene ben hançer çekmişim. Demek bana yardım eden Güneş Idi. Tohturu halkı soyuyor diye mahkemeye veren de Güneş'ti. Ben ise kaş yapayım derken göz çıkarttım. Muteber olmayan şehadette bulundum... Kim bilir ne demiştir benim için? Ne kadar üzülmüştür... Ben derim ki seninle yarın şehere geleyim Güneş'i bulup af dlleyeyim. Onun yaptığı insanlığa karşı bizim yaptığımız nadanlığı bağışlatayım.

● Güneş artık yok mu dedin? Bu şeherden mi gltti yoksa? Ne diyorsun, öldü mü?.. Yani öldürdüler. Yani Güneş'i katlettller.. Demek böğründen bıçakladılar. Kim yaptı bu alçaklığı? Belli değil ml? Demek mahkemede ben, sokakta başkaları hançerledl. Yüreğim yanmıştır şimdi. Ciğerlm pare pare olmuştur. Say ki oğlum öldürüldü... Vay canım!.. Vay ylğldim!.. Vaoayy aslanım!.. Bırak aksın, gözyaşları değil, Güneş'in kanıdır sızan. İçimin zehir zıkkım acısıdır sızıp akan.

V

LİSE DİNBİLGİSİ DERSLERİ ÖĞRETMENİ VE ORTA CAMİİ'N CUMA ÖZEL VAIZININ AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Buyurun, hay hay!.. Her sorunuza cevap vermeye hazırım. Güneş hakkında bile olsa her sorunuza cevap vermeye hazırım.

● Evvelâ o cümleyi tashih edelim. Güneş katledilmedi. Öldü. Düpedüz öldü. Katledilme daha şumullü bir mefhum. Bir katilin bilerek, hesaplayarak birisini öldürmesi mevzubahistir. Halbuki Güneş Hocanın ölümünde böyle bir şey yok. Önceden hesaplama, yani taammüden öldürme yok. Yolda giderken, haksız olarak sınıfta bırakıldığına inanan bir talebe hoca ile karşılaşıyor. Talebe, neden sınıfta bırakıldığını soruyor. Hoca buna ters cevap veriyor. Dönüp dolaşıp mesele nizalaşmaya varıyor. Şu da ayrıyeten calibi dikkattir: Hoca bu niza anında içkilidir. Bu kadarla da kalmıyor. Hoca talebeye bir tokat aşkediyor ve elindeki bıçakla üstüne saldırıyor. Talebe de canını kurtarmak için cebinden bıçağını çeklp kendini savunuyor. Bu arbadede Hoca karnından yaralanıyor. Görüyorsunuz ya buraya kadar ne katil var ne

maktül. Ne de birini katletmek isteyen kimse. Talebe Hoca'nın elinden kurtulduktan sonra tabanları yağlayıp kaçıyor. Hadise bu kadar. Maalesef hadisenin müessif kısmı bundan sonra oluyor. Hoca kan zayi ettiğinin farkına varmıyor veya geç farkına varıyor. Paniğe kapılarak bayılıyor. Yaralının başına gelen tek kişi şoför Yaşar'dır. Bu da çok dikkat çekicl. Bu şoföre Komünist Yaşar derler ve Güneş Hoca'nın yoldaşıdır. O gece hiç kimse değil de o gidiyor yaralının başına. Buna tesadüf demek gayrı mümkün. Efendim İşte bu Yaşar'ın cahilliği yüzünden ölüyor Hoca. Kan zayi eden bir adama ne yapmak gerektiğini bilmiyor. Doğruca yaralıyı doktora götüreceği yerde yoldaşlarını başına toplamaya kalkıyor. Akılları sıra yaralının başına toplanıp olaya siyasî bir veçhe verecekler. İşte böyle, yaralı en seri şekilde hekime yetiştirilemeyince kan zayiinden ölüyor. Buna hangi veçheden bakarsanız bakın katletme denemez. Eğer bir maktül varsa, katli maktülü yaralayan öğrenciden çok asıl ölüm sebebi olan kan zayiini kendi emelleri uğruna durdurmayan Komo Yaşar ve Mehmet Hoca'dır. Bunların ikisi de Güneş'in yoldaşıdır.

● Aksine. Aksine efendim, bunlar benim kanaatim değildir. Bu ölüm üstüne kanaatimi hiç açıklamadım. Anlattıklarım şahitli ve delilli müşahhas hadiselerdir. Evvelâ şunu söyleyeyim: Bazı hâkimlerin davaya bakmaktan istinkâf edinceye kadar olan mahkeme safahatı tetkik edilecek olursa sözlerimin hakikat olduğu anlaşılır. O safhaya ait mahkeme zabıtlarında maznunun nefsimüdafa halindeyken bıçakla darp yaptığı ve bıçağı da ancak bir defaya mahsus olmak üzere vurduğu görülecektir. Güneş Hoca ile talebenin yüksek sesle münakaşa ettiğine dair şahit var. Maarif müdürünün evi hadise mahalline yakındır. Maarif müdürümüzün kızı o geceki

münakaşayı duymuş. Yatağın üzerine uzanmış kitap okuyormuş. Birden bir münakaşa sesi gelmiş, sonra bir tokat şakırtısı, daha sonra bıçak sesleri. Sokakta ne oluyor diye pencereyi açtığında koşarak giden bir insanın ayak sesini duymuş. Bu şahit ifadesi evvelâ bir münakaşa, sonra bir tokat hadisesi ve daha sonra da bıçaklaşmanın olduğuna açık bir delildir. Ayrıca maznunun ifadesi ile de tıpatıp uyuşmaktadır. Bir başka delil ise maznun durumundaki talebenin aldığı yaralar. Bu yaraları sıyrık diyerek önemsiz mevkie düşürmek isteyenler var. Bunlar Güneş Hoca'nın bıçağından çıkmış yaralardır. Demek ki bir bıçaklama değil bıçaklaşma hadisesi ile karşı karşıyayız. Darp fiili karşılıklı işlenmiştir. Üçüncü bir delil doktor raporudur. Şunu ehemmiyetle tebarüz ettirirm ki vilâyetimizin operatörü çok yetkili ve mesleğinin erbabı bir zattır. Üç yıldır bu vilâyette tek başına üç bin beş yüz muhtelif ameliyat yapmıştır. Çalışkanlığı ve işinin ehli olmakla temayüz etmiş bu zatın gözünden hiç bir şey kaçmaz. Güneş Hoca'nın ölüm sebebinin kan zayii olduğunu, elindeki bıçağı, bıçağı tutan elde ve kolda kan olmadığı halde bıçağın ucunun kanlı oluşunu adlî tıp raporuna teferruatlıca geçirmiştir. Bu raporu da arzu ederseniz mahkeme dosyalarında bulabilirsiniz. Ne demektir bıçağı tutan elde ve kolda kan sızıntısı olmadan bıçağın burnunun kanlı olması? Demek ki bu bıçak birisine saplanmış, karşıdaki birisine. Bu ise karşılıklı bıçaklaşmayı teyit eder. Biz adalet taraflıyısız. Hiç kimseden tarafa değiliz. Şeriatın kestiği parmak acımaz. Bu deliller tahtında maznunun ne ise suçu ona göre cezası bilâlip verilsin isteriz.

● Delilleri bu kadar ince ince tahlil edişime ve hadise ile yakînen alâkadar oluşuma mı şaştınız? Ne var bunda şaşacak? Gerçi fikirlerimiz zıt idi ama gene de

ölenle meslektaş sayılırız. Hâkimler istinkâf edinceye kadar davaya burda bakıldı. Muhakemeyi, meslektaşımız olduğu için yakından takip ediyorduk. Ayrıca bu saydığım delilleri tahlil edip kıymetlendiren yalnızca biz değiliz. Bunların içinde her aklıselim sahibi bizim gibi kıymetlendirdi.

● Bazı hâkimlerin davaya bakmaktan istinkâf ediş-lerini siz sormasanız da anlatacaktım zaten.

Bu solcular çok teşkilâtlı ve çok yaman çalışıyorlar. Devlet teşkilâtının her kademesine sızmış durumdalar. Eğer en seri şekilde bu engellenmezse pek yakında devleti ele geçirebilirler.

Vukuatı adiyeden olan bir ölüm hadisesini siyasî bir mesele haline getirmeye çok uğraştılar. Bunda kısmen muvaffak da oldular. Evvelâ ölüm hadisesini ideolojik sebeplerden olmuş gibi ortaya attılar. Bu tutmayınca arkasından cenaze törenini istismar ettiler. Ölen bir solcuyu şehit yerine koyup üstüne bayrak örtmeye kalktılar. Bu da tutmayınca mahkeme reisine türlü isnat ve iftiralara tevessül ettiler. Maalesef davaya bakan heyetteki bazı hâkimler bu tertiplere alet oldu.

● Acele etmeyin efendim anlatacağım. Meseleyi teferruatıyla anlatacağım. Biliyorsunuz vilâyetimiz öyle büyük değil. Buna mümasil şehrimizde ağır ceza mahkemesi yok. Daha doğrusu hadiselere göre tertiplenen bir ağır ceza mahkemesi var. Vilâyetin ceza reisi bu mahkemenin de reisi olur. Çok kıdemli, çok muhterem bir zattır. Hukuk ilminde mümtaz bir âlim mertebesindedir. Tam kırk yıldır hâkimlik yapar. Efendim bu kıymetli zatın solculara göre bir suçu var: Beş vakit namazını kılmak ve hacca gitmek.

İslâmın bu önemli iki farizesini eda etme mertebesi-

ne ulaşmış yüce bir hukuk âlimine türlü iftiralarda bulundular. Nurcudur dediler, olmadı. Gösteriş için namaz kılıyor dediler, olmadı. Verdiği hükümler ceza kanununa göre değil şeriata göredir dediler, olmadı. Bilhassa Güneş Hoca... Kur'an'ı azimüşşan «Ölenleri hayırla yadedin» der ama bilmem ki Güneş Hoca'yı da hayırla yadetmek Allâhın hoşuna gider mi?

Bir hukuk profesörü şehirde bir konferans vermişti. Adını sanını unuttum porfesörün. Zaten silik bir şahsiyetti. Bizim ceza reisi öyle bir köşeye kıstırdı ki adamı, profesör mat oldu. Mesele hukuk kaidelerinin dinden alınmasına dairdi. Ceza reisi dinî kaidelerin ilâhiliğini ve cihanşumüllüğünü bir iyice anlattı. Sonra profesöre «Kuran'ın cihanşumül olduğunu, cihanın her yeri ve her çağı için geldiğini inkâr mı ediyorsunuz?» dedi. Konferansçı sarardı ve konferans kürsüsüne curkkadan oturdu. İşte tam bu anda zavallı profesörün imdadına tahrikçiler tahrikçisi Güneş Hoca yetişti:

— «Sayın ceza reisine bir sorum var müsaade eder misiniz sayın profesörüm.» dedi.

Profesör de:

— «Hay hay, eğer sayın reis bey kabul ediyorsa buyurun sorun.» diyerek buna bir kurtuluş simidi gibi yapıştı.

Güneş Hoca ceza reisine dönüp sordu:

— «Sayın ceza yargıcı acaba dünyanın yuvarlak olduğuna inanıyor mu?»

— «Evet inanıyorum. Dünya'nın yuvarlak olmadığını söyleyecek kadar cahil değilim.»

— «Acaba Finlandiya, İsveç ve Norveç gibi ülkelerin kuzey kesimleri ile Eskimoların yaşadığı Kuzey Kutbunda bazen üç ay, hatta altı ay güneşin batmadığını da biliyor musunuz?»

— «Hoca yaşınız bana göre çok genç. Benim yaşıma kadar daha çok ilim maşketmeniz lâzım. Bu söylediğiniz coğrafya mebhaslerini ve ilmi hakikatleri iyi bilirim. Kutuplarda altı ay gece altı ay gündüz olan yerlerin var olduğunu orta mektep talebeleri bile bilir.»

— «Çok iyi Reis bey. Kuran'da bir konu çok açık ve kesin olarak belirtilmişse bu konuda şöyle olmalı ya da böyle olmalı diye bir kıyas veya icmaiümmet ya da herhangi bir yorum yapılabilir mi?»

— «Hayır, olmaz. Kuran'da kesin ve açıkça var olan hükümler asla değiştirilemez.»

— «İyi öyleyse sayın Reis bey. Şimdi Kuran'da oruç hakkındaki ayetin Türkçe'sini söyleyeyim: «Akşam güneş battıktan facirde ak iplik kara iplikten ayırt edilinceye kadar yeme, içme ve karılarınızı size helâl kıldık.» deniliyor. Bu ayeti hatırlıyor musunuz? Doğru mu söylediğim?»

— «Hatırlıyorum, mealen ayrıen söylediğiniz gibi.»

— «Sayın Reis bey, orucu yeniden ayarlasak, kış ve yaz aylarına göre değişmeyen aralıklı saatlere bağlasak. Yani güneşin doğuş ve batışına göre yapmasak bu ibadeti.»

— «Olmaz. Kuran'da kesin şekilde bildirilmiştir. Oruç güneşe göre ayarlanmıştır. Saate intibak ettirllemez.»

— «Öyleyse Kuzey Kutbundaki Eskimolar nasıl oruç tutacak? Baltık memleketlerinin kuzeyindeki müslümanlar nasıl oruç tutacak? Üç ay aç mı duracaklar? Cihanşumüllük açısından bu problemi nasıl çözüyorsunuz?»

Suallerdeki kastı anlıyorsunuz değil mi? Koskoca bir ceza reisini nasıl çıkmaza sürüklüyor. Güneş Hoca'nın zekî olduğunu kabul etmek lâzım. Ama şeytan da zekîdir. Bir bakıma zekânın timsalidir şeytan. Zekâyı imana karşı kullandın mı yaptığın tamamen şeytanlıktır. Zeka yerine iman hâkim olmalıdır. Veyahut zekâ ile iman birleşmelidir. Burda ortaya attığı bahsin halli hakikaten çok zordur. Tatminkâr bir cevap bulmak mümkün değil. Zaten o bunu hal yolu bulmak kastıyle sormamıştır. Milletin içine şüphe tohumlarını ekmek için sormuştur. O gün salonda bu tartışmaya şahit olanlardan en az iki yüz kişinin kafasında şüphe istifhamı uyandırdı. Şeytan içimizdeki şüphenin kendisidir. Bu hadiseden sonra asgarî kırk kişi bana «Kutuplarda oruç nasıl tutulur?» diye sual tevcih etti.

● Güneş Hoca'nın dinî kültürü kuvvetli imiş, diyorsunuz. Evet ben de münakaşalarımızda buna şahit oldum. Haklkaten dinî kültürü kuvvetli idi. Hatta Arabiyattan da anlıyordu. Ben size başka bir müşahademi anlatayım da şaşasınız:

Bir öğretmen arkadaşın veda gecesindeydik. Aslında ben böyle veda gecelerinde bulunmaktan hoşlanmam. Çünkü içki içmek için herkes böyle geceleri vesile biliyor. O gece de böyle oldu. Yenildi, içildi. Bana da çok ısrar ettiler içki almam için. Alır mıyım hiç. Arkadaşlar çok ısrar edince ben:

— «İçki içmek haramdır. Küfre sapmak demektir. Size karışmam ama ben içmem. Boşuna ısrar etmeyin arkadaşlar. Ama hatırınız için bir şişe bira içerim.» dedim.

Güneş Hoca hemen söze karıştı:

— «Rakı haram mıdır hoca?» diye sordu.

— «Haramdır» diye cevapladım.

— «Ya o içtiğiniz bira?»

— «. . .»

— İçki içmek Kuran'a göre haramdır. Ama dinden çıkmayı gerektirmez hoca. Yani küfür değildir. İçki yasağı Kuran'a üç kademeli olarak yazılmıştır: Birincisinde camiye içkili gelmek yasak edilmiş, ikincisinde içmek yasak edilmiş, üçüncüsünde de içmek haram sayılmış ve haram değildir demek de küfür sayılmıştır. Üstelik orda sözü edilen içki maya'landırılarak yapılan içkidir. Haramdır. Bira ise mayalandırılarak yapılır, rakı damlatılark. İşin doğrusu budur.»

— «Biranın alkol derecesi çok düşüktür» dedim. «Biradaki alkol kadar hemen hemen her meyve suyunda bulunur.»

— «Baştan aşağı alkol olsa ne çıkar. Bira devlet fabrikalarında yapılırken alkollü içki sayılıyordu. Satışı ve tüketimi ona göre kısıtlı idi. Bira yapımına yabancı tröstler el atınca bira bakanlar kurulu kararı ile alkolsüz meşrübatlar sınıfına dahil edildi. Yakında diyanetten bira içmenin haram olmadığı üstüne bir fetva çıkarsa hiç şaşmam. Onun için gönül huzuru lle alkolsüz içki niyetlne içebilirsiniz hoca.»

— «Ben, bakanlar kurulu kararında alkolsüz içki denildiği için değil kanaatime göre haram içkiler arasına girmediği için içiyorum.»

— «Öyle mi dersin?»

— «Öyle.»

— «Ama az önce birada alkol var diyordunuz.»

— «Alkol miktarı ihmal edilebilecek kadar azdır, demek istedim.»

— «Size göre Kuran icki yasağının sınırlarını alkol derecesine göre mi koymuştur?»

— «Elbette ki alkol bu haram saymanın kıstasıdır.»

— «Hoca siz lisede din dersleri öğretmenisiniz. Ve kentin en büyük camiinde cuma günleri vaız verirsiniz halka. Şunu bil ki senin yolundan gidilecek olsa elli yıl sonra ne müslümanlık ne de Kuran kalır ortada. Değiştire değiştire kuşa çevirirsiniz. Üstelik bu konuda bilginiz de tam değil. Şu anda ben rakı içiyorum siz bira. Benim içkinin alkol miktarı sizinkinden çok fazla. Ama siz benden daha çok günaha batıyorsunuz. Çünkü Kuran benim içtiğim rakıdan çok sizin içtiğiniz birayı yasak etmiştir. Dur acele etme, açıklayacağım.. Gerçek bir iman eden Kuran'ın hiç bir kelimesini değiştirmeden anlamına varmalıdır. Siz bunu keyfinize göre değiştiriyorsunuz. İçki kavramını alkol miktarı ile izah ediyorsunuz. Dolayısıyle bira tröstlerinin içkisini haramlıktan azlediyorsunuz. Oysa içkinin yasaklandığı ayeti dikkatli okursanız orda sözkonusu içkinin «hamr» diye anıldığını, yani tahammür ederek —mavalandırılarak— yapılan içkilerin kastetildiğini görürsünüz. Halbuki rakı mayalandırılarak yapılmaz, damıtılarak yapılır. Ama bira hamr'dır. Yani mayalandırılarak yapılan içkidir. Siz tutmuş biraya tröstlerin yararına fetva veriyorsunuz.»

Yeri gelmişken şunu belirtmek isterim. Dini politikaya alet edenler olarak hep bizi ilân ederler. Halbuki asıl dini siyasete alet edenler solculardır. Güneş Hoca'nın saldırgan münakaşaları bunun en açık misalidir. Bu naklettiğim münakaşaya dikkat etmişseniz bana hak vereceksiniz.

Bu münakaşadan sonra veda ziyafetinde soğuk bir hava esti. Soğuk havayı izale etmek için şarkı-türkü faslına geçtiler. Şarkılar söylendi, sıra türkü faslına geldi. Bu Güneş Hoca olmaz mı eline sazı. Fesüphanallah!...

Adam bayağı saz çalıyor. Aklıma gelen az sonra başıma geldi: Milleti türkü ile oyun havaları ile iyice coşturdu, coşturdu, arkasından dayadı sol propagandayı. Sazla propaganda yapıyor herif. Âşık İhsanî mi, Âşık Mahzunî mi nedir onlardan türküler okudu. Türkü değil sanki komünist beyannamesi. Hele bir «Hasan Dağı» diye türkü okudu, üst üste üç kere çaldırıp söylettiler. Bizim milleti kandırmak çok kolay. Bir iki türkü bile kandırmak için yetiyor.

İçki faslı epey ilerledi. Çingene çalıp kürt oynuyor derler ya tam o hava. Aramızdan ayrılacak arkadaş için konuşmalar yapılıyor, şiirler okunuyor. Bana sıra gelince:

— «Hoca da bir Kuran okusun,» demezler mi?

Tövbe estağfurullah, millet işin gırgırında. İçki masasında Kuran istiyorlar. Üstüme düştükçe düştüler.

— «Etmeyin, eylemeyin.» derim anlamazlar.

Felsefe hocası:

— «Bırakın yahu boşuna nazlamayın şu imamı, Güneş okusun,» dedi.

Bu felsefeciler genel olarak biraz kaçık oluyorlar. Bizimki de öyleydi. Üstelik solcuydu. Yani anlayacağınız kendisinde hayır yoktu. Bu sefer de Güneş Hoca'ya ısrara başladılar.

— «Haydi Güneş oku bir Kuran.»

Ben içimden, bilse bu Allâhsız herif bu masada Kuran okumaktan çekinmez diye geçirirken o konuşmaya başladı:

— «Arkadaşlar Kuran'ı beş yaşında ezberlemeye başladım. Daha doğrusu başlattılar. Dokuz yaşıma geldiğimde baştan sona hıfzetmiştim. O sıralar aynı zamanda ilkokul dördüncü sınıftaydım. Bir tesadüf eseri olarak

köy çocukları arasından kopup aranıza gelmişim. Eğer Köy Enstitüsünden bozma yatılı Öğretmen Okulu sınavına kazanamasaydım, şimdi köyün birinde imamdım. Demem şu ki bunu beş yaşımda ezberlemeye başladığımdan ve uzun öğrenim yıllarında da tekrar etme olanağı bulamadığımdan yanlışsız okuyamıyorum. Ancak bir otuzbeşlik rakıyı yuvarladıktan sonra yanlışsız okuyabiliyorum. Bunu şaka değil ciddî söylüyorum. Yorumu psikolojiden anlayanlar yapsın.»

Felsefeci :

— «Bilinçaltı hikâyesi!» diye bağırdı. «Küçük yaşta ezberlediğinden bilinçaltına atmışsın. Rakıyı fazla içip de bilincinin baskısı kalkınca bilinçaltındaki ezberlerin yüze çıkıyor.»

— «Ben onu bunu bilmem. Otuzbeşliği tamamlamak için bir kadeh daha ister. Bir kadehimiz gelsin ondan sonra Kuran'a başlayalım.»

Rakılar yenilendi. Güneş okumaya hazırlanıyor. Ben daha fazla dayanamadım :

— «Rakı masasında Kuran okunmaz.» dedim.

Öğretmenler sendikasını burda kuranlardan Mehmet hoca —o da azılı solculardandır ha— :

— «Bre imam hoca, sen Mevlâna'dan, Yunus Emre'den, Hacıbektaş Velî'den iyi mi bileceksin? Onlar yüce velîlerdir ki müzik, raks, içki ve ibadeti birarada hallü hamur eylemişler.» dedi.

Güneş gelen rakıyı bitirmişti :

— «Şimdi size İnek Suresi'ni okuyacağım arkadaşlar. Halkımızın, hele hele de kadınlarımızın her okunuşta dertlenip ağladıkları İnek Suresini. Yani Bakara Suresi'ni. «El Bakar» Arapça'da inek demektir.»

Kati olarak emin olmalı ki bu adam şeytan. Aslında bakar inek demektir. Lâkin Bakara Suresi demek varken İnek Suresi diyerek milletin Kuranı azimüşşana karşı duyduğu kutsî hisleri zayıflatıyor.

Aklısıra okkalıca bir besmele çekti. Sonra:

— «Eliiiif!.. Lâââââmmm!.. Miiiiimmmmm! Zaliekl kitabü...» diye başladı.

Allâh Allâh! Adam gürül gürül okuyor. Masadaki sarhoşlarda çıt yok, ciddî ciddî dinliyorlar. Ben de kafamdan izliyorum nerde şaşıracak bakalım. Bir sayfa okuduktan sonra kesti :

— «Yeter mi arkadaşlar?» dedi.

— «Yetmez. Orta yerden oku bakalım, sahiden Kuran'ı hıfzetmiş misin?» dedim.

— «Hay hay. Orta yerin neresinden olsun?»

— «Allahülâ'dan bir önceki ayetten başla.»

— «Başlayalım : Lâ eyyühellezine âmenuuu enifguuu mimma rezaknaa kum min gabli...»

Biraz okuduktan sonra :

— «Başlangıç kısmının anlamı çok güzel, Türkçesini de söyleyelim dinbilgisi öğretmeni izin verirse.» dedi. «Lâ eyyühellezine diye başlayan ayette» «Alışverişin bittiği, dostluk ve kayırmanın sizi kurtamayacağı günlerin geleceğini düşünerek doğru yola yönelin» deniliyor. Tamam mı hoca?»

Bilginin zararlı yerde kullanılması diye buna denilir. Zaten cahil adamdan korkmayacaksın. Korkulacak şahıs bilen ve bilgisini kötü yolda kullandır. Ben bu düşünceyle ayağa kalkıp :

— «Sen katli vacip adamsın.» dedim.

Milletin zannettiği gibi çekemezlikten veya o Kuran

okudu diye demedim. Biliyor musunuz bu söz yüzünden, Güneş Hoca'nın öldüğü hafta benim de ifademi aldı müddeiumumi :

— «Sen Güneş Hoca için «Katli vacip adam» demişsin. Bunu neden söyledin? Niçin katli vaciptir?» gibi sualler sordu.

Fakat Allâh'ın inayetiyle bigünah olduğumuz anlaşıldı da ucuz kurtulduk.

● Affınızı istirham ederim. Çok müteessirim. Hakikaten asıl bahisten uzaklaştık. Şeyi anlatıyorduk galiba.. şeyi... bazı hâkimlerin davaya bakmaktan istinkâf ediş-lerini. İşte bu solcular gayeleri için her vasıtayı meşru sayan insanlardır. Saz, türkü, içki, ibadet, Kuran hepsi meşrudur onlar için. İşte bu fasıldan olmak üzere büyük bir hukuk âlimine iftira etmekten çekinmediler. Sözde ceza reisi ihsası reyde bulunmuş. Yani daha önceden vereceği hükmü söylemiş. Bunu kulaktan kulağa yaydılar. Kadınlar misafir kabul günlerinde bile bunun dedikodusunu yapıyormuş. Kadınların bu hususta dedikodu yapmaları neyse ama koskoca iki hâkimin sol propagandanın aleti olmalarını akıl almaz doğrusu. Duruşma hâkimlerinden ikisi :

— «Mahkeme başkanı ihsası reyde bulundu, biz bu koşullar altında bu davaya bakamayız.» diye duruşmayı terk ettiler.

Böylece mahkeme dağıldı. Yeni bir ağır ceza mahkemesi tertiplenemediğinden dava komşu vilâyetin ağır-cezasına havale edildi.

● Hayır, iftiradır efendim. Benim katiyen kimseyi kışkırtmışlığım yok. Güneş'in bunca elebaşılığına, bunca

politika çevirişine, din ve vatan, millet aleyhinde çalışmasına rağmen hakkında kötü lâf etmedim. Bu hususta hakkımda söylenen ne varsa iftiradan öteye gtimez. Yalnız onun ne korkunç bir sol propogandist olduğunu sezince bizim cemiyetteki arkadaşları ikaz ettim :

— «Sakın onun sözlerine kanmayın.» dedim. «Bu adam solcuların en korkuncu.»

Eee!.. Müsade edin de o kadar ikazda bulunalım. Bizim cemiyetin en faal azalarından olan şoför Yaşar'ı kandırması, onun gibi mukaddesatçı ve milliyetçi bir genci komünist yapması bu ikazlarımda ne kadar haklı olduğumu gösterir.

● Katiyen. Katiyen. Ben solcu muyum ki mabedin vaız kürsüsünü kışkırtmaya alet edeyim. Bu da tamamen solcuların ve hempalarının iftirasıdır. Ben Cuma vaızlarımda daima kardeşlik ve insaniyet üzerinde dururum. Bir de imanı teşdit edici, kuvvetlendirici telkinlerde bulunurum. Evvelâ camide vaız etme adabına aykırıdır isim vererek şahıs kötülemek. Birini zemmetmek. Cuma vaızlarımı dinleyen hangi müslümana sorarsan sor vaız kürsüsünde benden «Güneş Hoca» lâfını işitmemistir. Şahıs adı zikrederek birisinin efalinin kötü olduğunu katiyen söylemedim. Ama bazı kötü niyetli kişilerin mukaddesatımızı, millîyetimizi kemirdiğini, böyle eşhasın şehrimizin en ulvî maarif müesseselerine sızmış olabileceğini, körpe dimağları zehirlediklerini ikaz babında söyledim. Bunu şimdi bile söylerim. Kimsenin ismini zikretmedim ki. Güneş Hoca'nın veya bilmem hangi solcunun efali benim vaızlarımda bahsettiğim misale uyuyorsa bunun kabahati bana ait değildir. Ben vaızlarımda umumî hükümleri, umumî doğrular mesabesinde olan efali misal veririm. Hele hele o, caminin avlusuna asılmış olan

afişle benim ne ilgim olabilir? Gece gündüz cami avlusunu gözlemiyor ya. Bahusus ki böyle bir afiş asılmış olsun. Bunu kim astı diye üstünde durulacağına, millet hangi duyguların tesiriyle bu afişleri asmak zorunda kalıyor diye üstünde dursalar daha iyi olur.

Başka bir sualiniz olmadığına göre konuşmamı nihayetlendirirken defaaten ve tekraren beyan ederim ki Güneş katledilmedi, öldü. Kendisinin de sebep olduğu bir münakaşa sonunda iş bıçaklaşmaya döküldü ve aldığı yaradan kan zayi sebebiyle öldü. Şunu asla unutmayın, öldüğünde elinde ucu kanlı bir bıçak tutuyordu. Doktor raporuyla sabittir bu.

Arayan mevlâsını da belâsını da bulur. Biz gene hakkında hayır söyleyelim: Allâh taksiratını affetsin.

VI

ÖĞRETMENLER SENDİKASI (...) ŞUBESİ BAŞKANININ AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Evet. Son nefesinin tek tanığı benim. Güneş benim kollarımda söndü... Ben geldiğimde böğründen kan fışkırıyordu. Hastanede sedye yokmuş gibi ameliyathanenin önündeki banka uzatmışlardı. Ben Komo Yaşar'ı operatörü bulmaya yolladım. Hemen bir sedye buldurup yaralıyı üstüne aldık. Acemi bir hastabakıcı yaraya küçük bir pamuk tıkıp gitmiş. Yarayı saracak, kanı durduracak kimse yok. Gömleğinin düğmelerini çözdüm, elimi böğründeki kan fışkıran deliğin üstüne kapadım. Doktor gelene dek elimi böyle bastırayım da kan kaybetmesin diye düşünüyorum. Nerde... kan elimin altından gene yol bulup sızıyor. Boştaki elimle de başını tutuyorum. Dakikalar saat gibi geçiyor. Ne Komo Yaşar var ortalarda ne doktor. Benzi gittikçe solmakta. Elimin altından ılgıt ılgıt akan kanın basıncını duyuyorum... Ne kadar zaman geçti bilmiyorum, dışarda araba sesi duydum, herhalde doktor yetişti. Bir de ne göreyim, Yaşar telâşla hastaneye daldı, tek başına.

— «Doktor yok mu?»

— «Az önce kumar oynuyordu. Bu gidişimde bulamadım. Kumarı dağıtmışlar, Kurtyuvası kapalıydı.»

— «İlk gidişinde acil bir vaka olduğunu söylemedin miydi?»

— «Söyledim. Güneş hocayı bıçakladılar, ölmek üzere.» dedim.

— «Keşke bıçaklanan Güneş demeseydin.»

— «Gelmez mi dersin?»

— «Bilmem. Belki de o kadar namussuzluğu açıkça göze alamaz... Niçin ilk gidişinde arabaya bindirip getirmedin?»

— «Doktorun kendi arabası var. Sonra —geliyorum, sen git— dedi.»

Biraz sonra nöbetçi hemşire geldi. Yanında pamuk ve sargı bezleri getirmişti. Ben elimi çektim bıçak yarasının üzerinden... Korkunç bir şey... Demin oluk oluk kan fışkıran yaradan şimdi kızıl köpük çıkıyor. O da zayıf ve basınçsız. Hemşire:

— «Geç kalmışsınız. Çok kan zayi etmiş. Ama şimdi kesilmiş.» dedi.

— «İki saattır burda bekliyoruz. Asıl geç kalan sizsiniz.»

— «Ben ne yapayım, koskoca hastane bir nöbetçinin üstünde. Ben de doğumdaydım. Doğumu bırakıp gelemem ya.»

Bezi kıvırıp bıçağın açtığı deliğe soktu. Sonra yarayı pamukla tamponlayıp bezle sıkıca sardı.

Güneş bu sırada son bir kez gözlerini açtı. Bir şeyler söylemeye çalıştı. Gücü yetmedi. Son olarak, bana takılan gözleriyle gülümsedi. Bu bir gülümseme değil, sanki, anlamına ancak ikimizin vardığı bir veda, bir nöbet devri, bir sorumluluk dağını kanı çekilmiş omuzların-

dan benim omuzlarıma yükleyişti. Bütün yaşamım boyunca unutamayacağım bir gülüş.. Sonra güneşin yavaş yavaş ufukta kayboluşu gibi gözkapakları arkasında kayboldu.

Birden atıldım, başını iki elimle kavradım. Bir daha gözlerini açsın istedim. Yanaklarını okşadım:

— «Güneş.. Güneş.. aç gözlerini. Beni duyuyor musun? Ben arkadaşın. Ölüme kaptırma kendini. Aç gözlerini.»

Yanaklarını, alnını öpüyorum. Yüzü sararmış, soğumaya yüz tutmuş. Kendimi tutamıyorum, gözpınarlarımdan boşalan yaşlar onun yüzünü ıslatıyor.

— «Güneş aç gözlerini. Daha yapacaklarımız var. Her şeyi bırakıp gidemezsin. Aç gözlerini arkadaşım.»

Birden doktorun cırtlak sesiyle irkilip kendime geldim:

— «Boşuna uğraşmayın, gözlerini bundan böyle hiç açmayacağa benzer.»

O anda beni engelleyen, bütün gücümü toplayıp operatör denilen adamın çenesine olanca ağırlığımla bir yumruk inmemi önleyen son bir umuttu. Acaba doktordur, bir şey yapabilir mi diye son bir umut. Nabzına baktı, kulaklığı ile Güneş'in göğsünü dinledi:

— «Hemşire hanım teşrih masasını hazırlayın. Bir de rapor kâğıdı getirin.» dedi. «Ölüm sebebini tespit edeceğiz. Kimse yok mu? Sıhhiye Osman'ı da bulun, hemen gelsin.» Bana da «Siz de lütfen çıkın, böyle vakalarda yaralıyı erken getirmek gerek.» deyip ameliyathaneye girdi.

Güneş'i bizden aldılar. Aldılar demeyeyim, koparıdılar. Soğuk teşrih masasının mermeri üstüne yüzükoyun uzattılar. Biliyorum artık duymuyor, düşünmüyor, mer-

merin sert yüzüne tak diye düşen alnı acımıyor, sert zemine çarpan burnu kanamıyordu. Nasıl da o içerde biz dışarda kalakaldık. Zincirin en sağlam halkasını nasıl birdenbire koparıverdiler. Yaşar'la ben hastane kapısında beyni uyuşmuş, ne yapacağını düşünmez haldeydik. Kurumak üzere olan bir ağaca suyun yürüyüşü gibi yavaş yavaş bir düşünce kıpırdamaya başladı:

— «Karısına nasıl söylemeli Yaşar?»

— «Hocam daha önce karakola gitsek de katilleri yakalasalar.»

Beynimde birden şimşek çaktı. Sahi katiller, katiller ortada geziyor.

— «Yok yok! Karakola olmaz. Doğru savcıya koşalım.»

Kendimizi toparlayışımız böyle oldu. Hemen Yaşar'ın arabaya atladık.

● Baştan mı anlatayım? Yani ilk tanıştığımız günden ölümüne kadar diyorsunuz.? Ayrıntılarıyle hepsini mi istiyorsunuz? Offff! çok zor... Cenaze töreninde bir ara gözyaşlarım tıkandı. Boğazıma yumruk gibi bir şey oturdu. İçimde bir şeyler kabarıyor kabarıyor fakat bir türlü dışa taşamıyordu. Ne göz yaşı, ne ağıt, ne de bir çığlık olarak. Bir ağıt söyleyeyim, mezarı başında bütün dünyaya haykırayım dedim. Gömülme töreninde bana da söz verdiler. Üç kez yekindim, beynimde mısralarını defalarca dizdiğim ağıdın sözleri boğazımdan çıkmadı. Yalnızca boğuk bir hıçkırık çıktı, gözpınarlarım birden boşandı. Mendili yüzüme kapadım o kadar.

Kafam hep onunla meşguldü. Öldüğü hafta onun bir destanını yazmaya karar verdim. Kafamda destanının öykülerini dizdim koştum, fakat bir satır olsun kâğıda dökemedim.

Katlinin birinci ayı idi. Bir meslektaşımızın, bir arkadaşımızın ve dahi şube başkanımızın katlini sendika genel merkezine rapor edeyim dedim. Üç ayrı rapor yazdım, üçünü de yırttım. Ne denli uğraşırsam uğraşayım raporlar yalnızca dış görüntüyü veriyordu. Güneş'i ve Güneş'in katlini rapor etmek ne mümkün. Hançeri kavrayan kolu, bıçağı yumuşak böğre saplayan eli görmek ne mümkün. İşte böyle; yollamaktan vaz geçtim, raporları yırttım.

Zaman akıp gidiyor. Güneş'i bile unuttuk. Doktoru unuttuk. Mahkemeleri unuttuk. Ne var ki şimdi sokaklarda uluyor köpekler. Bizim dillerimiz bağlanmış. Katiller serbest.

Zaman akıp gidiyor. Çocukları büyüyor. Küçük çocuğu Güneş'i hiç tanımadan, büyük çocuğu ise her gün biraz daha unutarak büyüyor.

Zaman akıp gidiyor. İhtimal ki karısı artık ağlamaz olmuştur. Belki o da unutmuştur. Belki de yalnız akşamları Güneş batarken hatırlar.

Siz tutmuşsunuz bana «Baştan başla, hepsini anlat.» diyorsunuz. En küçük ayrıntılara kadar. Oysa ben hiç bir şey anlatmak istemiyorum. Ne işe yarayacak. Zaman akıp gidiyor. Herkes unutuyor. Ben de unutuyorum.. Yorgunum, bezginim. Güneş'i anlatmak değil, bir teslimiyet gibi karanlığa dalıp uyuyuvermek istiyorum. Niçin bu kadar çok soru soruyorsunuz? Evet, rahatsız ediyor sorularınız insanı. Karanlık çok koyu bastırdı. Güneş bir daha doğar mı bilmem.. Biliyorum «geceler sonsuza dek üsrmez.» Toparlanmak gerek. Yıkılmamalı, toparlanmamız gerek.

● Konuşmak için bundan daha iyi bir yer bulamayız. Biliyorsunuz sendikamızı kapattılar. Sandalyelerimi-

zi, masalarımızı, kitaplığımızı toplayıp mahkeme kararı ile yedemine teslim ettiler. Lokalin kapısına kilit vurulup mühürlendi. Şimdi öğretmenler darmadağınığız. Bu kahve köşesinden daha iyi yer bulamayız... Az sonra öğretmen arkadaşlar damlar.

Güneş'le ilk tanışmamız da böyle bir kahvede olmuştu. Şehre yeni gelmiş, elinde bir valiz vardı. Kahveye girdiğinde ben şurda oturuyordum. Ocaktaki adama:

— «Acaba otelde bir kişilik yer var mı?» dedi.

Üst katta bir oda gösterdiler. On onbeş dakika sonra indi, masalardan birine oturup kendisine çay söyledi. Daha oturduğuylen yanındaki masalardakilerle selâmlaşıp hemhal olmaya başladı. Şehri, nüfusunu, insanları, geçimlerini, okullarını sorup duruyordu. Birden nasıl oldu bilmiyorum, beş altı kişi çember halinde oturup sohbete başladılar. Diyebilirim ki sohbete en geç biz öğretmenler katıldık. Üç öğretmen bir masada oturuyorduk. Bizi de yanlarına çağırdılar. Çembere dahil olduk. Çaylar içildi; konuşma daldan dala, bayırdan bayıra dolaştı. Biz farkında olmadan üç saat konuşmuşuz.

— «Arkadaşlar» dedi. «Ben acıktım, yemeğe gitmek zorundayım. Ama istiyorum ki beraber gidelim. Benim davetlim olun, birlikte yemek yiyelim, konuşuruz, sohbet ederiz.»

— «Yemeğe memnuniyetle geliriz.» dedim. «Ancak siz misafirsiniz. Üstelik biz üç kişiyiz. Siz bizim davetlimiz olursanız gideriz.»

Kabullendi. O akşam yemekte de bir hayli konuştuk.

— «Öğretmenler olarak pek çok ortak derdimiz var. Bu dertlerimizin de pek çoğu yurdumuzun dertleriyle kaynaşmış, özdeşleşmiş durumda.» dedi. Sonra sustu.

Gerek o gerekse biz birbirimize açılmakta çekingen davranıyorduk. Yavaş yavaş, birbirimizin düşüncelerini yoklaya yoklaya konuşuyor, buluşuyor ve anlaşıyorduk. Sonunda gördük ki aynı düşüncelerin adamıyız. Aynı yurt sorunlarından dertleniyoruz. Aynı çözüm yollarını düşünüyoruz. Aynı pınarın suyunu içiyoruz.

— «Böyle kahve köşelerinde, lokanta masalarında perişan oluruz. Biz öğretmenlere yakışmaz.» dedi. «Yurt çapında bir sendikamız var. Yetmiş bin öğretmenin omuz verdiği bir örgüt.»

Biz doğrusu şaşırdık. Sendikanın üye sayısının bu kadara ulaştığını bilmiyorduk. Kenan hoca sormadan edemedi :

— «Sendikalı öğretmen sayısı gerçekten yetmiş bin mi?»

— «Gerçekten yetmiş bin. Son çıkan istatistikte altmış sekiz bin idi. Şimdi yetmiş bini aşmıştır.»

— «Çok iyi.» dedim.

— «Burda niçin kurmadınız? Sendika şubesinin olmadığı üç dört ilden birisi de burası.»

«İki kez kurduk, dağıldı.»

«Şah hazretleri izin vermiyor ki kuralım.»

— «Kim bu Şah hazretleri?»

— «Yakında tanırsın.»

Kenan hoca :

— «Adıyle, icraatıyle despot bir eski Türk şahına benzediği için valiye Şah hazretleri derler burda.» diye açıklama yaptı.

— «Diyelim ki vali çok despottur. Bizim sendika şubesini açmamız valinin iznine bağlı değil ki. Validen izin almak zorunda değiliz. Kuruluş formalitelerini yerine ge-

tiririz, on beş öğretmen basarız imzayı, kurduk deriz, tamam.»

— «Yasal olarak belki öyle. Ama sendika kuruculaarını yarın vali oraya buraya dağıtmaya başlar.» dedim.

— «Sendikasız öğretmeni kıymak sendikalıyı kıymaktan daha kolaydır. Sendikanın avukatları ve hukuk bürosu yasaların sağladığı haklardan öğretmenlerin yararlanması için bize her zaman yardımcıdır. Ayrıca kıyımlarda sendika para bakımından da öğretmene dayanak olmaktadır. Sendikasız öğretmen dağınık, tek başına ve yapayalnızdır. Bu yüzden de korku ve çekingenlik içinde zillete boyun eğer.»

Başından beri dinlemeyi yeğleyen Rahmi hoca:

— «Doğru» diye söze girdi. «On kasımda Atatürk hakkında konuşma yaptım. Atatürk'ün sosyal görüşlerini anlattım. Bunun için bana ceza verdiler. Ceza nedeni de —Atatürk'ün sosyal görüşlerini anlatırken yararlandığım kaynak kitaplardan ikisi bakanlığın tavsiye ettiği kitaplardan değilmiş ve bakanlık bu kitapların yazarlarını makbul saymıyormuş. Bunlardan birisi de Çetin Altan'mış— Verilen cezaya yasal yollardan itiraz edeyim dedim, bana üç yüz lira avukat parasına mal oldu. Üstelik de bilgisizliğimiz yüzünden dava açma süresini kaçırmışız.

Buna benzer bir çok konularda konuştuktan sonra Güneş:

— «Dört kişi burda varız. On bir kişi daha bulamaz mıyız?» dedi.

— «Buluruz.» dedim.

Güneş'in, bizim şimdiye kadar yaptığımızdan ayrı bir davranışı, sorunları değişik ve kesin bir ele alışı vardı. Sözgelimi, biz de aramızda günlerce tartışmış ve sendikanın şubesini açma kararına varmıştık. Fakat bütün bu

kararlar sözde kalmıştı. Ayrıca biz çok konuşuyor, çok tartışıyor, az sonuca varıyorduk. Güneş'in bizden değişik tutumunu daha o akşam fark ettim. Bir de sonucu mutlaka yazıya döküyordu. Lokantanın kâğıt peçetesini önüne çekti, şunları yazdı :

«1 — Örgütlenmek belirli bir bilinç düzeyinin sonucudur.»

«2 — Sendikalaşmaksızın özlük haklarımızı elde etmek mümkün değil.»

«3 — Sendikasız yardımlaşmak ve dayanışmak mümkün değil.»

«4 — Sendikasız öğretmenin nerden gelirse gelsin baskıları göğüslemesi mümkün değil.»

«5 — Öyleyse sendikanın burda şubesini açmak zorundayız.»

Tartışmalarımızın sonucunu peçete üstüne madde madde yazmıştı. Bu beş madde üstünde dört kişi gönülden birleştik. Güneş işi hemen bir adım daha götürdü.

— «Diğer on bir kişinin adını yazalım.» dedi.

Benim söylediğim öğretmen adlarını gene sırasıyla kâğıt peçete üstüne yazdı. Ben on bir kişi söylemiştim. O :

— «Ne olur ne olmaz, dört kişi daha yazalım. Yedekte bulunsun.» dedi.

Bu son dört kişiyi çok zor bulduk. Kasabaları saymazsak bu vilâyette iki yüz öğretmen varız. Eğer sendikayı kursak yüzde altmışı üye olacak, iyi biliyorum. Ama hiç kimse başı çeken olmak istemiyor. Hele valinin :

— «Benim bulunduğum vilâyette bu öğretmen sendikası kurulamaz. İlk işim kurmaya teşebbüs eden münasebetsizleri sürmek olacak.» diye verdiği beyandan sonra bu iş bayağı cesaret meselesi oldu.

Hemen o akşam aramızda iş bölümü yaptık. Güneş evrakları hazırlayacak, biz üç öğretmen de listemizdeki on beş kişiyle konuşup onları kurucular arasına alacaktık. Listedeki kişileri beşer beşer paylaştık. Rahmi hoca:

— «Bir hafta sonra gene burda diğer arkadaşları da çağırıp toplanalım.» dedi.

Güneş güldü :

— «Yarın toplanamaz mıyız?» dedi.

— «Çok erken olur.» dedim.

— «Eğer bir iş yapmak niyetindeysek yarın akşama kadar mutlaka bu on beş kişiyle konuşup gelmeliyiz.» diye diretti. «Hem genel havayı yoklayıp durumu daha iyi değerlendiririz ve ona göre çalışmamızı düzenleriz.»

Gece yattığımda uzun süre uyuyamadım. İleri geri epey düşündüm. Güneş geleli daha yedi sekiz saat anca olmuştu. Ama bizi bulmuş, toplamış, sendikanın şubesini açma kararını oluşturmuş ve işbölümü yapmıştı. Yedi sekiz saat... Sanırım bunu yalnızca Güneş'in işbirliği ile açıklamak yanlış olur. O bizi bulduğu kadar biz de onu bulmuştuk. Yani bu işe biz de hazırdık. Ortam hazırdı. Diğer öğretmen arkadaşlar hazırdı. Hatta zaman zaman kendi aramızda, hâlâ vilâyetimizde sendikanın kurulmamış olmasının utancını duyup söylediğimiz olurdu.

● Evet ertesi gün toplandık. Hem de tam kararlaştırdığımız yerde ve saatta. Biraz daha kalabalıktık. Üç öğretmen arkadaş daha katılmıştı aramıza. Çok heyecanlıydık. İşler umduğumuzdan hızlı gidiyordu. Listemizdeki on beş kişi ile görüşmüştük. On beşi de kuruculuğu kabul etmişti. En güç iş yönetim kurulunu oluşturmaktı. Dört kişi sağlamdı. Fakat sağlam bir beşinciye ihtiyaç vardı. Rahmi hocanın önerisi ile yönetim kurulunun beşinci kişisi olarak Osman Bahçeli'yi yazdık. Osman ho-

ca Rahmi'nin hemşerisi idi. İyi konuşurlardı. Biz de iyi arkadaş olarak tanırdık. Atatürkçü bir arkadaşımızdı. Hoş şakalar yapar ve iyi briç oynardı. Üstelik bundan bir yıl önce burda sendika şubesini o kurmuştu. Fakat yaşatmak mümkün olmamıştı. Rahmi hoca sabahleyin teklif edince olmazlanmış:

— «Ben boyumun ölçüsün aldım.» demiş.

Bütün ısrarlar karşısında yönetim kurulunda görev almayı kabul etmemiş:

— «Madem ki bu kadar ısrar ediyorsun, senin hatırın için gireyim, ancak yalnızca kurucu üye olarak kalırım, yönetim kuruluna girmem.» demiş.

Öğleden sonra Rahmi beyi bizzat kendisi bulup yönetim kurulunda görev almak istediğini söylemiş. Rahmi hoca durumu bize sevinerek anlatı. Ayrıca:

—— «Osman bey halk eğitim müdürüdür. Vilâyetin bütün köylerini ve bütün öğretmenleri tanır, bize bu bakımdan da çok yararlı olur.» dedi.

Bizler aşırı iyimserlikle Osman beyin halk eğitimi müdürü olarak bütün köyleri ve köy öğretmenlerini tanımasından sendikamız adına en iyi nasıl yararlanabiliriz diye düşünüyorduk. Bir yandan da yemeklerimiz hazırlanıyordu. Masada ses birden kesiliverdi. Güneş dalmış gitmişti. O anda bizlerden ve masadan çok uzaktaydı.

— «Ne oldu Güneş hoca?» dedim.

— «Her şey o kadar karanlık ki arkadaşlar. Hiç olmazsa benim için öyle. Sizin yerinizde olmak, sizin sahip olduğunuz bilgilere sahip olmak isterdim.»

— «Nedir karanlık olan?»

— «Şu listemize aldığımız arkadaşları tanımıyorum. Henüz vilâyeti tanımıyorum. Kaç köyü olduğunu, köylerde kaç öğretmen olduğunu bilmiyorum. Bırakın köyleri

yeni görevlendirildiğim okulda kaç öğretmen olduğunu ve bunların nasıl kişiler olduğunu bilmiyorum.»

Kenan hoca :

— «Çok acele etme, tanırsın daha.» dedi.

— «Elbette tanıyacağım. Fakat şu anda bilmediğim bildiğimden çok. Ve bu kadar bilinmeyen üzerine kurulu bir iş yapıyoruz. Hata yapmamız kaçınılmaz.»

— «Siz neden çekiniyorsunuz hoca? Açıkça söyleyin.» dedim.

— «Çekindiğim yanlar çok açık değil mi? Sizler şu anda muhakkak ki benden daha iyi biliyorsunuz. Ancak şunu da ben iyi biliyorum : Bakanlık kesin olarak, sendikalı öğretmenden müdür tayin etmiyor. Resmî olmasa bile bu yolda gizli bir karar alınmış diyebiliriz. Hatta bakanlığın gerek merkez gerek taşra kademelerine atanan kişilerin öğretmen sendikasına karşı tavırlı olmasına özel olarak dikkat ediyor.»

— «Güneş hoca bu konuda endişen olmasın, Osman arkadaşımız bakanlığın bu kararından önce halk eğitimi müdürü atanmıştı.» dedi. Rahmi.

— «Yoo! Öyle demek istemedim, yanlış anladınız. Arkadaş belki de iyi bir insandır. Yalnız, baskılar gelmeye başlayınca, ki mutlaka gelecektir, hangisini seçer sizce? Sendikadan mı istifa eder, yoksa müdürlük koltuğunu bırakıp öğretmenliğe mi döner?»

Bu konuda arkadaşlar arasında tartışma çıktı. Kimisi Osman Bahçelinin sendikadan istifa edeceğini, kimisi de sendikadan istifa etmeyip müdürlüğü bırakacağını iddia etti. Güneş :

— «Arkadaş burda yok, tartışmalar nasıl olsa kulağına kadar gidecek. Bu tartışmayı burda keselim. Yönetim kuruluna beşinci bir kişi bulamadığımıza göre şim-

dilik Osman hocayı almak zorundayız.» deyip kesti.

Osman hocayı yönetim kurulunun beşinci kişisi olarak yazdı. Ancak adının yanına da bir ünlem işareti koymayı unutmadı.

İşimizi bitirmiştik. Kavun, beyaz peynir ve rakı ismarlayarak masamızı zenginleştirdik. Bu arada şunu da kaydedeyim. Yanımızdaki masaya tanımadığım iki kişiyle birlikte bir sivil polis park etmişti. Sözde bizimle ilgili değillerdi, rakı içiyorlardı.

Nerdeee! Ertesi gün kurulmuş olur mu? Galiba siz bizim şubelerin nasıl açıldığını bilmiyorsunuz? Şube açmaya gönüllü on beş öğretmen bulacaksınız. Yönetim kurulu en az beş yıl kıdemi olan beş öğretmenden oluşacak. İşin en güç yanı bu. Sonra bu imzalı listeyi Ankara'ya sendika genel merkezine yollayacaksınız. Genel merkezde yürütme kurulu tarafından sizin listenize kuruculuk onayı verilecek. Bu onay yeniden sizin elinize gelecek. Gerekli diğer formaliteleri de tamamlayıp vilayete veya kasabadaysanız kaymakamlığa teslim edeceksiniz. Ancak ondan sonra resmen şube kurulmuş olur.

Biz imzalı kurucu listemizi hazırladık. Güneş evini taşımak için beş günlük bir izin almıştı. Listeyi de yanına aldı:

— «Ben bunu genel merkezden onaylatır getiririm. Postayla gitmekten hem daha çabuk, hem daha emin olur.» dedi.

Bir hafta sonra Güneş döndü. Evini de beraberinde getirdi. İyi kötü bir ev kiralayıp yerleşmeye başladı.

Kahvede oturmuş Güneş'i bekliyorduk. Biz çayımızı yudumlarken beş hamalla çıkageldi. Ev eşyalarını taşıyan hamallarla arkadaş oluvermişti. Onlara çay ısmarladı.

Hal hatır sordu. Bu küçücük vilâyette iki yüz kadar hamalın çalıştığını duyunca şaşa kaldı... Biz hamalları geçip konumuza dönelim.

Genel merkezden getirdiği onaylanmış listeyi bize sundu. Genel merkezin onay yazısının altında genel başkanın onay imzası vardı. Genel başkanı bir yazar olarak kitaplarından tanıdığımızdan teker teker hepimiz merakla baktık. Sevincimizden kabımıza sığmıyorduk. Biz bu işe olmuş bitmiş gözüyle bakıyorduk. Güneş :

— «Ufak bir pürüzümüz var arkadaşlar.» dedi. «Yarın vilâyete kuruluş yazısını sunacağız. Ne varki sendikamızın ikâmet yerini de bu sunuş yazısında belirtmemiz gerekir.»

Bu hiç aklımıza gelmemişti. Uzun boylu düşünüp taşındık. Bir kaç yer öğrendik. Sonunda, öğretmenlerin en çok uğradığı kahvehaneyi merkez yapmanın en iyisi olduğunda birleştik. Öğretmenlerin ayağının alışık olduğu bir yerdi. Büyücek de bir salondu. Burda şu ilgi çekici anıyı söylemeden geçmeyeceğim : Kenan hoca,

— «Kapıya «üye olmayan giremez» diye bir levha asalım. Başka türlü yabancıların girmesini önleyemeyiz.» deyince;

— «Ben böyle bir levhayı gerekli görmüyorum. Bırakalım başkaları dediğimiz, yabancı dediğimizi halk da girsin içimize. İşimiz halkımızı eğitmek değil mi? Niçin onlardan kendimizi tecrit edelim.» dedi. «Eğer bir levha asılacaksa «Üye olmayan da girebilir» diye yazalım.

Bu sözleri o gün yeterince değerlendirememiştim. Şimdi düşünüyorum da sendika lokalimizi diğer memur kulüplerinden ayıran yanlardan birisi bu sözlerde saklı gibi geliyor bana.

Hemen o akşam kahveci ile konuştuk. Gerekli anlaşmayı yaptık. Eğer bir kronoloji tutarsak Güneş'in şeh-

rimize gelişinin ilk günü sendika kurmaya karar verdik. İkinci günü kurucuları ve kuruluş formlarını hazırladık. Dokuzuncu gün genel merkezden onayı bizzat elden aldı getirdi. Onuncu gün kendimize ait bir öğretmenler lokalimiz vardı.

● Hayır, yanlış söylemedim. Öğretmenler Sendikası Lokali değil, öğretmenler lokali olarak açtık. Çünkü sendika işi yattı. Sabahleyin saat ona doğru, bütün hazırlıkları tamamladık. Yalnız Osman Bahçeli'nin imzası kaldı. Halk eğitim müdürlüğü vilâyet binasında idi. Orda Osman hocanın imzasını alır vilâyet kalemine teslim ederiz diye düşündük.

Osman Bahçeli vilâyette bizi kendi odasına almadı:

— «Toplantı halindeyiz, özür dilerim, akşama görüşelim.» dedi.

Akşam Osman'ı bulmak ne mümkün. Ertesi gün ise köylere gitmişti. Bak şu işe,, yılda toplam bir hafta bile köylere çıkmayan müdürün kalbine birden köy muhabbeti düşmesin mi, artık her gün köylere gidiyor. Aradınsa bul, Anladık bize kıç atıyor. Bu adamdan hayır yok. Fakat Ankara'nın onayında beşinci kişi olarak onun adı var. Yerine kimi bulursak bulalım, gidip genel merkezden yeniden onay almak gerek. Arayışımız şunun için: Kuruluş beyannamesini imzalasın, vilâyete verelim, iki saat sonra isterse istifa etsin. O zaman yeniden onay alma gereği yok. Yedektekiler ileri doğru yürüyor.

Sözün kısası, bir hafta sonra adamı şehir kulübünde, poker masasında kıstırdık. Ben insanoğlunun iki yüzlülüğünü ve alçalışını orda gördüm. İlk önce inkâr etti:

— «Ben size söz vermedim.» dedi.

İmzasını çıkardık gösterdik. Rahmi hemşerisi ola-

rak kınayan, ayıplayan sözler söyledi. Bu kez de Osman Bahçeli :

— «Ben çalışamam, size faydalı olamam.» gibi kem küm etti.

Güneş :

— «Arkadaş senden bir tek şey istiyoruz.» dedi. «Şu kuruluş bildirimine imzanı at. Vilâyete verelim, bir gün sonra var istifa et.»

Ne «olur» diyor ne «olmaz» diyor. Pis pis düşünüyor. Daha alttan aldık. O ne engel koyduysa bir bir hal yolu bulduk, derken adam iyice köşeye sıkıştı. İşte o an, ömrüm boyu unutamayacağım ve insanoğlunun alçalışını kafama çivi gibi çakan bir şey oldu. Osman Bahçeli ağlamaya başladı. Bir yandan ağlıyor, bir yandan da :

— «Ne yapayım, vali bey beni çağırdı. «Sendika kurucuları arasında sen de varmışsın. Eğer vilâyete sunulan listede adını görürsem müdürlüğünü yok bil.» dedi... Ben ne yapayım, aslında kalbim sizinle» diye dil döküyor.

Bu olaylarda insan onurunu alçaltan bu gibi davranışların yanı sıra insanı yücelten davranış ve kişilere de rastladık. Bunları sırası geldikçe ilerde anlatacağım. İşte böyle Osman Bahçeli'nin dönekliği kuruluşu beş ay geciktirdi.

● Başka engeller çıktı mı diye soruyorsun? Hangi birinden söz etsem bilmem ki. Bizim için en büyük güçlük yönetim kuruluna girecek beş yıllık kıdemi olan öğretmeni bulmaktı. Yerli öğretmenler çekiniyordu. Çoğunun babadan kalma evi var. Adamcağızlar buraya gelene dek kim bilir nerelerde sıra bekleyip sürünmüşlerdir. Öğretmenlerin büyük geçim sıkıntısı içinde olduğu bir dönemdeyiz. Sedika kurdun diye ya vilâyet dışına sürerlerse. Hem sürgünün sebep olduğu masraf hem yeniden

bir ev kirası masrafını nasıl kaldırırlar. Bu yüzden kurucular genellikle yerli olmayan öğretmenler idi. Bunlar da hep genç, iki yıllık, üç yıllık öğretmen. Üç yılı dolduran zaten hemen nakil isteyip gidiyor. Ol sebepten biz yönetim kuruluna girecek beş yıllık kıdemde öğretmen bulmo güçlüğü çektik.

Sonunda bir kişi bulduk. Lisede müdür yardımcılığı yapan bir fen grubu öğretmeni vardı. Mustafa diye bir arkadaş. Onu ikna etmiş Güneş. Yalnız çok kuşkucu biridir Mustafa. Günlerce sendikanın tüzüğünü, iç yönetmeliğini, lokal yönetmeliğini ve şimdi aklıma gelmeyen bir çok evrakı tetkik etti, inceledi, düşündü, taşındı. On gün sonra bizim de ısrarlarımızla kabul etti. Bu kez işi gayet gizli tutuyoruz. Vali duyar da bu Mustafaya baskı yapar diye korkuyoruz. Bir kursak sendikayı, resmen kursak, varsa iki saat sonra da istifa etse. Ondan ötesi için korkumuz yok. Kurulduktan sonra yönetim kuruluna girmek için beş yıllık öğretmen olma şartı kalkıyor. Onun için çok gizli tutuyoruz.

Yeniden hazırladığımız kurucular listesini onay almak üzere Ankara'ya taahhütlü mektupla yolladık. İşimiz gene beklemeye kaldı. Ha bugün ha yarın gelecek diye bekliyoruz.

Durumumuz gittikçe düzeliyor. Öğretmenler lokali çalışmaya başladı. Yavaş yavaş öğretmen arkadaşlar öbür kahvelerden ayaklarını çektiler. Lokalde derlenmeye başladılar... Güneş :

— «Tam bu derleniş anında sendikayı kurmamız gerekirdi.» dedi.

Gerçekten de öyle. Demir tavında dövülür. Ankara'dan haber gelmedi. Kıvranıyoruz. Canım sıkıldı, bir gün son dersten sonra P.T.T.'ye uğradım. Baktım ki Güneş orda,

— «Merhaba.» dedim.

— «Merhaba. Sendika genel merkezine onayı acele yollamaları için telgraf çektim.» dedi.

— «Taahhütlü mektubun makbuzu sende ise bir sorsak encamını.»

— «Soralım.»

Makbuzu çıkarttı cebinden. Memur posta kayıtlarından araştırdı. Sonra iç kısma, şefin yanına girdi, çıktı ve bize:

— «Mektubunuz Ankara'ya teslim edilmiş.» dedi.

P.T.T.'den çıkarken ben Güneş'e:

— «İnandın mı?» dedim.

— «İnanmak zorundayız. Başka ne yapabiliriz ki.»

Bütün bir hafta boyunca telgrafın cevabını bekledik. Artık genel merkez de iyice can sıkmaya başlamıştı. Biz burda ne güçlüklerle liste hazırlayıp gönderiyoruz, onlar bir mühür basıp onaylayıvermiyorlar. Bırak onayı telgrafa bile cevap gelmiyor. Daha kurulmadan kendi aramızda genel merkezi eleştirmeye, kusurlar bulmaya başlamıştık. Bu eleştirilerimizin sonucunu Güneş kâğıt üzerinde şöyle maddeleştirdi :

«1. Sendika gerek örgüt gerekse üye sayısı bakımından büyüdükçe, dallanıp budaklandıkça bürokratizm illetine yakalanması kaçınılmaz.

2. Gönderdiğimiz mektup da telgraf da genel merkeze ulaşmamıştır.»

— «Mektubun ve telgrafın genel merkeze ulaşmadığını nerden çıkarıyorsun?» dedim.

— «Bugün Mustafa'yı çağırdı vali.» dedi.

— «Lisenin müdür yardımcısı Mustafa'yı?»

— «Evet.»

— «Ne demiş?»

— «Bilmiyorum. Mustafa ile konuşmadım. Ama Mustafa'nın bizden kaçışı pek hoş şeylerin geçmediğini gösteriyor.»

— «Yanılmış olamaz mısın?»

— «Olabilirim. Ama Mustafa masamıza gelir, konuşur, çayımızı içer veya çay ısmarlardı. Bak bugün bizden uzakta ve sandalyede tedirgin oturuyor. Sanırım yarın lokale de uğramaz.»

— «Çağırayım mı?»

— «Çağır bakalım.»

Mustafa'yı çağırdık. Gerçekten de masamıza gelmedi. Özür beyan etti:

— «İşim var, eve gideceğim.» dedi.

Ertesi gün Mustafa ile konuştuk. Şah hazretleri Mustafa'yı imalı sözlerle tehdit etmiş:

— «Lisede müdür yardımcısısın. Belki bir iki yıla kadar bir yerlere müdür olursun. Bunun yolu biz valilerden geçer. Üstelik az derse giriyorsun, rahatsın. Okul aile birliğinin açtığı kurslardan epey para da aldın. Değil mi?»

— «Evet efendim.»

— «Rahatsın değil mi?»

— «Sayenizde beyefendi.»

— «İyi... Yalnız bazı adamlar rahattan hoşlanmazlar... İlle de başları dertte olsun isterler...»

— «Bilmiyorum efendim.»

— «Bilmiyor musun? Güneş midir, nedir, o adamı bilmiyor musun?»

— «Okulumuza yeni geldi daha efendim.»

— «Ama onun baş muteber arkadaşından biri de senmişsin?»

— «Beyefendi ben arkadaşı sayılmam.»

— «Ama imzaladığın kâğıtlar bunu göstermiyor.»

— «.....»

— «Çık dışarı.»

Şah hazretlerinin konuşması Mustafa'yı çok etkilemiş. Hâlâ kendine gelememişti. Dalgın ve huzursuzdu. Biraz sonra kararsız bir vaziyette cebinden bir kâğıt çıkardı. Hayatımda gördüğüm en ilgi çekici istifa dilekçesi idi bu. Bir kurucu üye diğer bir kurucu üyeye istifa dilekçesi veriyordu. Güneş:

— «Nedir bu?»

— «Kuruculuktan istifa ediyorum.»

— «İyi ama dilekçeyi kime yazdınız?»

— «Öğretmenler sendikasına.»

— «Siz çamura yattığınıza göre böyle bir sendika kurulamadı demektir.»

— «Olsun, adımı o listeden silin.»

— «Kim silecek?»

— «Ne bileyim ben. Siz mi olur, Ankara'dakiler mi olur, kim silecekse o silsin.»

— «Bakın Mustafa bey, o listeyi biz Ankara'ya yolladık. Fakat anlaşıldığına göre liste yerine ulaşmamış; valinin elindedir. Anayasal haklarımız gaspedilerek mektuplarımıza el konulmuştur. Şimdi siz kuruculuktan istifa ettiğini bildiren dilekçeyi valiye verirsiniz. O hem adınızı siler hem de size bir cesaret madalyası verir. Belki de sizi müdür yapar.»

— «Rica ederim arkadaş, böyle kötüye yormayın. Ben vali baskı yaptığı için değil, sendika işiyle uğraşamadığım için ayrılıyorum.»

Mustafa gerçekten dilekçesini o gün valiye verdi. Oysa Güneş alay olsun diye söylemişti. Burda şunu da kaydedelim : Mustafa üç ay sonra Karadeniz ilçelerinden

birine lise müdürü olarak gönderildi. Dokuz yıldır müdürlük peşinde koşup da bir türlü elde edemezken bize yaptığı kalleşlikten sonra kısmeti açılmıştı... Bu omuzlarımıza basarak yükselen ilk kişi. Bundan sonra çok okul müdürleri, çok millî eğitim müdürleri, çok eğitim enstitüsü öğretmeni çıkarttık sırtımızdan. Kim ki korkaktır; kim ki dönektir; kim ki kültürden, düşünceden yoksundur; kim ki muhbirdir, gammazdır; kim ki insan satar, o derhal ödüllendiriliyordu.

● Diğer güçlükler mi? Şimdi hepsini hatırlamam imkansız... O zaman bizi en çok uğraştıran sorunlardan biri öğretmenlerin bölünme eğilimi idi. Aslında bu eğilim öğretmenlerden gelmiyordu, tepeden körükleniyordu. Biz sendikayı ha kurduk ha kuracağız diyerek arkadaşların heyecanını diri tutmaya çalışıyorduk.

Ne denli uğraşırsak uğraşalım deli dolu bir ilkokul öğretmeninin ayrı baş çekmesini önleyemedik. Üstelik bu tutum Şah hazretlerince elaltından destekleniyordu. Bu arkadaş şehrin en kenar bir ilkokulunda dikkati çekmeyen bir öğretmen iken yalnızca ilkokul öğretmenlerini çatısı altında toplayan bir sendika kurmaya çalışınca şansı açıldı; derhal vali tarafından beslenme eğitiminin başına getirildi. Bu altında bir Ünisef Jeep'i ile köyleri dolaşabilmesi ve köy öğretmenlerini kurduğu sendikaya üye kaydetme olanağını elinde bulundurması demekti. Bütün bunlardan anlaşılacağı gibi arkadaş bizden önce bir ayrılıkçı sendika kurmayı başardı. Ne var ki Güneş daha önce davranıp henüz kuruluş halindeki bizim sendikaya öğretmenlerin önemli bir kısmını üye kaydettiğinden ayrılıkçıların sayısı on altıyı geçmedi. Üstelik bunlardan beşi aynı zamanda bizim sendikanın da üyesi idi.

Bir diğer ayrılıkçılık da lise yöneticilerinden geldi. Lise öğretmenleri okullarının öğretmenler odasında bir

toplantı yapmışlardı. Güneş de aynı okulun öğretmeni olduğundan aramızda o da vardı. Güneş'le ben toplantıya en geç gelenlerdendik. Müdür ve yardımcıları protokol sırasına göre dizilmişti. Okul müdürü toplantının başkanı pozundaydı. Nitekim müdür :

— «Arkadaşların hepsi gelmiştir, toplantıyı açıyorum.» dedi. «Gündemimizde lisemiz öğretmenlerinin birlik, beraberlik içinde olduklarını göstermek için ayrı ayrı değil, hep beraber bir sendika kurma meselesi var. Bunu halledeceğiz.»

Güneş eğilerek benim kulağıma :

— «Yeni bir tertip hazırlıyorlar. Şah hazretleri müdüre acele bir sendika kurmayı emretmiş olabilir.» dedi.

— «Şimdi ne yapmalı ki?» diye sordum.

— «Dinleyelim bakalım, içlerini döksünler, niyetleri nedir anlarız.»

Bu toplantının en güzel yanı Tahsin diye bir öğritmen arkadaşı tanımamız oldu. Bu arkadaşı saygıyla anmak isterim, şimdi bir ücra kasabada sürgündür. Gayet zekice, gayet güzel bir biçimde oynanan oyunu gözler önüne serdi. Eğer bu işi o yapmasaydı Güneş ile ben yapacaktık. Belki de onun kadar güzel ortaya koyamayacaktık.

Tahsin bey liseye geleli bir yıl oluyordu. Fizik öğretmeni idi. Kendisi çok sessiz, çok sakin bir arkadaştır. Kahveye hiç çıkmaz, evden okula, okuldan eve gider; içine kapalı bir arkadaştı. Öğretmenler arasında onun konuştuğunu gören olmamıştır diyebilirim. Dersten çıkınca sigarasını içer, konuşulanları dinler, zil çalınca da hiç gecikmeden sessizce kalkar gene dersine gider. Eğer nöbetçi olduğum günler onun sınıftan koridorlara taşan gür sesini duymasam konuşma bilip bilmediği ko-

nusunda kuşkuya düşebilirdim. Henüz kendisiyle yeterince ilişki ve dostluk kuramadığımız için sendikamızın kurucular listesine almadığımız gibi daha üye de kaydetmemiştik. Okul müdürü «Gündemimiz sendika kurma» deyince Tahsin:

— «Usul hakkında söz istiyorum müdür bey.» dedi.

— «Buyurun Tahsin bey.» diye müdür söz verdi.

— «Toplantıyı yönetecek bir başkan seçelim.»

Ortalık birden buz kesti. Müdür sinirli tiklerle kulağını kaşıyordu. İmdada müdür başyardımcısı yetişti.

— «Öğretmen toplantılarının tabiî başkanıdır müdür. Sizin bunu bilmeniz lâzım Tahsin bey.»

— «Biliyorum, biliyorum da bu resmî bir öğretmenler kurulu mu onu bilmiyorum?»

— «Evet, görmüyor musunuz, resmî bir toplantı.»

— «Öyleyse bakanlığa gidecek öğretmenler kurulu tutanağını getirip konuşmaları tutanağa geçirelim.»

Müdür söyleyeceklerini aklında tartmış olmalı ki kulağını kaşımayı bırakıp konuştu:

— «Arkadaşlar bu toplantı resmî değil, tutanağa geçiremeyiz. Gayrı resmi bir toplantı. Son zamanlarda arkadaşlar arasında ayrılık yaratanlar var. Biz idare olarak düşündük ki okulumuzun öğretmenleri birlik halinde bir sendika kuralım. Ben de şey olduğuma göre, yani sizin müdürünüz olduğuma göre toplantıya başkanlık etmekte mahzur görmedim.»

Tahsin bey:

— «Ben mahzur gördüm.» diye itiraz etti.

— «Neden mahzur görüyorsunuz Tahsin bey?»

— «Size bir soru soracağım müdür bey.»

— «Buyurun, seve seve cevaplandırırım.»

— «Siz bu masada, şu öğretmenlerin mi temsilcisiniz? Yoksa bakanlığın, yani idarenin mi temsilcisisiniz?»

—.«. . . . .»

Müdür hangisinin temsilcisi olduğunu söylemenin daha kârlı olacağını düşünürken başyardımcı söze girdi:

— «Temsilci ne demek, müdür idarenin ta kendisi.»

— «Bu sorunuza cevap vermek çok zor Tahsin bey. Ben hem öğretmenim hem müdür. Fakat müdür olarak daha çok şeyin... eee... bakanlığın temsilcisiyim. Yani bakanlığı şahsımda temsil ediyorum.»

Müdür de başyardımcısı da verdikleri cevabı okkalıca ve ezici görüp buldukları çözümün rahatlığına dalmak üzere idiler ki Tahsin'in:

— «Öyleyse müdür bey lütfen dışarı çıkınız.» sözüyle tam bir şaşkına döndüler. Yalnızca onlar değil bütün öğretmenler şaşkınlık ve hayret içindeydi: Tahsin'in konuştuğunu herkes ilk kez görüyordu. Müdür kendisini toparlayıp:

— «Neden çıkacakmışım?» diye sordu.

— «Şundan çıkacaksınız!» dedi Tahsin. «Burada sendika kurmak üzere toplanılmış. Sendika çalışanların işverene karşı haklarını elde etmek ve savunmak için kurdukları bir örgüttür. Bizler öğretmenler olarak çalışanlarız. İşveren de bakanlıktır. Siz kendiniz söylediniz, bakanlığın temsilcisisinlz. Öyleyse sendika kurma işine burnunuzu sokmayın. Siz karşı tarafsınız. Şimdi de işveren olarak dışarı çıkın, biz öğretmenler olarak kendimiz kuralız sendikamızı.»

Tahsin'in bu açık seçik sözlerinden sonra sağdan soldan «Çok doğru», «haklı... canım müdür de öğretmen sayılır..» gibi düzensiz, karmakarışık konuşmalar yük-

seldi. Müdür toplantının hâkimiyetini kaybetti. Bu konu epey sürdükten sonra müdür masaya tak tak elinin tersini vurarak öğretmenleri sükûnete davet etti. Herkes sesini kesince de çok sert ve saldırgan bir konuşma yaptı. Ayrılıkçılardan, öğretmenler arasına nifak sokanlardan girdi ve solculardan, komünistlerden çıktı. Öğretmenler arasında bu kişilerin barınamayacağına dair tehditler savurdu. Ortaklık süt liman olmuştu.. Fakat Tahsin o gün, bir orduya tek başına karşı çıkan bir cengâver gibiydi.

— «Sendika işine gelelim müdür bey.» dedi.

— «Evet arkadaşlar, ben de sendika konusuna gelmek istiyordum.» dedi müdür. «Biliyorsunuz biz orta öğretim kademesiyiz. Bizim kendimize mahsus problemlerimiz var. Bir ilkokul öğretmeni ile bizim problemimiz aynı değildir. Gene bir üniversite öğretim üyesi ile de bizim problemimiz aynı değildir. Öyleyse biz ayrı bir sendika kurmalıyız. Bizim sendikamız, bakanlığımıza, sadece bizim dertlerimizi aksettirmelidir. Buna hiç kimsenin itirazı olmaz zannederim.»

Tahsin :

— «Olmaz böyle şey.» diyerek izinsiz söze girdi. «Siz istiyorsunuz ki aynı işverene karşı ilköğretimdekiler ayrı, orta öğretimdekiler ayrı, öğretmen okulundakiler ayrı, yüksek öğretimdekiler ayrı sendika kursun.»

— «Ama problemlerimiz ayrı Tahsin bey.»

— «Hiç kimsenin problemleri yüzde yüz aynı olmaz. Bir fabrika düşünün. İçinde on bin kişi çalışsın. Burda işveren bir kişidir. Çalışan onbin kişi. Sizin yapmaya çalıştığınız bu on bin kisinin bir sendikada birleşmesini önlemek için acemi işçilere ayrı, ustalara ayrı, ustabaşılara ayrı, makinenin manivelasını tutanlara ayrı, makine-

nin pedalına basanlara ayrı sendika kurdurmaya benzer. Bu meşhur İngiliz politikasıdır: Böyle idare et.»

Tahsin'in bu konuşmasından sonra toplantı iyice sarpa sardı. İşin yatmak üzere olduğunu görünce müdür en son kozunu kullandı:

— «Arkadaşlar söz aramızda, eğer lisemizdeki öğretmenler bir birlik halinde sendikalaşırsak vali bey elinden gelen yardımı esirgemeyecek.»

Öğretmenler sağdan soldan «Ne gibi yardım?» diye sormaya başladı.

— «Sendikamıza bir lokal temin edecekler. Özel idarenin binasından bize bir yer ayırabilecekler.»

Bu son koz da tutmadı. Bu toplantıdan biz kârlı çıktık. Öğretmen arkadaşlar, Şah hazretlerinin sendikamızla -henüz kurulmamışken- açıkça nasıl uğraştığını gördüler. Bu ister istemez sendikamızı onların gözünde büyüttü. Ertesi gün Tahsin ile birlikte sekiz kişiyi kaydedebilmemizi bununla açıklayabiliriz.

● Evet, sendikaya üye kaydediyorduk ama hâlâ sendikayı kuramamıştık. Bundan sonra iki kez daha kurucu yönetim kurulu oluşturduk. İşi ne denli hızlı, ne denli oña buna yay etmeden yürütürsek yürütelim Şah hazretleri hemen haber alıyordu. Her iki girişimimiz de sonuçsuz kaldı. Bizim bulduğumuz kişiyi vali ertesi gün, bazen ertesi güne bile kalmadan, huzura çağırtıyor ve bir güzel gözdağı veriyordu. Dördüncü kezdir ki beşinci kişimiz, daha kuruluş tamamlanmadan istifa etti. Artık kente kurucu yönetim kuruluna girebilecek kıdemde bir öğretmen bulamaz duruma geldik. Oysa sendikanın kurulma zamanı çoktan geldi de geçiyordu bile. Yurt düzeyinde bütün öğretmenleri bir huzursuzluk kaplamış durumda. Gazetelerden edindiğimiz bilgilere kendi yaşam

deneyimizi de katarsak öğretmenler patlamak üzere olan bir dert küpü. Böyle günlere örgütsüz girmek ne kadar kötü.

Artık birbirimizden kuşkulanır duruma gelmiştik. Nasıl oluyor da Şah hazretleri daha biz kuruluş dilekçesini onay için postaya vermeden haber alıyordu. Gerçi her gün aynasızlar iskemleleriyle bizim masanın yanına park edip kulaklarını burnumuzun dibine sokuyordu. Ama elimizdeki kurucular listesini onların görmemesine dikkat ediyorduk. Bu arkamızdan hiç ayrılmayan gölgeler işini bir gün yeniden anlatırım.

● Demek kafanıza Güneş'in öğretmenliği nasıl diye bir soru takıldı. Bunu bana sormayın. Her fırsatta ayağına ip takmaya çalışan okul yöneticilerine sorun. Onlar bile öğretmenlik sanatındaki başarısını yadsıyamayacaktır. Yüzüne defalarca :

— «Çok iyi öğretmensin, çok çalışkansın, ah bir de solcu olmasan» demişlerdir.

Onun iyi öğretmenliğinin, çalışkanlığının düşünce yanından soyutlanamayacağını anlamadan, anlayamadan defalarca söylemişlerdir bu sözü. En iyisi siz bu konuyu öğrencilerine sorun. Çünkü bir öğretmen hakkındaki en iyi değerlendirmeyi öğrenci yapar. En yaman müfettiş öğrencidir. Yalnız bu konuda bir olayı anlatmadan geçemeyeceğim :

Lisenin yürekler acısı bir kitaplığı vardı. Sekiz bin cilt kitap bir sınıfın ortasına yığılmıştı. Tıpkı harman yerine sap yığar gibi. Sınıfın da kapısını kilitlemişler, bu yetmiyormuş gibi bir de kilitli kapıyı çivi ile çakmışlardı. Herhalde kitaplar kapının kenarından, köşesinden sızıp öğrencilere zarar vermesin diye çivilemişler. Güneş epey uğraşmadan sonra kitaplıksız okul olmayacağını, kitaplı-

ğa başvurmadan yalnızca ders kitaplarıyla ders yapılamayacağını kabul ettirdi. Sonunda okul yöneticilerinin başvurması ile vilâyetten kitaplığın düzenlenmesi için buyruk çıktı. İşi resmî yazı ile şehir kitaplığı müdürüne verdiler. Kitaplık müdürü bu işi ancak sekiz ayda yapabileceğini bildirdi. Ve sekiz aylığına bu işle görevlendirildi. Bunu duyunca Güneş, okul müdüründen bu işin kendisine verilmesini istedi. Yirmi günde kitaplığı düzenleyebileceğini bildirdi.' Gerçekten de sekiz bin cilt kitabı Dewey sistemine göre sınıflandırdı, üzerlerine etiket yapıştırttı, bölüm bölüm raflara dizdirtti, yazar ve kitap adlarına göre başvurma kataloğu çıkarttı ve on yedinci gün kitaplığı teslim eti. Kitaplık saat gibi tıkır tıkır işler hale geldi. Fakat her gün yirmişer öğrenci ile son dersten sonra dörder saat çalıştı. Sonunda ne yaptılar biliyor musunuz: Şaşıracaksınız ya, okul idaresi taktir ve teşekkürlerini bildiren bir yazı çıkartı. Güneş yazıyı gülerek bana gösterdi :

— «Beni çocuk sanıyorlar galiba. Taktir yazısı çıkarmışlar fakat yazıda tarih, sayı ve sıra numarası yok. Hem çalışmamızı yadsıyamıyorlar, taktir etmek zorunda kalıyorlar hem de tebriklerini resmî yolla bildirme cesaretini gösteremiyorlar.»

Kitaplığın düzenlenişinden bir hafta sonra vali lise müdürünü çağırıp :

— «Yarın okul kitaplığının açılış törenini yapacaksınız. Bütün öğretmenler toplansın, ben de geleceğim.» demiş.

Müdür, öğretmenlere çıkardığı bir yazı ile durumu bildirdi. Şaşmamak elde değildi doğrusu. Güneş'in düzenlediği bir kitaplığın açılışını yapacaktı Şah hazretleri Acaba baskıyle sindiremediği bir kişiyi başka bir yoldan

mı avucuna almayı kuruyor diye düşündüm. Durumu Güneş'e de açtım:

— «Ben de bir anlam veremedim, bekleyelim bakalım, görürüz neler yapacağını.» dedi.

Bütün öğretmenler okul kitaplığında toplandık. Şah hazretleri gelip kendine ayrılan yere kuruldu. Kitaplığın düzenlenişi ile hiç ilgilenmedi. Bu kitaplığı kim düzenledi diye sormadı bile. Belki de amacı başkaydı. Söze:

— «Maalesef öğretmenler kitap okumuyor. Aktüaliteyi takip etmiyor. Halbuki en çok okuması lâzım gelen zümre öğretmenlerdir.. Aksine en az onlar okuyor..» diye başladı.

Pes doğrusu, Öğretmenler için belki pek çok şey söylenebilir ama «En az okuyan zümre öğretmenlerdir.» denemez.

— «İçinizde ayda bir kitap okuyan var mı? İçinizde kitaplığı olan var mı?» diye sertçe sordu.

— «Var.» dedi Güneş.

— «Kaç ayda bir kitap okursun?»

— «Kaç ayda bir kitap değil beyefendi, en az haftada bir kitap okurum.»

— «Kaç kitabın var?»

— «. . . . . »

— «Niçin susuyorsun? Kitap okurum diyen adamın evinde hiç olmazsa iki yüz adet kitabı olmalı.»

— «Gerçekten kitaplarımın kaç cilt olduğunu öğrenmek kastıyla sorduğunuzu keşfedebilseydim susmazdım beyefendi.»

— «Bırak ilerisini gerisini, kaç kitabın var onu söyle.»

— «Emredersiniz beyefendi. Dört bin cilt kitabım var.»

Vali elinde olmayarak «fyuuu!» diye bir ıslık koyverdi.

— «Öğretmen maaşı ile bu kadar kitabı nasıl alabildin?»

— «Bu sorunuza cevap vermek istemiyorum.»

— «Cevap vermene lüzum yok, çünkü ben biliyorum nasıl aldığını.»

— «Onun için cevap vermek istemiyorum.»

— «Bu meseleyi daha müsait bir zamana havale ediyorum. Önce şu eğitim meselesinden başlayalım.»

Ben Güneş'in yanındaydım; koluna dürtüp usulca:

— «Dikkat et provakasyon yapıyor.» dedim.

Vali sert bir eda ile konuşuyordu :

— «Talebeleri sıkı bir disiplin altında yetiştireceksiniz. Her öğretmen vazifesini ihmal etmeden yapacak ve talebeleri milliyetçi yetiştirecektir. Tarihimizin mefahirlerini öğreteceksiniz. Anladınız mı?»

Öğretmenlerden çıt çıkmıyordu. Bu arada vali de sustu. Sanki söyleyecekleri bu kadarmış da söyleyip bitirmiş gibiydi.

— «Şimdi de içinizden birisi konuşsun.» dedi.

— « . . . »

— «Konuşun... Niçin susuyorsunuz? Ben demokratik bir idareciyim, istediğiniz her şeyi huzurumda konuşabilirsiniz.»

Kimse konuşmadı. Bu durum Şah hazretlerini sinirlendirdi. Adam yemek için geldiği her halinden belli oluyordu :

— «Burada bizbize konuşup tartışmak, lokallerde, kahvelerde konuşup tartışmaktan daha iyidir. Siz zannediyor musunuz ki bazı münasebetsiz yerlerde eğitim düzeni bozuktur diye bar bar bağırışınız benim kulağıma

kadar gelmiyor. Öyleyse fikri olan mertçe burda söylesin.»

Rahmi hoca şöyle bir kıpırdandı yerinde. Güneş, konuşma, sakin ol gibilerden onun dizine çöktü. Biz sendikalı öğretmenler hücumun doğrultusunu bildiğimizden susuyorduk. Ama öteki arkadaşlardan da hiç kimse konuşmuyordu. Aslında, eğitim hakkında sözü olan, düşüncesi olan, belirli bir görüşe varmış olan öğretmenlerin hemen hepsi sendikaya girmişti. Yani sendikalı öğretmenler dışında birisinin konuşması zaten beklenmezdi.

Vali demokratiklik numaralarının sonuç vermediğini görünce yavaş yavaş pençelerini çıkarmaya başladı:

— «Şimdi muhalif biri konuşsun, onu dinleyelim... Meselâ Güneş konuşsun.»

Kışkırtmasına kapılmamıştık. Ama bu kez doğrudan konuşmamızı emretmişti. Bu durumda konuşmadan kaçınmanın sakıncaları vardır. Güneş istemeye istemeye kalktı:

— «Böyle demokratik bir ortamda konuşmamı emrettiği için söze sayın vali beye teşekkürle başlamak isterim. Ancak daha insanın düşüncelerini söylemeden muhalif mi, muvafık mı olduğunu keşfeden araç henüz yeryüzünde yapılabilecek değildir. Bir düşünce, bir durum ortaya konur, biz de buna karşı bir öneride bulunuruz, ancak o zaman muhalif olduğumuz anlaşılır. Henüz eğitim sorunları üstüne hiç söz söylemedim.»

— «Söyle, söyle öyleyse.» dedi Şah hazretleri.

— «Başüstüne beyefendi: Eğitim sorununu iki yanlı düşünmeli. Birincisi nicel bakımdan, yani eğitimin sayıya dökülebilen yanı açısından. Kaç öğrenci okutuyoruz. Okuyanlar okuma çağındakilerin yüzde kaçı. Okulların yurt düzeyine dağılışı, öğretmen sayısı, öğrenci başına düşen öğretmen sayısı, verimlilik oranı, mezun olan sek-

sen bin öğrenciden ancak on beş bininin üniversiteye girme şansı ve buna benzer sayısal yanlardan tutun da öğrenci başına sınıfta kaç metreküp hava düştüğüne kadar ele alıp tartışmak gerek. Bu açıdan bugünkü durumumuzun nasıl olduğu ortaya konmalı, sonra da yurt çıkarları açısından en doğrusunun nasıl olması gerektiği araştırılmalı... İkinci olarak da nitel bakımdan ele alınmalıdır eğitim: Verilen eğitimin özü toplumumuzun ve tek olarak öğrencilerin isteklerine göre midir? Altı yıl şu okulun çatısı altında deste deste kitapları ezberlettiğimiz, en güzel altı yıllarını aldığımız gençlerimiz verdiğimiz bilgi ve maharetle hayatlarını kazanabiliyor mu? Yoksa Misisipi Irmağı'nın uzunluğunu, Ağrı Dağı'nın yüksekliğini bilen okur-yazar cahiller durumunda mı? Eğitim sorununu böyle ortaya koyup tartışalım.»

Güneş daha devam edecekti ki vali birden söze girdi:

— «Bunlar eğitim meselesi değil. Liseden kaç bin talebenin mezun olup üniversiteye kaç bin gireceği sizi alakadar etmez.»

— «Özür dilerim beyfendi. Eğitim sorunları üstünde duralım dediğiniz ve emir buyurduğunuz için konuştum. Müsade ederseniz...»

— «Hayır, müsaade etmiyorum, oturun yerinize.»

Güneş ayakta kalakaldı, sonra yavaş yavaş yerine çöktü.

— «Var mı başka konuşacak?»

— «Var!» dedim ve ayağa kalktım.

İster sinirden deyin, ister heyecandan, titriyordum. Şah hazretlerinin «Konuşun» demeslni beklemeden devam ettim:

— «Öğrencilerimizi yetiştirmekle, onları gelecek günlere hazırlamakla yükümlüyüz. Fakat onların geleceğini düşünmemiz yasak, bu ne biçim iştir. Onların geleceği, onların mutluluğu ve...»

— «Buyurun, siz de oturun yerinize.»

— «Daha sözümü bitirmedim beyefendi.»

— «Ben valiyim. Oturun diyorum size.»

Kenan hoca :

— «Bunu baştan söyleseydiniz bizler hiç konuşmazdık. 'Demokratik ortam içinde konuşacağız' dediniz biz de ona güvenerek konuşma cesaretini gösterdik.» dedi, oturduğu yerden.

— «Size söz vermedim. Söz almadan konuşmama nezaketini öğrenmelisiniz.»

Sözlerinin heybetini artırmak için ayağa kalktı. Sol eliyle öğleyin yediği yağlı yemekleri sindirmekte güçlük çeken midesini okşuyor, sağ elinin işaret parmağı ile de kimi zaman bizleri göstererek kimi zaman tehdit ederek konuşuyordu :

— «Maalefesef öğretmenlerin içinde kandırılmış kişiler var. Çetin Altan gibi, İlhan Selçuk gibi komünistlerin düşüncelerini kafalarında tartmadan benimseyenler var. Arkadaşlar kitap okumuyorlar. Okusalar da yanlış kitapları okuyup, tesirinde kalıyorlar. Bütün öğretmenlerden kitap okumalarını rica ediyorum. Hatta bunu emrediyorum... Şimdi size kitap dağıttıracağım. Okul müdürü parasını ay sonunda maaşınızdan keser.»

Bu sözün hemen arkasından hademelerden ikisi kucaklarında kitap yığılı olarak içeri girdi. Daha önceden kendilerine yapılan tembih üzerine her öğretmene birer kitap vermeye başladılar. Güneş ve daha beş arkadaş dağıtılan kitabı almadık. Şah hazretleri uzaktan bizleri izliyordu :

— «Niçin almıyorsunuz?» diye sordu.

— «Bu kitabı öğretmen okulunu bitirdiğim yıl alıp okumuştum.» dedi Güneş.

— «O zaman yeterince değerlendirecek bilgi seviye-

niz yoktu. Bir de şimdiki kültür seviyenizle gözden geçirin.»

— «Özür dilerim, bir daha gözden geçirmek için vakit ayırabileceğimi sanmıyorum.»

— «Oooo! Memurların içinde öğretmenlerden çok vakti olan bulunmaz.»

— «Öyle bile olsa yeniden gözden geçirmeye değer bulmuyorum.»

— «Niçin?»

— «. . . . »

— «Niçin değerli bulmuyorsunuz? Açıklayın.»

— «Birincisi yazar ırkçı bir görüşle yazmış. İkincisi yazdıkları baştan aşağı yanlış, Üçüncüsü Atatürk Devrimleri'ni olumsuz biçimde yorumlamış. Dördüncüsü kitabın imlâsı ve dili bozuk. Beşincisi Türk düşünce hayatı bu kitabın çizgisini daha İkinci Dünya Savaşı sıralarında aşmış. Altıncısı yasaların gösterdiği haller dışında hiç kimse memurun maaşında kesinti yapmaya yetkili değildir.»

Bunun üzerine şah hazretleri birden ayağa kalktı, kimseye bir şey söylemeden haşin adımlarla toplantı yerini terk etti. Okul yöneticileri telâştan birbirlerinin ayaklarına dolaşarak valinin arkasından seyirttiler.

● Biz de sizin gibi düşünüyor, bu olay üstüne disiplin soruşturması açacağını sanıyorduk. Ama Şah hazretlerinin neler yapabileceğini ertesi gün gördük.

Üçüncü dersten yeni çıkmıştık, bir öğrenci soluk soluğa öğretmenler odasına girdi, Güneş'e :

«Öğretmenim sizin evi polisler sardı.» dedi.

Biz korkmuş ve telâşlanmıştık. Sanırım Güneş de korku ve heyecan içindeydi, fakat sakin görünmeye çalışıyordu.

— «Ben eve kadar gidiyorum arkadaşlar. Eğer karakola götürürler de yirmi dört saat içinde yargıç önüne çıkarmazlarsa beni arayın.» dedi.

Kenan hoca :

— «Ben de sizinle geliyorum.» diye yürüdü.

— «Yok arkadaşım. Sizler derslerinize girin, göre vinizin başından ayrılmayın. Önemli bir şey olduğunu sanmıyorum, karımla çocuklar korkarlar, onun için ben acele gidiyorum.» deyip çıktı.

Öğle tatilini iple çektik. Kenan hocayla doğruca Güneş'in evine koştuk. Güneş'i götürmüşler. Karısı ağlıyordu. Küçük çocuğunu bağrına basmış, büyüğünü dizlerine oturtmuş ağlıyordu. Ev savaştan çıkmış gibiydi. Birkaç bin kitabı evin içinde saçıp harman etmişler. Karısı içeri buyur etti, girmedik. Doğruca polis karakoluna gittik. Karakoldan :

— «Merak edecek bir şey yok, sorgusunu yapıyoruz, bitince koyvereceğiz.» dediler.

Ders saati geldiği için daha fazla bekleyemedik. Biz son dersten çıkıncaya kadar Güneş'i koyverirlerdi herhalde.

Okula geldiğimiz de müdürü bizi bekler bulduk. Alışmadığımız bir yakınlık ve yumuşaklıkla :

— «Olanları duydum, çok üzüldüm.» dedi. «Telefonla emniyet müdürünü aradım, yakında arkadaşımızı bırakacaklarmış. Benim sizden istirhamım bu hadiseyi ne talebeler ne öğretmenler duysun. Talebeler arasında yayılırsa öğretmenlerine iyi gözle bakmazlar. Öğretmen arkadaşın otoritesi sarsılabilir.»

Müdürün bu yumuşak yürekliliği o an çok olağan bir davranış gibi geldi bana. Şimdi düşünüyorum da öğrencilere duyurmamakla hata etmişiz. Öğrenciler Güneş'i çok severlerdi. Bu olay duyulsaydı o gün, bütün okulun karakolun kapısına toplanmasını kimse önleyemezdi.

Son dersten çıktıktan sonra Rahmi ve Kenan hoca

ile birlikte doğruca karakola gittik. Biz Güneş'in bırakılacağını umarken komiser:

— «İyi ki geldiniz, biz de sizi arıyorduk.» dedi.

— «Bir şey mi var?» dedim.

— «Bir şey yok hocam. Bazı hususlarda ifadenize başvuracağız.»

Bu kısmı fazla uzatmak istemiyorum. Suçumuz kitap bulundurmak ve öğrencilere kitap okutmakmış. Karakolun mahzeninde başlayan serüven dördüncü gün yargıcın huzurunda son buldu. Yalnız bu olayda karakola götürülen iki çuval kitabını Güneş bir daha geri alamadı. En çok o kitaplara üzülürdü.

● «Anayasa'daki açık hükme karşın nasıl oluyor da dört gün yargıç karşısına çıkarmadan karakolda tutabiliyorlar?» diyorsunuz. Çok kolay. Hem de Anayasa'nın belini incitmeden yapıyorlar bunu. Karakolda defalarca hatırlattık:

— «Bizi yirmi dört saaten fazla içerde tutamazsınız.» dedik.

Komiser gayet nazik ve anlayışlı görünerek:

— «Onu biz de biliyoruz hocam.» dedi.

— «Öyleyse bırakın gidelim. Yirmi dört saat oldu.»

— «Bırakamayız.»

— «Emir böyle.»

— «Kim verdi bu emri?»

— «Hocam daha anlayışlı olun. Sizi ancak dördüncü gün bırakabiliriz?»

— «Bu Anayasa'ya aykırıdır.»

— «Bakın izah edeyim, aykırı değil. Sizlerin karakola celbi tutanakta Cuma günü saat on yedi otuz. Güneş hocanınki ise on dört kırk. Yirmi dört saat sonra ne yapar? Cumartesi on dört kırk eder. Cumartesi günü mahkeme kapalıdır. Burası büyük yer olmadığı için nöbetçi

mahkeme de yok. Buna göre siz Pazartesi gününe kadar hâkim karşısına çıkamazsınız.»

● Komiserin anlattıklarına göre karakolda nazik davrandıkları kanısına mı vardınız? Bu konuda başımızdan geçenleri anlatmayı düşünmüyorum. Binlerce karakolda on binlerce vatandaşa uygulanan işkenceleri sanki yalnızca bize uygulanmış da «biz de kahramanca göğüs germişiz» gibi bir görüntü vermesin diye anlatmak istemiyorum. Yalnız şu kadarını bilesiniz. Karakoldaki kırk polisten yalnızca komiser nazik davranıyordu, fakat bu dahi işkence programına ustaca yerleştirilmiş. Ve Şah hazretleri :

— «Karakola götürüp biraz okşayın da akılları başlarına gelsin»diye buyurmuş.

Biraz okşadılar; aklımız başımıza geldi. Ve Güneş karakola girdiğinde sapasağlamdı, çıktığında ömrünün son gününe değin süren bir böbrek sancısı vardı.

● Aksine, bu baskılar sendikaya karşı ilgiyi azaltmadı, artırdı. Bizim halkımız yüzyılların verdiği bir ezilmişlikle hep mazlumdan yanadır. Ezilene, gadre uğrayana, haksızlık görene sevgi besler, bir kader yakınlığı duyar. Bize yapılan bu açık haksızlıklar sendikaya taraftar topluyordu. Bu hikâyede insan onurunu yücelten bir olayı yeri gelmişken anmak isterim:

Kentimizde üç tane spor klübü var. Cumartesi ve pazar günleri lig maçları düzenlenir. Dursun diye bir ilkokul öğretmeni de bu klüplerden birisinde oyuncudur. Gençten bir arkadaş. Vilâyet merkezine yirmi kilometre uzaklıktaki bir köyde öğretmendir. Fakat hemen her cumartesi ve pazar maçlara gelir. Çok iyi futbol oynar. Antremansız nasıl yapıyor bu işi, yoksa çalıştığı köyde mi antreman yapıyor bilmiyorum. Oynadığı spor klübü çok uğraştığı halde bir türlü Dursun'un naklini il merkezine yaptı-

ramadı. Sanırım Şah hazretleri bir bayram günü Dursun'u futbol oynarken görmüş ve oyununu pek beğenmiş. Ama bıyık ve favorilerini hiç beğenmemiş :

— «Bıyık ve favorilerini kessin.» diye haber salmış.

Dursun'a gerçekten de bıyığı yakışıyor mu yakışıyor. Kesmemiş. Vali buyruğunun yerine getirilip getirilmediğini ilköğretim müfettişi aracılığıyla izlemiş. İşte Şah hazretlerinin Dursun'a gazabı burdan gelmektedir. Dursun'un bir başka suçu da devrimci bir öğretmen olması. Şah hazretlerinin bu da malumları. Öğretmen tam dört yıldır il merkezi için birinci sırada. İl merkezine onun üstünden aşarak tam on yedi kişi atanmış. Yani tam on yedi kez arkadaşın hakkına tecavüz edilmiş. Sırada bekleyişinin ikinci yılı «Bu kez nasıl olsa il merkezine naklim çıkar» diye merkezdeki bir ilkokul öğretmeni meslektaşı ile evlenmiş. Fakat evlenmekle de sıkıntıyı başına sarmış. Ne Dursun'u eşinin yanına ne de eşini Dursun'un yanına naklediyorlar. Bir yıl da böyle bekliyorlar. Eşi de yüklü yakında doğum yapacak. Öğretmen haftada bir gün kente geliyor, eşini görüyor, bu arada lig maçlarına katılıyor ve gidiyor.

Bizim karakol serüveninden bir hafta sonra Öğretmen Lokali'nde yanımıza geldi Dursun :

— «Geçmiş olsun arkadaşlar.» dedi.

— «Sağol Dursun gardaş.»

— «Duydum ki sendikayı kuruyormuşsunuz.»

— «Evet ama kuramadık bir türlü.»

— «Yönetim kurulunu oluşturacak beşinci kişiyi bulmakta güçlük çekiyormuşsunuz.»

— «Öyle.»

— «Beni yönetim kurulunun beşinci kişisi olarak kaydeder misiniz?»

Güneş bana ben Güneş'e bakakaldık. Şaşırdık mı yoksa kuşkulandık mı şimdi hatırlayamıyorum. Dursun'u

o zaman yeterince tanımıyorduk. Güneş yarı sitem yarı zemin yoklar biçimde:

— «Madem yönetim kuruluna girebilecek durumdasınız şimdiye değin niçin gelmediniz Dursun gardaş?» diye sordu.

— «Şimdiye değin yönetim kuruluna giremezdim. Çünkü öğretmenliğimin beşinci yılını dün doldurdum.»

— «Baskı ve iftiralara göğüs germeye hazır mısın?» Güldü:

— «Hazırım, endişen olmasın hocam.» dedi.

İşte yönetim kurulumuzu böyle oluşturduk. Gerekli işlemleri yapıp evrakları gene zorunlu olarak postayla yolladık.

Valiye içten içe çok kızmakla birlikte taktir ettiğim bir yanı vardı: Haber alma servisi iyi çalışıyordu. Aramızda kararlaştırdığımız bir şeyi en geç bir gün sonra haber alıyordu. Bu olayı da haber aldığını, ertesi cumartesi Dursun'un lig maçına çıkmayışından anladık. Futbol sahasının kıyısına inip kulüp yönetıcilerinden sordum:

— «Dursun niçin oynamıyor? Yoksa gelmedi mi?»

— «Sorma kardeşim, az önce bir polis arabası ile alıp götürdüler. Vali bey istemiş. Tam da puan alacağımız bir maçta alıp götürdüler. Biliyordum kalleşlik yapacaklarını, bu rakip kulübün numarası. O kulüp başkanı olacak mütaylt Osman'ın vali ile arası iyi. O yaptı bunu. En iyi oyuncumuzu saf dışı ettirdi.»

Anlaşılan adam bizden daha dertli. Onu derdi ile bırakıp ayrıldık.

Güneş durumu şöyle yorumladı:

— «Şah hazretleri Dursun'a baskı yapacak. Sanırım bizim iadeli taahhütlü mektup yanlışlıkla gene vali konağına gitti. Değiise nereden bilip çağırsın Dursun'u.»

Böyle küçük kentlerde insan birden bunalıveriyor. Gidecek, eğlenecek bir yer yok. Ne bir tiyatro, ne bir

konser. Can sıkıntısından bir yerlerde bir kaç kadeh birşeyler atıyorsunuz. Biz altı arkadaş o akşam oturmuş gene bir şeyler atıştırıyorduk ki Dursun içeri girdi. Doğru yanımıza gelip :

— «Haydin arkadaşlar sizi satmadım.» dedi. «Ama satsaydım da bana orospu diyemezdiniz. Deseniz deseniz konsomatris diyebilirdiniz. Çünkü sizi satmam için teklif edilen fiyat bana göre yüksekti.»

— «Otur hele de ondan sonra anlat.» dedim.

— «Anlatacak bir şey yok canım. Şah hazretleri beni çağırtmış. Huzuruna çıkıp arzı endam ettim.»

— «Niçin çağırtmış?»

— «Sendika için.»

— «Vay canına nasıl haber almış?»

Dursun'a olup biteni bir bir sorduk. O anlattıkça bizim neşemiz yerine geliyordu. Dursun o gün tam bir yiğitlik örneğiydi. Daha makamına girer girmez vali :

— «Duydum ki sendikaya giriyormuşsun.» demiş.

— «Gireli bir hafta oldu efendim.» diye yanıtlamış Dursun da.

— «Eşinden iki yıldır ayrısın değil mi?»

— «Siz daha iyi bilirsiniz beyefendi.»

— «Üstelik eşiniz de hamile imiş... Yani bu yıl mutlaka merkeze naklinizin yapılması lâzım.»

—«Sıramızı bekliyoruz.»

— «Bu tutumunla çok beklersin daha... Ben senin için daha kestirme bir yol teklif ediyorum: Şu istifa dilekçesini imzalamanı istiyorum. Hem eşinin yanına geleceksin hem de futbolla daha yakından alâkadar olabileceksin.»

— «Hakkımdaki iyi düşünceleriniz için teşekkür ederim. Ama istifa etmeyi düşünmüyorum.»

— «Son kararın bu mu?»

— «Evet.»

— «Yarın istifa bile etsen iş işten geçmiş olacak.»

— «Kesin olarak istifayı düşünmüyorum.»

— «Karının yanına bir sene daha gelemezsin.»

— «Ben yanına gelemezsem karımı yanıma getiririm.»

— «İstifa ettirerek mi?»

— «Evet, karımın çalışması benim için lükstür.»

— «Yaaa!.. Çık dışarı.»

● Vali mi? Bunun üzerine hiç bir şey yapmadı. Biz hiç bir açık kapı bırakmamaya çalışıyorduk. En küçük bir açığımızı yakalayadığında şiddetle cezalandıracağını biliyorduk. Onun için görevimizi hiç bir açık kapı bırakmadan yapmaya karar verdik.»

Sanırım cezalandırılmayışımızı hepten, tedbirli davranmamıza bağlamak doğru olmaz. Şah hazretleri daha bizi cezalandırmaya fırsat bulamadan önemli bir olay oldu: Öğretmen boykotu gelip çattı.

Bu boykotun öyküsünü anlatmadan geçemeyeceğim:

Öğretmenlerin bunalımı son yıllarda gazete sütunlarına kadar yansımıştı. Malî bozukluk, baskılar, haksızlıklar, yasa dışı işlemler arasında bir cendereye sıkışmış gibiydi. Bize oynanan oyunlar aynen, hatta daha ağır biçimde yurdun her yerinde öğretmenlere oynanıyordu. Bütün bunların üstüne düzensiz maaş ödemelerini de katın. Kimi yerde dört beş ay geçtiği halde ücretler alınamıyordu. Bazan da maaşlar beş altı gün sonra veriliyordu.

Boykotta biz kandilsiz yakalandık. Gazetelerde öğretmenlerin boykota gideceği yazılıp çizilmeye başladı. Sendikamızı henüz kuramamışız, sendika genel merkezinden hiç bir haber gelmiyor. Boykota ait bütün bildiklerimiz gazetelerden okuduklarımız kadardır. Teknik yanı nedir? Neler suç? Neler suç değil? Bilmiyoruz. Bizi aldı bir düşünce. Güneş:

— «Bütün öğretmenleri çağırıp muhalif ve muvafığı ile tartışalım. Böylece boykot için bir öğretmen kamuoyu oluştururuz.» dedi.

Bu düşünceyi uygun bulduk. Bu karara vardığımızda saat yirmi sıraları idi ki. Bir taksi tutup öğretmenlerin evlerini bildiklerimizin evlerine kadar gittik. Kahvede, yolda, belde nerde gördükse çağırdık. Ertesi gün Pazar, onun için böyle perişan durumdayız. Pazar günü toplanıp bir karara varacağız. Toplantı dediğimiz bir söyleşi toplantısı canım. Resmî bir dernek toplantısı falan değil. Bu konuda resmî toplantı yapamayız, vilayetten izin almamız gerekir.

Pazar günü lokalde toplanan öğretmen sayısı bizim umduğumuzdan daha çok idi. Sözü Güneş açtı:

— «Arkadaşlar, gazeteleri okuyorsunuz. Olup bitenleri de biliyorsunuz. İçinde bulunduğumuz koşulları biliyorsunuz. Şimdi bu durum karşısında öğretmen sendikalarından ikisi birleşip dört günlük boykota karar vermişler. Anladığımız kadarıyle öğretmenler bütün yurt düzeyinde boykota katılıyorlar. Bizler ne yapacağız? Bu kentin öğretmenleri olarak ne yapacağız? Henüz sendikamız resmiyet kazanmadığı için örgüt olarak karar alamıyoruz... Şimdi ben elimdeki Cumhuriyet gazetesinden sendika genel merkezinin hangi nedenlerden dolayı boykota gidildiğini bildiren açıklamayı madde madde okuyorum. Bu maddeler üzerinde düşünüp tartışalım. Olaki biz de beğeniriz.»

Genel merkezin açıklamasını sırayla okudu. Her madde bir bir tartışıldı. Öğretmenlerin hepsi de alkış ve coşkuyla boykot nedenlerini beğenip benimsedi. Yalnız bir kaç kişi :

— «Toprak reformu, bağımsızlık vesalre bizi ilgilendirmez. Onları boykot maddeleri arasından çıkarsalar iyi olurdu.» diye mırın kırın etti.

Güneş onlara, yalnızca özlük haklarımızı düşünmenin bencillik olacağını, öğretmen olarak halkımızın sefâleti ortasında bir mutluluk adacığı olmak istemediğimizi; kaldı ki bir yerde bağımsızlık, dış ticaret ve toprak reformuyle maaşlarımızın sıkı sıkıya ilintili olduğunu, diğer maddelerde belirtilen eğitim sorunlarının ise zaten bizim aslî sorunlarımız olduğunu belirtti. Henüz sözlerini bitirmemişti ki bir gürültü ile birlikte vali ve arkasında yirmi kadar polis içeri daldı. Polisler derhal kapının ağzına sıralandılar. Bizler de ayağa kalktık. Şah hazretlerine en itibarlı sandalyemizi verdik.

— «Buyurun devam edin toplantınıza.» dedi.

— «Kendi aramızda sohbet ediyorduk.» diye karşılık verdi Güneş.

— «Yaaa!... sohbet ediyordunuz demek. Ümit ederim dedikodu yapmıyordunuz.»

— «.....»

— «Ne üstüneydi sohbetiniz?»

— «Dertlerimiz üstüne.»

— «İçeri girdiğimde konuşuyordun. Devam et konuşmana.»

— «Konuşmamı bitirmiştim beyefendi.»

— «Öyle mi? Demek tartışıp bitirdiniz? Öyleyse meseleyi bir de ben varken tartışın. Kim idare ediyor bu toplantıyı? Nerde bu toplantının kâtipleri?»

— «Beyefendi bu bir genelkurul toplantısı değil. Resmî bir toplantı değil. Aramızda yaptığımız bir söyleşi.»

— «Toplantı toplantıdır. Nerde bir toplantı olursa orda bir başkan ve iki kâtip olur. Değilse karılar hamamına döner Kim konuşmak isteyenlere söz verecek?.. Hayrettin sen toplantıya başkanlık et. İki kişi de tutanakları yazmak üzere kâtip olarak gelsin.»

İlkokul müdürü olan Hayrettin ileri geçip ortadaki masaya oturdu. Geçmiş gün, hatırlayamıyorum kim olduklarını, sağına soluna da iki kişi kâtip olarak oturdular. Birden iş resmiyete döküldü. Güneş, ben ve Dursun salondan çıkmak üzere ayağa kalktık. Kapıya geldiğimizde valinin arkadan sert ve bağıran sesine döndük:

— «Siz nereye gidiyorsunuz?»

Dursun hepimizden daha çabuk davranıp cevaplandırdı :

— «Özür dilerim beyefendi, benim maçım var, on bir dakika sonra sahaya çıkacağım.»

— «Maç burda konuşulanlardan daha mı mühim?»

— «Efendim burda konuşulacak şey kaldığını sanmıyorum. Ayrıca sahaya çıkmak zorundayım.»

— «Maçı gelecek haftaya erteliyorum. Polislerden biri gidip bildirsin. Siz üçünüz de yerinize oturun. Bu meseleyi tartışmadan gidemezsiniz.»

Yerimize oturduk. Güneş'e :

— «Kaldığın yerden devam et.» dedi.

— «Devam edemem beyefendi. Birden resmî toplantı haline çevirdiniz. Resmi toplantıların toplanma kuralları var, onlara uymamaktan biraz sonra tahkikat açtırırsanız biz ne yaparız?»

— «Ha şunu bileydiniz. Tahkikat yaptırmak ve şahsen sizi cezalandırmak benim vazife ve selâhiyetlerimdendir. Bu vazifemi ihmal etmeyi ve selâhiyetimi kullanmamayı düşünmüyorum. Üstelik bunu zevkle yaparım.»

Bu sırada toplantıya heyecan ve telâşla millî eğitim müdürü girdi. Belli ki validen sona kalmış olmanın korku ve telâşı içindeydi.

Az önce herkes boykot taraflısıydı. Şimdi ise salonda huzursuz kıpırdanmalar başladı. Yirmi bir mayıs olaylarında harbiyeden atılma bir tarih öğretmeni vardı. Vali

konuşmayı ona verdi. Az önce kafa sallayarak boykota evet diyen adam Şah hazretlerinin huzurunda hepimizi omurgasızlığına hayret ettiren bir konuşma yaptı:

— «Allaha şükür hiç bir derdimiz yok. Hükümetimizin verdiği maaş yetip de artmakta bile. Parayı mezara götürecek değiliz ya. Şahsen ben boykota şiddetle karşıyım. Boykota gitmekle suçlu duruma düşeriz.»

Şimdi hatırlayamıyorum ama vatan, millet, ahlâk, fazilet gibi lâflar da etti. Bu çözülmenin ilk işaretiydi. Ardından bir ikl kişi daha konuştu. Konuşanların sözlerini sonuç olarak şöyle maddeleştirebiliriz:

1. Bizler burda kentin bütün öğretmenleri adına boykot kararı alamayız.

2. Öğretmenler olarak sıkıntıda sayılabiliriz. Ama sendika genelmerkezi boykot nedenlerini özlük haklarımızdan çok politik sorunlara dayamış.

3. Boykota gitmek suçtur. Katılırsak suç işlemiş oluruz.

4. Biz boykota gitmesek ne eksilir. Sendika bile yok burda. Bizim yerimize diğer yerlerdeki öğretmenler gidiyor. Yetişmez mi?.

Rahmi hoca daha fazla dayanamayıp — özellikle bu son maddeye — bğırdı:

— «Sizi bencil herifler sizi, sizi köftehorlar. Başkaları boykota gidecek, tehlikeye atılacak, siz de burnunuzu kanatmadan sonuçlarından istifade edeceksiniz. Hangi ahlâka sığar bu? Boykot suçmuş da, boykot isyanmış da diye sağa sola kıvırmaya çalışmayın. Evet boykot isyandır, isyan. Bunu yapmaya da yürek gerek!»

Ne var ki Rahmi'nin soylu bir davranış olarak söylediği bu heyecanlı sözler valinin çok hoşuna gitti. Sözü Rahmi hocanın bıraktığı yerden aldı:

— «Arkadaşınız çok doğru söyledi. Yaptığınız isyandır. İsyan suçtur. Bir suçu münakaşa etmek de suçtur.

Şu anda burda münakaşaya katılanlar hakkında tahkikat açtırabilirim. Tabiî ki bu münakaşa anında isyan taraflısı olmayanlar hariç.»

Birden salonda boykot kırıcıları çoğalmaya başladı. Artık kaybettiğimizin resmiydi. Güneş son bir konuşma yaptı. Demokrasilerde baskı gruplarının olduğunu, bu grupların iktidarlardan isteklerini koparmak için demokratik eylemlere başvurabileceğini, boykotun da bunlardan biri olduğunu söyledi. Daha önce vali «Sizlerin yaptığı grevdir. Grev ise öğretmen sendikalarına tanınmamıştır. Bu bakımdan da yaptığımız suçtur ve demokrasi düşmanlığıdır» demişti. Güneş, «Baskı grubu görevimizi yapmakla demokrasi düşmanlığı değil, demokrasinin ta kendisini yapmaktayız.» dedi. !Ayrıca şunu bütün arkadaşlara belirtirim kI yaptığımız grev değildir» cümlesi ile noktaladı.

— «İşI bırakmak grev değil de nedir?» diye üsteledi vali.

— «Beyefendi zatıalllerinin bilgi sınırları içinde olsa gerek. Grevde kaç gün işin bırakılacağı önceden belirtilmez. İş bırakmanın süresini uyuşmazlığın çözümü belirler. Oysa burda dört günlük bir iş bırakımı sözkonusu. Süre önceden bellrlenmiştir. Bu yanıyle grev değildir.»

— «Şimdl sen arkadaşlarını boykota mı teşvik ediyorsun?»

— «Bu soruyu soruşunuz iyi oldu. Madem emirle resmî toplantı yapıyorsunuz, tutanaklara sözlerimin aynen geçmesini istiyorum. Onun için ağır ağır konuşacağım. Yazsın lütfen yazmanlar : Bizimle, af buyurulsun, kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyorsunuz. Zorla toplantı yaptırıp, tabancalı yirmi polisinizle seyrediyorsunuz. Bizi açığa düşürüp suçlu yapmaya çalışıyorsunuz. Ben boykot ile grevin ayrı şey olduğunu söyledim. Hiç kimseyi

boykota teşvik etmiyorum. Arkadaşlar kendi vicdanlarında tek tek boykota gidip gitmemeye karar verebilecek bilinç düzeyindedirler. Bana gelince, ben bu konudaki kararımı şu anda söyleyemem. Ve bu zorla düzenlettirilen resmî toplantı ile ilişiğim yoktur. Yüksek müsadenizle, evimde yapılacak işlerim var, burayı terk etmek zorundayım.»

Güneş çekti gitti. Arkasından birkaç dakika sonra biz de çıktık. Bizden sonra toplantı dağılmış. Şah hazretleri de lokalde bir keyf kahvesi içip ayrılmış.

Pazar mazar dinlemeden vilayette valinin başkanlığında bir boykotu önleme komitesi kuruldu. Bütün orta dereceli okul müdürleri ve muhbir öğretmenler komiteye dahil edildi.

Biz körkütük bir karanlık içindeydik. Sendikamızı kuramamış olduğumuzdan genelmerkezin direktif ve açıklamaları elimize geçmiyordu. Genelmerkezin omuzlarına binen yük dolayısıyle ve telefon konuşmalarının yoğunluğundan telefonla da bağlantı kuramadık. Oysa kasabalardaki öğretmenler bizi telefonla sürekli sıkıştırıyorlardı:

— «Boykota gidecek miyiz? Ne oluyor? Boykot nasıl olacak?» diye sorup duruyorlardı. Başlangıçta birkaç yerle telefonlaşabildik. Fakat saat yirmi sıralarında Öğretmenler Lokali'nin telefonunu valiye paralel bağlamışlardı. Güneş :

— «Arkadaşlar başka yolu yok. Birimiz bütün sorumluluğu yüklenip kasabalara gerekli bilgileri telefonla ulaştırmalı.» dedi.

Arkasından ilin en büyük kasabasını aradı. Ne yazık ki geç kalmıştık. Telefonumuz postahaneden kesilmişti. Hemen başka bir yerden telefon etmeyi denedik, gene başaramadık. Postahaneden aldığımız cevap:

— «Arıza dolayısıyla kasabalarla bağımız kopuk.» oldu.

Tam bir kuşatma içindeydik. Boykot günü Dursun'un karısı sancılandı. Okul müdürlüğünden doktora havale etmesini istediler. İlköğretim müdürü:

— «Valinin emri var, hiç bir öğretmen doktora sevk edilmeyecek.» dedi.

Dursun'un karısı resmî kanaldan olmayınca özel olarak doktora gitti. Özel olarak verilen raporu kabul etmediler. Zorunlu olarak hasta hasta derse girdi. O hafta da çocuğu düştü. Yöneticiler öğretmen ölüm halinde bile olsa yakasından tutup derse sokmak istiyorlardı.

İkinci gün kuşatmayı biraz daha daralttılar. Radyo haber bültenine başlayacağı sırada kentin elektrikleri kesiliyordu. Bereket ki transistörlü radyolar var demeye kalmadan bildiğiniz gibi boykotla ilgili haberlere hükümetçe yasaklama konuldu. Böylece yurt bütününden kopmuş bir parça olduk.

Yalnızca yurt düzeyinde öğretmen kitlesinden değil kentte de öğretmenler olarak birbirimizden kopmuştuk. Güneş'in, benim ve bizden başka beş altı öğretmenin daha arkasına yedi sekiz polis takılmıştı. Nereye gidersek arkamızda yedi sekiz gölge bizimle geliyordu. Bu yalnızlık adacıklarında herbirimiz kendi vicdanımızla hesaplaşıp yalnız başımıza karar vermek durumundaydık.

Boykotun ilk günü hepimiz hasta gibiydik. Yurt bütününden ayrılıp genel öğretmen çizgisine uymamak hepimizin onurunu yaralamış, kişiliğini alçaltmış gibiydi. Öğretmenler odasında hiç kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Sınıfa gir zili çaldı. Hiçbir öğretmen sınıfa gitmek için davranmadı. Okul müdürü gelip:

— «Arkadaşlar zil çaldı, öğrencileriniz sizi bekliyor.» dedi.

Dinbilgisi öğretmeni ile askerlik dersine giren binbaşı sınıfa gitmek üzere öğretmenler odasından çıktılar.

Arkasından birkaç öğretmen daha çıktı. Onların arkasından bir kaç kişi daha derken yarısı gitti. Bu arada Kenan hoca birden:

— «Bugün derse girmek Türk öğretmenine ihanettir.» diye bağırdı.

Güneş :

— «Kenan gardaş, keşke bunu söylemeseydin.» dedi. «Biliyor musun boykottan çok boykota teşvik suçtur. Şimfdi siz doğru derse gitmelisiniz.»

Bu yanlış davranıştan sonra hepimiz derse girdik. Durum vilâyete «Tam kadro halinde derse giriliyor» biçiminde rapor edildi.

Teneffüs arasında Güneş'in yanına oturdum. Gözleri yaşlıydı.

— «Ben derse girmeyeceğim.» dedi.

— «.....»

— «Çok gücüme gidiyor. Nasıl bir birseysellik içine hapsediverdiler bizi!»

— «Bütün bunlar sendikayı kuramayışımızdan oluyor.»

— «Öyle.»

— «Öyle.»

— «Ben de girmiyorum.»

Hiç bir şey söylemedi. Yalnızca elimi sıktı: Sıcakça, dostça.

Derse girmeyişimiz ikinci tenefüste bomba gibi yayıldı. Öğretmenlerin yarısı üçüncü derse girmedi. Öğle yemeği aralığında boykot kentin diğer okullarına sıçradı.

Boykotun ikinci günü Şah hazretleri önemli bir yanlışlık yaptı: Güneş'i, Kenan ve Rahmi hocayla beni valilik emrine aldı. Okul müdürü de boykota gidenlere gözdağı vermek için görevden uzaklaştırılma yazısını öğretmenler odasında, diğer öğretmenlerin huzurunda bildirdi. Bizim için sürpriz olmadı, bekliyorduk. Neşemiz yerindeydi. Ki-

şiliğimizi korumuştuk. Yurt düzeyinde öğretmen kitlesi ile bütünleşmiştik. Yöneticiler umdular ki bu gözdağı ile boykot kırılır. Oysa tam tersi oldu. İster arkadaşlık duygusuyla deyin, ister başka duygulardan deyin öğretmen arkadaşlar birden bire dayanışma havasına girdiler. Bunun üzerine okul yöneticileri, dinbilgisi öğretmeni ve üç arkadaşı dışında boykota katılmayan kalmadı.

Asıl ilgi çekici olan öğrencilerin davranışı idi. Derse giren öğretmenlere «Yuh!» çekmişler. «Korkak öğretmen istemiyoruz.» diye bağırmışlar. Öğrencilerin yarıdan çoğu derse gelmemişti. Gelenler de öğretmenlerinin boykotta olduğunu görünce çantalarını, kitaplarını alıp gitti. Bazı sınıflarda birer ikişer öğrenci kalmış. Bunun üzerine vali okulu paydos edin diye emir vermiş.

İşte böyledir ol boykotun hikâyesi.

Açığa alınmamız iyi oldu. Bir dolu iş yapmaya vakit bulduk. Güneş gerekli evrakları tamamlayıp hemen Ankara'ya gitti. İki gün sonra da sendikanın kuruluş onayını aldı. Kuruluşla ilgili evrakları iadeli taahhütlü olarak valiliğe postaladık. Sonradan öğrendiğimize göre Şah hazretleri en çok evrakları posta ile yollayışımıza bozulmuş.

Sendika için açılış töreni yaptık. Gece eğlence düzenledik.

● Hayır, maaşımızı vermediler. Tam dört ay maaş almadık. Birinci ay kentteki öğretmen arkadaşlar arasında ellişer lira toplayıp yardım ettiler. İkinci, üçüncü ve dördüncü aylarda da sendika genelmerkezi tarafından ödendi maaşımız.

Sanırım Şah hazretleri bizi açığa aldığına pişman oldu. Sendikanın en eylemli olduğu dönem bu dört ay idi. Ayrıca Memur ve Emekçiler Tüketim Kooperatifini de bu dönemde kurduk. Sonra hamallar ve fabrikadaki işçilerin sendika kurmalarına da bu dönemde yardım edildi.

● Ne gibi sendikal çalışmalar yaptığımızı mı merak ediyorsunuz? Doğrusu bizimkisi işçi sendikasına benzemezdi. Çok bakımlardan kısıtlıydık. Sendikayı kurar kurmaz Güneş bir eylem programı yaptı. Programımızı genel merkeze yolladık, onaylandı. Her hafta bir konuda tartışma yapacaktık. Konuları aramızda paylaştık. Bu konular için hazırlanıp gelecektik. Bazi konularda da genelmerkezden konuşmacı istedik. Birden kentin düşünce yaşantısına renk geldi. Her cumartesi öğleden sonra lokalde düşünsel tartışmalar oluyordu. Öğretmenler ve halktan ilgi duyanlar katılıyordu. Öğrenciler de tartışmaları izlemeye başlamıştı. Lokal bu tartışmalar için dar gelmeye başlamıştı. Gelen kalabalığı almıyordu.

Bu tartışmalar sırasındaki bir kışkırtmayı anmadan geçemeyeceğim. Konu «Toplumsal yapımız ve kalkınma» idi. Dinleyenlerden tanımadığımız biri tartışmaya katıldı. Balıkçı kazağı giymiş, otuz ya da otuz iki yaşlarında biri. Tartışmayı hazırlayan ve yöneten Güneş'ti. Tanımadığımız kişi:

— «Memleketimizi kurtaracak tek rejim sosyalizm.» dedi.

Bunu biraz da bağırarak söylemişti. Dinleyenlerin çoğu birden alkışlayıverdi. Nerden çıktı bu adam demeye kalmadan konuşmayı yürüttü gitti:

— «Federal devletler kurulmalı. Kürtler, Lazlar, Çerkezler ayrı ayrı birer devlet olmalı. Bunların hepsi birleşip Türkiye Devleti olmalı.»

Arkasından «proletarya, işçi sınıfı» gibi hızlı sözler etti. Toplantının havası birden değişmeye başladı. Toplantımızı gizli ya da açık pek çok polis izlerdi. Güneş'in durumdan memnun olmadığı belliydi. Nitekim biraz sonra müdahale etti:

— «Arkadaş, adınızı da bilmiyorum, özür dilerim, konuşmanızı kesmek zorundayım. Bu konuşmalarınıza katıl-

mıyoruz. Sendikamızın da bu düşüncelerle ilgisi yok. Biz burda sosyal yapımızı ve buna ilişkin olarak kalkınma sorunlarımızı tartışıyoruz. Oysa siz etnik yapıyı işe karıştırdınız. Hem aydınlık bir sonuca varmamızı engellediniz hem de bizi yanlış yola yöneltmeye kalktınız.»

Meçhul konuşmacı :

— «Ben sizi devrimci sanmıştım. Biz bu sendikayı devrimci konuların tartışıldığı yer bilirdik.»

— «Siz gene de öyle bilin. Ancak konuşmalarınızla ne devrimciliğin ne de sendikacılığın bir ilgisi vardır... Şimdi kalkınma konusunda söz almak isteyen başka arkadaş var mı?»

Bizim arkadaşlardan bazıları Güneş'e kızdı. Haksız buldular. Bir kaç tane yüksek öğrenime devam eden öğrenci vardı. Özellikle onlardan ikisi şiddetle karşı çıktılar. «Küçük burjuva devrimciliği yapıyorsunuz» dediler. Güneş'i pısırık davranmakla suçladılar. Güneş se arkadaşlara karşı kendisini şöyle savundu ;

— «Etnik ayrıcalığı sosyalizmin baş sorunuymuş gibi ortaya koyan o meçhul kişinin bu konudaki içtenliğine inanamadığım gibi devrimci teoriyi de iyi kavradığını sanmıyorum. Üstelik söyledikleri buraların bölgesel baş sorunu da değil. Burası ne bir işçi kenti, ne de etnik ayrılık isteyen grupların bulunduğu bir yer. Şakadan devrimcilik yapar gibi bir havası vardı. Ne bileyim, kesin olmamakla birlikte resmî bir koku sezdim bu işte.»

Arkadaşların bir kısmı ikna oldu. Bir kısmı da Güneş'i korkak davranmanın yanısıra kendi gölgesinden ürkecek kadar kuşkucu olmakla suçladı.

Eğitim ve toprak reformu da çok ilgi çeken tartışmalardandı. Önümüzdeki hafta «1961 Anayasası ve Anayasaya Sahip Çıkmak» konusunu tartışacaktık. Bir sonraki hafta ise «Bağımsızlık ve Çok Uluslu Şirketlerin Gölge-

sinde Kalkınma» konusu tartışılacaktı. Cumartesileri heyecanla bekler olmuştuk. Tartışmalara hazır gelmek için kırkından sonra kitap okumaya başlayanlar bile vardı.

Anayasa konusundaki tartışmayı gene Güneş hazırlamıştı. Tartışma başladığında salon her zamankinden daha kalabalıktı. Salonun arkasında baramerikan vardı. Lokalde tartışma olmadığı günler, orda hafif yollu, ayakta içki verilirdi. Tartışma sırasında baramerikanın arkasında on beş kadar polis yığılmış hem birer kadeh içki atıştırıyorlar hem de dik dik tartışanlara bakıyorlardı. Salonda avukatlar ve yargıçlar tam kadro halindeydi diyebilirim.

Güneş tartışmaya bir çerçeve çizdi: «Yasaların genel olarak tutucu olduğunu, belirli bir aşamada kazanılmış hakları muhafaza için konulmuş hükümler olduğunu, Anayasamızın bu açıdan bakılınca ilgi çekici hükümler taşıdığını, muhafazakâr olmaktan çok ilerici hükümler taşıdığını, bunun neden böyle olduğunu ve neden bu Anayasaya sahip çıkmamız gerektiğini» belirtti. Tam bu sırada polislerden biri önündeki peykeye bir yumruk indirdi. Rakı şişesi ile tabak ve çatal şangırdayarak yere düştü. Salon başını o yana çevirdi. Bunun üzerine Güneş:

— «Burda bir hukuk sorunu tartışıyoruz. İşçiden baro başkanı ve yargıçlara değin hepsi burda. Eğer polis arkadaşlar tartışmaya katılmak için gelmişlerse, söylenecek sözleri varsa aramıza buyursunlar. Eğer içki içeceklerse lütfen dışarı çıksınlar. Meyhanelerde içebilirler.»

Polislerden hiç ses çıkmadı.

— «Lütfen baramerikanı boşaltın. İşletmeci arkadaş da hiç kimseye içki vermesin... Bekliyoruz, eğer polis arkadaşlar aramıza gelmeyeceklerse lütfen salonu terk etsinler...»

Polisler ikircilikli adımlarla kös kös dışarı çıktılar. Çıktılar ama yarım saat sonra daha kalabalık olarak gel-

diler. Ellerinde fermanı vardı. Toplantı izinsiz yapıldığı için dağıtılıyordu.

— «Bu kendi evimizde, yani kendi lokalimizde yaptığımız bir söyleşidir. Bunun için izin almak gerekmez.» dedi Güneş.

Polislerin dayatması üzerine salonda bulunan yargıç Ahmet beye sordu :

— «Sayın yargıcım, biz bu toplantının yasal olduğu kanısındayız. Toplantıyı dağıtmasak, acaba yasalar açısından ne gibi bir sonuca ulaşır?»

Ahmet bey namuslu bir yargıçtı. Tarafsızlık ve usule uymak konusunda hastalık derecesinde bir titizliği vardı :

— «Güneş bey» dedi. «Müsade ederseniz bu hususta fikir beyan etmeyeyim. İş adliyeye intikal ederse vazifem gereği davaya ben bakmak zorundayım.»

Yargıcın bu konuşmasından polisler sanırım toplantının aleyhinde bir hüküm çıkardılar. Birden sertleşip:

— «Buyurun karakola kadar gideceğiz.» dediler.

Güneş'i, beni, Rahmi ve Kenan hocayı götürdüler... Karakolda bilindik sorgular, sorgular. Ancak bu karakol serüveninden iki anı kaldı bende. Birincisi artık sendikamızı kurmuş olduğumuzdan bir saat içinde avukatımız gelerek vekâletimizi aldı. İkincisi ise bir hoş anıdır: Komiser bizim ifademizi alıyordu. Birden odaya elinde dosyalarla biri daldı. Komiser gelene:

— «Nafi bey o dosyaları hemen tamamlayın, vali istiyor.» dedi.

Gelen adam bizi görünce birden şaşırdı, özür dileyip çıktı. Kimdi bilir misiniz? «Toplumsal yapımız ve kalkınma» konulu tartışmada «Etnik gruplara dayalı federal Türk devleti kurulmalı» diyen hızlı solcunun ta kendisi. Hani şu onun hızlılığına bakıp Güneş'i korkaklıkla suçla-

dığımız kişi. Biz birbirimize bakıp gülümsedik. Tecrübe demek ki böyle kazanılıyor.

● Hayır, yarım kalan bu tartışmadan sonra, halka açık tartışma ve konferanslarımızı sürdüremedik. Valilikçe söyleşilerimiz için bile toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasına göre izin almamız isteniyordu. Türlü bahanelerle bu izni hiç bir zaman vermediler. Yarım kalan söyleşi toplantısı için de mahkemeye verilmiştik. Adaletin ne denli ağır yürüdüğünü bilirsiniz. Suçsuzluk kararı iki yılda çıktı.

Ama biz bu arada hepten de boş durmadık, üyelerimizin ve halkımızın eğitimi ve bilinçlenmesi için çabalarımızı sürdürdük. Ciddi eserler oynayan tiyatro topluluklarını getirttik. Bir kitap kulübü kurduk, üyelerimize indirimli fiyatla sürekli kitap ketirtiyorduk. Bu çalışmalarımızın içinde en ilgi çekenlerden biri de Güneş'in hazırladığı pano idi. Buna büyük bir duvar gazetesi de biyebilirsiniz. Sendika lokalinin iç duvarındaydı. En göze batacak bir köşede. Gazetelerden kestiği resimleri, makaleleri, haberleri, bazı haber başlıklarını yapıştırırdı. Günün her saatinde bu duvar gazetesinin önünde beş altı kişiyi yazıları okurken ya da resimleri seyrederken görürdünüz. İlk asıldığı gün önündeki kalabalıktan yaklaşıp okumak bile mümkün olmazdı. Haberleri ve resimleri öyle bir makaslar yan yana getirirdi ki insanın şaşmaması elde değil. Ayrı ayrı gazetelerde okuduğumuz, üzerinde durmadığımız o haberler yan yana geldi mi derinlik kazanırdı. Şimdi bile gözümü yumunca hâlâ belleğimde izlerine rastlarım o panonun; Bir keresinde ona buna «komünist» diyen «komünizmde mülkiyet ortaklaşadır, karılar da ortaklaşadır» diyen bir ünlü politikacının bilmem ne gazetesinden kestiği bu manşetlik sözlerinin altına gene bilmem hangi gazeteden kesilmiş, aynı politakıcının kom-

şusunun karısı ile zina ederken yakalanıp çekilmiş resmini asmıştı. Güneydoğu'da doktorsuzluktan ölen kırk bir kızamıklı çocuğun resim ve haberi ile «Fifi» adlı köpeğini baytara götüren hamfendinin resim ve haberleri yan yana idi. Köpek dilini çıkartmış, içine kurulduğu lüks otomobilin penceresinden ölen kırk bir Anadolu'lu yavrunun ruhuna nanik yapıyordu sanki.

Bir gece bozkurtlar lokale baskın yapıp panonun camlarını kırdılar. O hafta duvar gazetesinin üstünde Atatürk'ün «Gençliğe Hitabesi»nden bir cümle yazılıydı: «Memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalalet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini müstevlilerin siyasî emelleri ile tevhit edebilirler...» Atatürk'ün sözünün altında maden yataklarının yabancılarca işletilmesine değin bir haber, İstanbul önlerinde meşhur Altıncı Filo'nun resmi, gösteri yürüyüşü sırasında öldürülmüş katili meçhul bir üniversiteli gencin naaşı üstüne kapanmış ağlayan dul ve yoksul bir köylü ana ve en büyük tirajlı gazeteden alınma alt alta dizilmiş aynı kişiye ait on dört ölüm ilânı: Bilmem nerenin idare meclisi başkanı, falanca şirketin ortağı, filanca yerli-yabancı ortaklığında kurulmuş olan bir fabrikanın hissedarı, fişmekânca export bilmem nesinin kurucusu ve bir bakanlık müsteşarının amcası, bir genel müdürün dayısı ve hükümette önemli görev almış iki bakanın (birisine karısı tarafından olmak üzere) yakın akrabası. Bu on dört ölüm ve başsağlığı ilânı aynı zatı kiramana aitti. Ve o hafta duvar gazetesinin başlığı «Vatan İhaneti Ortaklığı» idi. Her hafta gazetenin muhtevası ile birlikte başlık da değişirdi. Bozkurtlar saldırdığı hafta böyleydi. Bundan sonraki hafta başlık yerinde «Zindan» yazılıydı. Bu sanki bir özel sayı idi. Zindan resimleri, mahkumlara ait haberler ve karakolda dayaktan sakatlanmış bir adam: Polisler karakolda bir vatandaşı falakaya yatı-

rıp döverken çekilmiş üç değişik resim. Bunlar ancak üç gün asılı kalabildi. Daha ikinci gün emniyetten bir komiser aracılığıyle el altından panonun kaldırılması rica edildi. Güneş kabul etmedi :

— «Panoda suç olabilecek hiç bir şey yok. Oraya astığım resim ve yazıları ben yazmış da değilim. Hepsi gazetelerden kesmedir. Üstelik bu sayıdaki canalıcı resimler hemen her hükümetçe makbul ve muteber sayılmış Hürriyet gazetesinden alınmadır» deai.

Güneş bazı zamanlar çok inat adamdı. Fakat polisler daha baskın çıktılar. Ertesi gün son dersten sonra lokale geldiğimizde duvarı bomboş bulduk. Bizim panoyu tutuklayıp karakola götürmüşler.

● Yok, bize birşey yapmadılar. Karakola da çağırmadılar. Ancak bu olaydan bir hafta sonra sürgün edildik. Güneş, ben, Rahmi ve Kenan hoca ile dört köy öğretmeni, her birimiz yurdun bir köşesine sürgün edildik. Sürgün gerekçesi boykota gitmek ve öğretmenleri boykota teşvik etmek. Bu duruma göre sürgün yerlerimize gidince yeniden maaş alabilecektik. Demek dört aylık açlığa mahkûmiyeti yeter görmüşlerdi. Haa, bu arada unutmadan şunu da bildireyim : İl idare kurulu kararı ile boykot suçundan mahkemeye sevk edilmiştik. Yargıç kestirip attı : «Boykota giden öğretmen suçsuzdur.» hükmünü verdi. Hatta öyle güzel gerekçeli bir hüküm vermişti ki bu gerekçeli hükmü okuyan kimse rahatlıkla boykota gitmemek suçtur diyebilirdi. Biz hemen bu kararı gerekçesi ile birlikte çoğaltıp genel merkezimize ve diğer sendika şubelerimize dağıttık. Bu mahkeme kararının da gösterdiği gibi öğretmen boykotu eğitim, öğretim ve özlük sorunları boyutunu çoktan aşmış, adliyeyi bile yasaları günün sosyal ve iktisadi koşullarına göre yorumlama gibi olumlu bir davranışa itmiştir.

Ne varki adlî mahkemelerde aklanmak aynı suçtan dolayı yöneticilerin verdiği cezayı hükümsüz kılmadığından evimizi yükleyip sürgün yerlerimize gittik. Bir yandan da genel merkezimiz aracılığıyle Danıştay'da yürütmeyi durdurma ve iptal davası açtırdık.

● Çöker mi, sendika bizimle kaim değildir. İnancım o ki biz olmasak mutlaka bir başkası sendikayı kuracaktı. Hem de bizim kurduğumuz zamandan daha geçe kalmadan. Aslında bizim il öğretmen sendikacılığı açısından biraz gecikmiş ve geri kalmış bir bölgeydi. Bizim yokluğumuzda da sendika varlığını sürdürdü. Ne varki o güzelim eğitim çalışmaları yoktu artık. Lokalimiz biraz biraz kahveye benzemişti.

Bu aradaki bir başka olay, başına milliyetçi sıfatı takılmış bir öğretmenler cemiyetinin kurulmasıdır. İçlerinde bir bankacı, Devlet Hastahanesi'nin o namlı, o yatağında can çekişen hastayı soyan operatörü, bir fotoğrafçı, bir de ne idüğü belirsiz bir kişi, kentin iki dinbilgisi öğretmeni ve bunların yanısıra müdürlük kuyruğuna girmiş beş öğretmen ve milli eğitim müdürlüğünde görevli bir ayyaş kâtip ve kentin tüccarlar odası başkanı kurucular arasındaymış. Biz yoktuk o günlerde. Vali bizzat açılış törenine katılıp bir nutuk atmış. Öğretmenlere «Ya akıllarını başlarına toparlar ya da ötekilerin uğradığı akıbete uğrarlar» demiş bizleri kastederek. İl özel idaresine ait salonu üç yıllığına kirasız olarak bu çok milliyetçilere vermiş. Sonra yedi bin lira özel idareden, otuz iki bin lira Yan Osman'dan ve üç bin lira da Tüccarlar Odası'ndan toplanan bağışla kırk iki bin liralık salon mefruşatı alınmış. Velhasılı bizim lokalin yanında, Şah hazretlerinin deyimi ile «nezih, temiz, haşmetli ve kültürlü kişilere yaraşır bir salon» açmışlar.

Şu otuz bin lira veren Yan Osman'ı merak edersiniz

belki, biraz tanıtayım. Şehrimizin en muteber müteahhitidir. Resmî kuruluşlara ait bütün inşaat işleri ne hikmetse kapalı zarfla yapılan ihalede onun üstünde kalır. Buna karşılık onun da Şah hazretlerine küçük bir iyilikte bulunduğu, kârın belli bir kısmını onunla birlikte paylaştığı söylentisi yaygındır. Neme gerek, günahı vebali boynuna, Şah hazretlerine para verirken onu gören olmamıştır. Ama Şah hazretleri ile arasının iyi olduğunu, ayda bir İstanbul'a gidip Hilton'da geceleditlerini, hatta bu konaklamalardan birinde Yan Osman'ın, Şah hazretlerinin koynuna iki kiralık kızı birden soktuğunu, onun iki kızın ortasında bir o yana bir bu yana döneceğim derken kızlardan hiç birine de bir şey edemeden bitkin düştüğünü, Yan Osman'ın da bu manzarayı sinsi sinsi gözlediğini ve özel içki gecelerinde sarhoş oldukları zaman Şah hazretlerinin ensesine şaplak vurup bu hikâyeyi kahkaha ile anlattığını hemen herkes bilir. İşte otuz bin lirayı bağışlayan Yan Osman o kişidir.

Yeni açılan bir cemiyetin — kendileri dernek yerine cemiyet demekte ısrar ediyorlardı — kapısında üç levha asılıydı. Üçünde de bir bozkurt parçalayıcı dişlerini göstererek ağzını göğe dikmiş, güneşe karşı uluyordu. Müteahhitlerin ve Tüccarlar Odası'nın paraları ile bir lokal açılmış ve aynı yerde, aynı on kişi tarafından ayrı ayrı üç cemiyet kurulmuştu. Biri Milliyetçi Öğretmenler, biri Ülkücüler, biri de Türk Milliyetçiler Cemiyeti idi sanırım. Bu üç cemiyetin yönetim yeri olarak kullanılan lokale de «Kurt Yuvası» diyorlardı.

Danıştay bir yıl sonra yürütmeyi durdurdu. Danıştay'ın kararı gereğince ortaöğretimde görevli olanlar geri dönmüştük. Eski görevlerimize başladık. Yalnız köy öğretmenleri Danıştay kararına karşın eski yerlerine dönemediler. Onları daha gariban buldular. İlkokul öğretmen-

lerinin görev yerlerine atanmalarında valiler de söz sahibi olduklarından Şah hazretleri yetkisini kullanmıştı herhalde.

Tanrı fakiri sevindirmek isterse önce eşeğini yitittirir sonra da buldururmuş. Ama eşek semerli yiter semersiz bulunurmuş. Biz de öyle olduk. Eski görevimize başladığımızda çok şeyin değiştiğini gördük. Artık sokaklarda bozkurtlar gezmeye başlamıştı. Lokalimizde kültür çalışmaları dur edilmişti. Gerici güçler bizden daha hızlı biçimde çıkarlarının bilincine varmış ve aralarında dayanışmaya başlamıştı. İlde çok güçlü olan bir sağcı partinin başkanının ve gene bu partili il encümeni devamlı üyesinin oğulları okulda yakalarına bozkurt rozetleri takıyordu. Okul yöneticilerinden hiç biri buna engel olmaya cesaret bile edemiyordu. Güneş okul yönetmeliklerine aykırı diye nöbetçi olduğu bir gün bu rozetleri çıkarttırdı. Rozeti çıkarmak istemeyen çocuklardan birisi Güneş'e kafa tuttu. İş disiplin kuruluna aksetti. Disiplin kurulu okul yöneticilerinin türlü düzenleri ile bir türlü toplanamadı. Sonunda toplandıysa da okul müdürünün gayretleri ve gözdağı ile il encümeninin oğluna ceza vermekten korktu. Fakat okul müdürü bu olaydan Güneş hakkında «öğrencilerle arasında olay çıkartmaktan» soruşturma açmaya utanmadı.

Sanırım Güneş sürgün dönüşü biraz değişmişti. Bu değişimi ve sınırlarını kesin bilmemekle birlikte sezinliyordum. Öğretmenlerden umudunu kesmiş miydi yoksa? Bunu kendisine sordum:

— «Öğretmenlerden umut kesmiş değilim.» dedi. «Yalnız senin kadar fazla şey ummuyorum. Bu koşullar altında, bu sınırlılıkla personel sendikacılığından çok şeyler ummak yanlış olur. Öğretmen arkadaşlar dayanışmanın, sendikalı olmanın yararlarını gördüler. Kendi hakları uğruna, astığı astık, kestiği kestik bir valiye bile bo-

yun eğmemesini öğrendiler. Biz olmasak da bu sendika böyle aksak topal yürür... Şunu unutmamalı, bizler bir yerde bürokratız. Ne denli karşı olsak bile bürokrasiyi yaratan egemen gücün hizmetlerini görmektir işimiz. Sonra belirli davranış kalıplarımız var. Bunlar yaşadığımız hayattan yansıyıp gelme. Zor günlere göğüs geremeyiz. Bütün yiğitliğimizin ortasında gerilemeye, doğru çizgiden sapmaya ya da ihanete kolayca yatarız. Üstelik bunu keskin devrimcilik adına yaparız.»

— «Sende bir umutsuzluk var galiba.»

— «Yok canım... Memet gardaş sevmiyorum bu tartışma temrinlerini. Belki bir zamanlar gerekliydi. Şimdi hâlâ aynı tartışmaları gevelemek, bir tür mastürbasyon gibi geliyor bana.»

— «Ne demek istiyorsun? Açık söyle.»

— «Allah kahretmesin, görüyorsun ya aynı mastürbasyona istemeye istemeye düşüyorum... Boş ver şimdi bunları. Hayat ne denli pahalılanmış gördün mü?»

— «Biliyorum. Konudan kaçma.»

— «Kaçmıyorum. Bunlar da konunun bütününe dahil. Zor günler gelecek.»

— «Bilmece gibi konuştun. Dilinin altındakini çıkar.»

— «Bilmecesi falan yok. Faşizm il çapında örgütleniyor.»

— «Öyle.»

— «Yakında saldırıya geçerler.»

— «Ne yapabiliriz ki?»

— «Bilmiyorum. Ama onlar yapacaklarını iyi bilirler.»

— «..... .»

— «Soyutlanmamalıyız. Öğrencilerden, öğretmenlerden, halktan kopmamalıyız.»

— «En zayıf yanımız halkla ilişkilerimiz.»

— «Şimdi bırakalım bunu. Sana başka bir şeyden söz edeceğim : Biliyor musun bizim kent Türkiye'nin en pahalı yerlerinden biri.»

— «Özellikle sebze, meyve ve bakkaliye.»

— «Pazar kurulmadığından olsa gerek. Araya çok aracı giriyor. Dün bir olaya tanık oldum. Bir köylü katıra küfeleri yüklemiş sokakta domates satıyordu. Yetmiş beş kuruşa. Manavlarda iki buçuk liradır oysa. Adama niçin bu kadar ucuz satıyorsun dedim. «Ucuz değil beğim. Manavlar kırk kuruşa alıyor elimizden.» dedi. Hemen eve döndüm, bir sepet getirip beş kilo domates alayım dedim. Sepetle köylünün yanına geldiğimde ne göreyim: Domatesler yere dökülmüş, yalnızca dökülmemiş bir de üstüne basılıp bir bir ezilmiş, köylünün de yanağına aşağı kan sızıyor.»

— «Kim yapmış?»

— «Halde toptancılık yapan manavlardan biri yapmış.»

— «Hım! Bütün bakkal ve manavların kuyruğu birkaç toptancının elinde. Kasabalar ve köyler bile bu üç dört kişiye bağlı. Biliyor musun, bu toptancılardan ikisi belediye meclisi üyesidir.»

— «Anlaşılıyor kentte neden pazar kurulamadığı.»

— «Aslında pazar var. Cuma günü kurulması gerekir. Fakat pazara mal getiren köylüleri daha önce de birkaç kez dövdüler.»

— «Geçen yıl düşünüp de gerçekleştiremediğimiz Tüketim Kooperatifini kurmanın tam zamanı.»

— «Çok zor.»

— «Öyle. Köylüden bir liraya alsak ve yüz yirmi beşe üyelerimize versek hem köylü hem biz kazanırız.»

— «Köylü ile bağ kurup mal almak bizim için çok zor.»

— «Köylere kadar uzanıp oralarda da üretim ve tüketim kooperatifleri kurmalı. Ürünü üretim kooperatiflerinden satın almalı.»

Güneş bu zor işi gerçekleştirdi. İl merkezinde üç yüzü aşkın üyesi olan bir tüketim kooperatifi ile on yedi köyde üretim ve tüketim kooperatifi kurdu. Bunun öyküsünü anlatmak bana düşmez. Kooperatif başkanından öğrenebilirsiniz. Ancak şu kadarını söyleyebilirim ki onun halka açılması, halkla örgütlü bağlar kurması ölümüne doğru attığı hızlı adımlar oldu. Burayı açıklayayım, yanlış anlaşılmasın : Güneş açıkça söylememekle birlikte faşizmin il çapında örgütlenişi karşısında topun ağzındakinin kendisi olduğunu sezdi. Halk arasına kök salmak istedi. Ayakları sağlam yere bassın istiyordu. Kooperatifler kanalıyle köylüler, işçi sendikası yoluyle işçiler ve dersleriyle de öğrenciler ile sıkı ilişkiler kurmaya çabaladı. Bu başarısı karşı güçlerin şimşeklerini daha çok üstüne çekti. O bu şimşeklere karşı yığınlarla bütünleşmeye çalıştı. Oysa egemen güçler onu bu davranışlarıyle kendileri için daha tehlikeli buldular. Ve sonunda saf dışı bıraktılar.

Kooperatifin ucuz mal satışına başlamasından iki gün sonra, gece sokakta toptancılardan birinin oğlu ve üç kişi tarafından «Bu vilâyeti en kısa zamanda terk et, etmezsen seni öldüreceğiz.» diye tehdit edilmesi, köylerde kooperatif kurdukları günün gecesinde evinin kurşunlanması rastlantı olmasa gerek.

Bence Güneş kooperatif konusunda bir yanılgı içindeydi : Kooperatifleşmeyle aracıyı ortadan kaldırıp halka ucuz mal satabileceğini. köylüden de iyi fiyatla mal alabileceğini sanmak. Bunun kurtuluş yolu olmadığını büyük

toptancıların — bölge bayilerinin — kooperatifimize mal vermemesi ile gördük.

Eğer öğrencileri olmasaydı onu işçi sendikasını kurduğu gece öldürürlerdi. Kurt ulumalarının yoğunlaştığı o gecelerden birinde birlikte onun evine gidiyorduk. Her elli metrede bir, karanlık köşelere saklanmış öğrencilere rastladık. İlkönce ne olduğunu anlayamadık. Yürürken Güneş :

— «Öğrencilerin derdi nedir acaba? Her karanlık köşede ikişer ikişer gizleniyorlar.» dedi.

Ben :

— «Dur bakalım anlarız şimdi.» diyerek köşedeki öğrencilerden birisini yakalayıp sordum.

Öğrencilerimiz beni çok duygulandırdı. Çocuklar Güneş hocaya saldırılacağını işitmişler. Aralarında nöbet tutarlarmış. Güneş evine salimen girinceye değin gözlermiş.

● Nerden mi öğrenmişler Güneş'e saldırılacağını? Bunu bilmeyen mi vardı o günlerde? İki güne bir sokaklara afişler asılıyordu. Gece bazı iyi saatte olsunlar cami duvarlarını, dükkânların camlarını kışkırtıcı yazılarla donatıyorlardı. Bakıyorsunuz bir sabah cami duvarında büyük kartonlara yazılmış yazılar: «Şehrimizde bir komünist» ve altında Güneş'in adı soyadı. Bir başka gün dükkân camlarına yapıştırılmış el ilânları «Dükkan sahipleri varlığınıza sahip çıkın: Beynelmilel komünizmin şehrimizdeki ajanı Güneş yaşadıkça huzurunuz, sermayeniz ve canınız tehlikededir.» Cuma sabahı cami duvarında bir yazı: «İslâm âleminin amansız düşmanı komünistler üzerine cihat her müslümana farz-ı ayindir.»

Çok ilgi çekici bir olay, kışkırtmalar hep cami duvarları ile camiye giden halk üstünde yoğunlaştırıldığı halde

tepkiler öğretmen okulunda okuyan esnaf çocuklarından gelmiştir. Güneşin okulunda bu kışkırtmalara pabuç bırakan öğrenci çıkmadı. Öğretmen okulunda üç tane «komando hoca» dedikleri aşırı sağcı vardı. Bakanlık ve il yöneticileri onların arkasını devamlı sıvazlıyordu. Onlar da öğrenci üzerinde epey etkili olmuşlardı. İşte tepki onların öğrencilerinden, yani Güneş'i hiç görmeyenlerden geliyordu.

Haziran gelip çatmış, lise öğrencileri çoktan dağılıp yaz tatiline girmişti. Okuldakiler de sınavlarla uğraşıyordu. Güneş'e vurmanın tam zamanı, öğrencileri gitmişti. Ordusu terhis olmuş kumandan gibi, tek başına, Öğretmen okulu yatılı olduğundan oranın öğrencileri dağılmamış daha. Sınıfta kalanların öfkeden her şeyi yapabilecekleri günler. Bir çıngardan yangın çıkabilir. Tam bu günlerde öğretmen okulu öğrencileri arasında bir bildiri dağıtılıyor. Bildiri: «Sınıfta kalan arkadaşlarımızı ve şehrimizi komünistlerden kurtaralım. Cuma günü saat onda, lisenin önünde milliyetçi Türkiye ülküsünü taşıyanlar komünistler üstüne cihat için hazır olun.» İmza yerinde uluyan bir kurt resmi.

Biz bunu haber alır almaz emniyete ve millî eğitim müdürüne ilettik. Her iki taraf da tam bir vurdum duymazlık içinde: «Korkmanıza lüzum yok.» dedi.

Biz çaresiz Güneş'e geceleri çıkmamasını öğütledik. O ise :

— «Tavşan korktuğu için kaçmaz, kaçtığı için korkar.» dedi.

● Hayır, bu gösteri ya da —cihat— hiç bir zaman yapılmadı. Çünkü Güneş gösteri gününden önce öldürüldü.

Ölüm gününü iyi seçmişlerdi. Okulun kapanacağı, öğrencilerin dağıldığı bir zaman, Yapayalnız kaldığı günler.

Nasıl da yayıldı ölüm haberi. Alev gibi. Kentin ortasına bir bomba düşmüş gibi ölümün ağırlığını herkes duydu. Haber kasabalara ve köylere değin yayıldı. Öğrencileri ve sevenleri bir bir süzülüp geldi. Bütün kent suçlu gibiydi. Herkes suçlu gibiydi, başlar öne eğikti. Göz yaşlarımız sızım sızım içimize akıyordu.

İlkönce naaşını vermek istemediler. Fakat hastanenin önündeki kalabalığı görünce karşı duramadılar. Omuzlarımız üzerine alıp sendikanın önüne getirdik. Sanırım bu kentin gördüğü ve göreceği en kalabalık cenaze töreni idi. Hamallar, işçiler, öğretmenler, memurlar, şoförler, köylüler ve bin kadar öğrenci. Kalabalık çok sayıda resmî ve sivil giysili polislerle jandarma kontrolü altındaydı. Sendikanın önündeki alan ve yan sokaklar hınca hınç doluydu. Şah hazretleri vilâyet konağının balkonundan kalabalığı gözlüyordu. Sendikadaki bayrağı getirip tabutun üstüne öttük. Tabutu ordan eller üstünde okulun önüne getirdik. Niyetimiz okulun bahçesine girip orda yapacağımız kısa bir törenden sonra caminin avlusuna getirip namazını kılmaktı. Gel gör ki okulun dış kapısını kapamışlardı. Yüksekçe bir yere çıkıp haykırdı Kenan hoca:

— «Arkadaşlar, onu, çok sevdiği okuluna son kez sokmamak için bahçe kapısını kilitlemişler!»

O an bir kaynaşma oldu; öğrenciler toplu halde bahçe kapısına yüklenince demir kapı şırak diye arkaya devrildi. Kalabalık bahçeye aktı. Okul müdürü ile başyardımcı içerdeymiş meğer. Adamlar korkudan sararmış beniz ve dışarı fırlamış gözlerle donakalmışlardı.

Bahçedeki tören sırasında jandarma binbaşısı yanımıza kadar gelip :

— «Vali bey tabutun üstünden bayrağı kaldırmanızı istiyor.» dedi.

— «Niçinmiş binbaşım?» diye sordum.

— «Bayrak yalnızca resmî zevatın ve şehitlerin üstüne örtülür.»

— «Siz o valiye söyleyin, bu şehittir, şehit.»

— «Acınızı anlıyorum hocam. Ama bizi de hoş görün, vazife. Bayrağı kaldırtma vazifesini verdiler bana.»

— «Binbaşım bu kalabalıkta en az bin kadar öğrencisi vardır. Şu anda onların gözü hiç bir şey görmez. Çok kötü sonuçlara varan olaylar çıkabilir.»

— Ama vali bey emretti.»

— «Bırakın valiyi, siz vicdanınızda bunun sorumluluğunu üstünüze alabiliyor musunuz?»

— «Peki kalsın hocam. Ben durumu vali beye arz ederim.»

Camiye geldiğimizde avlu duvarında üç gün önce yağlı boya ile yazılmış kışkırtma yazılarının üstünün gene kara yağlı boya ile kapatılmış olduğunu gördük.

Bu törendeki en etkili olay kentin çıkışındaki köşeyi dönerken oldu. Tam köşeyi dönüp mezarlığa doğru yollanmıştık ki Güneşin karısı sokağın köşesinden biri üç diğeri bir buçuk yaşlarında olan iki çocuğunun ellerinden tutmuş durumda kalabalığın önüne fırladı:

— «Katiller, ne istediniz ondan!» diye bağırdı. İyilikten başka neyini gördünüz!... Bu iki çocuğa da mı acımadınız!...»

Cenaze alayı birden durakladı. Eller üstünde tabut durakladı. Kadınla tabut arasında sanki bir sessiz konuşma oldu. Bana öyle geldi. Tabuttan başını uzattı «Çocuklara iyi bak» dedi. «Yokluğumu sezdirme.» dedi. Sonra Alahaısmarladık demeye nefesi yetmedi, daracık tabutun tahtasına başı düştü. Sonra eller üzerinde hızlı bir sandal gibi salınarak sonsuzluğa doğru açıldı. Kalabalık kıpırdadı. Kadın yeniden bağırdı.

— «Güneeeş!... Güneeeşşş!... Bizi bırakıp nere gidiyorsun? Biz sensiz ne yaparız? Gecemiz gündüzümüz zından içinde!»

Kalabalık dondu yeniden. Eller üstünde tabut dondu. Kadın ağlıyordu. Üç yaşındaki çocuk ağlıyordu. Bir buçuk yaşındaki çocuk gülüyordu. Temiz ve günahsız:

— «Ba-ba, baba, ba-ba» diye gülüyordu.

— «Bir değil katilin, bir değil!... Şu susan bin kişi. Bunu böyle bil canım, bunu böyle biiil!...

Bayrağa sarılı tabut, akşam ufkuna inen kızıl bir güneş gibi sokağın dönüşünde kayboldu. Kadın son çığlığı ile iki çocuğun, artık babasız iki çocuğun üstüne yığıldı kaldı. Kalabalık sessiz, ağır adımlarla boynu eğik, bir suskunluğun suçunu taşıyarak Güneş'in ardından sürüklenip gitti.

VII

MEMUR VE İŞÇİLER TÜKETİM KOOPERATİFİ BAŞKANININ AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Bu konuda size bilgi verebileceğimi sanmıyorum. Madem Güneş hakkında bir şeyler öğrenmek istiyorsunuz bunu benden daha iyi anlatacak olanlardan dinleseydiniz. Güneş'le ilişkilerim yalnızca koperatif işlerine dalrdi. Bu sözlerime bakıp da onunla arkadaş olduğunu, onunla yakın ilişkiler kurduğunu açığa vurmaktan korkan biri sanmayasınız. Cidden onunla yakın arkadaşlığım olmadı. Hatta şu kooperatifi kurmamış olsaydık. Güneş'i tanımayacaktım bile.

Nicedlr, biz, karayollılarında çalışan arkadaşlar olarak bir kooperatif kurmayı düşünürdük. Bu şehir çok pahalı, canımıza tak etti pahalılık. Düşünürdük ama bir türlü de düşündüğümüz kooperatifi kuramazdık.

Bir gün işyerimize teksir edilmiş kâğıtlar geldi. Birisi öğretmenler lokalinde, kooperatif kurmak üzere bizi toplantıya çağırıyordu. Toplantıya katıldık. Türlü dairelerden, işçilerden, memurlardan, teknisyenlerden kişiler gel-

mişti. Toplantıyı yapan öğretmenlerdi. Bir öğretmen arkadaş meseleyi açıkladı. Neden koperatif kurmamız gerektiğini, nasıl kuracağımızı bir güzel açıkladı. Ben de o toplantıda söz aldım. Sonuç olarak :

— «Önümüzdeki hafta yeniden toplanıp bir ortaklık tüzüğü hazırlayalım.» dedim.

Öğretmen arkadaş :

— «Arkadaşlar, ele aldığımız işi fazla uzatmadan becermemiz gerekli. Eğer bir iki hafta sallarsak kentin bakkal ve manavları işimizi güçleştirir.» dedi.

Daha başka şeyler de söyledi, ama şimdi hatırlayamıyorum.

— «Hazır toplanmışken bu işe şimdiden başlayalım.» deyip çantasından bir ortaklık tüzüğü taslağı çıkardı.

Bizi çağıran kişiler olarak öğretmen arkadaşlar önceden hazırlıklı gelmişler. Taslağı okuduk, bazı yerlerinde küçük değişiklikler yaptık. Doğrusu işi yöneten öğretmen arkadaşın çalışma temposu çok hızlı idi. Tartışmaları ustalıkla hedefe yöneltiyor ve kısa zamanda sonuç alıyordu. Üç satlik bir çalışmadan sonra ortaklık anlaşması tüzüğünü hazırladık. Orda toplananlar kurucular olarak görev paylaşımı yaptık. Öğretmen arkadaşın isteksiz davranmasına rağmen onu kurucu başkan seçtik. İşte o zaman öğrendim ki seçtiğimiz Güneş'miş.

On gün sonra yeniden toplandık. Büyük endişe içindeydik. Güneş hakkında çok kötü şeyler duymuştuk. «Komünisttir, paralarınızı toplayıp komünist faliyetlerine yatırır o» demişlerdi. Söylentilerden çok rahatsız olmuştum. Durumu toplantıda ortaya attım. Bir de ne göreyim, yalnız bana değil diğer kurucu üyelere de aynı propogandayı yapmışlar.

Güneş :

— «Arkadaşlar, amacımız kooperatifi kurup salimen işletmektir. Benim şahsım önemli değil. Ben her zaman çekilmeye hazırım. Zaten sizler zorla başkan seçtiniz beni. İşlerimin yoğunluğu yüzünden başkanlığa hazır bile değilim.» dedi... «Ancak şunu da ekleyeyim, bu işte büyük engeller çıkacak önümüze. Söylenti ne kelime, komplo bile hazırlayacaklar. Sizler işi kolaya alıyorsunuz galiba. Şaka değil, kuracağımız kooperatif en azından yirmi bakkalın, on manavın, üç toptancının işine sekte vuracak. Onların boş duracağını umuyorsanız aldanıyorsunuz. Yarın dükkânımızı sabote bile edebilirler, buna şaşmayın. Ben başkanlıktan hemen çekilebilirim. Ancak böyle, ödünlerle bu işi yürütemeyiz.»

Doğru söylüyordu. Direndik, Güneş'i başımızdan ayırmadık. Dahası var onu sevdik ve inandık. Çok hızlı çalışırdı. Daha bir kararı «Alalım mı» dememizle almamız ve hemen uygulamaya koyması bir olurdu.

Kooperatifi kurarken bizi demeyeyim de Güneş'i en çok uğraştıran kooperatifin ortaklık sermayesinin üst sınırı idi. Ticaret Bakanlığı'ndan iki kez geri geldi tüzük. Bakanlık ortaklık payının üst sınırı otuz bin lira olacak diyordu. Güneş ise beş binde direniyordu. Kanun «En az üç yüz en çok otuz bin» diyor. Biz beş bini seçmiştik. Kanunun belirttiği sınırlar arasında bir yer. Neden ille de otuz bin olsun istiyorlardı. Güneşi'n bu konudaki hassasiyeti, otuz bin lira ile kooperatife ortak olan üyenin kooperatif için tehlikeli olacağı, kooperatifin sermayesini dalgalandıracağı —meselâ anîden ayrılma gibi— veya birkaç toptancının bu kanalla kooperatifi ele geçireceği endişesinden geliyordu. Bu endişelerinde haksız olmadığını sonradan gördük.

Uzatmayalım, otuz ortakla koperatifi kurduk. Güneş hemen bir dükkân buldu. Bizzat gidip bölge bayiinden bir

kamyon mal getirdi. İlk hafta uygun bir satış memuru bulamadık. Güneş dersten çıktıktan sonra satış memurluğu yapıyordu. Ben arkadaş karşısında mahcup olduğumdan sık sık gelip yardım etme gereğini duydum. Sattığımız mallara yüzde on kâr koyuyorduk. Fakat fiyatlar gene de hayret edecek kadar düşüktü.

Bizim fiyatlar şehirde bomba gibi patladı. Bütün bakkallar panik içindeydi. Bir bahane ile dükkânımıza girip o değişen fiyatları gözden geçiriyor, endişeyle uzaklaşıyorlardı. Bölge bayiinden mal alıp üstüne yüzde yirmi koyan vilâyet toptancısını, vilâyet toptancısından aldığı malın üstüne yüzde yirmi de kendisi koyup satan mahalle bakkalını aradan çıkardığımız için şehirdeki piyasanın en az yüzde otuz eksiğine satıyorduk. Ortak sayımız on gün içinde otuzdan yüz seksene çıktı. Artık bir satış memuru yetişemediğinden iki satış memuru çalıştırıyorduk dükkânda.

Daha faaliyete geçişimizin birinci ayında idi ki şehrin ünlü toptancısı on beş bin lira ile ortak olmak istedi. Bazı arkadaşlar sermayemizin çoğalması açısından kabul edelim dediyse de Güneş kesin olarak karşı çıktı.

İlk başarılarımıza bakıp sevinçten uçabilirdik. Fakat ikinci mal almaya gidişimizde bölge bayii mal vermedi. Ancak vilayetimizdeki toptancının vereceği fiyat üzerinden bize mal verebileceğini söyledi. Bunun nedenini sorduğumuzda.

«İlinizdeki toptancılarla anlaşmamız var. Onların dışında kimseye mal veremeyiz.» karşılığını aldık.

Bunun üzerine Güneş, malı kaynağından almak için üretim merkezlerine, yani fabrikalara mektup yazdı. İzmir'e Tariş'e de bir yazı yolladık. Gelen cevaplar hep birbirinin aynıydı: «Fabrikamızın mamullerinden almak istiyorsanız bölge bayiimize başvurabilirsiniz.» O en çok Tariş'ten gelen cevaba kızdı. Sanırım, başka fabrikalar-

dan almasak bile bir üretici kooperatifi olduğu için Tariş'in bize doğrudan mal vereceğini umuyorduk. Oysa onlarda «Bölge bayiimize başvurabilirsiniz» diyordu.

Efendim, izin verirseniz bu bölge bayii işini biraz anlatayım: Diyelim ki bir mal İstanbul veya İzmir'de fabrikada üretiliyor. Ve kilosu yüz kuruş olsun. Bu yüz kuruşun içinde maliyetin üstüne konmuş olan fabrikatörün kârı da var. Bu fabrika fiyatıdır. Bu malı fabrika herkese vermiyor. Toptan bir bayie veriyor. Bu İstanbul bayiidir. Yani ikinci el. İstanbul bayii malın fiyatı üstüne taşıma, depolama ve fire verme masraflarını yüklüyor. Bu beş kuruş olsun. İstanbul bayii bunun üstüne yüzde yirmi kendi kârını koyarak Anadolu bayiine satıyor. Mal üçüncü ele yüz yirmi altı lira olarak geçiyor. Bunun üstüne yeniden yüzde beş depolama, taşıma ve fire masrafı koyun. Etti yüz otuz iki kuruş. O da bölge bayilerine yüzde yirmiden satıyor. Mal dördüncü ele yüz elli sekiz kuruşa geçiyor. Dördüncü el bunun üstüne yedi kuruş taşıma ve depolama eklese eder yüzaltmış beş. Bu dördüncü el, yani bölge bayileri bazı büyük taşra kentlerindeki toptancılardır. Meselâ Trabzon, Erzurum, Samsun, Kayseri, Elazığ, Diyarbakır, Adana v.b. Bunlar da vilâyetlerin toptancısına satarken yüzde yirmi koysa malın fiyatı beşinci ele yüz seksen sekiz kuruş olarak geçer. Vilâyet toptancısı da yedi kuruş taşıma ve diğer masrafları koysa ve yüzde yirmi kârını da ekleyip mahalle bakkalına dağıtsa fiyat çıkar iki yüz otuz beşe. Mahalle bakkalı da yüzde yirmiden tüketiciye satsa, masraf ve fire de eklenince fiyat çıkar üç yüz kuruşa. Bu hesap hiç de mübalağalı değil. Mal maliyatının yüzde iki yüz katı bir yüksek fiyatla tüketiciye intikal ediyor. Bu hesabı bize Güneş daha o zamandan yaptı. Aracıları mümkün mertebe atlayacaktık. Malı, birinci elden almasak bile birinci ele en yakın aracıdan alacaktık.

Bu aracılar birbirleri arasında sıkı bir bağ ve dayanışma kurmuştu. Fabrika da bu şebekenin içindeydi. Kısacası, ancak en uçtakini, yani mahalle bakkalını aradan çıkarmamıza izin veriyorlardı. İşte Güneş bu aracıları atlamayı başaramadı. Kooperatifimizde ilk fikir ayrılığı o zaman ortaya çıktı. Ben Güneş'e muhalif olan fikrin temsilcisi idim. Yalnız bu sözlerime bakıp da arkadaşı kötülediğimi sanmayın. Çok çalışkan, çok doğru, çok namuslu bir arkadaştı. Ben elâlemin dediği gibi onun komünist olduğuna inanmıyorum. Vatansever bir arkadaştı. Ele aldığı işi hemen başlatır, yapmaya koyulurdu. Diyeceğim biraz tez canlı idi. Herhalde bizim kooperatif işinde de bu tezcanlılığından başarısızlığa uğradı. Bir işe heyecanla başlıyor, hızla yürütüyor bir süre, sonra umutsuzlanıp bırakıyor. Sen kalk fabrikalara, Tarış'e ve saireye mektup yaz, ondan sonra olumsuz cevap alınca arkasını bırak. Son olarak şunu demek isterim: Çok zekî bir arkadaş olmasına rağmen ticarete pek aklı yatmıyordu. Aracıları atlamak için tuttuğu yolun yanlışlığı da bunu gösterir. Biz bu tutumunu beğenmediğimiz için ona muhalif kaldık.

● Güneş'in, aracıları ortadan çıkarmak için tuttuğu yolu mu bilmek istiyorsunuz? Hay hay, anlatayım. Anlatınca siz de göreceksiniz Güneş'in izlediği yolun ticaret kuralları ile ne kadar ilgisiz olduğunu.

Efendim, Güneş kooperatif başkanı olarak, bizleri topladı. Durumu anlattı. Yani yukarda yaptığımız hesabı gözler önüne serdi. Sonuç olarak :

— «Bu koşullar altında ortadan çıkarabileceğimiz tek aracı zavallı mahalle bakkalıdır. Oysa kaynağa kadar daha dört aracı var. Bu halimizle bunları atlatabileceğimizi sanmıyorum. Birbirleri ile iyi kenetlenmişler.» dedi.

— «Peki ne yapmayı öneriyorsunuz başkan olarak?» dedim.

— «Biz de tüketiciler olarak örgütlenmeliyiz. Onlardan daha güçlü örgütlenmeliyiz. Ancak o zaman boyun eğerler.»

— Daha nasıl örgütleneceğiz. Kooperatif kurduk ya?»

— «Biz tüketiciler il çapında örgütlenirsek ildeki toptancıları, bölge çapında örgütlenirsek bölge toptancılarını atlayıp baş bayie, hatta fabrikanın kapısına dayanabiliriz.»

Anlayacağınız gibi arkadaş bunu bir örgütlenme işi olarak ortaya koydu. Bunun ticaretle ilgisi ne? Biz ise daha pratik bir yol önerdik.

— «Ticaret Bakanı'na ve Cumhurbaşkanına bir mektup yazalım.» dedik. «Olmazsa bir heyet halinde gidelim. Gazetelere bir haber halinde heyet olarak geldiğimizi bildirelim. Bizim vilâyetin politikacıları Ankara'da epey hatırı sayılır kişiler, onları bulup derdimizi anlatalım. önümüze düşsünler, ilgililerle görüşelim. Göreceksiniz fabrikadan mal almak mümkün olacak.»

O zaman bizim fikrimiz iltifat görmedi. Güneş gece gündüz uğraştı, vilâyetin üç kasabasında daha tüketim kooperatifinin kurulmasına önayak oldu. Sonra bir ilköğretim müfettişi lie köylere gitti. Tam yirmi bir köyde üretim kooperatifi kurdular. Köylülerin ürününü bu kooperatif vasıtasıyle almaya başladık. Biz bu işe de muhaliftik. Ucu bizim kooperatifimize dokundu. Eskiden köye kadar gittikten sonra toptan alımlarda daha düşük fiyata mal bulmak mümkündü. Şimdi ise köy kooperatifi malı bize daha pahalı verir oldu. Açıkçası köylerde kooperatif kurmak bizim aleyhimize oldu. Ama köylünün lehine imiş, o başka.

Sonra efendim, Güneş bütün bu kooperatifleri birleştirmeye kalktı. Kooperatiflerin hepsine bir seferde

alım yapılacaktı. Böyle toptan bir alışverişi geri çeviremeyeceklerinden bölge bayileri boyun eğecekti. Mal ilmerkezine getirilip kasaba ve köy kooperatiflerine burdan dağıtılacaktı. Hatta bir büyük dağıtım deposu bile buldu.

● Bu işi Güneş neden mi yarım bıraktı? Hayır, yarım bırakmadı. Yarım bırakmadı da ömrü vefa etmedi. Ömrü vefa etse de bu yoldan bir başarı sağlayamazdı.

● Ben mi efendim? Ben onun ölümünden sonra işi ele aldım. Güneş öldüğünde hiç kimse kooperatif başkanlığını üstlenmek istemedi. Herkes kooperatifin dağılacağını umuyordu. Hatta bazı ortaklar paralarını alıp çıktılar. Üstelik bir de söylenti yayıldı: «Güneş zimmetine otuz bin lira geçirmiş.» diye. Ben bu koşullar altında başkanlığı yüklendim.

● Hesaplar mı? Hayır denk değildi. Başkanlığı yüklenince ilk işim mal sayımı ve hesap tetkiki oldu. Bir muhasip tutup bütün hesapları tetkik ettirdim. Gördüm ki hesap denk değil. Güneş'in koperatiften yüz otuz yedi buçuk lira alacağı var. Yani otuz bin liralık zimmet balonmuş. Bu beni çok duygulandırdı. Arkadaşın dürüstlüğünün ifadesi idi. Yüz otuz yedi buçuk lirayı dul karısına ödedik. Herhalde kadıncağız memleketine koperatiften çektiği ortaklık payı ve bu yüz otuz yedi buçuk lira ile gitti.

● Köy kooperatiflerini soruyorsanız ne yaptık'arını bilmiyorum diyeceğim. Zaten Güneş, kooperatifleri bir birlik haline getirmeden öldürüldü. Onun ölümünden sonra diğer kooperatiflerden birleşmek konusunda bir istek bize intikal etmedi. Yalnız bir iki kez, ilköğretim müfettişi yarım kalmış koperatifler birliğini kurmaya çabaladı, onu da solcu olduğu için başka vilayete sürdüler. Böylece o hikâye kapandı. Şimdi nerde kooperatif var, kaçı çalışıyor, kaçı battı bilmiyorum.

● Birleşme işini biz neden mi yüklenmiyoruz? Efendim, bizim yükümüz bize ağır geliyor. Kolay mı bir kooperatifin işlerini yürütmek? Tutup bir de öteki kooperatiflerin derdini yüklenemeyiz.

● Şimdilik malı vilâyet toptancısından alıyoruz. Ama Cumhurbaşkanına, Ticaret Bakanına ve bizim mebuslara ayrı ayrı mektup yazdım. Cevap bekliyorum. Yakında cevap gelir. İlerde başbayiden veya fabrikadan mal alacağımızı umuyoruz. Bu işin arkasını bırakmak niyetinde değiliz.

● Peki, son soruyu da cevaplandırayım. Zaman zaman kooperatifimize saldırılar yapıldı. İki kez levhasını parçaladılar. Birinde de vitrinin camlarını indirdiler. Bir kez de kapısında dinamit mi, barut mu öyle bir şey patlattılar. Fakat bunların hepsi de Güneş'in zamanında oldu. Bizim zamanımızda böyle tepkiler gelmedi. Bu ise tepkilerin kooperatife değil de daha çok Güneş'e karşı olduğunu gösterir. Şu sırada kooperatif sakin bir devreye girdi. Gerçi eskisi kadar malları ucuza satamıyoruz, ama o hareketli, bir ticaret yerinden çok bir politik yermiş gibi havası kayboldu. Bu bizim başarımız sayılır. Şimdi daha sakin, daha istikrarlı bir ticaret yeri.

Sözümü bitirirken kooperatifimizin kuruluşunda büyük hizmetleri geçen arkadaşı hayırla ve rahmetle anarım.

VIII

BAKKALLAR CEMİYETİ BAŞKANININ AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Arkadaş sorduklarına cevap vermeden önce şunu söyleyeyim : Başkasının ekmeği ile oynamak çok kötü. Allah bir gün ne eder eder bir yerden çıkartır bunu. Güneş dedikleri şu şehirde kaç tane bakkal varsa hepsinin ekmeği ile oynadı. Az daha başımızı belâya sokacaktı. Bereket ki başkasından buldu belâsını.

Siz bakkallığı kolay sanırsınız. Gel de bir de bize sor. Müşterinin nazını çekeceksin bir, toptancının tafrasını çekeceksin iki, veresiye alanların arkasından koşacaksın üç. Sabahtan yatsıya kadar ayakta bu tezgahı bekleyeceksin. Hangi bakkalın zengin olduğu görülmüş? Biz hep toptancıyı zengin ederiz. Kazancımız günlük geçimimize zor yetiyor.

Bu Güneş dedikleri adam kalktı bir memurlar kooperatifi kurdu. Eee... Biz memur müşterilerin yarısını kaybettik. Arkasından işçileri de kooperatife almaz mı? Biz dükkânımızdaki malları kendimize satarak mı geçineceğiz.

Bu adam ekmeğimize bayağı sekte vurdu.

● Siz diyorsunuz ki «Ticaret serbestliği var. Kooperatif de satar siz de satarsınız.» Öyle, öyle ama kooperatif burdaki toptancıdan almıyor ki. Gidip bölge bayiinden alıyorlar. Ellerinden gelse ta fabrikadan alacaklar. Çok ucuz aldıklarından çok da ucuza satıyorlar. Biz sermayesine satsak gene onlarınkinden fiyatlı düşüyor. Elimizdeki müşterileri kaybettiğimiz bir yana, bize kalan müşterilerle de aramız açıldı. Gelip bize takaza eder oldu müşteri.

— «Kooperatifte şu kadara, siz neden pahalı satıyorsunuz?» demeye başladılar.

Vallâhi bu yüzden dört müşterimle ağız kavgası ettik. Böylece dört müşteri daha kaybettim.

Bizim millet cahildir. Aldığı mal pahalı ise hemen kabahati bakkala bulur. Arkasını hiç düşünmez. Bu pahalılığın nerden beri sürüp geldiğini araştırmaz. Sanırlar ki sabah kalkınca bakkal «Margarini pahalı satayım» dedi, margarin de pahalandı. Yok öyle şey. Pahalılık ucuzluk bizim elimizde değil. Biz pahalı alırsak pahalı, ucuz alırsak ucuz satarız. Bizim yaptığımız, aldığımız malın üstüne en fazla yüzde yirmi kâr koyup satmak. Hepsi o kadar.

Bir adam çıkıyor, bütün müşterilerinizi elinizden alıyor. Elinizden alamadıklarını da size düşman yapıyor. Böyle adam için siz olsanız iyilik düşünür müsünüz? Doğru söyleyin Allah aşkına.

● Ben de çok akıl yordum, Neden bu adam bu işe burnunu sokuyor diye çok düşündüm. İşin aslını sonra öğrendim.

● Nerden öğrendiniz var mı? Herkes söylüyor. Herkesin ağzında. Tüccarlar Kulübünde kulaklarımla duydum. Şehrin en büyük tüccarı söyledi. Koskoca üç dört mağzası olan adam yalan söyleyecek değil ya. Ona da

İstanbul'dan mal teslimine gelen firma temsilcisi söylemiş. Bu Güneş denilen adamı taa İstanbul'da bile tanırlarmış. Türkiye'nin her vilâyetine hususi yetiştirip yollamışlar bunun gibilerini. Azılı solculardanmışlar. Bunların asıl işleri mülkiyet düşmanlığıymış. Güneş de böylece kooperatif vasıtasıyle mülkiyeti ve ticareti ortadan kaldırmanın provasını yapıyormuş...

Benim asıl şaştığım hükümetin bu adamları nasıl olup da yaşattığı. Üstelik vilâyetin koskoca lisesinde öğretmen. Hiç kimse tutup atmıyor. Hükümette iş yok zaten. Vatandaşın ticaretini tehlikeye sokacak kooperatiflerin kurulmasına nasıl müsaade ederler. Memur ticaretle ilgilenir miymiş?

Biz başımıza gelenlere razı değilken bir de haber aldık ki Güneş köylerde de kooperatif kurarmış. Bundan böyle köylülere de mal satamayacağız. Üstelik köylünün ürününü köy - kooperatiflerinden alacakmışız. Köylüler kendi elleriyle yirmi beş kuruşa yumurtayı getirip bize verirken, şimdi biz köy-kooperatifine kadar gidip kırk beş, elli kuruşa almaya başladık. Arkadaşları asıl bu çileden çıkarttı. Eğer ben önlerine durmasam bir belâ çıkacaktı:

— «Bir gün köy yolunda çevirip sopa atalım.» dediler.

— «Bırakın cahilliği, ölür mölür de belâya gireriz.» dedim. «Biraz hisse kapsanız ya. Vilâyetteki bütün bakkallar birleşip biz de birlik olalım.»

Benim lâfıma aldıran olmadı. Fakat içimizden bazı bozguncular çıkıp müşteri çekmek için, kooperatifin fiyatlarına bakarak dükkânındaki fiyatları düşürünce elimizde kalan müşterileri de onlara kaptırdık. Onlar sürümden kazanıyordu. Biz ise sinek avlıyorduk. Baktılar olacak gibi değil:

— «Birleşelim de fiyatlarda birlik olalım.» demeye başladılar.

Başka çıkar yol yok. Kooperatif yalnızca müşterilerimizi almakla kalmadı ayrıca farkında olmadan bizim fiyatları da tanzime bşlamıştı. Böylece bakkallar birleşmek zorunda kaldık.

● Şimdilerde kooperatifin de hızı yavaşladı. Artık eskisi kadar belâ olmuyorlar. Bir ara öyleydi ki bırakın bizim gibi bakkalları; manavlar, manifaturacılar, mağaza sahipleri bile korkmaya başlamıştı. En ucuz mağazada on lira iken, onlar üç liraya çorap; eczanede yirmi yedi lira iken on iki liraya kolonya sattıklarını gözlerimle gördüm.

Şimdi biraz yola geldi kooperatif. Dedikleri doğru canım, Güneş mülkiyete düşmandı, ondan oluyordu bunlar. Ömrü vefa etseydi bizi açlıktan öldürecekti. Yapar mı yapardı. Benim asıl şaştığım onun yaptıkları değil. Ona nasıl müsaade ettiklerydi. Başımızda hükümet gibi hükümet olsa müsaade etmez... Neyse gene de Allâh taksiratını affetsin. Hızlı koşan çabuk yorulur derler. Şükürler olsun belâsını bizden bulmadı.

IX

TÜCCARLAR KULÜBÜ BAŞKANININ AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Ha, şu öğrencisi ile tutuştuğu kavgada ölen öğretmeni soruyor olmalısın. Kendisini pek tanımam. Bizimle bir ilgisi yoktur. Mağazalarımızdan alışveriş yapmışlığı yoktur, tanımıyorum.

● Herkes ne hali varsa görsün, ne sorup duruyorsun kardeşim!... Ben ticaret adamıyım. Bizim teşkilâtımız ticaret erbabı ile ilgilenir, onların derdiyle uğraşır. Öğretmenlerle ancak okulda çocuğumuz varsa münasebetimiz olur... Gidin maarifçilere sorun nasıl adam olduğunu. Yüzünü bir kaç defa ya gördüm ya görmedim. Öğretmenler lokaline gitmem ki göreyim. Orası bir acayip yer, öyle acayip yerlere gitmem ben.

● Nasıl mı acayip? Acayip işte. Bu öğretmenlerin hepsi isyancı. Herhalde okullarda böyle yetişiyorlar. Sen devletin parası ile oku, meslek sahibi ol, yattığın yerde maaş al, ondan sonra da bu düzen bozuk diye hüküme-

te kafa tut. Bozuk olan düzen değil öğretmenlerin kafasıdır. Bu öğretmenlerin kafasını hepten değiştirmeli... O sorduğun adam da bunların en azılısı idi. Allah bilir ya bir çok cahil öğretmeni de baştan çıkaran odur. Hani bir laf vardır, kabahat öldürende değil ölende, diye. Günahı vebali boynuna, hakkında iyi söylenmezdi. Yani pek sağ ayakkabı sayılmazdı. İşi gücü karışıklık çıkarmak, şer kuvvetlerini teşkilatlandırmaktı. Koskoca bir vilayeti zehirledi. Bizim vilâyetimiz millîyetçidir. Bu millîyetçi vilâyetten solcu adam çıksın ha!

Burda hangi solcuyu yakalayıp sorsanız, onun tezgahından çıktığını görürsünüz. Bana kalırsa o adam kendi encamını kendi aradı ve buldu.

● Baştan söyledim ya, Güneş'i tanımam. Bu sorunuza cevap veremeyeceğim. Kardeşim sorup durmayın, benim işim var, ticaret adamıyım ben. Eliboş öğretmen değilim.

X

BİR POLİSİN AYNIYLE GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Biz polisler Güneş'i pek tanımayız... Sorularınızı cevaplandırmadan önce ben size bir soru sorayım. Merakımı çekti doğrusu : O kadar öğretmen varken onu tanıyan, o kadar yakın arkadaşları varken onu bilen, Güneş hakkında benim gibi bir polis memurundan bilgi almak nerden icabetti?

● Yooo!... Şey değil. Bir sakıncası yok. Yalnız şunu söyleyecektim... Eğer bu konuşmamı gazeteye vermezsen iyi olur diyecektim. Ben şahsen yeterince zarar gördüm bu işte. Güneş yüzünden terfi eden mi istersin, taktirname alan mı, en ensesi kalın torpille bile işini yaptıramazken İstanbul'a tayin olan mı? Laf aramızda ya bizim giden emniyet müdürü bile müdürlüğünü Güneş'e borçlu. Adam yıllardır müdür vekilliği yaparken Güneş meselesine el atınca şansı açıldı... Kör talih bu işte yalnız bana gülmedi. Bir gün birinci şube komiseri benimle birlikte iki sivil arkadaşı odasına çağırdı:

«Çocuklar size bir av çıktı.» dedi. «Şehrimizde de TÖS'ü kuruyorlarmış.»

Biz üç polis şaşkın şaşkın birbirimize baktık. Söyleniileni anlamamıştık. TÖS kurmak ne demek anlamıyorduk. Bu şaşkınlığımızı komiserim de çaktı:

— «Ulan siz de tüm kara cahilmişsiniz be. Dört beş öğretmen bizim vilayette de sendika kuruyor. Solcu öğretmenlerin kurduğu TÖS adıyla tanınmış bir sendika var. Haber aldığımıza göre onun bir şubesini açıyorlar. Burdaki solcular da başlarını delikten çıkarmaya başladılar. Anladınız mı?»

Üçümüz birden :

— «Anladık!» dedik.

— «Öyleyse size bir sorum var. Bizim vilayetteki solcuların, bugüne kadar yuvalarında mışıl mışıl uyurken şimdi başlarını deliklerinden dışarı çıkarmalarının sebebi nedir?»

Soran gözlerle üçümüzün de yüzüne tek tek baktı. Hazırola geçmişiz, bizde tıs yok... Komiserim kızdı.

— «Eğer bu işten yüzünüzün akıyla çıkmazsanız «Biz de sivil polisiz» diye gezmeyin. Hele hele sittin seneterfi ummayın.»

Neyse uzatmayalım sözü, gerekli talimatı aldık. Şehirdeki TÖS kurucularının cemaziyel evvelini öğrenecek ve onları adım adım izleyecektik.

Bu işi bir ayda kıvırdık. Yani cemaziyel evvellerini öğrenmeyi. Hepsini fişleyip dosyaya bağladık... Komiserim dosyalarımızı tetkik etti. Sonra da yalnızca üç kişiyi izlememizi emretti. Bunlardan biri de Güneş.

Sivil polislik dıştan bakınca çok kolay ve heyecanlı bir meslek gibi gelir. Ama İşin İçine girince öyle değil. Her mesleğin bir hilesi, bir püf noktası var. Bunu bilmedi mi yandın demektir.

● Konumuzla ilgili, bunlar da konumuzla ilgili. Şimdi Güneş'le ilgisini de göreceksiniz. Mevzuyu dağıtmam korkmayın... Sivil polisliği anlatıyordum. İzleme emrini alır almaz düşersin avın peşine.

Bizim işimiz üç kademelidir : Tarassut, takip, mandepsiye bastırma. İlkönce avı uzaktan gözleriz. İkinci safhada adım adım izleriz. Say ki ardında bir gölgeyiz. Ama bütün bu safhalarda kendini çaktırmayacaksın. Av izlendiğinin farkına varmayacak.

Avuç içi kadar şehir... Bir öğretmen nere gider ki? Evden okul, okuldan öğretmenler lokali, öğretmenler lokalinden ev. İlkgünler bu gözlem ve takiplerimizi raporlar halinde dosyalıyorduk. Raporumuzu haftada bir verirdik. Bir kaç hafta geçince komiserim bizi topladı.

— «Ne bu ulan?» dedi. «Evden çıktı okula gitti. Okuldan çıktı öğretmenler lokaline gitti. Öğretmenler lokalinden çıktı evine gitti. Bu üç cümleyi yirmi defa alt altta sırala oldu sana yirmi günlük rapor. Bunun için mi maaş alıyorsunuz? Siz sivil polissiniz, sivil polis. Öğretmenler lokalinde hiç kimse ile konuşmuyor mu bu adam?»

— «Konuşuyor.»

— «Eee! Neden tespit etmiyorsunuz? Ne konuşuyor? Ne söylüyor? Hepsini tespit edeceksiniz. Sınıfta konuştuklarını bile.

—«Bütün konuşmalarını nasıl tespit edelim komiserim?» dedim.

— «Avanak, bütün konuşmalarını değil. Yalnızca işimize yarayacakları tespit edin yeter. Suç delili olabilecek kıymette olanlarını tespit edin. Böyle rapor getirmeyin bir daha da. Vazife istiyorum, vazife. Vazifesini yapamayan ayrılsın. Sizi zorla polis yapan yok. Çıkın dışarı.»

Süt dökmüş kedi gibi suçlu suçlu dışarı çıktık. Bu fırça üçümüze de çok koydu. Eğer Güneş dedikleri herif

o anda elimize geçse paralardık.

— «Anamı belledim ulan Güneş. Bunun acısını çıkartmazsam bana da polis Mustafa demesinler.» diye söylendi arkadaşlardan birisi.

İşe daha sıkı yapıştık. Okul idaresinden Güneş'in ders programını aldık. İşe hangi sınıflara gittiğini tespit ile başladık. Sonra o sınıflarda işimize yarayacak öğrencileri çıkardık bir bir. Bu öğrencilerle tek tek konuştuk. O yaştaki çocuk ne bilsin.

— «Seni sivil polis teşkilatına aldık. Güneş'in sınıfta kitap dışı konuştuğu her sözü not edip bize getireceksin. Sınıfı, dersi, tarihi ile tespit et. Bu yaptığını da hiç kimseye söyleme. Sonra başın derde girer.» deyince hepsi de inandı.

Onlara birer de blok-not ile tükenmez kalem hediye ettik. Keyifleri gıcırdı. Her biri kendini sahiden sivil polis sanıyordu. Hemen her hafta bu öğrencilerden sayfa sayfa haber gelirdi.

Öğretmenler odasındaki konuşmalarını ise bir öğretmen vasıtasıyle tespit edlyorduk. Yirmi bir Mayıs hareketine katılmış ve sonradan öğretmen olmuş bir eski Harbiyeli idi. Yalnız, bu adamı vali de kullanıyordu. Bu yüzden getirdiği haberlerin tazeliği kayboluyordu. Bazan vali bizden önce haber alıyordu, böylece bizim prestijimiz sıfıra iniyordu. Onun için işimize yaradığı halde bu aşağılık muhbire çok kızıyorduk. Bu öğretmenden aramızda «Tahsildar» diye söz ederdik. Elinde tahsildarlarınkine benzeyen bir çanta ile, her akşam, paydos saatinden beş dakika önce, ihbarını yapmak üzere valinin kapısında dikilirdi. Kimi zaman saatlerce beklediği olurdu. Çok geçmeden bu muhbiri bir eğitim enstitüsüne hizmetleri karşılığı, öğretmen olarak gönderdiler. Böylece öğretmenler de kurtuldu biz de.

Bizim en rahat av alanımız öğretmenler lokali idi. Büyük bir lokaldi. İki yüz kişi alır... Memurlar kulubü iyi işletilmediğinden, öğretmenler dışında, şehrin tekmil memurları da orda vakit geçirirdi diyebilirim. Bu nedenle çaktırmadan görev yapabiliyorduk. Güneş'in çok yakınındaki masalardan birine oturma fırsatı oluyordu. Konuşmalara rahatlıkla kulak misafiri olabiliyorduk.

Bir gün gene Güneş'in masasına yakın bir masaya yerleşmiş, konuşmalara kulak misafiri oluyoruz. Güya çaktırmıyoruz. Güneş birden ayağa kalktı, bizim masaya yaklaştı :

— «Beyler, adınızı bilmiyorum, ama görevinizi biliyorum. Vakit çok geç oldu. Herhalde evinizde çoluk çocuğunuz var. Daha fazla beklemeyin, ben biraz daha oturup doğruca evime gideceğim. Bugünkü raporunuzu bağlayabilirsiniz.» dedi.

Çok kötü olduk. Ne diyeceğimizi şaşırdık. Ertesi gün doğruca onun masasına gidip oturduk :

— «Bizi yanlış anladınız. Özür dileriz.» dedik.

— «Yok bir şey. Pek yanlış anladım sayılmaz.»

— «Biz sizi taktir ediyoruz abi.» diye başladı bizim Mustafa.

Bir konuştu, bir konuştu ki görmeyesin. Sanki biz yalnızca onun taktirkârı olduğu için arkasındayız. Bence Mustafa'nın polimini yutmadı.

Bir akşam Güneş yanıbaşımızdaki masada gazete okuyordu. Selam verip yanındaki iskemleye çöktüm. Bizim takım henüz gelmemişti. Birden bana :

— «Hergün, hakkımda rapora yazacak bir şeyler bulabiliyor musunuz?» dedi.

Ben harbî konuştum :

— «Bulamıyoruz.»

O gün biraz dertleştik. Polisliği sevmediğimi, fırsat bulursam ayrılacağımı, fakat ortaokul diploması ile daha iyi bir iş bulmamın mümkün olmadığını söyleyince:

— «Niçin dışardan lise bitirme sınavlarına girmiyorsun?» dedi.

Bu söz üzerine lise bitirme sınavlarına başladım. Bana güven verdi. Onunla dost olduk. Çok iyi adamdı. Eğer onun söyledikleri ise solculuk ben solcuyum arkadaş.

Dersleri sıkı tutmuştum. İlk üç sınava girdim. İyi de gitmişti. Bu gidişle en geç iki yılda temizlerim diyordum ki bir gün komiserim çağırdı:

— «Raporlarında bir şey yazmaz oldun?»

— «Yeni bir haber aldıkça rapor ediyorum... Adamın da bir şey yaptığı yok.»

— «Vatan hainlerini müdafaa etmek sana düşmez.»

— «O bakımdan demedim komiserim. Şu günlerde yeni bir şey yapmıyor demek istedim.»

— «Öteki arkadaşların aynı kanaatte değil... Raporlarında bir şeyler yazmadığın gibi Güneş'e de biraz fazla yaklaşmışsın.»

— « . . . »

— «Lise bitirme sınavlarına da başlamışsın.»

— «Evet.»

— «Güneş seni sınavlardan geçirecek, sen de onun aleyhinde rapor yazmayacaksın öyle mi?»

— «Hayır komiserim! Yok öyle bir şey.»

— «Var, yok. Ben öyle düşünüyorum.»

— «Vallahi yok komiserim.»

— «Son raporlarını getir, çık... Bundan sonra da evrak kısmında çalışacaksın.»

Tepemden aşağı kaynar su döküldü... Doğru çalışmak işe yaramıyor. Dosyayı şişirme raporlarla doldursaydım, öteki arkadaşlar gibi, ben de İstanbul'daydım şimdi.

Benim Güneş'in arkasından gitmem bu kadar. Bir ay sonra da emniyet müdürlüğü emriyle şimdi bulunduğum kasabada göörevlendirildim.

● Bir yanlışlık olacak. Evet, ben olay gecesi Güneş'in başına ilk gelen polisim. Ama görevli değildim. Oraya görevli olarak gitmedim. Size yanlış söylemişler demem onun içindir.

Komo Yaşar :

— «Güneş'i öldürdüler!»

diye Öğretmenler Lokali'ne daldığında ben ordaydım. Lise bitirme sınavlarına girmek için rapor alıp gelmiştim kasabadan. O gün de sınava girmiştim. Güneş'i öldüren çocuk da benimle beraber sınavdaydı. İki sıra önümde oturuyordu. Gazeteler «Öğrencisi tarafından öldürüldü.» diye yazmışlardı. Oysa öğrencisi değildi. O da benim gibi dışardan lise bitirmelere giriyordu. Fizik sınavı idi. Güneş'in dersi değildi. Güneş sınav salonunda gözcü idi yalnızca.

Çocuk daha baştan pirelenip duruyordu. Çıngar çıkarmaya hazır bir hali vardı. Güneş onu tam kopye çekerken suçüstü yakaladı :

— «Sınav kâğıdını ver ve çık.» dedi.

Çocuk diklendi. Çocuk dediysem iri yarı bir şey. Yirmi beşinde gösteriyor. Bunun üzerine Güneş gitti, okul müdürünü alıp geldi. Okul müdürü:

— «Kopyelerini almışsınız elinden, yapacak bir şey yok, devam etsin..» dedi.

Güneş :

— «Ben karışmam. Yalnızca yönetmeliği uygulamanız gerektiğini hatırlatırım size. Asıl sınav komisyonu burda, buyurun halledin.» deyip salonun köşesine gitti.

Komisyon üyeleri aralarında fısıltı halinde tartıştılar. Müdür sonradan düşüncesini değiştirip çocuğun elinden kâğıdını aldı ve salondan dışarı çıkardı.

● Evet yanına vardığımda Güneş ağır yaralı idi. Mehmet hoca, Komo Yaşar ve ben üç kişiydik. İyi hatırlıyorum, bıçak sağ karın boşluğundan kaburgaların altına, aşağıdan yukarı saplanmış.

Asıl önemli olan yaralının yüzükoyun yatması ve burnu ile alnını yere çarpması. Alnının yarılıp kanaması. Bunların ne önemi var deme. Ben bu işin uzmanıyım. Bütün bunlar, bıçağın karşıdan değil, arkasından gelen kişi tarafından aniden saplandığını gösterir... Karşı taraf Güneş'le katilin münakaşa ettiğini, hatta birbirine karşılıklı bıçak çektiğini iddia ediyor. Eğer iddialarını tuttururlarsa ceza çok hafifler. Doktor raporu da iddialar yönünde tertiplenmiş. Ama bana kalırsa işin doğrusu öyle değil. Güneş arkadan bıçaklanmış.

Bakın anlatayım: Arkadan aniden yaklaşırsın adama. Birden sarılır, sol elle ağzını kaparken dizini beline dayar geri kanırtırsın. Bu sırada tuzağa düşmüş avınızın karın nahiyesi davul derisi gibi gerilir. Sonra sağ elindeki bıçağı adamın karnına diye salarsın. Bıçak bu durumda yağ gibi kayar ve doğruca karaciğere saplanır. Sonra dizinle ittiriverirsin, adam burnunun üstüne kapaklanır... Durum bu.

Eğer bıçak darbesini öndeki birisi vursa idi, bıçağı yiyenin sırtüstü yığılması gerekirdi.

● Gördüm. Güneş'in elindeki bıçağı da gördüm. Bıçak değil, küçük bir çakı idi. Bir ağzı çakı, bir ağzı ucu sivri, üçgensi bir demir. Beş santimlik bir demir. Niçin o çakı Güneşi'n elindeydi, hâlâ çözebilmiş değilim. O çakı ne adam öldürür ne de bir saldırı sırasında can korur. Olsa olsa Güneş'n yaptığı gibi kitap açmaya yarar.

● Asıl ben size teşekkür ederim. Başınızı ağrıttık. Epey dinlediniz beni. Yalnız bir ricam var. Bunları gazeteye filan vermeyeceksiniz değil mi? Bu meselede yeterince zarar gördüm zaten.

XI

BİR BAKANLIK MÜFETTİŞİNİN AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Söylediğiniz öğretmeni hatırlayamadım. Ben mi yapmışım tahkikatını?.. Olabilir. Siz de takdir edersiniz ki binlerce hadise binlerce öğretmen gelip geçiyor elimizden, herbirini ayrı ayrı hatırlamak mümkün değil.

● Gazeteler de mi yazdı?.. Pek gazete okumam. Zırva şeyler yazıyorlar. Bizim gazetelerimiz ciddiyetten uzak. Avrupa standartlarının çok altında. Onun için gazeteye ayıracak vaktim yok... Öğretmenlerin kışkırtılmasında gazetelerin payı büyüktür. Tutturmuşlar bir kıyım lâfı... Bir öğretmen hakkında tahkikat aç, ceza ver, adı kıyım oluyor. Kıyıma uğrayanlar büyük kahramanlarmış gibi yazılıyor gazetelerde. Suçluluğun adına kahramanlık, disiplin cezasına da kıyım denildiği bizim memlekette görülüyor... Olmaz böyle. Son iki yıldır kaç öğretmen tahkikatı yaptımsa hepsinde de tahkikatını yaptığım öğretmen tepeden bakıyordu bana. Görülmüş şey değil suçlunun, kendisini cezalandırmak üzere gelmiş müfettişe tepeden bakması... Nerden alıyor bunlar bu cesareti?.. Tabiî yaparlar ya. Bakanlıktan daha iyi teşkilâtlanmışlar. Hukuk büroları var. Bakanlık hukuk bürosu avukat bula-

mazken bunlarınkinde beş tane. Tutturmuşlar bir kıyım. Kıyım kıyım kıyım... bağırıyorlar! Hem kıyımdan şikâyetçiler hem de kıyıma uğrayınca mükâfatlandırılmış gibi şeref duyuyorlar... Bizzat tahkikatına gittiğim bir öğretmenden duydum:

— «Siz ve sizin düzeninizden ceza almadan öğretmenlik yapmayı şerefsizlik sayarım.»

Bu kötü bir zihniyettir. Otuz bir yıldır bu meslekteyim, Allahın izniyle bir on yıl daha devletime, milletime hizmet edebilirim; en ufak bir tahkikat bile geçirmedim. Sayısız hükümet değişti, sayısız millî eğitim vekili değişti, hiç birisinden bir ihtar bile almadım. Bunlarınki acayip bir zihniyet. Aklım almıyor doğrusu.

● Benim hazırladığım fezleke üzerine önce yeri değiştirilmiş, sonra vekâlet emrine alınmış öyle mi?.. Böyle yüzlercesi var. Yüzlerce öğretmen tahkikatı geçti elimden yeri değiştirilen, vekâlet emrine alınan. Demek ki o da problem öğretmenlerimizdendi...

Kusura bakmayın, ben Güneş'i tanımıyorum.

XII

GÜNEŞ HAKKINDA SORULAN SORULARA CEVAP VERMEKTEN KAÇINAN LİSE MÜDÜRÜNÜN AYNIYLA AVUKAT KANALIYLE VERİLEN DİLEKÇEYE CEVABIDIR

«Mahkemede savunma belgeleri arasında kullanacağınızı» beyan ederek, .../.../... tarihli dilekçenizle cevaplandırmamızı istediğiniz hususların okulumuzun resmî kayıtlarına göre durumu şudur:

1. Sözü edilen öğretmen okulumuzda iki yıl, üç ay, on gün görev yapmıştır.

2. Bu süre içinde yalnız bir kez, böbrek rahatsızlığı dolayısıyle, yedi günlük rapor almış ve üç gününü kullanarak geri kalan dört gün göreve gelmiştir.

3. Disipliri kayıtlarına göre öğrencilerle arasında hiç bir nahoş olay geçmemiştir.

4. Görev yaptığı süre içinde nöbetini hiç aksatmaksızın sürdürdüğünün aksine bir kayıt yoktur.

5. Şahsî dosyasında derslerinden birkaçına veya birisine geç geldiğini belgeleyen herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

6. Yıllardır âtıl duran okul kitaplığımızı modern sisteme göre idarenin de yardımı ile düzenlediği doğrudur. Ancak bu vesile ile kendisine okul idaresince yapılmış olan «yazılı teşekkür» özel nitelikte olup resmî kayıtlara

ve şahsî dosyasına girmemiştir.

7. Tezkiye amirlerinin hakkındaki kanaatleri mütenevvi olup birinci tezkiye amiri «Bilgisi ve öğretmenlik otoritesi yerindedir» derken vilayet makamının «Bilgi ve zekâsının öğretmenlik yapmaya elverişli olmadığı» şeklindeki tezkiyesi üzerine özel olarak gelen bakanlık müfettişi «Bilgi ve zekâsının yerinde olduğu ,ancak öğretmenlik için sakıncalı fikirler taşıdığı» gerekçesi ile mezkûr öğretmeni bakanlık emrine almıştır.

8. Derlerinden öğrencilerin sınıf geçme başarısı yüzde doksan iki olarak saptanmış, ancak bu konuda «Öğrencileri ideolojisine kazanmak için bol not verdiği» yolundaki bir şikâyet üzerine iki yıllık yazılı yoklamaları Talim ve Terbiye Kurulu'na incelenmek üzere gönderilmiş ve sonuçta bir usulsüzlük olmadığı karara bağlanmıştır.

9. Üç kez cezaî tahkikat, biri genel ikisi de özel teftiş için altı defa müfettiş gelmiştir.

10. Mücazat hanesinde bir tektir, iki ihtar, bir maaş kesimi, iki defa da görevden geçici uzaklaştırma, üç yer değiştirme cezalarının kaydına rastlanmış olup son görevden geçici uzaklaştırma ve yer detiştirme cezaları Danıştay'ca geçersiz sayılmıştır.

11. Mükâfat hanesinde herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

12. Şu anda personelimiz olmayan, hele de ölmüş bir kişi hakkında şahsî kanaatimizi, sorulmuş olmasına rağmen belirtemeyeceğimizi arz ederiz. İşbu bilgiler resmî kayıtlara göredir. Ancak mezkûr öğretmenin okul idaresi ile öğrenciler arasında her türlü olay ve sürtüşmede öğrenciler tarafını tuttuğu ve idareyi azaf içine düşürdüğü Öğretmenler Kurulu tutanakları ile sabittir. Bilgilerinize rica ederim.

(İmza)
Lise Müdürü

XIII

MÜZİK ÖĞRETMENİNİN AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDAKİ BEYANIDIR

● Güneş'in türküsünü mü istiyorsunuz? Hem de sazla çalmamı. Korkarım ki söyleyemem o türküyü. Korkarım ki çalamam o türküyü. Öldürülüşünden bu yana hiç almadım sazı elime. El süremiyorum bir türlü. Artık saz çalamazmışım gibi geliyor. Saz ağlar; kanlı yaş akıtır mızrabım vursam. Eğer onun türküsünü çalamazsam, eğer onun türküsünü çalıp söylemezsem beni hoş görün.

Saz çalmasını burda öğrendim. Bütün müzik öğretmenleri piyano ve keman çalar. Ben de öyle. Kendi kendime dedim ki bir de şu gitarı öğreneyim. Gitar günümüzün modası. Bu kente elimde gitarımla geldim. Ev bulamadığımdan bir ay otelde kaldım. Sık sık Öğretmenler Sendikası Lokali'ne uğruyordum. Güneş'le orda tanıştık.

— «Saz çalar mısınız?» dedi.

Ben biraz da küçümseyerek:

— «Piyano ve keman çalarım.» dedim.

— «Onu biliyorum, bu ikisinin dışında demek istemiştim.»

— «Gitar çalarım.»

— «Çok güzel. Bir gün dinlemek isteriz.»

— «Olur.»

— «Var mısın bugün...»

— «Neden olmasın?»

Otelden gitarı getirdim. Gitarla günün modası olan parçalardan bir kaçını çaldım.

— «Hocam, çok iyi, çok güzel... Acaba Quantamela'yı rica etsem çalar mısınız?»

Ben de severdim o parçayı. Çaldım. Çok duygulandı. Sonra bir aşk şarkısı istedi. Daha doğrusu bizim aşk şarkısı diye bildiğimiz «Mon a'mure» istedi. Onu da çaldım. Dinlediler. Sonra bize İspanya iç savaşını, o savaştan bazı olayları anlattı. Doğrusunu söyleyeyim, ben İspanya İç Savaşı'nı hiç bilmiyordum. Frankocuların cumhuriyeti kanla boğduklarını bilmiyordum. Lorca diye bir şairi ve bir şafak vakti halkının arasında, beş bin köylüyle birlikte kurşuna dizildiğini bilmiyordum. Çok ayıp değil mi? Daha sonra bir kasabayı, kasabada sevgilisini bekleyen bir delikanlıyı, kızın buluşma yerinde sevgilisini değil de faşistler tarafından vurulan sevgilisinin alca kanını buluşunu anlattı.

— «İşte Mon a'mure bunun türküsü» dedi.

Bundan sonra Quantamela dağlarını, bu dağlardaki cumhuriyetçileri ve ölümlerini anlattı. Ardından:

— «Haydi şimdi yeniden dinleyelim İspanyol halkının bu iki türküsünü.» dedi.

Yeniden çaldım. Hayret!.. Bu iki şarkıyı hiç bu kadar güzel çalmamıştım. Ve bu iki şarkının hiç bu denli güzel olduğunu fark etmemiştim. Hepimiz büyülenmiş gibiydik.

— «Gitar ağlıyor galiba.» dedim.

— «Ağlar.» dedi. «Bizim o üç telli saz da ağlar. Mızrabı vurunca kan sızar döşünden.»

O gün yeni bir yanını daha tanıdım Güneş'in: Saz çalışını. Güzel çalıyordu doğrusu. Türküleri yorumlaya-

rak söylüyordu. Sonra her türkünün öyküsünü biliyordu. Ben o güne değin türkülerin bu sırrını hiç düşünmemiştim. Söz gelimi bir «Yarim Istanbul'u mesken mi tuttun?» u anlattı... Eğinlileri, başlık parasını, nişanlılarını ve karılarını bırakıp «Taşın toprağın altındır» diyerek Istanbul'a gidenleri birdenbire nasıl da ortaya saçtı türkü. İşte böyle, türkülerin sırrını bana o gösterdi.

O günden sonra saza merak saldım. Bana bir saz aldık.

— «Sazı her ustadan almayacaksın.» dedi.

Onun için Güneş'in tanıdığı bir sazcıdan, taa Kastamonu'dan getirttik. Türkülerin dilini çöze çöze, tadına vara vara, birlikte çalıştık.

Bana :

— «Saz bir tüfektir. Halkının mutluluğu için kullanacaksın.» dedi. «Onların umudunu söyleyeceksin, derdini söyleyeceksin. Neden bir eşitsizliği sazla dile getirmeyesin.» dedi.

Sonra sazla gitarı birbirine eş koştuk. Bazı şiirleri kendimiz besteledik. Sazımız kimi yerde ağlar, kiim yerde bir gelin gibi nazlanır, kimi yerde de haykırırdı.

Bir gün Ruhi Su'nun sesiyle tanıştırdı beni.

— «Seni bir türkü ustasıyle, bir saz ustasıyla tanıştırayım.» dedi. «Ama o ustayı tanıdıktan sonra kendine güvenin biraz azalacak ve bizim saz çalmaya cesaret etmemizi kendimizi bilmezlik olarak göreceksin.»

Evine gittik. Plakları çıkarttı. Bir saz tınladı. Birden odaya davudî bir ses saçıldı. İnsanı, bütün hücrelerine kadar ürperten bir türkü. Gerçekten kendimizi saz ustası görmeye başlamamızın ne büyük bir densizlik olduğunu anladım. Bir soy küçülme duydum. Çok ufaldım... Ayrıca bir de bu sesi şimdiye dek tanımamış olmanın utan-

cı vardı üstümde. Gerçi bu yalnız benim değil, müzik eğitimi gördüğüm o yüksek yüksek okulların da utancıydı.

Ruhi Su'nun plağından ikisini defalarca dinleyip aynısını çalmaya çabaladım. Bir türlü olmuyordu. Sazda bazı sesleri nasıl çıkardığını, bu boğum boğum sapın neresinden çıkardığını bulamıyordum.

— «Üzülme» dedi. «Her ustanın bir çalış ve söyleyiş tarzı vardır. Biz de kendimize özgü bir tarz oluşturmalıyız. Ama bu Ruhi ustanın ki kadar mükemmel olmayabilir. Hem unutma taklit etmeye çabaladığın usta bir dahidir. Gel şimdi başka bir türkü üstünde uğraşalım.»

O gün «Hasan Dağı» diye bir türkü üstünde uğraştık. Türkünün aslını banttan dinledik. Gene Ruhi Su söylüyordu. Güneş hem güfteyi hem besteyi epey değiştirdi. Ben :

— «Güfteyi ve besteyi bu kadar değiştirmek doğru olur mu?» dedim.

— «Unutma ki halk türküsü söylüyoruz.» diye cevapladı. «Halk türküleri neden en güzeldir bilir misin. Herkes beğenmediği yeri atıp beğendiği yeri bırakır. Böylece değişe değişe en güzel varyantına ulaşır. Gerçi bunun hem sözü hem ezgisi Ruhi Su'ya aittir. Ama biz halk türküsü geleneğine göre gerekli değişikliği yapabiliriz. Ruhi usta buna kızmaz, hoş görür sanırım.»

Gerçekten bazı yerleri daha güzel biçimde değiştirdi. Sözgelimi bir yerde «Koçhisar üstünden bora/Gülek bir uzun dere/Çukurova ana toprak» gibilerden bir deyiş vardı. Kesin hatırlayamıyorum ama böyleydi herhalde. Bu kısmı şöyle değiştirdi : «Hoçhisar üstünde bora/Gülek bir karanlık dere/Karanlığı yara yara/Gidiyoruz Hasan Dağı.»

Türkü bu haliyle daha güzel oldu. Anlam daha iyi

oturdu. Ezgi bakımından da epey değiştirdi. Daha iyi hale koydu. Bana kalırsa bu türküyü en güzel söyleyen Güneş'ti.

O'nun türküsü işte bu «Hasan Dağı»dır. Dost meclisinde üst üste üç dört kez çaldırıp söyletirdik. Herkes lal olur dinlerdi. Yalnız bir huyu vardı. Bu türküyü en sonunda söylerdi. «Hasan Dağı»nın üstüne kessen türkü söylemezdi. «Hasan Dağı»nı söyler ve sazını kabına kordu. Bu gelenekleşmişti. Sohbetin, sözün, sazın en vurgulu bitim noktasıydı «Hasan Dağı».

Bir gün Hasan Dağı'nı anlatırken dinlemiştim O'nu. Ne güzel anlatırdı: Uçsuz bucaksız Anadolu toprağı. Lekesiz bir aklıkla kavruk bir sarının kucaklaştığı Tuzgölü kırı. Bozkırda gümüş bir ay ışığı. Sonsuz düzlükte yerden bitme gibi birden yükselen Hasan Dağı. Pencereleri tel kafesli arabada mapuslar. Adana'ya gidiyorlar. Yazı yazmışlar mapusturlar. Söz söylemişler mapusturlar. Şiir okumuşlar mapusturlar. Türkü söylemişler, saz çalmışlar mapusturlar... Kıpırdandıkça kelepçe sıkar bileği. Gidersin gidersin bozkır bitmez. Önünde Hasan Dağı. Gidersin gidersin bozkır bitmez. Kelepçe sıkar bileği. Solunda Hasan Dağı. Gidersin gidersin yol bitmez. Kelepçe sıkar bileği. Yanında Hasan Dağı. Gidersin gidersin yol bitmez. Kelepçe sıkar bileği. Ardında Hasan Dağı. Bir ay doğmuş, tepesinde kandil gibi. Karlı doruklarında ışıyıp gezer. Jandarmanın hantal, köylü ellerinde bir mavzer. Mapuslar Ankara'dan bindirilmiş, Koçhisar üstünden ve de Külek denilen karanlık bir dereden geçip Adana'ya gider.

Şimdi siz bu türküyü istiyorsunuz. Eğer çalamazsam, eğer çalıp söylemezsem bağışlayın. O öteli beri bu mızrap şu üç tele vurmaz. «Hasan Dağı»nı söyleyende durmaz, kan sızar derinden. Bilesin ki usta ölmüş, bıçaklamışlar böğründen:

(Saz tınlaması) :
Tram-tam-tam- tram-tam-
Tı-ram tam-tam tı-ram tam-tam

«Hasan Dağı Hasan Dağı
Sıkıyor zincir bileği
Hasan Dağı derdimiz çok
Jandarmada din iman yok

Bir ay doğdu, bir ay doğdu
Işıdı yarama değdi
Kelepçe derimi soydu
Hasan Dağı derdimiz çok

Koçhisar üstünden bora
Külek bir karanlık dere
Karanlığı yara yara
Gidiyoruz Hasan Dağı

Gidiyor kalktı göçümüz
Gülmez ağlamaz içimiz
İnsan olmaktır suçumuz
İnsan olmak Hasan Dağı

İnsan olmak
İnsan olmak
İnsaaaaan ooooimaadk

XIV

BİR ÖĞRENCİNİN AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Derslerimiz iki aydır boş geçiyordu. Öğretmensiz geçen dersler öğrenciyi hem sevindirir hem ürkütür. Boş geçen ders öğrenci için bir sevinçtir. Sonradan bedelini ödeyeceği, hem de pahalı ödeyeceği bir sevinç. Bu yüzden öğretmensiz dersler öğrenciye tedirginlikle karışık bir mutluluk verir. İşte böyle bir anımızdı. Sınıfta gürültü, şamata, gırgır karmakarışıktı.. Tanımadığımız biri sessizce sınıfa süzüldü. Çoğu arkadaş gelen kişinin farkında bile olmamıştı. Farkında olanlar ise bu da kim diye merak içinde bakıyorduk. Adam öğretmenler masasına geldi dikildi. Belli ki öğretmendi. Bir iki dakika hiç konuşmadı. Sınıfta gürültü dinmemişti. Herkes birbirine «Bu da nerden çıktı? Kim bu?» diye sorup duruyordu. Sınıf başkanı yüksek sesle :

— «Susss» dedi. «Susalım arkadaşlar.»

Adam :

— «Bırakın iki dakika daha konuşsunlar. Belki birbirlerine diyecekleri vardır.» dedi, yumuşacık, kadife gibi bir sesle.

Sınıf anîden susmuştu. Çıt yoktu. Ne iki dakikası, yarım dakika içinde susmuştu. Susmuştuk, ama adam konuşmuyordu... Hay Allah... Derken sessizlik birden yırtıldı :

— «Arkadaşlar! Bir aksilik olmazsa bu yıl birlikte ders yapacağız. Ben yeni atanan öğretmeninizim. Adım Güneş.»

Ahmet diye matrak bir arkadaşımız vardı. O da :

— «Memnun olduk efendim. Ben de Ay» dedi.

Gerçekten de arkadaşımızın soyadı Ay idi. Öğretmen gülümsedi.

— «Güneş, Ay, Toprak, Gök, Irmak, Dağ, Deniz; bu yıl elli sekiz kişi beraberiz.»

Aynen böyle söyledi. Sınıf defterinin başındaki adlarımızın yazılı olduğu listeyi incelemişti demek. Ne zaman da gözden geçirmişti. Gerçekten bu saydıkları sınıfımızdaki bazı arkadaşların soyadıydı. Ve sınıfımız elli sekiz kişiydi. Şiir gibi söylemişti. Şair demek. Ben de şiir yazmaya meraklıydım.

İki gün sonra yeniden derse girdiğinde ilk günkü sevgimiz kalmamıştı. İlk gün ne kadar yumuşak, ne kadar cana yakın konuşmuştu. Demek solcuymuş. Bu yumuşak yüzlülüğüne aldırmamalıymış. Sürgün gelmiş bizim okula. Tekin adam değilmiş. Vatan haini imiş. Müdür bey Güneş'in arkasına düşmesini istemiyormuş öğrencilerin. Ne kadar da şey öğrenmiştik iki günde. Belki de öğrendiğimiz bu denli çok değildi de biz birbirimize anlatırken çoğaltıyorduk. Gerçi sınıfımızdak arkadaşlardan birisi müdürbaşyardımcısının kayınbiraderi olurdu. Bizim idareye uzanan kulağımızdı bu arkadaş, tabiî idarenin de bize uzanan. Ama bu söylentileri onun dışındaki arkadaşlar söylüyordu.

Çok bozulmuştum. Kimseye söylemedim ama bozuntumu kendi kendimden saklayamadım. Ben şair ummuştum oysa karşıma bir solcu çıkmıştı. İlk fırsatta yeni gelen öğretmene karşı çıkacaktım. Vatan borcuydu bu. Okuduğum gazeteler böyle yazıyordu. Bu herifi öldürsem ne yazardı. Hükümet bana ceza bile vermezdi. Gazete «Komünistleri tepelemek en kutsal cihattır. Cihat her müslümana farzdır» demiyor muydu? Eğer söylenenler doğruysa neden bu adamı sınıfa bırakıyorlar?.. Anlaşılır şey değil. En iyisi onun anlattıklarını dinlememek.

Güneş sınıfa girdiğinde ben onu dinlememeye kesin kararlıydım. Gazetemin makalelerinin bulunduğu sayfasını açtım. Sıranın altına yerleştirdim. O ders anlatırken ben gazete okuyacaktım.

İlgi çekici bir şey: Dinlemiyeceğim diye zorladıkça, kendimi Güneş'in anlattıklarından koparamıyordum. Gözlerim sıranın altındaki gazetede idi ama kulaklarım onun sesinde. Başka zaman olsa olanca çabama karşın beş dakika dinleyebilirim öğretmeni...

Yanımdan geçerken birden dostça elini omuzuma koyup:

— «Şimdi arkadaşımız gazetesinden bir makale okuyacak... Anlattığımız şeylerden daha ilginç yazılar olmalı ki bizi dinlemiyor.» dedi.

Ben kıpkırmızı oldum. Birden suçlandım, korktum. Eğer sert davransa, üstüme yürüse aynen karşılık verecektim. Kararlıydım. Öyle olmadı. Bana fırsat vermedi.

— «Okuyun lütfen. Biz de dinleyelim.»

Galiba ciddî söylüyor. Açtım, okudum. Yazının başlığı «Artık Tarihi Hakikatler Yazılmalı» idi. Bugün gibi hatırlıyorum, makale «Atatürk'ün babasının Ali Rıza Bey olmadığından, Ali Rıza Bey'in Mustafa Kemal'in üvey babası olduğundan, Zübeyde Hanım'ın Ali Rıza Bey'den baş-

ka erkeklerle de evlendiğinden ve Atatürk'ün göz renginin babası olduğu iddia edilen Ali Rıza Bey'in göz rengine benzemediğinden» söz ediyordu.

— «Özet olarak bu makale Atatürk'ün piç olduğunu söylüyor, öyle mi?»

— «Bilmiyorum.» dedim.

— «Bu gazeteyi niçin aldın?»

— «İçinde tarihî hakikatlere yer verdiği ve milliyetçi olduğu için.»

— «Bu yazılanların doğru olduğu yargısına nasıl varabiliyorsun?»

— «Doğru olmasa niçin yazsınlar?»

— «Niçin yazdıklarını ben biliyorum. Ama sizlerin de düşünerek bulmanızı istiyorum. Ben söyleyiverirm, ama bunun değeri olmaz. Siz düşünerek bulun.»

— «Düşünmeye lüzum yok. İnanıyorum bu gazetenin yazdıklarına.»

— «Çok kötü. Keşke düşünerek inansaydın. İlkönce düşünüp sonra inansaydın. Düşünmek insanın en büyük özelliği. Oysa sen insanı insan yapan bu özelliği reddediyorsun.»

Galiba beni nezaketlice hayvan yapmıştı.

— «Parayla mı satın alıyorsun bu gazeteyi?»

— «Hayır. Parasız yolluyorlar.»

— «Kim yolluyor?»

— «Bilmiyorum. Adresimize her hafta geliyor.»

— «Senden başka kaç kişiye geliyor?»

— «On.»

— «Buyurun oturun.»

Kızmadı. Dövmedi beni. Kızacağını, döveceğini, hatta disiplin kuruluna vereceğini sanmıştım. Yalnızca dersi anlatmaktan vaz geçip «Atatürk'ün Gençliğe Hitabe-

si»ni açıklamaya başladı. «Bütün kalelerin zaptedilmiş» olmasını demir, kömür ve bilcümle maden yataklarımızın ve sanayiimizin ve eğitimimizin yabancıların eline geçmiş olma keyfiyeti ile bağdaştırıyordu. «Memleketin dahilinde iktidara sahip olanların gaflet dalalet içinde ve hatta hıyanet içinde olmasını ve hatta bu iktidar sahiplerinin şahsî menfaatlerini müstevlilerin siyasi emelleri ile tevhit edebilmelerini» günümüzle öyle bir bağdaştırdı ki. Sonra bana dönüp :

— «İşte bu menfaat şebekesinin çıkardığı bir propaganda gazetesidir elindeki. Sen ise fakir bir halk çocuğusun. Atatürk onların çıkarlarına engel omuştu zamanında. Bunun için Atatürk'e piç demeye getiriyorlar. Elindeki gazeteye bir de bu gözle bak... Buyurun, zil çaldı, teneffüse çıkın.»

Üç gün ayaklarım topraktan kesik gibi dolaştım. Acaba gazetenin yazdığı yanlış mı? Yok canım, öğretmenin söyledikleri yanlış... Biri ağzı ile söylüyor, ötekisini ise gazete yazıyor. Herhalde ağızdan söylenene inanmamak gerek. Gazetedeki yalan olsa bunca mürekkep, bunca kâğıt harcarlar mı?... Ya öğretmen haklı ise...

Beni uyandıran bir şiir oldu. Başkasının şiiri değil, kendi şiirim. Güneş gene dersini tamamlamıştı. Arkadaşlardan biri :

— «Hocam, arkadaşın çok güzel bir şiiri var, müsaade ederseniz okusun.» dedi.

— «Buyursun okusun. Çok seviniriz.»

Arkadaşların ve öğretmenin ısrarına karşın ben okumamakta direniyordum.

— «Niçin okumak istemiyorsun?»

Tam sırasıydı taşı gediğine koymanın :

— «Sizi açmaz, bu milliyetçi bir şiir.» dedim.

— «Milliyetçilik millet olma, ulus olma bilincine varmakla olur. Bağımsız bir ulus olma bilincine ulaşanlara milliyetçi derim ben. Ve onlara hayranım. Okuyun, belki şiirinizi severiz.»

Okudum. Şiir yalnayak bir hamalın ıstırabını anlatıyordu. Kışın yük taşırken lastik ayakkabısı yırtılan ve karın, buzun üstüne çıplak ayakları ile basıp giden bir hamalı ve onun sırtındaki yükü hikaye ediyorum. Bu yük, pahalı ve lüks ayakkabı dolu bir sandıktı. Şiir bitince Güneş hoca :

— «Bravo!» dedi. «Çok güzel. Sen bu konuda yetenekli birine benziyorsun. Ders arasında gel de şiirin aksayan yanlarını düzeltelim.»

Şiirdeki aksayan yanları, ahenk bozukluklarını, kafiye düzensizliklerini bir bir işaretledi. Onun gösterdiği yerleri düzelttim. Beşinci düzeltmeden sonra bizim şiir için :

— «Mükemmel oldu.» dedi. «Bunu şiir yarışmasına sok.

Okulda bir şiir yarışması açılmıştı. Kazananna ödüller verilecekti. Ben de katıldım ve bu şiir birinci geldi. Birinci geldi ama işler karıştı. Kazanan şiirleri okulun duvar gazetesine astılar. İki gün sonra da gazeteden, birinci gelmiş olan şiirimi indirdiler. Şiirde komünistlik varmış... İlk gün bu çok ağırıma gitti. Hatta üç gün gizli gizli ağladım diyebilirim. Komünistlik bunun neresindeymiş? Ben milliyetçilik olsun diye yazmıştım. Yalınayak buzun üstünde yürüyen hamalın hali bana çok dokunmuştu. Üstelik ne yalan ne de yanlış yazmıştım. Bu hamalı bizzat ben görmüştüm. Hatta... hatta bu hamal benim babamdı... Olsa olsa bu şiirin değerini burdakiler bilmiyor... Benim gazeteye yollayayım... Orda çıksın da anlasınlar nasıl millîyetçi bir şiir olduğunu.

Gazeteye şiiri gönderdim. Okulda uğradığım haksızlığı da anlattım. Yazarlardı bunları herhalde... Tam iki hafta gazete sayfası gözetledim gizli gizli. Ben gazeteden şiirimi yayınlamalarını umarken, bir mektup aldım: «Eğer bilerek yapmamışsam, bu şiiri yazmakla farkında olmaksızın komünist propagandasına alet olduğum» bildiriliyordu... Ertesi gün posta ile gelen gazeteleri parça parça ettim. «Bundan böyle bana gazete yollamayın» diye bir de mektup yazdım.

● Özür dilerim. Çok mu kendimden sözettim? Güneş'in ders anlatışını, yani öğretmenliğini öğrenmek istiyorsunuz... Bunu size şöyle anlatabilirim: Onun dersine çok az çalışıyorduk. Ama gene de en iyi onun dersini biliyorduk. Bu söyleşimde bir çelişki var gibi gelir size. İşin doğrusu buydu. Eve gidince onun dersini hafızlamamız gerekmiyordu. Ayrıca o da hafızlayanlara not vermiyordu.

Dersi öyle bir anında ve öyle bir soruyla keserdi ki biz dersten sonra da bir süre bu soruyu tartışırdık. Öğretmen istediği için değil kendiliğinden olurdu bu Güneş'in dersi bizim boş vakitlerimize değin burnunu sokardı. Teneffüste öğle arasında, onun kafamızda bıraktığı soruları tartışırdık. Kimi zaman birbirimize girecek kadar tartışmaya kaptırırdık kendimizi. Bazan da tartışma diğer öğretmenleri, hatta okul idaresini bile sürükler içine alırdı. Sözgelimi «Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi» böyle oldu. Atatürk'ün söylevinin yorumlanışı konusunda aramızda çıkan tartışma okul yönetimine değin yansıdı. Sonunda Müdür «Gençliğe Hitabe»nin Türkçeleştirilmişini sınıflardan kaldırttı... Bunun üzerine biz öğrenciler:

— «Atatürk'ün Söylevi'ni kaldıramazsınız.» diye direttik.

Sanırım bu konu Bakanlığa değin aksetti. Bakanlık-

tan gelen cevap çok ilgi çekici: «Sınıflara Hitabe'nin Türkçeleştirilmişl değil orijinall asılacak «Oysa Türk Dil Kurumu» Türkçeleştirmişti. Böylece sınıfımızdan Atatürk'ün anladığımız sözleri kaldırıldı, anlamadığımız sözleri asıldı.

Şimdi düşünüyorum da, bu dersleri çalışmadan hatırlayışımızın gizi, yaşamımızdan alınmış örnekler olmasında ve bu örnekler üstünde özgürce tartışmamızda saklıdır gibime geliyor.

Sırası gelmişken özgürce tartışma konusunda da bir şey söylemek isterim. Biz demokratik hoşgörüyü onun dersinde öğrendik. Düşünceleri, en saçma olanını bile, sonuna değin sabırla dinlerdi. Aykırı düşüncelere hiç kızmazdı. Kaç kez aşırı çıkışlar yaptığım halde bana, o gerici hezeyanlarıma hiç kızmadı. Yalnız bir tek şeye kızardı, sözümüzü bir tek yerde keserdi: Tartışma kurallarına uymamak ve sataşmak.

● Öğrencilerine gösterdiği özel ilgi mi? Tam yerinde sordunuz. Bunu iki örnekle cevaplayayım:

Okulda dersleri boykot etmiştik. Dört gün sürmüştü boykotumuz. Liseden öğretmen okuluna gitme ve liseyl bitirince fark dersi vererek öğretmen olma hakkımız elimizden alınmıştı. Yoksul bir çevrenin çocukları olarak yüksek okulları bitirme gücümüz yoktu. Bir yerlerden burs bulup üniversiteye girmek bizim için inanılmaz bir rüyaydı. Bu nedenle gözlerimizi kısa yoldan bir ilkokul öğretmeni olmaya dikmiştik. Kentimizde bir ilköğretmen okulunun bulunması bu ilgimizln olasılığını artırıyordu... İşte biz böyle düşler kurarken tek çıkış kapımızı da Bakanlık yanlış bir kararla kapadı. Biz de boykot yapmaya karar verdik... O zaman boykot yapmayan mı vardı? Bırakın yüksek okul öğrencilerini öğretmenler, yüksek yargıçlar, hatta kaymakam ve valiler bile boykot ve yürüyüşler yapıyorlardı. İşte zaman o zamandı.

Bizi elebaşı olarak toplayıp mapusaneye attılar. İçimizde şehrimizin tüccarlarından birinin oğlu da var. Öğretmen olacağından değil, salt heyecan olsun diye aramıza katılmıştı. Babasının mağazaları var. Onunla on kişiyiz. Dokuz kişinin saçlarını sıfır numaraya vurdular, onunkini vurmadılar. Birden bütün okulda öğrendiklerimiz yıkıldı: Eşitlikler, adaletler, demokrasiler yıkıldı. Bu ayrıcalık yaman çöktü içimize. Birlikte boykot yapmışız, birlikte dayanışma yapmışız, birlikte mapusaneye düşmüşüz. Bizim saçlarımız kesiliyor, onunki kesilmiyor. Bir gün önce can ciğer arkadaşlık. Şimdi ona diş biliyoruz. İçin için bir kin büyüyor... Derken o arkadaşı içeri girişinin altıncı saatinde tahliye ettiler. Bizi de koyvermelerini istedik:

— «Kefaletle tahliye ettik onu. Siz de bastırın parayı, ikâmete rapten kefaletle sizi de tahliye edelim.»

Bütün ders kitaplarının, bütün öğretmen söylevlerinin ötesinde hayatı somut olarak yaşıyorduk. Silinmez tecrübeler ediniyorduk. Para demir kapılar ardında adamın saçlarını gardiyanın makasından koruyor, para adamı hop diye taş duvarlar ardından çıkarıyordu... Bu olay üstüne dünya birden yaşanmaz geldi bize. İçimizde bir öfkeyle bir umutsuzluk yan yana büyüdü. Ben kendi hesabıma durumumuzu çok kötü görüyordum. Bu taş duvarlar ardında ölünceye değin kalacakmışız gibi geliyordu.

Üç gündür beton üstünde yatıyor ve üç gündür hiç bir şey yemiyorduk. Bir bardak çay içecek paramız bile yoktu... Nasıl da herkes bizi unutmuştu. Boykot, okul, arkadaşlar, öğretmenler, anamız, babamız binlerce yıl uzakta kalmıştı. Acaba milattan önce mi idi okula gidişimiz? Yoksa hiç mi okula gitmemiştik? Bir rüya mı idi bin yıllık geride bıraktığımız yaşam... Keşke içinde bulunduğumuz an rüya olsa. Uyanıversek, kitaplarımızı alıp okula koş-

sak, razıyız tarihten müzakere olsak, razıyız müdür başyardımcısı tokatlasa bile... Ama hiç birinin rüya olmadığını üçüncü gün gördük.

Bizi mapusane müdürünün odasına çağırdılar. Dokuz kişi sıraya dizildik. Karşımızda lise müdürümüz oturuyordu. Yanında mapusane müdürü ve bir gardiyan. Bizim müdür sanki binlerce yıl önceki o yaşamdan kopup gelmişti:

— «Kim kışkırttı sizi boykota?»

— «.....»

— «Kim kışkırttı sizi boykota? Eğer bunu söylerseniz sizi koyverecekler.»

Oysa bizi boykotun elebaşısı, kışkırtıcısı diye yakalamışlardı. Yoksa içimizden yalnızca birimizi mi istiyorlar? Kurbanı biré mi indirecekler?

Kafamıza üşüşen bu soruların cevabını okul müdürünün suratımızda patlayan tokadı ile öğrendik. Bir yandan sağlı sollu vuruyor, bir yandan da bağırıyordu:

— «Kim kışkırttı ulan sizi!... Söylesenize serseriler! Hangi öğretmen kışkırttı?»

Demek öğrenci değil öğretmen arıyorlardı. Bu dokuz öğrenciye bir iki de öğretmen katacaklardı... Müdür bizden hiç bir cevap alamayınca daha da köpürdü, tekmeyle yanaştı:

— «Komünist piçleri! Söylesenize. Biz biliyoruz kimin kışkırttığını. Güneş hoca kışkırttı. Söylesenize!..»

Müdür yoruluncaya değin tekme, sille, tokat döğdü. Sonuçta hiç bir cevap alamadan ayrıldı:

— «Yatın itler de aklınız başınıza gelsin!»

Biz gene demir kapıların ardında kaldık. Üstelik de döğülmüş, aşağılanmış olarak... Unutulmuş olarak... Yattığımız betonun soğuğu iliklerimize işliyor. Üç gündür açız. Genceciğiz. Yaşama umudumuz, yeni sürgün

vermiş dal gibi çabucak kırılıyor... Ölmeyi düşünüyorum. Ama nasıl yapmalı? Nasıl ölebilirim bu taş duvarlar ardında? Araştırıyorum. Ya da kaçmalı.. Kaçmayı kuruyorum. Mapusanenin mazgallarında gezen jandarma kaçarken beni görür mü acaba? Görünce mavzerini çekip vurur mu acaba? Niçin hep ölmeyi düşlüyorum? Türlü ölüm biçimleri aklıma geliyor. Güneş Hoca'nın okumam için verdiği bir kitaptaki öykü çakılıyor kafama: Mapuslardan biri taş duvarların altından tunel kazıyor. Son anda, kaçarken jandarmalar farkında oluyor. Tunele bir iki el kurşun sıkıyorlar. İçerdeki mapuslar başardı diye seviniyor, jandarma kaçırdık diye üzülüyor. Tunelin giriş ve çıkışını yeniden taşla örüyorlar. Yıllar ve yıllarca sonra bir tadilatta duvarı yıkınca altındaki tunelde, yanında ekmek çıkını lle upuzun yatan mapusun iskeleti çıkıyor.

Mapusluğumuzun koyu karanlığı içinde dördüncü gün... Müdürün odasına çağrıldık. Biliyoruz, gene sopa yiyeceğiz. Dokuzumuz birden, yaprak gibi titreyerek girdik içerl. Ne görelim, bir de ne görelim, mapusaneye Güneş gelmiş. Öğretmenimiz karşımızda. Bir bir hepimizin boynuna sarıldı:

— «Geçmiş olsun.» dedi.

Biz hiç bir karşılık vermedik. Nasılsınız ve hoş beşten sonra :

— Nlçin içerde olduğunuzu biliyor musunuz?» diye sordu.

— «Boykot için.» dedik.

— «Çok mu ağır suçumuz hocam?»

— «Kaç yıl yatarız acaba?»

Güldü. Yumuşak, rahat bir sesi vardı. Sıcak, sığınılacak bir kucak gibi.

— «Gösteri yürüyüşleri yasasına muhalefetten yargılayacaklar sizi.»

— «Çok mu tutar?»
— «O ne demek hocam?»
— «Biz öyle bir suç işlemedik ki?»
— «İzinsiz yürüyüş yapmışsınız.»
— «Vallâhi billahi izin aldık.»
— «Nasıl aldınız?»
— «Dilekçe verdik vallliğe.»
— «Biz şurdan şuraya değin yürüyeceğiz dedik.»
— «İşte o dilekçeyi yanlış vermişsiniz. Yürüyüş anından kırk sekiz saat önce vermeniz gerekirdi.»
— «Nasıl yanlış olur? Avukata yazdırdık?»
— «Kime yazdırdınız?»

Yazdırdığımız avukatı söyledik. Kentin ünlü bir avukatı idi. Aynı zamanda A.P. İl başkanı idi. Güneş Hoca:

— «Hmmm! Anlaşıldı.» dedi. «Kaç lira aldı sizden?»
— «Beş yüz lira aldı.»
— «Nasıl çıkıştırdınız bu kadar parayı?»
— «Arkadaşlardan birer ikişer lira topladık.»

Daha sonra Okul-Aile Birliği toplantısında bu bay avukat konuşacak: «Şehrimizin bu kültür yuvasında anarşi kol gezlyor! Öğrencileri kışkırtan solcu hocalar var! Öğrencilere akıl hocalığı eden aşırı solcular, öğrencileri boykota teşvik eden bu hocalar, onları suça iten bu ajanlar daha ne zamana kadar bu şehirde barındırılacak!» diye kuyruğu yanmış kedi gibi bağıracak ve salondaki veliler çılgın gibi alkışlayacaktı. Bu bay avukattan hemen sonra Güneş söz isteyecek, boykotun neden çıktığını, niçin öğrencilerin boykota gittiğini tahlil edecek, öğrencilerin içinde bulunduğu sosyal koşulları sıralayacak; okul yönetiminin, polisin ve vliayetin öğrencilere nasıl ters davrandığını, onları nasıl suçluluğa ittiğini, son olarak az önce konuşan bay avukatın — Güneş'in avukat hakkındaki sıfatlaması aynen böyle — ya mesleki bilgisizliğinden ya da kasıtlı olarak kırk sekiz saat önce

vilâyete dilekçe vermek gerekirken yirmi dört saat önce dilekçe verdirerek öğrencileri nasıl suçlu düşürdüğünü; üstelik baro rayiçlerinin çok üstünde olarak bir dilekçeyi — Kaldı ki bu dava dilekçesi bile değil — beş yüz liraya yazarak bu komünizm taciri bay avukatın öğrencileri soyduğunu söyleyecek ve aynı velî topluluğu bu kez de çılgınca Güneş'i alkışlayacaktı. Biz de nasıl oyuna getirildiğimizi, nasıl soyulduğumuzu, nasıl yanıltıldığımızı o toplantıda anlayacaktık.

Güneş bize çay söyledi. Mapusane müdürünün odasında sıcak çaylarımızı içtik. Ohhh! Tanrım! Ne güzelmiş meğer bir bardak sıcak çay içmek.

— «Müdür bey bu öğrenciler fakir çocuklar. Yeterince paraları yok. Mapusanede ne kadar çay içerlerse verin lütfen, hepsini ben ödeyeceğim.»

— «Hay hay hocam. Önemli değil, gerekirse biz ocaktan da verebiliriz.»

— «Lütfen kaç çay içerlerse yazın, öderim ben... Yalnız sizden bir istirhamım daha olacak. Bunlar çok gençtir. Çabuk kırılabilirler. Biliyorsunuz mapusanelerin değişik bir düzeni olur: Ne bileyim ben, voltasını kesmekten tutun da erkeklik anlayışına değin, çocuklar uyumaz bu yaşantıya. Bunlar öğrencidir, okuyacak daha. Geleceklerini köreltmeyelim.»

— «Endişeniz olmasın hocam.»

— «İstirhamım şu: Bunları diğer mahkumlardan ayrı bir koğuşa alsanız.»

Müdür ilkönce durakladı. Sonra:

— «Hay hay hocam.» dedi.

Mapusane müdürünü böyle yumuşak görmemiştik.

Güneş ile savcı yardımcılarından birisinin arası iyiydi. Herhalde Hocanın her dediğine «hay hay» demesi bundandı. Oysa bizim okul müdürünün yanında ne de sertti.

Biz öğrenci muzipliği ile, mapusane müdürüne bu karakterinden dolayı kendi aramızda «Kemiksiz» diyorduk.

Güneş hoca bize kendi sazını getirmişti. Ben biraz saz çalardım.

— «Saz en güzel mapusanede öğrenilir. Göreyim seni, çıktığında usta bir saz çalıcısı ol. Gerçi çok kalmazsınız içerde, bugün yarın çıkarsınız. Öyle de olsa boş vaktinizi değerlendirin. Bir de kendinizi umutsuzluğa kaptırmayın.»

Güneş mapusaneden bize bir saz, bir umut, bir aydınlık bırakarak ayrıldı. On gün sonra da yargıcın karşısına çıktık. Bizi ikâmete rapten kefaletle bıraktılar. Kefalet parasını — ki hepimiz için yedi yüz lira mı idi ne — Güneş'in aracılığı ile öğretmenler sendikası başkanı vermiş. Bilmem bu hikâye Güneş'in öğrencileri ile ilgilenmeleri konusunda sizi aydınlattı mı?

Hepimizin malî durumunu, kaç kardeş olduğumuzu, anamızın-babamızın sağ olup olmadığını, evimizin kaç odalı olduğunu; suyumuzun, elektriğimizin, çalışma masamızın olup olmadığını bilirdi. Bu bilgileri anket halinde toplar ve her öğrencisi için tuttuğu fişlere işlerdi.

Bir ramazan akşamıydı. Okuldan döneli yarım saat olmuştu. Mevsim kış, ortalık soğuk mu soğuk. Köhne bir gazocağı üstünde bulgur aşı pişiriyoruz. Pilav pişirecektik, fakat bulgurun tükenmeye yüz tuttuğunu görünce bol su katıp aş pişirmeye karar verdik. Unuttum söylemeyi, dört arkadaş bir odada kalıyoruz. Masa yok. Elektrik yok. Yerde dört yatak serili, kapının ardında ayakkabılar, onun biraz ötesinde mutfak takımlarımız: Dört kaşık, bir tencere, iki sahan, bir pompalı gazocağı eskisi. Çorba pişirme sırası bende. Millet iftarını açalı yarım saat olmuş. Biz okuldan çıktıktan üç dakika sonra iftar topu patladı. Dört arkadaş da oruçluyuz. Boyuna gazocağı

pompalıyorum pat pat pat. Alev, gazyağı kokusu ile is karışımı kızıl dilini, bizimle alay eder gibi, tencerenin altından odanın içine uzatıyor... Açlıktan bayılacağız... Birden kapı çalındı... Aaa! Güneş Hoca. Arkadaşlar yataklarından dışarı fırladılar. Bizde bir telaş bir telaş:

— «Kalkmayın, kalkmayın, oturun lütfen... Ne o, yemek mi pişiriyorsun?»

— «Evet hocam.»

— «Oruçlu musunuz yoksa?»

— «Evet.»

— «Oooo! İftar etmekte çok geç kalmışsınız. Bu kadar beklenir mi? Nedir o pişirdiğin?»

— «Bulgur çorbası.»

Tencerenin kapağını açtı, kontrol etti.

— «Ver bakayım ben pişireyim çorbayı. Siz sofrayı hazırlayın. Beş kişilik olsun, ben de yiyeceğim.»

Çorba pişince de:

— «Pencereyi açalım da yemek kokusu çıksın.» dedi.

Pencereyi açar açmaz içeri soğuk harladı girdi. Sobamız yoktu. Böyle soğuklarda yatağa girer öyle ders çalışırdık.

— «Size yarın bir çuval odunla, bir çuval kömür vereceğim. Ancak bir şartla, odun ve kömürü bizim evden buraya sırtınızda taşıyacaksınız.»

— «O kolay Hocam, o kolay da...»

— «Zor olan nedir peki?»

— «Sobamız yok.»

— «Özel İdare Müdürü'ne rica ederiz, iyi adamdır, onun depoda hurda soba bulunur, onarırsınız.»

Ertesi gün sobamız geldi.

İşte böyleydi öğrenci ile ilgilenmesi. Belki otuz öğrencinin velisi idi okulda. Okula girerken veli bulamayan garibanlar ona baş vururdu.

Ağabeyimizdi, babamızdı, öğretmenimizdi. Bize hiç çıkarsız yardım ederdi. Hepimiz severdik... Nasıl da gafil avlandık. Kaç kez dövmeye uğraştılardı da hiç kimseye dövdürmemiştik. Gezdiği yerlerde, geçtiği yollarda nöbet tuttuğumuz oldu. Müfettişler sorgu açmıştı, hiç bir öğrenci aleyhinde ifade vermedi, bula bula dört zübük bulduldardı. Biz de onları ertesi gün bir güzel ıslattıydık. Onun çevresinde bir koruma halkası kurmuştuk. Bizi tepelemeden hiç kimse Güneş'e sataşamaz diyorduk. Nasıl da tatile gittiğimiz günleri seçtiler... Demek Güneş de katledilirmiş. Bunu da öğrenmek varmış hesapta.

● Boykotun öyküsünü anlatamayacağım kusura kalmayın. Birincisi çok uzun olduğu için anlatamayacağım. İkincisi boykotun öyküsünü ve Güneş'in katlini ilerde mutlaka yazacağım. Yazının adını bile düşündüm: «Güneş her gün yeniden doğar».

● Asıl ben size teşekkür ederim... Yalnız bir ricada bulunacağım. Ben şimdi fakültede okuyorum. Burs alıyorum. Ayrıca geceleri bir işte çalışıyorum. Anlayacağınız durumum fena sayılmaz. Güneş'in eşinin ve çocuklarının adresini isteyeceğim. Bu konuda araştırma yaptığınıza göre nerde olduklarını bilirsiniz. Şimdi epey sıkıntıda olmalılar. Biraz para yollamak istiyorum. Belki Güneş'e borcumun binde birini öderim.

XV

KENDİ YÜREĞİNİN GÜMBÜRTÜSÜNDEN KORKAN BİR ADAMIN AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

Merhaba. Masanıza oturabilir miyim?... Teşekkür ederim... Tanışmakta biraz geç kaldım. Biliyorum Güneş üstüne bir soruşturma yapıyorsunuz.. Kendileri ile Güneş üstüne konuşma yaptığınız arkadaşlardan duydum. Tanışmakta geç kalışım, bugüne değin bekleyişim acaba beni de arar, benden de bir şeyler sorar mısınız diye. Çünkü Güneş'i ben de severdim... Biz onunla aynı pamuktan dokunmuş kumaşız. Bu onun benzetmesi. «Yalnız senin nakışını korkak atmış usta.» derdi. Onun inandıklarının hepsine inanıyorum. Ben de o güzel dünyayı, Güneş'in dünyasını istiyorum... Lâkin birden olmuyor. Biraz tedbirli olmalı. Zaman her şeyi halleder... Biraz tedbirli olmalı. Güneş'e kaç kez söyledim bunu. O ise:

— «Sen kendi yürek gümbürtünden korkuyorsun. Özlediğimiz dünyayı başkası gelip kurmayacak. Biz kendimiz savaşıp kendimiz kurmalıyız. Bunu aklına böyle koy.» derdi.

Beni dinlemedi. Dinleseydi başına bu haller gelmezdi. Biraz tedbirli olması lazımdı. Devrimcilik pervasızlık

demek değil ki. Ben de devrimciyim. Ama tedbirliyim. Bakın başıma hiç bir bela açamadılar.

● Hayır sarhoş sanmayın. Gerçi iki kadeh attım, ama sarhoş olmam ben o kadarla. Böyle birden masanıza oturup da konuştuğuma bakıp da yanlış hükme varmayın.

Ben de Güneş gibi köyden çıkmayım. Eğer yatılı öğretmen okuluna gitmeseydim şimdi köyde ya çoban ya imamdım.

● Rica ederim. Bir dakika dinlemenizi istirham ederim. Bunları şunun için anlatıyorum: Şuramda bir şey var. Şuramda. Güneş'i hatırladıkça boğazıma bir şey tıkanıyor. Boğulur gibi oluyorum... Anlatmadan edemeyeceğim, isterlerse beni meslekten atsınlar. İsterlerse assınlar... Şimdiye değin kimseye söylemedim.. Eziliyorum. Bu sırrın ağırlığı altında eziliyorum... Çok düşündüm. En doğrusu bunu size anlatmamdır... Şöyle yaklaşın da söyleyeyim... Kimseye güven olmaz, belki gizliden bizi dinleyen vardır. Yaklaşın. Söylüyorum, iyi dinleyin: Güneş'i KATLETTİLER. Katilleri hiç kimse bilmiyor benden başka. Yakalanan çocuk katil değil, asıl katil o değil. Başkasıdır. Yüksek mevkide birisi.. Hiç kimsenin aklına gelmeyen birisi.

● Bunu nerden mi çıkardım? Çıkarmadım, biliyorum. Dinleyin, siz de hak vereceksiniz bana.

Güneş ölmeden bir ay önce idi. Haziran içinde öldüğüne göre aşağı yukarı bir ay sayılır. Bir Mayıs'ta kıra gittik. Ziraat çiftliğine. Yedik, içtik, eğlendik. Tam çakır keyif olmuştuk. Dokuz on kişilik bir aile grubuyduk. Bir de voleybol topumuz vardı. Kimi zaman el topu kimi zaman ayak topu oynuyoruz. Derken valinin arabası alt tarafımızda durdu. Önünde de içinde dört polis olan bir polis arabası. Vali arabasından vali ile emniyet müdürü be-

raber indi. Biz hiç aldırmadık. Tatil günü canım, kırdayız, kalkıp selama duracak değiliz ya. Arkadaşlardan bir ikisi:

— «Ayıp olur biraz derlenelim.» dedi.

Ben:

— «Boş verin yahu, vali olmakla Allah değil ya.» dedim.

Biz elimizde top böyle tartışırken, vali ile emniyet müdürü, kır masası olarak kullandığımız kütüğün yanına oturdu. Mecburen yanlarına gidip selam verdik.

Biraz hoş beşten sonra onlara, kalan son rakımızı ikram ettik. Alçak gönüllülük gösterip içtiler. Daha sonra da hep beraber voleybol oynadık. Valinin koruma polislerileri de katıldı oyuna.

Bir ara oyun dağıldı. Nasıl oldu da dağıldı bilemeyeceğim. Arkadaşlar sağa sola ikişer üçer gezintiye çıktılar. Emniyet müdürü elini omuzuma koyarak:

— «Biz de şöyle yürüyüş yapalım. Biraz konuşuruz.» dedi.

Bir süre sessiz gittik. Koyu gölgeli bir ormanlığa dalmıştık ki müdür:

— «Öğretmenler iyisiniz, ıslahsınız, ama içinizde bazı mikroplar var; onları temizleyemiyorsunuz.» dedi.

Hemen anlamıştım kimden sözettiğini:

— «O da iyi arkadaştır müdür bey.» dedim.

— «Bırak komünistleri korumayı.»

— «Korumak için demedim.»

— «Biz onun ciğerini biliriz, ciğerini.»

— «Herkesin kötülüğü kendine.»

— «Yoook! Yok öyle. Bir kişinin kötülüğü bütün âleme. Bak bu adam yüzünden kimler zararlanıyor. Bir defa öğretmenliğin adını kötüye çıkartıyor. Dolayısıyle siz zararlanıyorsunuz. Böyle birinin bizim emniyet bölgesinde türemesi bizim için de bir zaaf belirtisidir. Biz zararlanı-

yoruz. Vali de hoşlanmıyor. Eğer vilayette hiç bir öğretmen boykota gitmemiş olsaydı vali beyin Bursa'ya atanması kesinleşecekti. Vali zararlanıyor. Lise müdürü desen öyle. En çok da siz öğretmenlere yazık oluyor.»

— «Müdür bey, bu adam bu denli zararlı madem, neden görevine son vermiyorsunuz?»

— «Her şey usulüne uygun olsun istiyoruz. Sizler de koruyorsunuz onu. Her gün yüzyüzesiniz. Her gün komünizm propagandası yapar sizlere. Bir kişi olsun şikâyet dilekçesi yazmayı akletmedi. Sizler yardımcı olmazsanız bizler ne yapabiliriz.»

— «Şikâyet etmemize ne gerek var. Siz daha iyi biliyorsunuz. Alıp içeri atsanız ya.»

— «Günü dolmadı daha. Günü dolunca ne yapacağımızı göreceksinlz... Biz toz ederiz adamı, toz. Nüfus kütüğünden sileriz, kimsenin ruhu bile duymaz. Bu pisliği biz kendimiz paklayacağız, fakat komünistlere yardım eden öğretmenler de başlarına geleceğe razı olsunlar. Ben solculardan çok asıl onlara kızıyorum. Göreceğiz bakalım TÖS'leri kurtaracak mı onları.»

İşte o gün ormanın içinde böyle söyledi emniyet müdürü. Güneş'i şikâyet etmem için tehdit etti. Ama ben:

— «Arkadaşımı şikâyet etmem.» dedim. «Ben muhbir değilim diye yüzüne karşı söyledim.»

İhbar etmedim. Güneş aleyhinde bir kelime bile söylemedim. Vallahi billahi söylemedim. Sizde mi inanmıyorsunuz?..

Günü doldu, onu öldürdüler. Güneş'i katlettiler. Bana kalırsa planları o giden emniyet müdürü hazırladı. Ondan sonra da kendisini terfihen büyük bir vilayete atadılar. Üstelik asaletini de tasdik ettiler. Burda vekil idi.

● Bunları niçin mi mahkemeye gidip anlatmadım?.. İşte benim suçum da budur. Korktum arkadaş. Açıkçası

korktum. Çoluk çocuğumuz var. Dokuz yıldır bu vilayetteyim. İyi kötü bir ev aldık. İçinde oturuyoruz, kira vermiyoruz. Yavaş yavaş borcunu ödüyorum. Daha üçte birini anca ödedim. Beni burdan bir sürdüler mi canıma okudular demektir... Bırak sürmeyi beni de öldürürler. Hem de kimsenin ruhu duymaz... Ormanda tehdit ederken emniyet müdürünün yüzünü görseydiniz siz de inanırdınız gerektiğinde adam öldürebileceklerine.

Güneş öldürüldüğünde bir hafta dışarı çıkmadım. Okula bile gitmedim. Rapor alıp eve yattım... Ben korkağım arkadaş... Ne yapalım böyleyim işte.

Ne olursa olsun Güneş'i katledenler dışarda geziyor. Bunu biliyorum. Benden başka da bilen yok. Eziliyorum bu sırrın altında. Bazen şehrin en kalabalık yerinde bağırmak geliyor içimden:

— «Güneş'i katledenler aramızda! Bilin ey halk! Katiller aramızda! Katiller mevkilerde, katiller yüksekler-de.»

XVI

KATİLİN AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Demek seni hatırımı sormak için yolladılar. Neden kendilerinden birisi gelmedi? Beni görmeye yüzleri yok da ondan. Kalleşler... Böyle miydi sözleri?

Hiçbir şeye ihtiyacı yokmuş de onlara. Artık hiç bir şey istemiyorum sizden de. Mapusane raconunda kalleşliğin karşılığı ölümdür, bunu aynen böyle de.

● Ne mi söz verdiler? Bir de soruyorsun. Ben değiştim, mapusanede çok değiştim. Hanyayı Konyayı öğrendim. Aslında ben yanlış adam öldürmüşüm. Ölecek namussuzları bırakıp başkalarını öldürmüşüm. Hani iki yılda çıkardım? Hani ceza bile kesmezlerdi? Hani mapusta hiç parasız bırakmayacaklardı? Hani milliyetçiydik? Hani avukat paramı vereceklerdi? Hani dışarda anama bakacaklardı?... Söyle o itlere bunları yanlarına bırakmayacağım. Bir gün dışarı çıkacağım mutlaka. Mapusane raconunda kalleşliğin cezası ölümdür.

Yıllarca yanıma uğramıyorlar, bütün vaatlerini hasıraltı ediyorlar, şimdi de tutmuş hatırımı sormak için seni yolluyorlar. Bana işleri mi düştü gene yoksa?

● Sen ne sorup duruyorsun? Güneş'i tanıyıp tanımadığımı ne yapacaksın? Anlatmadılar mı sana? Nasıl ince hesaplar yaptıklarını bilmiyor musun?

● Tanımıyorum dedim. Savcı gibi soru soruyorsun!.. Sakın savcı olmayasın. Belki de savcının gizli adamısın... Selâm verdin mi gelince? Eveeet! «Merhaba» dedin... Tamam, seni onlar yollamadı. Onların aralarında özel selamı var. Sen onlardan değilsin. Casus gibi beni söyletmek istiyorsun. Sağ elinle parolayı göster bakalım... Parola gösterilmez, söylenir mi? Göster.. göster.. göster! Öyle değil. Nah işte böyle... Alttaki iki parmağı kapatacaksın, başparmak şöyle açık, iki parmak da şöyle öne doğru uzanmış. Neye benziyor?.. Bilemedin. Kurt başı. Tam bir bozkurt başı.

Yaylan bakalım arkadaş. Seni onlar göndermemiş anlaşıldığına göre... Benim onlarla hesabım ayrı. Sen de bir başka dava peşindesin ama çakalozlayamadık.

● Hayır!

● Tanımıyorum. Bilmiyorum.

● Benden zırnık öğrenemezsin. Yaylan da enseni görelim ufak ufak.

● Hayır! Boşuna sorup durma. Güneş'i tanımıyorum.

XVII

KARISININ GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Gönlü isterdi ki siz olsun bunu sormayın. Son günlerde iş arıyorum. Nereye baş vurduysam «Hangi okulu bitirdiniz? Diplomanız var mı?» diye sordular. Siz bile aynı soruyla başladınız. Ancak ortaokulu bitirebildim. Kasabamızda lise yoktu, başka okul yoktu. Olsa belki onları da bitirirdim. Öyle olsa bile bu neyi değiştirirdi? Güneşin karısı olmam için diploma çok mu gerekli? Baş vurduğum iş yerleri için diploma çok mu gerekli? Herkes benden diploma soruyor. Hiç kimse bir işi yapıp yapamayacağımı, yapmak için yeterli bilgimin olup olmadığını sormuyor.

Evet, bir okul bitirdim. Bir üniversite. Adı Güneş'ti. Kitapların gizli dilini öğrendim bu okulda. Beş bin kitap vardı evimizde. Vardı diyorum, çünkü en değerli, en can alıcı iki yüz kadar kitabımızı polis topladı götürdü. Hepsini birlikte okuduk karı koca. Onun için diyorum ki bir üniversite bitirdim: Adı Güneş'ti.

Evliliğimizin ilk haftasını, haydi klasik deyimle söyleyelim, balayımızı Bursa'da bir otelde geçirdik. Bursa

daha önceden benzerini görmediğim cennet gibi bir yer. Kaplıcalar, yeşil, yeşilin en güzeli, teller üzerinde süzülerek çıkılan Ulu Dağ ve yaz ortasında kar.

Evliliğimizin üçüncü günü kalbime bıçak gibi bir acı saplandı. Kocam sabahları erkenden, acıkmış gibi, gazetelere saldırıyordu. Üç tane gazeteyi önüne yayıyor, onları bitirmeden hiç bir şeyle ilgilenmiyordu. Bütün fettanlığım, bütün yeni gelin çekiciliğim, nazlarım, işvelerim boşa gidiyordu. Ne buluyordu sanki bu gazetelerde. Ben sanırdım ki daha doğrusu düşlerdim ki demeliyim koca için bir tek dünya var, bir tek ilgilenilecek şey var: O da karısı. İlk öğrendiğim bunun böyle olmadığı oldu. Kocamla sokakta adımlarımız birleşiyordu, bir oluyorduk. Ulu Dağ'a çıkarken ellerimiz birleşiyordu, bir oluyorduk. Dağda birbirimizin kanadı altına giriyorduk, bir oluyorduk. Yatak ta bedenlerimiz birleşiyordu, bir oluyorduk. Bir gazete sayfalarında bir olamıyorduk. Dünyamız birden bölünüyordu. Ne bulurdu acap gazetelerde? O gün kendi kendime dedim ki ya bir ömür boyu kocamı senden ayıracak bu gazeteler, bu kitaplar ya sen de okuyup gazete sayfalarında, kitap sayfalarında kocanla birleşeceksin.

— «Bana da anlatsana okuduklarını.» dedim.

— «Sen benden daha er davrandın. Niçin alıp okumayı denemiyorsun?»

— «Anlayamam diye korkuyorum.»

Sarıldı, öptü:

— «Kadınım benim» dedi. «Bu güzel başın yalnızca süs olsun diye yaratılmadı. Anlayamadığın bir iki yeri birlikte düşünürüz, göreceksin yakında anlamadığın yazı kalmayacak.»

Onunla gazete sayfalarında, dergi sayfalarında, ki-

tap sayfalarında dolu dizgin at koşturduk. Neler, neler okuduk. Kitapların doyumsuz dilini öğrenmiştim. İyiyi-kötüyü yoksulluğu - zenginliği, yönetilenleri - yönetenleri, halkı - demokrasiyi sosyalizmi - kapitalizmi öğrenmiştim. Bitmeyen Kavga'da grev yapmış, İspanya iç Savaşı'nda ölmüş, Paris Düşerken yıkılmış, Çin ü maçinde dirilmiş Vietnam çetecileriyle emperyalizme karşı koymuştuk. Kitaplarla ve en önemlisi kocamla özdeşleşmiştim.

Nasıl değişti dünyam? Kitaplar, gazeteler nasıl önemli oldu? Haber başlıklarını nasıl yutar gibi okur oldum? Bilemezsiniz. Genç kızlığımın sağlıksız foto-roman kültüründen ve bu kültürün şartlandırmalarından sıyrılmıştım. Çevremizde nice yüksek okul bitirmiş kadının bu şartlandırmaları hâlâ kıramamış olduğunu gördükçe kendime güvenim artıyordu. Biliyorsunuz kadınlar için yatak odası ne önemlidir. Evleneceğim hafta, yatak odası alamadan evleniyoruz diye ağlamıştım. Oysa Güneş öldüğünde hâlâ yatak odası takımı alamamıştık. Ne önemi vardı, çevresi formikayla kaplı olmasa da olurdu karyolamızın, gardrobumuzun lake olması önemli değildi. Güneş plastikten fermuarlı bir gardrop yapmıştı. Pekâlâ idare ediyordu. Hatta böylesi daha iyi, kolay taşınır, sık sık sürgün yolluyorlar bizi diyorduk.

● Öyle... öyle. Sürgün demek doğru değil buna. Sürekli kovalanıyorduk demek daha doğru. Biz kaçıyorduk, onlar kovalıyordu. Görünürde bizi kovalayan hiç kimse yoktu. Ama güçlü bir devin eli hep ensemizdeydi. Müfettişler, dosyalar, sürgünler... Müfettişler, ifadeler, cezalar, açığa almalar, aç koymalar... Polisler, karakollar, mahkemeler, muhbirler, kurşun sıkmalar. Evimizi aramalar, kitaplarımızı götürmeler. Tam bir sürek avı. Bir tavşanın ardında köpekleri, tazıları, iz sürenleri, süvarileri, yayaları, beyleri, beyzadeleri, şehzadeleri ve impa-

ratorlarıyle egemenler takımı. Kovalayan bir sürü, kovalanan bir tavşan: Bir öğretmen ailesi.

● Hayır, hayır, rastgele söylemedim kurşunlanmayı. Gerçekten öyle bir olay geçti başımızdan. Evimizi kurşunladılar. Bir bahçe içindeydi evimiz. Üç katlı bir evdi. Biz alt katta oturuyorduk. Bir gece oturduğumuz odanın penceresinden geçip karşı duvara iki kurşun saplandı. Önce pencerenin kırılışını, sonra iki el tabanca sesini duyduk. Güneş hemen kucağımda çocukla beni yere yıkıverdi. Hemen ertesi gün evi değiştirdik. İki katlı bir eve taşındık «Artık korkma kadınım, pencereden atılan kurşun bize değmez, çünkü kurşunun gidiş açısı boyumuzdan yüksek.» diyordu.

● Yanlış anlamayın, hiç şikâyetçi değilim onunla yaşadığım günlerden. Yaşantımın en güzel ve anlamlı günleri idi. Evet, yoksulduk. Bir öğretmen ne denli yoksulsa öyle yoksulduk. Ay başlarını iple çekerdik. Hiç banka cüzdanımız olmadı. Ama mutluyduk. Güneş'le yaşadığım günlerden değil Güneş'siz yaşamaktan yakınıyorum.

Şimdi nasıl da birden açığa düştük. Ne kovalayan, ne tehdit eden var. Ne müfettişler kaldı ne polisler. Güneş'in kitapları aynen evde duruyor, elalemin evinde didik didik kitap arayanlar bizim eve uğramıyorlar artık. Öğrencileri, eskiden karıncalar gbi dolışurlardı eve, kitap istemeye gelirlerdi. Bir dünyanın dışına düştük. Bizi unuttular. Herkes unuttu. Koskoca bir öğretmen örgütü bile unuttu. Oysa Güneş'in az mı emeği geçti o örgüte. Bunu suçlama için söylemiyorum. Gerçek bu olduğu için söylüyorum. Belki de bizim üstümüze en doğru sözü Hoca Nasrettin söyledi: «Yorgan gitti, kavga bitti.» şimdi bir fırtına sonrasının yıkıntıları arasındayım.

● Davaya müdahil olarak katılmayışımı doğru bulmadınız demek. Olabilir. Bu konuda çok şeyler söyleyen

oldu. Kimisi beni haklı buldu, kimisi kınadı, kimisi ne biçim kadın kocasının katilinden davacı olmuyor dedi. Siz de kendinizce ne derseniz deyin. Kocamı öldüren bir kişi değil. O delikanlı katil rolüne çıkarılmış bir zavallı. Düzenli örülmüş bir ağın, bir zincirin son halkası. Hangisinden davacı olayım? Söyler misiniz lütfen, hangisinden davacı olayım? Koskoca, örgütlü bir düzen. Güneş'i bu düzen katletti. Bu düzenden davacıyım. Ama bu davaya bakan ne bir yargıç ne bir mahkeme var.. «Kalsın davam, kıyamete kalsın». Bu düzenden alınacak öcüm var. Kıyamete kalsın.

İlk günler inanamadım öldüğüne. Her zil çalışta Güneş geldi diye kapıya koşardım. Kapıyı açıverecek, giriverecek sanırdım. İlk hafta uyurgezer gibi yaşadık. Beynim olanları iyi algılamıyordu. Gözyaşından uyuşmuştu.

Güneş'in katli herkes için başka bir anlam taşır. Öğretmenler sendikası militan, örgütçü bir üyesini kaybetti. Bakanlık bir baş belasından kurtuldu. Faşizm dişlerini gösterdi, neler yapabileceğinin provasını yaptı. Gerici güçler ileri bir mevzi kazandı. Ya ben, ya benim kayıplarım? Arkadaşım, öğretmenim, kocam, çocuklarımın babası, erkeğim... Hepsini birden kaybettim.

Zaman zaman kasıklarımda bir sancı duyarım. Zaman zaman hasreti dayanılmaz olur. Hepsi rüya olsa derim. Bir kâbus olsa. Çıkıp geliverse. Çocuklar boynuna sarılsa, ben sarılsam. Biliyorum bu hiç olmayacak. Doğa yasalarına aykırı. Ama ilk kez bir şey istiyorum bu yasaların ötesinde. N'olur.

● Hayır, emeklilik maaşı, yani dul ve yetim maaşı almıyoruz. Fiilî hizmeti maaş alabilecek sınıra ulaşmamış. Böyle yazıyor resmî kâğıtlarda. Aslında bizim hesabımıza göre maaş alınacak süreye ulaştık da geçtik bile. Fakat

Güneş'in bakanlık emrinde beklediği süreyi fiilî hizmetten sâymıyorlar. Bunun için Danıştay'a başvurdum. Ne var ki başvurmakta gecikmişiz. Doksan günlük süreyi aşırmışız. O günler kendimizde değildik. Nerden aklımıza gelecek. Süre aşımından dolayı hakkımız düşmüş.

Şimdi iş arıyorum. Şöyle bir fabrikada iş bulsam iyi olacak. Çocuklar açlıktan kurtulacak.

● Demek o bıçak hikâyesini size de anlattılar. Evet öldüğü an elinde tuttuğu çakı Güneş'indi. Güneş'e de babasından devir. Babası öldüğünde miras olarak bir bu çakıyı alıp çıktı. O çakı ne adam öldürür ne nefis korur. Onun Güneş için başka değeri var. Babası o çakının sivri ucuyle atın koşumları kopunca meşini deler, yama yaparmış. Bir kezinde de buğday yüklü at arabası devrilmiş, az daha at da altında kalıyormuş. Kayınpederim hemen o çakıyle atın koşumlarını kesivermiş. Çok severdi bu çakıyı kayınpederim. Hiç düşürmezdi elinden.

Güneş'i babasının ölümü çok sarsmıştı. «Fukaraya bir gün yüzü göstermeye fırsatımız olmadan öldü.» derdi. «Bir iyi gün görmeden öldüğü için çok üzgünüm.» derdi. Bu yüzden, babasına olan borcunu ödeyecekmiş gibi babasının çok sevdiği o çakıyı avuçlarında tutardı. «Kim bilir babam bu çakıyı kaç kez avuçlarında tutmuş, avuçlarımda sıkarken babamın sıcaklığını duyar gibi oluyorum.»

Birinde onu tabanca almaya zorladım. Evimize kurşun sıktıklarının ertesi günü.

«Olmaz kadınım.» dedi. «Biz kaba kuvvetle değil kafamızla savaşıyoruz. Bizi kasıtlı kaba kuvvet alanına çekmeye çalışıyorlar.»

— «Sen de biliyorsun ki kentte tabanca taşımayan çok az kişi var. Kaba kuvvet maba kuvvet, canını korumak zorundasın.»

— «Başkası tabanca taşır bir şey olmaz. Biz taşısak hemen arama yapıp bulurlar. Üstelik başka anlama da çekerler. Öğrencileri silahlandırdı derler.»

Beni dinlemedi. Şimdi zaman zaman derim ki daha çok zorlatsaydım da keşke tabanca taşısaydı. Belki o gece öldüremezlerdi. Belki de üstüne gelenleri o çeker vururdu. Böylesi de doğru değil ama ne yapayım. Yüzünü hiç görmemektense haftada bir mapusanenin demir parmaklıkları ardından görmek daha iyidir... Şimdi o kadar uzaklarda kaldı ki hatırlayamıyorum. Fotoğrafına bakmadan yüzünü çıkaramıyorum. Zaman çok acımasız geçiyor, anıları, bildikleri, tanıdıkları acımasız silip götürüyor. Öyle de olsa en inanılmazı, en olmazı, en kabul edemediğim Güneş'siz bir dünyada yaşamaktır. Güneş'siz. Güneş.

XVIII

BİR HALK OZANININ AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Ben onu bir kış günü âşıklarla atışma yaparken tanıdım. Bizim buralarda kış bastı mı âşıklar alır sazı eline köy köy ya da şehirde kahve kahve dolaşır. Hem söyler gezer hem de bir kaç kuruş harçlığını doğrultur. Eğer gezdiği yerde başka âşıklarla karşılaşırsa o zaman şenlik başlar. Birbirini pes ettirmek için başlarlar karşılıklı atışmaya.

Bir kış günü biz üç âşık kahvede atışıyorduk. Bir ara arkadaşlardan biri :

— «Hocam âşıklara bir ayak aç.» dedi.

Hoca hemen «Öküzüm öldü» diye bir ayak attı. Dörtlüklerin sonu hep «öküzüm öldü» diye bitecek. Bu ayak bize çok ters geldi. Böyle bir ayağa alışık değildik. Zor yürüttük. Gerçi «Öküzüm öldü» sözü «parmak hesabına» yatkın düşüyordu. Bu hocanın bu işi anladığını gösteriyor... Ayağı biz beğenmedik ama bu ayakla söylediğimiz dörtlükler kahvedeki halkı coşturdu. Bizi tempo tutarak alkışladılar.

Bunun üzerine biz :

— «Hocam bir ayak daha at» dedik.

Bu kez de «Derdimi soran yok» diye bir ayak attı. Bu ayakla söylediğimiz dörtlükler de kahve halkınca çok beğenildi. Biz âşıklar iyiden iyiye neşelenmiştik. Atışma bitince hocayla biraz sohbet ettik. İşte o zaman öğrendim ki tanıştığımız hoca Güneş'miş.

● Güneş'le tanışmanın sanatıma ne etkisi mi oldu? Çok, çok etkisi oldu. Aydınlattı. Beni aydınlattı Güneş. Parmak hesabını (hece ölçüsünü), uyağı (kafiye) bir güzel öğretti bana. En önemlisi sazla ne demem gerektiğini gösterdi. Sazla ne yapmam gerektiğini gösterdi.

— «Bak âşık» dedi. «Saz bir tüfektir. Bu tüfeği iyi kullanacaksın. Halkının mutluluğu için kullanacaksın. Halkın derdini bu sazla dile getireceksin. Neler çektiğinizi köylerde nasıl yaşadıüınızı, toprakla nasıl uğraştığınızı, ağa zulmünü, jandarma baskısını dile getireceksin.»

— «Ohooo! Ondan kolay ne var» dedim. «Bu dediğin konuda yüzlerce şiir söylerim.»

— «Söyle öyleyse asıl bu konularda söyle. Kötüleri vur sazınla, iyilere destek ol. Haykır. Dünyaya duyur halimizi. Seni dinleyince iyiler yüreklensin, kötüler korksun.»

— «Yani Köroğlu gibi.»

— «Evet Köroğlu gibi. Pir Sultan Abdal gibi.»

— «Desene onlar bunun için büyük.»

— «Evet onlar bunun için büyük ozandır.»

— «Yaşa be hocam, gözümden perdeyi kaldırdın.»

Biz o günden sonra bu minval üzere yazıp söyledik. Doğrusu emeğimiz boşa gitmedi. Söylediklerim meclislerde derneklerde öteki âşıklarınkinden daha çok beğeniliyordu.

● İyi söyledin, ağzına kurban. Hemen sağdan soldan baskılar gelmeye başladı. Halk Eğitim Başkanı bir âşıklar gecesi yapmıştı. Beni de çağırdılar. Sekiz âşıktık. Söyleştik, atıştık. Sinema salonu doluydu. Halk benim şiirleri çılgın gibi alkışladı. Defalarca sahneye çıktık. O ge-

çenin hasılatı âşıklara dağıtıldı. Bana vermediler. İlgililer beni çağırdılar:

— «Sen solcu olmuşsun âşık.» dediler.

Ben bu sözü bir şiirle karşıladım:

«Hırsızlara karşı durmak
Hainlerin başın vurmak
Yurdu soygundan kurtarmak
Solculuksa ben solcuyum.»

Yutkundular. Lâfı döndürüp dolaştırıp:

— «Güneş'le ilgini kes, gel paranı al.» dediler.

Para dediğin de benim gibi adam için az değil ha yedi yüz lira. Bunu da bir şiirle karşıladım:

«Güneş'tir aydınlatan
Kesemem ilgimi ondan
Görmedim sizden nadan
Paranız sizin olsun.»

Onları çirkeflikleri ile yüz yüze bırakıp ayrıldım.

● Hayır, ölümünde yoktum. Yaz ayları olduğu için çalışmaya gurbete çıkmıştım.

● Evet Güneş'in ölümü üstüne bir şiir yazdım. Boşuna zorlamayın beni şimdi o şiiri size ne çalarım ne söylerim. Çünkü o şiiri her gün yeniden yazıyorum. Her gün bir önceki yazdığımı beğenmiyorum. Taa ki kendime beğendirinceye dek sürecek bu. İstiyorum ki Güneş'e yaraşır bir şiir olsun. Bu nedenle söyleyemem kusura kalma. Bağışla beni.

XIX

ANASININ AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Yavrum! Güneş'im. İçimin aydınlığı oğulcuğum... Demek sen onun arkadaşısın. Bu Fatma ananı görmeye geldin. Arkadaşımın anasıdır diye sürüp geldin. Güneş'in anasıdır diye sürüp geldin. Hoş geldin, safalar getirdin... Gel de gör, gör bu kör ana neler çekermiş âhir ömründe.

Güneş'im gitti. Gözlerimin ışığı gitti. Ömrümün yakışığı gitti. Bıçakladılar yere batasıcalar. Hançerlediler günahsız yavrumu. Kanlı katiller öldürdüler. Anan kör oldu ağlayı ağlayı. Gözlerime kanlı perde indi. Gözlerimin ışığı söndü. Güneş'im öldü... İçim yanar sızım sızım. Yangınım var, görünmez yangınım, içimin derininde. «Tütünüm tüter bulutun havaya ağdığı gibi.» Gözlerim kanlı yaş döker yağmurun yere yağdığı gibi.

Cığerimin köşesi yavrum. Altmışındadır kör anan. Gözüm görmez, elim ermez davranıp katillerini bulam. Katillerini bulup da öcünü alam. Bacısı dersen el kapısında gelindir. Eksiklinin biri. Saçı uzun bir kanayaklı. Elinden ancak ağlamak gelir. Geçende çamaşırlarımı yu-

mak için geldi. İki gözü iki çeşme. «Ağam, ağam!» diye ağlar.

— «Bırak kız.» dedim. «Bırak ağlamayı, gözden olacaksın benim gibi.»

Ölenle ölünmüyor. Güneş öldü ama dünya kendi devranında gidiyor. Ölenle ölünmüyor... Yavrumun ölümünü duyunca kaç kez ölem dedim ölemedim. Üç gün yemek yemedim, öleyim diye. Ama üçüncü günden sonra gizlene saklana yedim. Hem de kimden, kendimden gizlene saklana yedim. Hiç uyumayayım da öleyim dedim. Üç gün, üç gece uyumadım. Ama üçüncü günden sonra gizli saklı uyudum. Arada bir dalıyordum kendimden gizli.. Ya!... Güzel oğlum, ölenle ölünmüyor. Bu Fatma anan beceremedi ölümü. Azrail dersen iyice sapıttı kocalmışı dururken gencine tebelleş olur.

Gayrı bana da ağlamak düştü. Ağladım, ağladım, ağladım. Kanlı perdeler indi kara gözlerime. Kör oldum. Körlüğümden yakınmıyorum. Çünkü Güneş'siz bir dünyada gözü nideyim. Güneş olmayınca gözü n'ideyim. Benim ışığım içimde. Aydınlığım, içimde. Onlar yavrumu öldürdüler. Ben de içime gömdüm Güneş'imi. Gayrı bana göz gerekmez.

Aaahhh!.. ahh! Bu Fatma ananda akıl mı kaldı oğul. Yoldan geldin, yorgun musun, aç mısın diye sormayı unuttum. De, de hadi hiç, çekinme. Sen Güneş'imin arkadaşısın... Hele şöyle bi yakınıma gel, yakınıma gel. Gözlerim görmüyor ama ellerimle yoklayıp boyunu bosunu çıkarabilirim. Şu yanaklarını, şu başını ellerimle yoklayayım bir, başın Güneş'e benziyor mu?.. Maşallah... maşallah. Tanrım yavrularına bağışlasın seni. Tanrım anana babana bağışlasın.. Güneş'imin kalan ömrünü de sana versin.

● Doğduğu günü hiç bilmez olur muyum? «Doğum gününü hatırlıyor musun?» diye sorma. «Hiç unuttuğun oldu mu?» diye sor. «Hiç aklından çıktı mı?» diye sor.

«Alaman savaş açmış» diye kocamı askere aldılardı. İkinci askerliğiydi. Birincisini bitireli çok olmamıştı. Daha koca olarak yatağına ısınmadan askere aldılar. Beni yüklü bırakıp gitti. Karnımda çocukla yüklü bırakıp gitti. Güneş'im o zaman karnımdaydı. Kımıl kımıl büyürdü.

Gün günden kötü gitti. Karnımda çocukla ekim dikim işini yeterince yapamadım. İki canlı kadın ne yapabilir ki. Bir de kuraklık bindirdi üstüne. Buğdaylarımız tarlada kavruldu. Bağlarımız üzümünü çırptı gazel oldu. Hükümet de yetiştirdiğimizi elimizden alır. Say ki öşür icat oldu... Ama Allah var ne yalan söyleyeyim ne ektimse, ne diktimse hiç saklamadan devlete verdim. «Cephede yedireceklermiş» dediler hiç saklamadan verdim. Bizimki de asker ya! Helâli hoş olsun, cephede afiyetle yesinler dedim. Amaaa herkes benim gibi yapmadı. Bu Çatal Ali domuzu yok mu, bu Çatal Ali. Ürününü sakladı. Kuyu kazıp buğdayı toprağa gömdü devlet almasın diye. Ensesi onun için katman katmandır. Sonra da Demirkıratlık çıkınca «Mahsulümüzü aldılar, bizi aç koydular.» diye öne atılıp bağırdı. Üstelik bir de Demirkırat'a yazıldı. Bizim buraların Demirkırat başı oldu. O günden bu yana arkadan ensesi, önden göbeği şiştikçe şişti. Kanımızı emdi kâfir... İçimin yangını var yavrum, içimin yangını. Güneş'im için «Gomenistlik yaptı da ondan öldürdüler.» diye yaymış. Sen benim ışığımı ağzına alacak herif misin? Sen benim Güneş'imi o pis ağzına nasıl alabilirsin... Geçen gün dayanamadım, gittim, caminin duvarı dibinde yakaladım. Açtım ağzımı yumdum gözümü. Verdim veriştirdim. Verdim veriştirdim. Bizim İbraham oğlan:

— «Sen kime söylenirsin ana, karşında duvardan

başka kimse yok.» dedi de kendime geldim.

Meğer ben başlayınca kaçmış ensesi kalın. Gözlerim görmediğinden ben duvarlara söylenip durmuşum.

● Haaa!.. Kusuruma kalma, kusuruma kalma. Doğduğu günü anlatacaktım değil mi? Akıl mı kaldı Fatma ananda. Bir deli Fatma oldu çıktı. Güneş'in doğumunu anlatacaktım. Nerede kalmıştık, sen bir hatırlatıver... Hımm! Tamam tamam. Emmin askere gitmişti. Köylüler tarlalardan buğdayı kaldırmış harmana dökmüştü. Bizimkiler olmadı, tarlada kavruldu. Gidip de tarlalardan döküntü toplayayım dedim. Buğday döküntüsü toplayıp aş edeceğim. Hem elalem halimi görmesin hem de sabah çiğinde döküntü kolay toplanır diye güneş çıkmadan tarlaları tuttum.

Karnım yüklü. Ha bu gün ha yarın yolcu çıkar gelir demeye kalmadan ben tarlada eğilip doğrulurken bıçak gibi bir sancı böğrüme indi. Dayanamayıp oraya yıkılıverdim. Kalkıp gidemiyorum; dereye olsun insem, inemiyorum. Tarlanın orta yerinde de doğurulmaz ki. Her yan tabak gibi açık.. Ondan sonracığıma bıraktım ben utanmayı. Yalnız şalvarımı çözmedim. Kana batacakmış, varsın batsın... Şükürler olsun Allahıma ki çok çektirmedi. Birazdan sürdü çıktı çocuk. Şalvarımın içinden aldım dışarı. Daha önceden ot bıçkısını yanıma hazırlamıştım. Onunla göbeğini kesip bağladım. Ben bu işleri yapıp çatarken yavrumun üstüne gün doğdu. Sabah güneşi yüzüne vurdukça kıpır kıpır eder, yumruklarıyle gözlerini kapar. Ossaat aklıma damladı «Bu oğlanın adını Güneş koyacağım.» Mektupla babasına yazdım, babası da uygun gördü.

Yemedim, yedirdim. İçmedim, içirdim. Giymedim, giydirdim. O kıtlık yıllrında, o buğdayın bir tenekesinin on beşe çıktığı yıllarda neler çektim. Bu Fatma anan neler

çekti. Neler çektim ama böylesi acı görmedim. Ölümünün verdiği acı hepsinden büyük oldu.

● Yooo! Ben pek okula gönderici değildim. Okumaya karşı olmuşluğumdan değil de yavrumun hasretliğine dayanamam diye göndermek istemiyordum. Rahmetli babası :

— «Okutalım da köylülükten kurtulsun. Bizim gibi irezillik içinde yaşamasın.» dedi. Ben :

— «Okursa elimizden uçar gider. Hasretliğine dayanamayız bir de âhır ömrümüzde bize kim bakar.» diye karşı çıktım.

Nerden bilirim âhır ömrümüze kalmayacağını... Uzatmayalım, babası ile köyün enistüsü (köy enstitüsü mezunu öğretmen) bir oldu, oğlanı öğretmen okuluna yolladılar. Değilse biz nasıl okutabilirdik.

Güneş'im sınıflarını bir bir geçti. Bizi hiç üzmedi. Öğretmenlerinden hep aferin aldı. Okula giden öteki çocuklar gibi hiç mız mız etmezdi. «Ya ben okullarda okuyorum, efendi oldum, gayrı çalışmam toprakta» demezdi. Yazları bağda, bahçede, tarlada çalışır; kışları da okurdu. Büyükle büyük, küçükle küçüktü. Köylüyle köylü, efendiyle efendiydi. Güneş'imdi. Işığımdı.

● Çalışmaz mıı?... Okulu bitirdikten sonra da çalıştı.

Biz oraktaydık. Ekin biçiminde. Emminle benim belimiz iki kat olmuş, ha bire ekinlerin sapına orak sallıyorduk. Öyle işe dalmıştık ki hiç bir şeyin farkında değiliz. Birden Güneş'imin sesi kulağımın dibinde patladı:

— «Kolay gele, bereketli olsun.»

Benim sevinçten elim ayağıma dolaştı. Emmin de şaşırmış öyle bakar. Birbirimize sarıldık öpüştük. Kardeş-

lerini kucakladı. Onlar ayaklarına dolandılar. Öğrendik ki yavrum öğretmen çıkmış. Bir iki aya kadar bir köye vereceklermiş... Adağım vardı, oğlum memur olunca kurban kesecektim. Hemen ossaat, tarlada, yatırdım karabaş koyunu, bıçağı verdim Güneşimin eline.

— «Ben kesemem ana» dedi. «Ben kesemem. Bir canlıya bıçak çalamam.»

Benim yufka yürekli yavrum, bir koyun bile kesemezdi. Bir tavuk, bir kuş bile kesemezdi. «Bir canlıya bıçak çalamam.» dedi. Ama ona hiç acımadılar. Yavruma hiç acımadılar. Saldılar bıçağı, aldılar canını.

Emmine kestirttim kurbanı. Kanından da alnına sürdüm. Oğlum memur olmuştu. Devletin adamı olmuştu. Sırtımız yere gelmezdi artık. Ben memur anasıydım. Gayrı bana hiç kimse «höt!» diyemezdi.

Bu nasıl devlet ki memurunu öldürürler de hiç ardını aramaz. Bu nasıl devlet ki katilleri bulup ipe çekmez. Yoksa oğlumu memurdan saymazlar mı? Yoksa oğlumu devlet kendisinden saymaz mı? Bizim köylüler bir vakti zamanında bir başçavuşa iki dirgen vurmuşlardı da bütün köyü karakollara, mahkemelere, zindanlara dökmüşlerdi. Tarla yüzündendi, Çatal Ali'nin tarlası yüzünden. Çatal Ali köy merasını sürüp ekmişti. Köylüler engel olmaya kalktılar. Kasabadan jandarma geldi. Gel gör ki jandarma başçavuşu köylüden yana değil de Çatal Ali'den yana oldu. İleri geri derken kavga çıktı. Aşağı Ömer'le Dereli Üssün birer dirgen vurdular başçavuşa. Aslında dirgeni Çatal Ali'ye dlye salladılar da onu korumak için araya girmiş olan başçavuşa değdi. Bütün köyü toplayıp karakola tıktılar. Sopadan geçirdiler. Sonra da zindana soktular, Mahkeme kapılarına düşürdüler. Köyümüzün erkekleri bir ay yattılar. Tam harman zamanı bir ay yattılar.

Herkesin harmanı kışa kaldı. Aşa Ömer'le Dereli Üssün'e de beşer yıl verdiler. Adamlar beş yıl içerde çürüdü. Çatal Ali de köy merasının zilyedini üstüne geçirip tarla yaptı.

Yaa!... İşte böyle. Devletin adamına yanlışlıkla bir dirgen vurdu diye Aşağı Ömer'le Dereli Üssün'e beş yıl veriyorlar. Benim Güneş'imi öldürene altı yıl vermişler. Benim oğlumu devlet kendi memuru saymaz mı yoksam? Yoksam biz köylüyüz diye mi böyle yaparlar? Yoksam biz yoksuluk diye mi böyle yaparlar? Düşün düşün!... Bu düğümü çözememişim. Yoksam devlet hep Çatal Ali gibi domuzlara mı çalışır? De, kurbanın olam, bu düğümü çöz. Bu düğümü çöz de Fatma anan sana kurban olsun. Kör Fatma ana sana kurban olsun.

● Özlemez olur muyum? Özlemez olur muyum? Hasretleri gözümde tütüyor. Onlar bana Güneş'imin armağanı. Gözlerim görmese de bağrıma basarım. Kucaklarım. Kokularını koklarım. Güneş'imin kokusu vardır onlarda.

Geline dedim ki:

— «Kızım sen benim en sevgili evlâdımsın. Güneş'imin armağanısın .Gitme, yanımda kal. Ana-kız gibi geçinelim. Hem torunlarıma hasret olmayayım.

— «Sağol ana. Biz köyde yapamayız. Bir kez koptuk köyden. Şehirde bir iş tutar bu çocukları da okuturum.»

Ne diyebilirdim ki. Bizim köyde bir söz var «öküz öldü ortaklık bozuldu.» derler. Güneş öldü, bu artık bizim gelinimiz değil, el kızı. Dilediğini yapar. Çocuklar benim torunum ama onun çocuğu. O doğurdu, o büyüttü.

— «Bari arada bir getir de göreyim yavrularımı, koklayayım.» dedim.

— «Olur ana, hiç üzülme, arada bir gelir elini öperiz. Allahaısmarladık» dedi ayrıldı.

O zaman daha gözlerime kanlı perde inmemişti. Son getirdiğinde göremedim. Yalnızca bağrıma basıp kokladım. Kokladım. Kokladım. Güneş'im benim dedim. Bir di iki oldular. Bak kucağımda. Kokularını duyuyorum... İki yıldır gelmediler. Uğramadılar. Alıp gelseydin sen, gelirken onları da getirseydin. Ne iyi olurdu. Bu kör Fatma anayı ne sevindirirdin. Kucaklar, bağrıma basar, kokularını duyardım. Işığı içimde, kokusu kucağımda yavrum derdim. Bu kör Fatma anamı ne sevindirirdin Güneş'im. İçimin ışığı, ömrümün yakışığı yavrularım.

XX

(.....) İŞÇİLERİ SENDİKASI BAŞKANININ AYNIYLA GÜNEŞ HAKKINDA BEYANIDIR

● Hayır, sendikamızı Güneş kurmadı. Biz bu sendikayı Güneş'in öldürülüşünden sonra kurduk.. Duyduğunuz doğru, Güneş'in bir işçi sendikası kurma işi var ama o bu sendika değildir.

● Anlatayım efendim. Anlatayım, neden sakıncası olacakmış.

Şehrimizde bu kontraplak fabrikası yapılıyordu. Bizim ilde epey orman vardır. Orman ürünleri fabrikası yerinde bir düşünce doğrusu. Fabrikanın binalarının inşaatı başladı. Bura köyleri çok yoksul olduğundan inşaatta çalışmak için akın akın köylüler geldi. Mütayit güçlü kuvvetli kişileri seçti diğerlerine yol verdi. Biz de işe alınanlardandık. Harç karıyor, tuğla taşıyor, sonuç olarak inşaat ameleliği yapıyorduk. Gece gündüz demeyip hırsla çalışıyorduk. Çünkü mütayit bizi işe alırken:

— «Çalışmasını beğendiklerimi ilerde fabrika çalışmaya başlayınca fabrika işçisi olarak alacağım. Ona göre çalışın.» demişti.

Mütayidin gözüne girmek için yarış yapıyorduk. Ayrıca her hafta sonu beğenilmeyen işçiler atılıyor yerine yenileri alınıyordu. Bir yılın içinde işe başlayan eski işçilerden on, onbeş kişi kalmıştık.

Lisede bir oğlum var. Okusun da benim gibi ekmeğini zordan kazanmasın dedim. Çocuğun durumunu öğrenmek için Öğretmenler Sendikası Lokali'ne gittim. Güneş'le o gün tanıştım. Hoş beş ettik, çocukların okuldaki durumunu öğreneyim derken o bizim işyerindeki durumumuzu öğrendi. Ahbaplığı iyice ilerlettik.

Ertesi gün öğleden sonra harç kararken bir de ne göreyim, Güneş hoca. İnşaata girmiş bizim çalışmamızı seyreder. İşin tuhaflığı şu, sicim gibi yağmur iniyor. Biz mecburuz çalışmaya. Eğer çalışmazsak hem gözden düşeceğiz, hem çalışmadığımız saatler ücretimizden düşülecek. Ama Güneş hoca bu yağmur altında bizi seyretmek zorunda değil... Neyse yanımıza geldi:

— «Kolay gelsin Niyazi usta.» dedi.

— «Sağolasın. Görüyorsun ya halimizi.»

— «Ben görüyorum da siz görmüyorsunuz sanırım.»

— «Neyi görmüyoruz?»

— «Neyi olacak, bu yağmur altında çalışılmayacağını. Sucuğunuz çıkmış.»

— «Ne yapalım. Amelelik işte. Memur değiliz ki sizin gibi.»

— «Sözü dinlenir bir kaç arkadaşını alıp bizim lokale gelseniz bu akşam. Şöyle kendi kendimize çay içer söyleşirdik.»

— «Hay hay hocam. Sen bize tenezzül edip çağırdıktan sonra biz sevine sevine geliriz.»

O akşam dokuz arkadaş birlikte gittik. Güneş'in yanında bir de avukat arkadaşı vardı. Vaktim yok, kısaca söyleyeyim o akşam bize «Sigorta»yı anlattı. Birleşmenin gereğini ve sendika kurmanın şart olduğunu söyledi. Kanun kitabını açtı, maddeler okudu.

— «Yağmur altında öyle çalışamazsınız. Yağmurun yağması sizin suçunuz değildir. Ya size meşin yağmurluk verirler ya da çalışamadığınız saatlerin ücretini verirler. Hastalandığınızda ücretsiz muayene olabilmeniz ve tedavi edilmeniz için sigortalı olmalısınız. Patron bu haklarınızı vermiyorsa sendika kurup siz kendiniz almalısınız.» diye anlattı.

Çok iyi çok doğru söylüyordu. Lâkin anlamadığım bir nokta vardı. Biz sendika kurmaya kalkışırsak mütayit hemen bizi işten atar. Bu noktayı da avukat anlattı:

— «Eğer işçi sendika kurduğu için atılırsa işçiye tazminat ödenir ve işveren cezalandırılır.»

— «Bizi işten atsalar, bize kaç lira tazminat öderler?» diye sordum.

Avukat kalemle hesapladı:

— «Her birinize en az dokuzar bin lira tazminat verirler.»

Deme yahu, biz bu kadar paraya her zaman işten atılmaya hazırız. Kuralım gitsin şu sendikayı.

Bir hafta içinde her şeyi hazırladık. Patron duymasın diye çok gizli yürütüyoruz. Tam elli kişiyi kaydettik. Sendika kuruluşunu tamamlar tamamlamaz patronu sözleşmeye çağıracağız. Sendika başkanı benim. Sendikayı kurduk kuruyoruz derken patron haber almış. Cumartesi günü bizi topladı. Sendikadaki elli iki kişiyi işten atıyor. Bir kağıt imzalatıp paramızı veriyor. Bir kağıt imzalatıp paramızı veriyor. Ben arkadaşlara:

— «Paralarımızı da almayalım, o kağıdı da imzalamayalım.» dedim. On altı kişi benim aklıma uydu. Diğerleri paralarını alıp köylerine gittiler. Gerçi mütayit bizi de işten attı üstelik birikmiş paralarımızı da alamadık. Ama biz de mütayidi mahkemeye verdik. Aşağı yukarı, belgeler, tanıklar derken mahkeme iki yıl sürdü. Biz kazandık.

Dokuzar değil onar bin lira aldık. Her birimiz birer lirasını avukata verdik. Mahkemenin sonucunu Güneş göremedi. Mahkeme sonuçlandırıldığında çoktan öldürülmüştü. İşte Güneş'in kurduğu sendika budur. Daha kuruluş anında çökmüştü.

● Elbette çok şeyler borçluyuz ona. Bırakın manevî borcu maddi olarak da yüz yirmi lira borçluyuz. O sendikanın kuruluş masraflarını Güneş vermişti. Herbirimiz bir yere dağılınca onun yüz yirmi lirası da kaynadı gitti. Dokuzar bin lirayı çektiğimizde de Güneş yoktu.

Ona çok şeyler borçluyuz, bizi o eğitti. Hanya'yı Konya'yı bize o öğretti. İşçi olduğumuzun bilincine vardırdı. İşçi sınıfı diye bir şeyin olduğunu öğretti. Sendikayı öğretti. Bana okuma alışkanlığı kazandırdı. Ondan öğrendiklerimizle kurduk sendikamızı. Bu öğrendiklerimizle sarı sendikanın yeşermesine olanak vermedik. Şu anda sendikamız gittikçe güçleniyor. Dünyaya umutla bakıyoruz. Yarınlar güneş gibi bizim nasırlı avuçlarımızda doğacak.

● Güneş'in öldürülmesi üstüne görüşlerimiz çok açık: Faşizm bir yılgınlık, bir korku salmak istiyordu. Devrimci saftaki en etkin elemanı hedef tahtasına gerdiler. Üstelik faşizm için bu bir deneme oldu. Bu denemeden sonra cinayetlerinin yöntemlerini geliştirecekler. Göreceksiniz bir dizi katliam yapacaklar. Ve aydın kesimden

bürokrat kesimden gelme devrimcileri daha kolay katledecekler. Çünkü onları bir yalnızlık içinde kıstırmak daha kolay. Ayırmak ve vurmak. Ben köylüyüm, yırtıcı kuşların güvercinleri nasıl avladıklarını çok gözlemişim: Yırtıcı kuş bir kümenin içinden bir güvercini ayırır ve sonra peşine düşer, kanlı pençesini göğsüne geçirir.

Evet cinayet yöntemlerini geliştirecekler. O ilkti ve bir acemilik yaptılar, katili yakalattılar. Gerçi nefsi müdafaaydı, doktor raporuydu, katilin daha önce mahkumiyetinin olmayışından dolayı indirimdi, meşruten tahliyeydi derken sonucu altı yılla geçiştirdiler. Ama bundan sonra işi faili meçhul fiiller dosyasına sokabilirler.

● Ben sizler gibi bu işe şaşmıyorum. Sanırım Güneş hoca sağ olsaydı o da şaşmazdı. Jandarmalar, polislere, karakollara, mahkemelere şaşmıyorum. Okullara şaşmıyorum. Adalet bakanlarına, başbakanlara, zaptiye nazırlarına şaşmıyorum. Kısacası hepsi birden devlettir.

Ve egemen gücün en üst örgütüdür. Egemen güç, baskısını, gücünü bu örgütle kullanır. Bütün dişliler egemen gücün çıkarına göre ayarlanmıştır. Bunu bilelim ve ondan kalkıp da Güneş için bir şeyler yapmasını ummayalım.

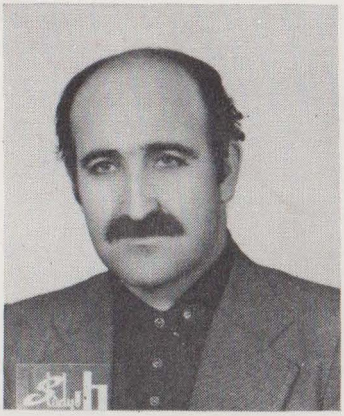
● Boşu boşuna öldü denir mi? Olmaz öyle şey. Bir bedeldir Güneş hoca. Onun ölümü birşeyin bedelidir. Halkının gittikçe uyanmasının, bizim burda sendika kuruşumuzun sarı sendikayı yenişimizin işçi arkadaşların bilinçlenmesinin bedelidir bu ölüm. Emperyalizmi ve faşizmi göğüslemenin bedelidir. Ben böyle düşünüyorum.

Üstelik bu konuda Güneş tek örnek değildir de. Yurtsever öğrenciler vardır, bilinçli işçiler vardır. Sendikacı bile kurban ettik biliyorsunuz. Dün onlar ve Güneş ödedi bu bedeli. Bugün içimizden birimiz ödeyebilir.

Beni biraz acımasız bulabilirsiniz. Ne yapalım durum bu. Gidiş bu. Gerçek bu. Duygululuğa ve gözyaşına gerek yok. Ne demiş şair :

«Ölenler
döğüşerek öldüler;
güneşe gömüldüler.
Vaktimiz yok onların matemini tutmaya!
Akın var
güneşe akın!
Güneşi zaaaptedeceğiz
güneşin zaptı yakın.»

Artvin — 1972

MEMET TÜRKKAN

Ankara Yüksek Öğretmen Okulu ile Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü mezunudur. Bandırma, Artvin, Balıkesir ve Ankara Liselerinde öğretmenlik; Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsünde Türkçe öğretmenliği ve Gazi Eğitim Enstitüsünde Müdürlük yaptı. Öğretmen Okulları Genelmüdür Yardımcılığı ve Milli Eğitim Bakan Müşavirliği görevlerinde bulundu. 1977-78'de ÜSYM'de ÜSY Sınavlarını Hazırlama Bölümünde soru hazırlayıcısı ve Bölüm Yönetici yardımcısı olarak çalıştı. GÜNEŞİN KATLİ (roman), BU OYUN OYNANMAMALI (oyun), SIKIYÖNETİMDE GREV (öyküler), ALTIN BİLEZİK (masal), NEYİDİK NE OLDUK (Çocuk romanı-1979 çocuk roman ödülü aldı), ÇOCUK YAZINI (inceleme-ders kitapçığı) adlı yapıtları yayımlandı.